

CARTEA DE VACANȚĂ

grigore băjenaru

MICI POVESTIRI DESPRE OAMENI MARI

grigore băjenaru

MICI POVESTIRI DESPRE OAMENI MARI

editura
SPORT-TURISM

București-1981

CUVIINCIOASĂ PREDOSLAVIE

Dintre toate fiinţele pe care le-a creat Maica Natură pe Pământ, l-a înzestrat cu darul de a vide numai pe Om. *Cea mai strălucită realizare a ei, până astăzi! Ce va mai fi de aci înainte, Ea știe !*

De foarte multe ori omul simte nevoia imperioasa de a se destinde sufletește, de a-și descreţi fruntea, de-a zâmbi sau chiar de a râde în hohote!

Și atunci, cum e și firesc, caută o carte ușoară, distractivă, pentru a-și umple un gol de plictiseală: pe plajă, pe o bancă retrasă, la umbra unui copac generos, în tren sau în avion, pe vapor sau înainte de a se lăsa pe aripile binefăcătoare ale somnului!

Este destul de cunoscută zicala: „Ziua în care nu ai râs, o dată măcar, este o zi pierdută!"

Iar marele scriitor francez Jules Renard. Scrie în„Jurnalul său:* „Ne aflăm pe lume, ca să râdem". *Și continuă cu sarcasm:* „Nu vom mai putea râde în purgatoriu sau în infern! Iar în paradis, n-ar fi cuviincios!"

Fără îndoială că aceasta nu înseamnă să râdem fără niciun rost. Râsul trebuie provocat de ceva, trebuie să fie motivat!

Goethe spune: „Cine râde fără rost dovedește prostie".

La baza acestor simple considerente a stat alc*ătuirea cărţii de faţă, intitulată* Mici povestiri despre oameni mari.

Dar *oamenii mari despre care este vorba aci sunt numai de — ai noștri. Din România. Nu de pe meleaguri îndepărtate de ţară. Unii, chiar, aproape contemporani. Ceilalţi au trăit în mijlocul nostru, zi de zi, mulţi, de o mare modestie, fără, poate, să-și dea seama de valoarea lor sau, când aveau conștiinţa acestei valori, fără să facă paradă de ea, de măreţia lor, de talentul sau de geniul lor, neegalate, de cele mai multe ori, de nimeni, în nicio altă parte a globului.*

Unele din aceste aşa-numite mici povestiri *nu sunt chiar atât de mici, tot așa, după cum altele sunt foarte, foarte scurte, aproape schiţe, dacă nu chiar* anecdote.

În *definitiv, titlul cărţii nu cuprinde nicio greșeală, căci, de fapt cum ai putea să definești altfel schiţa sau anecdota, decât ca pe o povestire scurtă, în care…*

Tot un valoros scriitor francez, Prosper Mărimea, autorul romanului istoric „Cronica lui Carol al IX-lea" (al Franţei), spunea foarte judicios: „Nu-mi plac din Istorie decât anecdotele și, dintre acestea, le prefer pe cele în care descopăr descrierea autentică a moravurilor și caracterelor unei anumite epoci".

Dar nu numai spiritualului literat i-au plăcut din Istorie anecdotele, ci și marii majorităţi a cititorilor și-a ascultătorilor. Pentru că anecdotele reprezintă esenţa, timarul, crema, spuma (cum vreţi să-i spuneţi), întâmplărilor istorice; aș îndrăzni să-i zic poezia lor! Caracterizarea nu trebuie să revolte; oare comedia de teatru nu se-ncadrează, pe drept, în poezia dramatiza? (Didactic, dar adevărat!).

Multe evenimente de istorie — pură, literară, teatrală, muzicală, plastică, ştiinţifică sau politică — se estompează în decursul vremii până ajuna umbre, cad

în desuetudine și uneori dispar; întâmplarea scurtă și spirituală însă, creatoare de admiraţie neţărmurită sau de bună dispoziţie, anecdota, *deci, dăinuiește cu o uimitoare putere de viaţă, înfrânge mileniile și va trăi, tot atâta cât va trăi și plăcerea omului de a povesti semenilor săi fapte mici, în aparenţă, dar pline de semnificaţie, arătând omenie, curaj, inteligenţă, bunătate, spirit, isteţime și câte alte alese însușiri omenești, pe care Istoria nu le poate consemna în desfășurarea naraţiunilor sale, în primul rând, pentru că nu se încadrează în gen!*

La multe din întâmplările povestite aci am luat parte: deci i-am cunoscut pe eroii respectivi: scriitori, actori, cântăreţi, muzicieni, profesori, savanţi, politicieni, i-am văzut cu ochii mei și i-am auzit cu urechile mele (cum spune, atât de pleonastic, dar plastic, poporul nostru), am fost însă, un martor cinsiit, n-am spus de la mine nimic în plus și nici în minus, ci am relatat totul absolut așa cum s-a petrecut în realitate.

Alte întâmplări au fost auzite de mine de la contemporani de-ai mei, oameni de seamă, serioși, în sensul că n-ar fi admis să fabuleze pentru nimic în lume, oricât de important ar fi fost personajul istorisirii lor și oricât de bogat spirit de inventivitate ar fi acut ei.

Trebuie să menţionez că am scris aceste povestiri pentru marca masă a cititorilor dornici de o lectură ușoară, plăcută, amuzantă care să nu-i obosească și nici să nu le dea probleme de rezolvat sau ghicitori absurde, sub pretextul originalităţii!

În cercul! meu de cunoscuţi, destul de larg, de altfel, n-am auzit niciodată niciuna din întâmplările povestite aici, ceea ce *denotă că* nu se *știa de ele. Cu timpul, fără îndoială că acestea s-ar fi pierdut și ar fi fost păcat; ele fac parte integrantă din patrimoniul cultural-anecdotic al ţării noastre, mustesc de seva spirituală a locuitorilor de viţă aleasă, născuţi de binecuvântatul pământ românesc, și multe au* un *farmec original, rar întâlnit chiar în istorisirile literaturii universale!*

Eroii mei sunt înfăţișaţi în posturi neașteptate, însolite, interesante: din toate povestirile se desprind: omenia, — bunătatea, spiritul ales și măreţia acestor strălucite figuri ale culturii românești, cele mai multe fiind *personalităţi de talie europeană sau chiar mondială!*

În același timp, numeroase din întâmplările relatate constituie tot atâtea frumoase pilde demne de urmat de către oricare om din societatea noastră indiferenţ de profesiunea lui, în orice împrejurare.

La prima lectură, unele povestiri. Ar putea să apară în faţa cititorilor excesiv de pretenţioși (pentru o carte de buzunar de literatura ușoară), drept niște simple mărunţișuri, naive banalităţi; citite, însă, toate, cu multă atenţie, și cugetându-se mai profund asupra lor, se va constata, cu adâncă uimire, poate, că nu conţin niciun grăunte de superficialitate, ci dimpotrivă, că merită cu prisosinţă a fi reţinute de către binevoitoarea atenţie a cititorului și că, mai ales, repovestirea lor, în cercuri de prieteni, ar fi în totdeauna recreativă și instructivă chiar, pentru eventualii ascultători, fie aceștia vârstnici, tineri sau copii.

Eu îmi îngădui să le adresez onoraţilor mei cititori o călduroasă și respectuoasă

rugăminte: să acorde acestor mici povestiri aceeași bunăvoinţă pe care o acordă, în mod obișnuit, muzicii ușoare, de calitate, bineînţeles, atât de necesara spiritului, în multe împrejurări din viaţă, mai cu seamă după ce-ai audiat o operă sau un concert simfonic.

Și acum, autorul le urează cititorilor, cu toată sinceritatea, să povestească mulţi și mulţi ani, celor dragi, întâmplările care le-au plăcut mai mult cu ace ca şi dragoste pe care a simţit-o și el, când așternea pe hârtie întâmplările eroilor săi, adevăraţi oameni de aleasă omenie, plecaţi de mult în altă lume (și parafrazând cuvântul lui Delavrancea, rostit de către Ștefan cel Mare): „astăzi pământ… și pe oasele lor s-a așezat și stă toată cultura ţării noastre, ca pe umerii unor uriași!”

G. B.
Septembrie, !980.

ȘI-ACEL REGE-AL POEZIEI

Ce întâmplări noi s-ar mai putea povesti despre cei patru mari clasici ai literaturii noastre: Alecsandri, Eminescu, Creangă și Caragiale?!

S-a scris atât de mult despre ei, încât te întrebi cu justificată curiozitate ce s-ar mai putea scrie nou, care să-i intereseze cât de cât pe admiratorii celor patru corifei ai literaturii noastre?

Și totuși, iată că se mai găsește câte ceva ascuns prin vreo carte veche, prin vreun almanah zdrenţuit, prin vreo revistă de demult, uitată devreme şi rătăcită cine știe unde, sau se mai află prin viu grai de la cei bătrâni cele o mică vorbă de duh. O mit a întâmplare. Vreun amănunt de viaţă, mărunt în aparenţa, la prima vedere, dar, privii cu mai multă atenţie, în adâncime, iată că apare semnificativ!

„Acel rege al Poeziei, veșnic tânăr și ferice”,

cum îi supranumește Eminescu. Nu a fost numai un inspirat creator de multiple și variate opere literare, ci și un mare precursor, un ales deschizător de drumuri. Și lui i-a datorat mult Caragiale, cu toate că nu-l avea pe distinsul său înaintaș în prea mare simpatie Nici în faţa lui Delavrancea, poetul-ambasador nu se bucura de o apreciere deosebită! Teribilismul juvenil al epocii respective!

Dar cu Eminescu a fost altceva. El a avut pentru Alecsandri un complex de sentimente: l-a admirat, l-a respectat, l-a iubit sincer. Nu numai faptul că în „Epigonii” i-a consacrat trei strofe și l-a urcat pe tronul de aur al poeziei contemporane lor, dar Eminescu mai are pentru Alecsandri un delicat omagiu literar foarte puţin cunoscut și anume o dramă într-un act, intitulată „Amor pierdut, viaţă pierdută”, având ca subtitlu „Emmi”.

Această scurtă piesă de teatru i-a fost inspirată lui Eminescu de o poezie a lui Alecsandri: „Emmi”. Personajul principal masculin este chiar poetul Vasile Alecsandri, pe care, în piesă, Eminescu îl numește Vasile Alexandrescu.

Emmi este o domnișoară cu înclinări către muzică și poezie, căreia, în copilărie, poetul Vasile Alexandrescu îi spunea glume și povești. Îndrăgostită de fermecătorul ei tovarăș, ea îi păstrează o mare dragoste și în plină tinereţe, când se găsește grav bolnavă de piept la Wiesbaden, pentru cură. Aici o întâlnește, cu totul întâmplător. Poetul, care se oprise pentru o zi, în drum spre Italia. Cei doi îşi amintesc cu duioșie petrecerile nevinovate de-acum zece ani și se îmbrăţișează cu căldură. Dar prietenul regăsit îi mărturiseşte că va trebui să plece în Italia.

Abia se despart, că Emmi, cuprinsă de întristare, îi trimite vorbă să nu mai plece, ci să rămână cu ea.

Între timp, însă, află că Vasile Alexandrescu plecase întovărășit de o femeie, care era soţia lui.

Zdrobită de durere, tânăra îndrăgostită îl roagă pe un prieten, care o iubea fără speranţă, să-i cânte la pian melodia compusă de ea pe versurile ce-i fuseseră

închinate de poet și se stinge.

Puţini dintre admiratorii lui Vasile Alecsandri știu că marele poet era un om foarte friguros, în ciuda minunatelor sale pasteluri cu tablouri de iarnă, înfăţişate cu atâta putere de evocare, încât te fac să le simţi aievea, de parcă te-ai afla chiar în mijlocul peisajului descris. Nu iubea deloc anotimpul alb. Pe vreme rea nu ieșea din casă decât silit de cine știe ce treburi deosebit de importante. Splendorile iernilor de la Mircești îl lăsau… rece ! Îi plăcea să admire farmecul de netăgăduit al naturii în vreme de iarnă, de la fereastră sau privind, și mai bine, de la gura sobei, tihnit și la adăpost!

Un cunoscut de-al lui Vasile Alecsandri, anume Mihai Triefaș din comuna Bărtăceși. Povestește în revista., Viaţa Nouă", din !5 februarie, !908. Printre altele, și următoarele despre bardul de la Mircești:

„El (iarna) ieșea numai până în antreu. El a fost gingaș tare. Trebuia să fi fost vreme frumoasă să iasă el afară!"

Într-adevăr, ca să înfrunte urgia „cumplitei ierni", cum o numește el, avea nu mai puţin de nouă paltoane. Toate numerotate și pornind de la cel mai subţire până la o șubă groasă, ca de vizitiu. Când, totuși, trebuia să plece undeva pe timp de iarnă, pe jos sau cu sania, deschidea ușurel fereastra, scotea întâi mâna afară, apoi nasul și, după cum aprecia el tăria vremii, ruga să i se aducă paltonul numărul 3, sau numărul *7!*

Ba, mai mult decât atât. La Paris, sau în alte părţi ale lumii, pe unde îl chemau treburile ţării și era nevoit să stea cu anii de multe ori, îşi închiria o locuinţă care avea camerele „vagon". Adică dădeau dintr-una într-alta. Aceste camere erau încălzite gradat, pornind de la cea mai încinsă, până la ultima, în care nu se făcea foc deloc. Iar el stătea în fiecare câte puţin, ca să se obișnuiască treptat eu frigul și să-l poată suporta mai ușor, când va ieși afară, în ger…

Aceasta nu înseamnă că iubea mai mult celelalte anotimpuri (în afara „Primăverii"), dacă vremea nu era frumoasă. Iată ce-i scrie Alecsandri din Paris lui Al. Papadopol-Calimachi — probabil în vreo zi mohorâtă;

„Nu era mai simplu, decât a inventa iarna cu viscol, toamna cu ploi, vara cu arșiţa, să fi lăsat omenirea a se bucura de o veșnică primăvară, poleită cu soarele, viaţa și podoaba vieţii?!"

Da. Primăvara, este pentru poetul Naturii singurul anotimp ce-l face să vibreze impetuos în accente de o exuberantă fericire în „Oaspeţii Primăverii":

„Ah! Iată primăvara cu sânu-i de verdeaţă.
„În lume-i: veselie, amor, sperare, viaţă;
„Și cerul și pământul preschimbă sărutări
„Prin raze aurite și vesele cântări!"

*

De o rară nobleţe sufletească și de o rară obiectivitate, premiatul de la Montpellier pentru faimoasă poezie închinată gintei latine, avea conștiinţa

superiorităţi tânărului Eminescu, al cărui geniu se înălţase deasupra celor mai mari culmi ale Poeziei, de nimeni atinse până la dânsul.

Și când acesta, în !883, a căzut lovit de cea mai cruntă dintre boli, bardul de la Mircești a fost cel dintâi care i-a sărit în ajutor, ţinând o conferinţă şi trimiţând fondul obţinut celor ce îngrijeau de sănătatea lui Eminescu.

Iar când cei câţiva invidioși pe strălucitoarea personalitate a poetului raţiona (ce se relevase în atâtea împrejurări. Punându-și talentul de necontestat în slujba Patriei), au început să-l critice, comparându-l cu Luceafărul Poeziei românești, ce ridicase în crugul cerului, bătrânul poet le-a răspuns plin de seninătate olimpiană:

„E unul care cânta mai dulce decât mine?
Cu-atât mai bine tării și lui cu-atât mai bine!
„Apuce înainte s-ajungă cât de sus.
„La răsăritu-i falnic se-nchin-al meu apus!”

S-a petrecut aceasta prin !888. Peste doi ani. Poetul se stingea la Mircești, răpus de cancer.

La vestea încetării din viaţă a lui Alecsandri, toată suflarea românească a fost adânc impresionată: cine nu auzise de numele lui? Cine nu-i cunoștea piesele sale de teatru, pastelurile de un farmec neîntrecut, popularele lui poezii „Steluţa”. „Sentinela Română”.

„Sergentul” și mai cu seamă „Peneș Curcanul”?

„Plecat-am nouă din Vaslui
Și cu sergentul, zece!

Ceremonia înhumării popularului poet, ia Mircești, a fost, cred, cea mai frumoasă și mai impresionantă înmormântare a unui scriitor de la noi.

Oamenii din toate colţurile ţării au ţinut să ia parte la trista ceremonie și lacrimile au izbucnit cu și mai multă putere din ochii mulţimii, când colonelul regimentului din Vaslui, în faţa mormântului deschis, a ridicai sabia și a dat comanda, cu glasul tremurat de emoţie, unui număr de ostași, într-adins aleși:

— Voi, cei nouă din Vaslui și cu sergentul zece, ridicaţi sicriul!

În sunetul fanfarei militare, ce dădea ultimul onor *„Acelui rege al Poeziei”,* a fost coborât în locul de veci bardul care cântase cu atâta însufleţire și patriotism vitejia de neasemuita „Ostașilor noștri” din războiul de la ’77.

Îşi încheiase o viaţă de cinste închinată în întregi mea ei, fără precupeţire, cu abnegaţie, Ţării și Poporului Român.

CEL DIN URMĂ JUNIMIST

În anul !933, „Asociaţia publiciştilor români” din Bucureşti a hotărât să-i sărbătorească pe doi scriitori români care împlineau venerabila şi rara vârstă de 90 de ani!

Cel dintâi sărbătorit, deşi nu şi cel mai important, a fost profesorul Ion Pop-Florantin care a rămas cunoscut datorită epopeii sale „Ştefaniada”, inspirată din viaţa lui Ştefan cel Mare. Al doilea a urmat Iacob Negruzzi.

Festivitatea a avut loc seara. M-am dus şi eu, împreună cu tatăl meu, căci amândoi eram membri ai „Asociaţiei publiciştilor”.

Cu multă şi justificată înfrigurare, bătrânii şi tinerii publicişti aşteptau apariţia lui Iacob Negruzzi. Care, însă, n-a putut veni din pricina timpului neprielnic, mai ales pentru un om de 90 de ani. Afară era înnourat, sufla un vânt destul de tăios şi ploaia sta gata să cadă.

Dar pe *bătrânul junimist* l-au reprezentat doi nepoţi: Ella Negruzzi, prima femeie avocat din România, şi Alexandru N. Gane, fiul cunoscutului scriitor Nicu Gane, ale cărui minunate povestiri le studiasem în liceu: „Stejarul din Borzeşti”, „Aliuţă”, „Şanta” şi altele.

Fireşte că toţi participanţii la festivitate au fost mâhniţi că nu l-au văzut pe Iacob Negruzzi. Dar poate că cel mai mâhnit am fost eu.

El la Negruzzi, dându-şi seama de decepţia provocată, i-a invitat atunci, pe cei ce doreau să-l vadă pe sărbătorit, a doua zi. La dânsul acasă, la orele !0. În strada Romană, nr. !4.

Se putea oare să nu mă duc?

Aşa se face că pe o vreme vrăjmaşă pe la 9, am pornit spre Iacob Negruzzi.

Pe drum reflectam la personalitatea acestui important bărbat pentru literatura română, ultimul vieţuitor dintre cei care au întemeiat „Junimea şi „Convorbirile literare” fiul lui Costache Negruzzi, autorul capodoperei „Alexandru Lăpuşneanu: „prima nuvelă istorică românească. El, care a fost prietenul atâtor şi atâtor poeţi şi scriitori de seamă: Alecsandri. Eminescu, Veronica Micle, Creangă, Slavici, Caragiale, Nicu Gane, Vasile Pogor, Titu Maiorescu… şi alţii, şi alţii, care s-au stins de mult şi au ajuns în lumea de nepătruns a umbrelor.

Mă gândeam înfiorat de emoţie că omul acesta a stat de vorbă îndelung cu ei, s-a sfătuit, le-a strâns mâna, a mâncat de-atâtea ori împreună cu ei, a ciocnit un pahar cu vin bun, a glumit şi a povestit cu ei! A luat parte la cele mai de seamă evenimente, nu numai din evoluţia tinerii noastre literaturi, dar şi din ale istoriei noastre naţionale.

Şi în minte mi-a venit un articol al poetului Octavian Goga despre Caragiale, în care scria, printre altele, că, într-un timp îndepărtat. Copiii şi tinerii se vor descoperi cu respect deosebit în faţa cutărui bătrân, spunând cu smerenie: „L-a cunoscut pe Caragiale!

Iar Iacob Negruzzi, a cărui viaţa și opera le-am studiai în manualele de Limba romană, ia „Istoria literaturii române moderne”, este el însuși o istorie vie a acestei literaturi, trăind din plin o epocă literară glorioasei.

E un scriitor din generaţia veche a „Junimii” de la Iaşi, care se născuse cu șapte ani înaintea lui Eminescu! Pe acesta aveam să-l văd peste câteva minute!

Mi-a deschis o femeie de serviciu. Din mijlocul unei camere mari, unde era biroul și biblioteca, Iacob Negruzzi înainta ușor către mine:

— Poftim, poftim!

Înalt, slab, cu aproape aceleași trăsături din poza dată în „Istoria literaturii române”. Părul tot în sus, pieptănat perie, mustăţile şi musca de sub buza inferioară, la fel; numai că toate erau albite de iernile vremii. Îmbrăcat în niște haine bleumarin, cu croiala ca dinainte de primul război mondial. Gulerul de la cămașă, tare și scrobit, îi venea cam larg. Cravata, neagră. La manșete purta un fel de mânecuţe de lână, ca să-i ţină cald.

La vârsta lui de 90 de ani mi-a venit în întâmpinare, destul de repede, blând și bun.

Am înaintat cu sfială în vasta încăpere cu birou vechi, bibliotecă veche și tablouri vechi.

Mă cuprinsese o emoţie plină de evlavie. Mă aflam în faţa patriarhului literelor române.

— Vă salut cu respect, domnule Negruzzi. Permiteţi - mi să mă prezint…

— Îmi pare bine. Tare bine îmi pare, domnule! Dar poftiţi, vă rog, luaţi loc !

M-am așezat. Va să zică acesta era bunul Iacob Negruzzi! Se afla lângă mine și, totuși nu-mi venea să cred.

— Aţi fost aseară la festivitate? mă întrebă el.

— Da, credeam că veniţi și dumneavoastră, după cum se anunţase.

— O, cu dragă inimă aș fi dorit să vin, însă mi-a fost cu neputinţă. Bătrâneţea și timpul mi-au jucat festa, surâse el. Am spus că vin, dacă sunt stele… dar aţi văzut… au fost nori și ceaţă! Ca și astăzi, de altfel!

Ce blând și frumos vorbea bătrânul junimist! Și, curios, n-ai fi zis că e moldovean get-beget, după vorbă. N-avea urmă de accent, așa cum mă aşteptam.

— Toţi cei de-aseară au regretat mult că n-au avut prilejul să vă vadă!

Iacob Negruzzi se mișcă de două ori pe scaun, parcă stingherit, și-mi răspunse cu o modestie impresionant de sinceră:

— O, dumneavoastră sunteţi prea amabil!…

— Dar deloc, dumneavoastră sunteţi o mare personalitate a literaturii noastre. Este firesc să fiţi venerat. Operele dumneavoastră se studiază în școală, laolaltă cu ale lui Alecsandri, Eminescu, Creangă, Maiorescu…

— Operele mele?!

— Desigur, doar sunteţi un clasic în viaţă! Și-apoi, valoroasele dumneavoastră traduceri din Schiller, primele din literatura română: „Hoţii”, „Conjuraţia lui Fiesco la Geneva”, „Intrigă și Iubire”, „Don Carlos”, „Maria Stuart”…

Iacob Negruzzi râse cu plăcere, și-mi spuse, văzând că sunt atât de documentat

asupra traducerilor sale:

— Mai am o traducere în versuri, tot din Schiller, pe care n-am publicat-o încă…

…și se ridică, pornind către bibliotecă.

Mi-am dat seama că ar fi fost prea obositor pentru bătrânul atât de binevoitor să caute traducerea:

— Lăsaţi, lăsaţi, nu vă mai deranjaţi, domnule Negruzzi !

— Mai bine, fu el de părere, întorcându-se la loc, pe scaun.

Îl privii cu dragoste și-i spusei:

— Pe dumneavoastră vă iubește, vă apreciază și vă respectă actuala generaţie din două motive: pentru opera dumneavoastră literară în sine, și apoi pentru că l-aţi cunoscut îndeaproape și aţi fost prieten cu toţi scriitorii „Junimii"! Dumneavoastră aţi stat de vorbă îndelung, în intimitate, cu Alecsandri, Creangă, Eminescu!

— Nu numai că am stat de vorbă, mă întrerupse bătrânul cu o duioasă delicateţe, părându-i-se că nu știu totul. Nu numai că am stat de vorbă cu Eminescu, repetă el, dar pe Eminescu eu l-am adus la „Convorbiri"!

Găsii prilejul nimerit să-l întreb:

— Domnule Negruzzi, era frumos Eminescu?

Iacob Negruzzi stătu o clipă pe gânduri, privind de parte înaintea lui. Am ghicit că, în clipa aceea, l-a văzut pe Eminescu aievea!

— Păi, nu-l știi din fotografii?

— Ei, da, dar eu aș dori să știu de la dumneavoastră, care l-aţi văzut în realitate!

— Era plăcut, tare plăcut era!

— Vă rog, dacă nu vă supăraţi, să-mi spuneţi o amintire, ceva, în legătură cu Eminescu.

— Hai să-ţi spun cum l-am cunoscut !

M-am făcut tot numai urechi. Bătrânul junimist respiră adânc și începu să-mi povestească cu glasul cald şi înfiorat de amintiri:

— Era cam prin când la „Convorbiri" am primit o scrisoare de ia Eminescu. În legătură cu poezia pe care mi-o trimise. Să i-o public în revistă. Atunci eu nu-l cunoșteam personal pe Eminescu. Scrisoarea mi-o trimisese de la Viena unde era student. Poezia m-a impresionat mult, și scrisoarea la fel.

Tot cam prin aceasta vreme m-am dus și eu la Viena. Că făceam o cură de băi prin împrejurimi.

La Viena trebuie să știi dumneata că erau mulţi români care formau un cerc intim la o cafenea-restaurant dintr-un cartier oarecare. Discutau acolo fel de fel.

Eu, cum ţi-am mai spus, nu-l cunoșteam pe Eminescu. Închipuindu-mi că are să vină și el pe la cafeneaua românilor, m-am dus așa, la voia întâmplării, ca să-l aștept. Se putea și să nu vina că știţi, dânsul avea de multe ori un fel de a fi foarte ciudat. Da, da, ca și Pogor, şi dânsul era tare ciudat! Așa, de multe or se închidea în casă şi citea sau scria o săptămână și mai bine în șir!

— Da, știu din „Amintirile" lui Slavici despre Eminescu.

— Așa, din Slavici, da, și Slavici mi se pare că era în timpul acela acolo, la

Viena, îşi făcea armata, sau plecase acasă? Nu-mi amintesc bine… E, timpuri trecute!... Şi m-am dus să-l aștept pe Eminescu la cafeneaua despre care ţi-am vorbit! Acolo, fel de fel de chipuri comune, fără pic de distincţie… știi, fără nimic deosebit…

„Ei, mi-am zis eu, nu cred că Eminescu se află printre aceștia, să mai aștept!”

Și m-am așezat la o masă. Am stat cât am stat, până când deodată se deschide ușa cafenelei și în pragul ei apare un tânăr înalt, bine făcut, distins, cu părul negru, frumos, lung, așa cum știi că-l purta.

Când l-am văzut, am bătut cu palma în masă și mi-am zis, deși nu-l cunoșteam: „Acesta este Eminescu!”.

M-am ridicat numaidecât și m-am dus la el cu mâna întinsă:

„— Bună ziua, domnule Eminescu!”

„Eminescu s-a oprit, m-a privit o clipă scrutător, a zâmbit și mi-a zis și el:

“— Bună ziua, domnule Negruzzi!”

Iacă, așa l-am cunoscut eu pe Eminescu, fără să ne prezinte nimeni pe unul, celuilalt!

— Dar Creangă?

Iacob Negruzzi întâi zâmbi — probabil la amintirea vreunei șotii a șugubăţului povestitor de la Humulești.

— Pe Creangă l-am cunoscut într-o împrejurare curioasă! și zâmbi din nou. Pe atunci, eram tânăr și făceam pe avocatul! Într-o zi a venit la mine un om care avea un proces greu. Am fost cu el la judecătorie, am pledat, mă rog, i-am câştigat procesul.

A trecut de la aceasta câtva timp și a venit împrejurarea ca, sfătuit, și mai mult silit de unii și de alţii, să-mi pun și eu candidatura pentru parlament… Dar acum trebuia să-mi fac propagandă printre alegători, ca să mă voteze. În ziua de votare chiar, îl văd eu în sală și pe omul căruia îi câştigasem procesul. Puţin mai încolo, dar aproape de el, era un preot voinic și cam gras.

Eu credeam că Dacă i-am câştigat procesul omului acela, o să mă voteze, și m-am dus să-i vorbesc. Când, văd cu surprindere că se codește și că-mi răspunde cam în doi peri. Și. Deodată, fără să-l poftească nimeni, intră în vorbă și preotul de colo și-mi spune cu multă îndrăzneală, de am rămas uimit:

“— Hehei. ce credeţi, domnule Negruzzi, că dacă i-aţi câştigat procesul, acum o să vă voteze?! N-are a face una cu alta; procesul e proces, și votul e vot!”

N-am mai zis nimic. M-am îndepărtat și l-am întrebat pe un cunoscut:

“— Dar cine e preotul acesta?”

„— E un diacon, unul Ion Creangă… așa este el… cam original!”

Nu mult timp după întâmplarea cu votul, mă trezesc cu Creanga că vine la mine, mă roagă să nu-i iau în seamă cele spuse atunci și ne așezăm la vorbă.

Așa ne-am împrietenit. A început să vină la ședinţele „Junimii”, împreună cu Eminescu, să publice la „Convorbiri”…

Ei. Dar să ştii dragul meu, că Ion Creangă, pe care domnul Iorga l-a apreciat, spunând despre el că e „Minunea de povestitor care a scris în cea mai frumoasă

limbă românească” n-a avut bucuria să-și vadă scrierile tipărite în volum. El n-a apucat să le vadă decât în „Convorbiri literare” și în cărţile de școală, lucrate împreună cu diferiţi colaboratori. În volum le-a strâns, mai târziu, după moartea lui Creangă, fiul său, căpitanul Constantin Creangă.

— Am auzit că la ceaiurile literare ale „Junimii”, Creangă spunea multe snoave și se ţinea de ghidușii; dar când lua parte la ședinţe și Alecsandri, pentru care toţi aveau un cult deosebit, Creanga înceta cu glumele și păstra o tăcere care dovedea profundul respect ce-l avea pentru personalitatea bardului de la Mirceşti.

— Nu mai ţin bine minte, dar știu că era frumos, foarte frumos, la ședinţele „Junimii”. Dar să știi că „Junimea” n-ar fi putut să ia fiinţă și să trăiască decât la Iași. În alt oraș al României, bunăoară la Bucureşti, erau mari frământări politice și altfel de oameni se găseau aci, pe atunci!

Și bătrânul junimist oftă cu nostalgie.

Mi-am dat seama că se simţea obosit. M-am ridicat de pe scaun; s-a ridicat și dânsul.

— Vă salut cu respect, domnule Negruzzi, și vă rog să fiţi încredinţat că sunt foarte fericit că v-am cunoscut și că am avut această *convorbire literară* cu dumneavoastră! insistai eu asupra penultimelor cuvinte, zâmbind.

— Și mie mi-a făcut multă, multă plăcere, domnule dragă. Vizita dumitale mi-a prilejuit evocări care parcă m-au întinerit și m-au mai întremat-oleacă! și-mi întinse mâna cu blândeţe.

I-am prins mâna și nu m-am putut stăpâni, m-am aplecat și i-am sărutat-o cu evlavie, întocmai ca bunicului meu.

— Ce faci? spuse el jenat! Nu trebuia!…

— Mâna aceasta au strâns-o făuritorii literaturii noastre și pentru mine e ca și sfinţită, prin atingerea lor! Să trăiţi sănătos și să vă sărbătorim și la o sută de ani!

— O, vă mulţumesc, la revedere, dragă domnule !

Simţeam că Iacob Negruzzi mă urmărește cu privirea și am coborât scările pe gânduri, încet, fără pic de grabă, ca și cum aș fi avut o vârstă foarte apropiată de a lui.

Iar amintirea acestei vizite istorice, care mi-a înfrumuseţat existenţa, m-a însoţit toată viaţa ca o lumină călăuzitoare.

UN OSPĂŢ DE POMINA

Eminescu a fost o fire voioasă, exuberantă. Îi plăcea umil teatrul și se ducea în special la comedii, unde râdea cu atâta poftă. Încât spectatorii din jur erau antrenati și făceau haz mai mult de râsul lui exploziv, decât de ce se debita pe scenă.

În prima lui tinereţe, pe când studia la Viena era mare amator de farse. Povestește un coleg al lui de atunci ajuns mai târziu profesor universitar. Că Eminescu stătea în gazdă la o bătrână austriacă. Împreună cu un alt român, un băiat mai înstărit, care primea lunar, din ţară, din belșug, atât bani, cât și alimente.

Eminescu o ducea mai greu, dar asta nu influenţa cu nimic buna lui dispoziţie.

Într-o zi, la prânz, toţi studenţii români s-au dus la restaurantul, unde obișnuiau să-și petreacă timpul liber și să bea câte un “schwartz”. Printre ei era și Eminescu. Nu mai e nevoie să spun că schwartzul nu le potolise foamea, ce începuse să le dea ghies, ci dimpotrivă.

Și, culmea ironiei pentru cei flămânzi, ușa bucătăriei se deschise zgomotos și în restaurant intră o tânără și blondă chelnăriţă cu mai multe porţii de cârnaţi bine rumeniţi, pe varză călită, și o serie de „kriegele” cu bere spumoasă.

Câţiva dintre studenţii noștri nevoiași priviră cu jind și înghiţită în sec. Bineînţeles, că Eminescu le ţinea cu fidelitate companie. Văzându-i că se uită cu atâta adoraţie la cârnaţii prăjiţi le spuse, lingându-și buzele:

— Vreţi să mâncaţi câte o pereche de cârnaţi pe varză și să vă stingeţi setea cu câte un kriegel cu bere proaspătă?

Unul din ei, mai mucalit, se ridică și răspunse în hazul tuturor:

— Această ciudată întrebare nu poate avea decât un răspuns: da!

Iar ceilalţi, ca la o comandă nevăzută, strigară mai abitir decât briganzii din „Hernani”:

— Da! Da ! Da De trei ori da !

— Bine ! încuviinţă Eminescu, surâzând mefistofelic, eu am voit să am asentimentul vostru, al tuturor, ca nu cumva să fiu refuzat. Dacă-i așa cum spuneţi, așteptaţi-mă, vă rog, aici. Într-o jumătate de oră sunt înapoi. Până atunci, înarmaţi-vă cu acea virtute, pe care filosofii o numesc răbdare… și iată aci și-un pac de tutun „prima”, cu foiţa lui. *Auf wiedersehen!*

Și Eminescu se întoarse acasă și se duse glonţ la bătrâna lui gazdă:

— Gnädige Frau Rose, o mare nenorocire i s-a întâmplat colegului meu de cameră, Herr Grămadă !

— Jesus, Maria, Josef! A fost rănit în vreun duel, sărmanul tânăr?

— A, nu, nu, nu e chiar atât de gravă nenorocirea. Altceva i s-a întâmplat: s-a așezat la restaurant pe un scaun ce avea două cuișoare ieșite și, când a voit să se ridice pentru o mică treabă, și-a sfâșiat pantalonii, dar așa de rău, încât omul nu mai poate pleca pe stradă. I se văd albiturile și trebuie să recunoști că-i mai mare rușinea!

— Vai, vai, vai! Și ce-i de făcut?

— M-a rugat pe mine să vin să-i iau pantalonii cei negri și să-i duc la restaurant să se schimbe. Bine că are două perechi.

Madam Roșa, care-l știa pe Eminescu cam șugubăţ, nu prea înclina să-l creadă, și-i ripostă:

— Dar, nu vă supăraţi, domnule Michel, nu v-a dat un bilet pentru mine, că dumnealui cam așa obişnuiește, când îmi cere ceva.

— Ah, cum de am uitat? se plesni Eminescu cu palma peste frunte. Sigur că mi-a dat. Poftim! Și, după ce se scotoci puţin prin buzunarele hainei, scoase un bilet împăturit în patru, îl desfăcu și i-l arătă:

Poftim: „Stimată doamnă Roșa, daţi domnului Eminescu pantalonii mei cei

negri, care-mi sunt absolut și imediat necesari. Cu mulţumiri: Grămadă”.

Nemţoaica îşi ridică privirea mirată asupra tânărului ei chiriaș:

— A scris românește?

Eminescu rămase surprins, dar numai o clipă:

— Adevărat, vezi, în grabă, bietul băiat a uitat că dumneata nu știi decât nemţește. Dar uite-i, aci, iscălitura, doar i-o cunoști, că ţi-a scris și dumitale din ţară de atâtea ori !

— Da, da, e drept. Asta-i semnătura domnului Grămadă. Poftim pantalonii. Ce ghinion pe bietul tânăr!

Eminescu înșfăca pantalonii foarte grăbit și o luă la goană spre cel dintâi telal care-i ieși în cale. Îi vându cât putu mai bine și nu se mai opri decât la restaurant, unde intră gâfâind, dar cu faţa radioasă.

Bătu în masă cu o siguranţă de bancher și dădu comanda înșirându-și banii dinainte.

Cinci porţii de cârnaţi pe varză, zece chifle și cinci kriegele cu bere! apoi făcând socoteala, spuse încântat: Și ne mai rămâne şi pentru încă cinci schwartzuri. Phhii, festin în toată regula Băieţi, daţi-i fălci!

E inutil să mai descriu cum a decurs masa studenţilor noștri.

Dai iată că a doua zi chiar, amicul Grămadă trebuia să se ducă într-o vizită simandicoasă. O rugă deci pe madam Rosa să-i perie bine și să-i calce pantalonii negri. Cum era și natural, bătrâna holbă ochii la el. Neștiind ce să creadă:

— Dar nu i-aţi cerut dumneavoastră ieri, când a venit domnul Eminescu și i-a luat, ca să vi-i aducă la restaurant?

— Ce Eminescu, ce restaurant?! strigă Grămadă, venindu-i să cadă grămadă, vorba aceea, că-și dădea seama că e ceva necurat la mijloc.

Nemţoaica se înfurie:

— Atunci strig și eu: ce pantaloni negri?

Grămadă se uită la Eminescu, care râdea într-un colţ, pe înfundate.

— Ah, corsar de uscat, ce-ai făcut cu pantalonii mei?

— Ascultă, îi spuse Eminescu, abia stăpânindu-și icnelile: ţi-au plăcut cârnaţii cei apelpisiţi pe varză călită? Și chiflele proaspete și rumenite? Dar berea rece a fost bună? Așa-i?

— Mi-ai dat pantalonii pe cârnaţi?

— Ferească sfântul, se putea să fac așa ceva? N-ai văzut că am plătit cu fileri? I-am vândut la telal.

Altminteri mai aveaţi voi parte de o masa atât de gustoasa care ne-a uns la inimă? De altfel. Când v-am cerut asentimentul, dacă vreţi să mâncaţi cârnaţi și să beţi bere, tu ai acceptai ca și toţi ceilalţi, dacă nu mă-nșel !?

— De ce nu ţi-ai vândut pantalonii tai. Negustor de piei de cloșca?

— Cum puteam să-i vând pe-ai mei, când am o singură pereche? Frumos mi-ar fi stat să mă duc la Universitate în izmene! Dar tu având două perechi, e mai echitabil, trebuie să recunoști.

Grămadă, din înfuriat cum era, izbucni și el în râs.

Apoi. Curiozitatea nu-i dădu pace:

— Dar cum Dumnezeu de ţi i-a dat madam Rosa, fără niciun bilet din partea mea?

— Ba, dacă nu te superi, am avut și bilet în regulă din partea ta! îl liniști Eminescu.

— Ca tot spui, că eu nu știu, nimic?

— Madam Roșa dragă, fii amabilă și adă biletul ce ţi-am dat ieri pentru pantalonii domnului Grămada!

Pe bilet erau scrise următoarele: *„Dragă Eminescule, mă rog ţie, fii bun și dă-i aducătorului, pentru colegul nostru Silvian, «Critica raţiunii pure» a lui Kant. Cu mulţumiri, al tău. Grămadă”.*

— Mai că șoitic mai ești! Cu tine n-o scoate omul la capăt. Hai la telal să-mi iau pantalonii înapoi mai degrabă; numai de nu i-o fi vândut și el!

MINIATURĂ DE ROMAN

Întâmplarea ce v-o povestesc — și care este pe de-a-ntregul autentică — s-a petrecut la București, în iarna anului !859, deci în cel dintâi an de domnie al lui Cuza Vodă.

Participau la un bal select: civili din înalta societate, ofiţeri distinși, doamne și domnișoare de o rară eleganţă și aleasă frumuseţe.

Dar atenţia tuturor tinerilor era îndreptată către una dintre cele mai frumoase fete ale timpului, Ana Racoviţă-Goţescu care era asaltată îndeosebi de câţiva îndrăgostiţi, cum pretindeau ei, serios. Mulţi dintre aceștia îi ceruseră mâna, de câteva ori chiar, cu insistenţă, fără să fi primit din partea fetei, niciun răspuns. Ca o domnișoară binecrescută, se purta amabil cu fiecare, dar nu încuraja pe nimeni mai mult decât s-ar fi cuvenit.

Printre tinerii îndrăgostiţi de Ana, era și doctorul Carol Davila, bărbat cam de vreo 30 de ani, care, deși se găsea în cercul ei de admiratori, ședea sfios deoparte. Timiditatea îi era sporită și de faptul că, în urma unui boli, rămăsese cu un defect la mâna stângă, din care pricină şi-o ţinea ascunsă la spate, ca să evite, pe cât posibil, să-i fie văzută.

Ana îşi dădea seama de afecţiunea puternică a doctorului Davila pentru ea, dar îi acorda aceeași minimă și politicoasă atenţie de care se bucurau și ceilalţi.

În seara aceea, frumoasa fată venise îmbrăcată într-o rochie violetă, de dantelă, care o prindea de minune.

Începuse tocmai o discuţie despre toaleta Anei.

Doctorul Davila trecu mai aproape, ca să audă mai bine ce se vorbea.

Discuţia o provocase unul dintre tineri, făcând aprecieri măgulitoare și… lingușitoare cu privire la frumuseţea și culoarea rochiei. Toţi curtezanii se-ntreceau acum în laude, care de care mai iscusite, căutând să fie cât mai originali și convingători.

Numai doctorul Davila nu scotea o vorbă. Privea emoţionat și admira în tăcere.

În cele din urmă, unul din adulatorii fetei spuse cu îndrăzneală, privind buchetul de violete artificiale prins cu o agrafă de aur și topaze la corsajul rochiei:

— Păcat de violetele acelea că nu sunt naturale! efectul ar fi fost grozav!

Fata surâse îngăduitor și răspunse prompt:

— Desigur că efectul ar fi fost altul și rochia mea ar fi avut de câştigat, fiind împodobită cu violete naturale! apoi adăugă, oftând discret: Și sunt florile mele preferate… Am căutat în tot orașul, dar n-am găsit la nicio florărie. A trebuit să renunţ cu multă părere de rău. Am auzit că s-ar găsi violete de Parma într-o seră de la marginea Bucureștiului, dar cine să se aventureze până acolo pe viforniţa aceasta îngrozitoare?

Într-adevăr, era o iarnă nemaipomenit de geroasă și viscolea cum de mult nu pomeniseră bătrânii!

Tinerii curtezani zâmbiră graţios și se grăbiră s-o aprobe:

— Da adevărat, e o vreme păcătoasă! Să nu dai un câine afară din casă!

Totul s-a terminat aici pentru toată lumea, dar nu și pentru doctorul Davila, care a părăsit imediat balul.

Și-a îmbrăcat mantaua, și-a apăsat căciula pe frunte, a încălecat în grabă și a pornit către marginea Bucureştiului, la vestitele sere unde știa el că se găsesc tot soiul de flori naturale în toiul iernii. A călărit aproape sufocat de viforniţa aceea cumplită, care se-nteţea din ce în ce, și nu s-a lăsat până n-a găsit violetele mult-dorite. A trezit grădinarii din somn, plătit cât l-ar fi costat, poate, o florărie întreagă, a făcut un buchet enorm, pe care l-a acoperit cu grijă, și a pornit înapoi, într-adevăr dus de vânt.

De-abia a mai avut răbdare să-și scoală mantaua. A intrat în sala balului, roșu la faţă ca un bujor, de gerul năprasnic și de puternica emoţie ce-l stăpânea în acele clipe, și a căutat cu ochii înfriguraţi pe fata iubită. Întâmplarea, binevoitoare de multe ori cu cei îndrăgostiţi, a făcut să fie o pauză de dans și fata să se găsească în același cerc de admiratori și pretendenţi.

Doctorul Davila a înaintat, adânc tulburat, s-a oprit în faţa ei, înclinându-se ceremonios și, oferindu-i florile cu dreapta, i-a spus cu glas limpede şi pătrunzător:

— Domnișoară Ana, daţi-mi voie, vă rog. Să vă ofer eu. Cu o singură mână…

Dar adânca emoţie, ce pusese cu totul stăpânire pe el, l-a împiedicat să continue.

Se făcuse o liniște desăvârșită. Nu se auzea decât respiraţia agitată a celor de faţă, curioși la culme să vadă care va fi urmarea.

Fata a rămas o clipă înfiorată, căci și-a dat seama de ce om are în faţa ei, după acest gest, care spunea mai mult decât o mie de cuvinte de dragoste la un loc!

Cu ochii în lacrimi, a luat buchetul de violete naturale, l-a prins la corsaj în locul celuilalt și, strângând cu căldură mâna udă de zăpadă a acestui adevărat cavaler, i-a răspuns inspirată, în deplină armonie eu cele spuse de tânărul doctor îndrăgostit:

— Iar mie domnule Davila, dă-mi voie, te rog, să-ţi ofer mâna mea!

*

Aceștia au fost părinţii marelui dramaturg și om de teatru de mai târziu, Alexandru Davila, creatorul lui „Vlaicu Vodă”, cea mai frumoasă dramă istorică în versuri din literatura romană.

BUCĂTARUL MITROPOLITULUI

— Eu am un mare cult pentru Cuza-Vodă — mi-a spus pictorul Honoriu Creţulescu. La un pahar cu vin roșu, într-una din serile noastre de taină — pentru toate reformele lui și bunăvoinţa arătată unui înaintaș de-al meu, care nu era totuși moldovean ca marele domnitor și ca mine!

— Și eu am același mare cult atât pentru el și reformele lui, cât și pentru grija arătată învăţământului public — dar admiraţia asta n-o am numai ca dascăl, ci și ca fost elev, zâmbii eu.

— Ei, cum așa, mă faci curios! zâmbi interesat Creţulescu, care în tinereţe fusese învăţător, iar mai târziu, la maturitate, profesor universitar la Școala de belle arte[1] din Iași.

— Foarte bine. Puţini știu că marele nostru domnitor Alexandru Ioan Cuza a fost și un mare pro teguitor al şcolilor. Să-ţi dau un singur exemplu, care cuprinde, de fapt, trei. Chiar în primul său an de domnie, 1859. A dat un decret, în care hotăra ca vechea și vestita școală de la „Sfântul Sava”, unde predase Gheorghe Lazăr și se luminaseră atâţia mari români și care avea opt clase, să poarte numele de „Gimnaziul Sfântului Sava”. Totodată, și acest fapt e mai important, înfiinţează în București încă două gimnazii cu câte patru clase și anume „Gimnaziul lui Lazăr” și „Gimnaziul lui Matei Basarab”, care s-au deschis în anul școlar 1860 — 1861.

Or, eu, care am fost timp de opt ani de zile încheiaţi credincios elev al liceului „Gheorghe Lazăr” îi port adâncă recunoștinţă lui Cuza-Vodă, care i-a dat fiinţă!

— Da… ai dreptate! încuviinţă pictorul Creţulescu.

— Dar eu te-am întrerupt, iubite maestre; mi se pare că ai fi dorit să-mi povestești ceva despre un înaintaș de-al dumitale, deci tot pictor, dacă nu mă înșel, în legătură cu Cuza-Vodă!

— Întocmai! Am să-ţi povestesc o întâmplare semnificativă despre Cuza-Vodă, nu prea cunoscută de biografii lui, romanţaţi sau nu, pe care o știu de la maestrul meu Arthur Verona și care, pe mine, ca tânăr pictor, m-a impresionat foarte mult. La „Gimnaziul lui Lazăr”, de care ai pomenit cum i se spunea pe vremuri, a învăţat, în primii ani, și un băiat anume Petru Verussi. Era fiul unei văduve fără prea mare dare de mână, dar care făcuse ce făcuse și încropise ceva bani ca să-și poată ţine

---

[1] Cred că denumirea aceasta de ,.belle-arte“ este cu totul nepotrivită și stupidă chiar, oricine i-ar fi dat-o. E un pleonasm de-a dreptul vizibil : arte frumoase. Există, oare, și arte urâte ? Doar arta este culmea frumuseții, nu ?!

copilul la Gimnaziul Lazăr, unde erau taxele destul de mari, ca la mai toate școlile, de altfel! Acest Petru Verussi era un elev doeosebit de talentat la desen, era chiar cel mai tare din gimnaziu, și profesorul lui, un tânăr, și el talentat și foarte binevoitor, anume Petre Alexandrescu, s-a remarcat repede și a început să se ocupe de el mai de-aproape. Îi era tare drag băiatul, nu numai pentru marele lui talent, dar și pentru că era sârguitor la toate materiile… și, pe deasupra tuturor, o să zâmbești… pentru că îl chema Petru… era, deci, tizul lui.

Și iată că pe la sfârşitul ultimului an de gimnaziu, Petrică Verussi, probabil, sfătuit de către iubitul său maestru, desenă în „conte a Paris ! un tablou mare care-l reprezenta pe Cuza-Vodă călare. Îl ambala așa ca să nu sufere nicio stricăciune și, la îndemnul stăruitor al profesorului Alexandrescu, care rămăsese uimit de asemenea realizare artistică, se duse în audienţă la domnitor, ca să-i ofere magnificul, într-adevăr, portret.

Cuza rămase încântat la culme de tablou, mai ales când îl văzu pe tânărul creator. Nu-i venea să creadă.

Îl întrebă pe flăcău cum îl cheamă, unde învaţă și câţi ani are și-apoi zise, surâzând cu blândeţea lui dintotdeauna:

— Și cum… l-ai făcut chiar mata… singur-singurel. Fără să te-ajute nimeni, nimeni… măcar cu o trăsătură de cărbune, fătul meu? Te afli în faţa domnitorului ţării, care le poartă de grijă tuturor, și le este, deci, ca și un părinte! Prin urmare, nu te sfii, fătul meu, și spune-mi curat: tu singur ai făcut această minunăţie?

Petru Verussi îşi îndreptă trupul și spuse mândru:

— Eu, singur, măria ta. Cu mâna asta, și îşi întinse dreapta, ca și cum ar fi vrut să prindă un cărbune și să deseneze pe loc. Mă jur pe memoria tatălui meu!

— Ah, se-ncruntă domnul cu tristeţe, ești orfan de tată? Ei, bine, fiul meu. Eu îţi voi purta de grijă de aci înainte! Iată, drept răsplată pentru frumoasa ta operă, *te* rog primește douăzeci de napoleoni să faci ce vrei cu dânșii, bineînţeles, lucruri bune. Te vei sfătui și cu maică-ta. Și, în afară de aceasta, am să-ţi dau o bursă pe patru ani pentru studii în străinătate, în Franţa sau în Italia unde îţi vei alege tu să pleci!

Și Cuza-Vodă-i întinse tânărului artist mâna pe care acesta o sărută cu dragoste, udând-o cu lacrimile care-i curgeau izvor din ochii lui frumoși.

Domnitorul îl îmbrăţișa, îl mângâie apoi pe cap și-i spuse:

— Acum, fiul meu, pleacă liniștit, vei primi acasă tot ce-ţi trebuie… și timp de patru ani de azi înainte, vei putea să-ţi desăvârșești arta căreia te-ai dedicat. Să cauţi din răsputeri să fii corect, să nu te-nhăitezi cu aventurieri, că sunt cu duiumul în străinătate, să fii serios și să-ţi vezi numai și numai de munca ta. Să-mi scrii, din când, în când, ca să știu de tine și după ce ai să-ţi termini studiile, să vii din nou la mine ca să vedem ce mai avem de făcut! Du-te sănătos și cu bine, dragul meu!

Petre Verussi strigă din răsputeri de zăngăniră geamurile palatului:

— Așa am să fac! Să trăiești, măria la! Și plecă, având faţa scăldată în lumina aurie a biruinţei.

Și Cuza-Vodă s-a ţinut de cuvânt, așa cum îi era obiceiul.

Tânărul Petru Verussi a plecat la studii la Roma, colindând, bineînţeles, toate orașele italiene de artă, care aveau pinacoteci și muzee celebre, fiind ele însele, chiar, ca cetăţi, muzee pe de-a-ntregul lor.

Dar, după patru ani, s-a întors, culmea, bolnav de piept, tocmai din Italia, unde alţii se duc ca să se vindece. Cine știe ce viaţă o fi dus ol pe acele meleaguri! în ţară a fost numit profesor la Școala de bellearte din Iași, unde a predat până la sfârșitul vieţii.

Printre alte tablouri, a pictat și un portret al lui Napoleon al III-lea, fără îndoială, știind că împăratul Franţei îi arătase multă prietenie lui Cuza-Vodă.

Cei care i-au văzut operele spun că, de nu s-ar fi prăpădit la 39 de ani, ar fi fost un pictor de talia celorlalţi doi mari contemporani ai săi: Andreescu și Grigorescu!

Asta a fost una din multele binefaceri pe care le-a înfăptuit Cuza-Vodă. Fără surle și trâmbiţe, în scurta lui domnie de șapte ani.

— Interesantă, maestre Creţulescu… dar tristă.

După cele am auzit se cunosc multe întâmplări vesele din viaţa lui Cuza-Vodă! Nu știi să-mi spui vreuna, așa care să ne mai înveselească puţin atmosfera?

— Mai toate pe care le știu eu sunt arhicunoscute… și multe „trecute în cărţi chiar! Dar una. Tot am să-ţi spun: cu postul lui Cuza-Vodă… Să nu-ţi fugă gândul cumva la vreun post de funcţie… Nu… e vorba doar de post… de mâncare!

— S-auzim!

— Ei. Cuza-Vodă nu era un om bigot. El respecta posturile din două motive: mai întâi că îl ţinea din scurt Elena-Doamna să nu calce posturile sfintelor sărbători ale anului, și, al doilea, pentru că îşi dădea seama că e sănătos pentru organism, ca, din când, în când, să lase la o parte: carnea, grăsimile, brânzeturile grele… și-așa mai departe. Numai vinul n-avea rost să-l lase că acesta nu era de dulce! Așa că respecta toate posturile, cum se spune, cu sfinţenie.

Odată, în postul Crăciunului, a fost invitat la masă la Mitropolitul Primat al Ţării… Și, printre alte feluri de post ca: pilaf cu mânătărci, tocană sârbească cu legume și ce-o mai fi fost acolo, s-a adus la masă și o ciorbă de linte cu salată de varză acră, în zeamă, tăiată fidea „dar și sferturi întregi, după gust, stropite cu ulei de nucă și presărată cu boia de ardei iute.

Lintea era mâncarea favorită a lui Cuza-Vodă.

A mâncat domnul cu o poftă grozava. Ba, la sfârșit, i-a spus mitropolitului care era tare bucuros c-o nimerise:

— Înalt prea sfinţite, iartă-mă și lasă-mă să sorb din strachină zeama asta grozavă de varză acră, să-mi fac pofta, măcar că știu că nu se cade așa ceva!

— Măria-ta, i-a răspuns mitropolitul. Ești stăpân să faci totul cum ţi-o voia… Și, ca să nu fii singur ia aceasta trebușoară, iată că am să fac și cu la fel!

Și deodată se auziră în sufrageria liniștită, două sorbituri puternice de parcă ar fi bâzâit doi bondari uriași, de rămase sărmana Elena-Doamna ameţită și fără cuvânt!

Apoi Vodă zâmbi, se șterse cu șervetul la gură și spuse:

— Ei. Dar să știi. Înalt prea sfinţite, că mi-a plăcut combinaţia asta de linte cu

varză acră, cum nu pot să-ţi spun. Și celelalte mâncăruri mi-au plăcut, de ce să nu recunosc? Dar asta din urmă le taie pe toate… Și-acuma, ce ne mai dai… ceva dulce care să nu fie de dulce, că se supără Elenuţa pe mine!

— Ferit-a Sfântul, măria ta. Nu face bucătarul meu așa ceva, cade el cel dintâi în păcat și-i om cu frica lui Dumnezeu. Acum urmează baclava cu nuci și alune, înăclăită în miere!

— Minunat! strigă Cuza-Vodă plin de încântare.

— Nu cumva o fi lucrată în unt! sări Elena Doamna.

— Vai de păcatele mele, mărită doamnă, s-ar putea una ca asta la masa mea în zi de post? Numai ulei de nucă!

— Dar. Apropo. Înalt prea sfinţite. Bucătarul… aista tot așa de bine gătește și mâncărurile de dulce? voi să știe domnul.

— E neîntrecut în toate!

— Ce spui? Și te-ar supăra să mi-l împrumuţi și mie, din când în când, așa, mai cu seamă. În posturile mari? Mi-a plăcut lintea aceea neînchipuit de mult…și parcă aș mai mânca de câteva ori.

— Cu toată dragostea, măria ta! Dorinţa măriei tale e lege! Vine când poftești!

— Și la bucătăria mitropoliei, cine-ţi rămâne?

— Ajutorul lui… învăţat de el, nicio grijă!

— Atunci, rogu-te, poimâine, fii bun și trimite-mi-l la palat, dis-de-dimineaţă, și-l rogi să-mi gătească din nou toate mâncărurile de azi!

— Și baclavaua? zâmbi mitropolitul cu șiretenie.

— Și! mai e vorbă?! îi întoarse domnul surâsul.

— Atunci, ca să fie toate, precum au fost în această zi, poate c-ar fi bine, mărite doamne, să-l trimit și cu vreo câteva sticle pecetluite din tămâiosul de azi?!

— Nu poate, ci sigur! Numai să nu greșească să-l pună la gheaţă, că-i stinge buchetul. Să-l lase așa, că acum e iarnă !

Și l-a trimis mitropolitul pe bucătarul său, aproape în toate zilele de post mare și în zilele de post mai mic, timp de un an încheiat, să-i gătească măriei sale după datina din străbuni, până într-o zi când…Cuza-Vodă și Elena Doamna erau mulţumiţi că respectă cu sfinţenie rânduielile bisericești și-n același timp se hrănesc cu mâncăruri gustoase, așa cum ei nu mai mâncaseră până la acest iscusit bucătar. Și, într-o zi, după ce încheiaseră masa, ce-i vine domnului, nu știu, că puse să-l chem pe bucătar să ciocnească un pahar cu vin cu el și să-i mulţumească pentru osteneala ce şi-o dă spre a le găti bucate atât de bune!

Bucătarul veni, Cuza-Vodă îi umplu paharul cu vin și-l întrebă satisfăcut:

— Spune-mi, rogu-te, meștere, cum faci de iese atât de gustoasă, de pildă, ciorba aceasta de linte pe care-o gătești tu? Că-ţi mărturisesc cinstit: eu de multe ori am mâncat, la viaţa mea, linte, că-i mâncarea mea preferată, dar așa de bună ca până la tine, nu! Cum o faci?

Între timp, bucătarul, fericit că domnul ţării stă de vorbă cu el, așa ca-ntre vechi prieteni, dăduse vinul bâldâbâc peste cap și se ameţise dintr-odată, prinzând chef de vorbă:

— Măria ta, eu îţi spun, da' să nu afle înalt prea sfinţitul că-mi găsesc beleaua cu el. Nu mă mai spală toată Dâmboviţa!

— De ce să-ţi găsești beleaua, cum spuseși, cu sfinţia sa? Fiecare meserie are secretele ei! Spune dară!

— Apăi, măria-ta, să știi că mare lucru nu e, zău, așa. Eu, la fiecare mâncare de post, pun la fiert și câte o halcă bună de slănină de porc… Şi ala-i dă tot gustul!

— Vai de mine! ţipă Elena Doamna. Cum ai putut să faci o asemenea nelegiuire, păgânule?

Dar Cuza-Vodă îşi dete drumul la un râs d-alea de te-apucă, sughiţul… Și râzi, și râzi, de nu se mai putea stăpâni!

— Zii… aista o fost postul mitropolitului dintotdeauna, ai, proclet afurisit?

— Chiar așa, mărite doamne!

— Ei! Fie, că mi-a plăcut! mai icni Cuza scurt odată!

— Pentru Dumnezeu, ce ţi-a plăcut, Alexandre?, întrebă Doamna ţării indignată.

— Și postul, Elenuţă, dar și reţeta de bucate ale acestui ipochimen. Dar tu, meștere, trebuie să te duci neapărat la sfinţia sa, să i te mărturisești, să-l rogi să-ţi citească și să te izbăvească de păcat, că pe capul tău cade! îl ameninţă domnul, zâmbind.

— Las' să cadă, măria ta! Au fost bune toate cele ce vi le-am gătit? Au fost! Le-aţi mâncat cu mare poftă? Atunci să vă fie de bine și gata. Că la mâncarea de post, dacă nu-i pui și ceva de dulce, apăi n-are niciun gust! Așa să știţi!

UN MARE EPIGON

Făcusem cunoștinţă cu numele lui Alexandru Vlahuţă încă din clasele primare, când am întâlnit, în „Cartea de citire" de-a IV-a, poezia „La vatra rece", din care ni s-a dat la „Memorizare" să învăţăm primele trei strofe. Mi-a rămas în minte însă numai prima:

„Oblonitu-mi-a fereastra
Gerul cu-a lui flori de gheaţă
Și, în toată casa asta.
Eu sunt singura viaţă!"

Dar tot în „Citire" găsisem și multe descrieri de o rară frumuseţe din „România pitorească" sau impresionante pagini de vitejie din cartea „Din trecutul nostru".

Abia mai târziu, în ultimele două clase de liceu, aveam să-l cunosc bine din poeziile lui pe care le știam pe dinafară, atât pe cele de revoltă: „La icoană", „Dormi în pace", „Din prag", „Unde ni sunt visătorii", „1907", cât și pe cele de dragoste, începând cu fragmente din poemul „Iubire" și sfârșind cu sonetele care oglindeau frământările de dragoste ale sufletului meu de adolescent.

Dar până să ajung la acestea, mai aveam de tras câţiva ani buni de învăţătură!

Acum eram în clasa a II-a secundară la liceul „Gheorghe Lazăr” din București. Îl aveam profesor de limba română pe domnul Toma Dicescu, un dascăl, tare bun, și foarte conștiincios, de modă veche. Era bătrân, în ultimul său an de învăţământ; în anul următor, chiar, a ieșit la pensie.

Om de o rară sensibilitate, avea pentru scriitorii noștri clasici un adevărat cult.!

Dar profesorul ne-a impresionat, în mod deosebit, pe toţi elevii, fără excepţie, în ziua de marţi. 19 noiembrie 1919.

A intrat în clasă abătut și cu ochii scăldaţi în lacrimi. De obicei, cum se suia pe catedră, se și așeza pe scaun, pentru că drumul pe scări, de la cancelarie până în clasă, îl obosea nespus de mult la vârsta lui, destul de înaintată. De data asta, însă, a rămas în picioare, făcându-ne semn să ne așezăm.

Văzându-i ochii înlăcrimaţi, ne-am gândit că i s-a întâmplat vreo nenorocire în familie. Dar era cu totul altceva. A tăcut câteva clipe, mișcându-și buzele și părând că vrea să-și aleagă cuvintele. Apoi a rostit încet, ca și când ne-ar fi împărtășit o mare taină:

— Băieţi… am să vă dau o veste nespus de tristă: marele nostru poet Alexandru Vlahuţă nu mai este în viaţă!

Un freamăt de mâhnire se ridică din bănci. Vlahuţă era pentru noi unul din cei mai mari poeţi pe care-i cunoșteam. Îl iubeam cu toţii și era prietenul nostru încă din clasele primare.

Toţi rezumaserăm în caietele de „compunere” povestirile din chinuita copilărie a micului meșter pictor iconar Grigorescu… sau minunatele descrieri din „România pitorească” și toţi ne amintirăm cu surâsul pe buze întâmplările pline de haz din viaţa isteţului școlar-negustor „Mogâldea”!

Cum? ! Era cu putinţă, oare, ca acest iubit poet, să moară? Nu ne venea să credem!

— Să nu uitaţi, copii, vorbi mai departe moș Tomiţă, că Vlahuţă a fost bun prieten și a vieţui! ani și ani alături de cei mai de seamă scriitori ai noștri.

L-a cunoscut îndeaproape pe Eminescu, marele său înaintaș, iar Delavrancea și Caragiale au fost nedespărţiţii lui prieteni.

A tăcut câteva clipe; apoi a adăugat:

— M-am gândit că ar fi frumos din partea clasei noastre să trimitem o coroană de flori la înmormântarea marelui nostru poet. Pe cine dorește și poate îl rog călduros să contribuie. Eu vă mulţumesc dinainte și mă înscriu cel dintâi pe listă…

În ochi ne jucau lacrimi greu de stăpânit. Trăiam pentru prima oară asemenea durere: moartea unui poet. Și n-a fost unul măcar care să nu contribuie ia această ofrandă pornită din inimă, renunţând la toate micile economii.

Nea Tomiţă s-a așezat pe scaun, ușor. Apoi și-a scos batista albă de olandă, și-a tamponat ochii înlăcrimaţi și a rostit în șoaptă, ca pentru el, următoarele cuvinte, pe care eu, fiind în banca întâi. Le-am auzit fără să vreau:

— Și când te gândești că era cu zece ani mai tânăr ca mine!

Profesorul nostru avea, deci, șaptezeci de ani!

KISELEFF ȘI MEHEDINŢEANUL

Bătrânii bucureșteni de astăzi îşi mai amintesc, desigur, mai ales aceia care, în zilele frumoase de primăvară, obișnuiau să ia drumul spre „Șosea” că, la începutul străzii Clucerului, în colţ, vizavi de Piaţa Filantropia, se afla pe timpuri un restaurant arătos care purta firma „La *Kiseleff și mehedinţeanul”,* reprezentându-i pe cei doi faimoși eroi faţă-n faţă, dialogând sau, mai exact spus, tocmindu-se. Firma fusese copiată de către zugravul respectiv din cunoscuta, pe atunci, prin 1920, „Carte a omului matur”, alcătuită pentru folosul adulţilor analfabeţi de către institutorul I. Popescu-Băjenaru, răposatul meu părinte. Desenul iniţial fusese executat cu mult talent de graficianul neamţ Emil Struţz, care făcuse aproape toate ilustraţiile din cartea amintită.

Pictura de pe firmă amintea o întâmplare de pomină din București, petrecută în anul 1831.

Nu cred că există în lume ţară care să nu fi adăpostit pe pământul ei străini de neam, unii aduși vremelnic de soartă, iar alţii rămași în patria adoptivă până la sfârșitul vieţii lor. Și semn că acei străini erau oameni de nădejde, harnici și pricepuţi este că cei mai mulţi dintre ei și-au legat numele de numeroase înfăptuiri de seamă, căutând să-și merite încrederea ce li se arătase, să fie demni de noua lor patrie, să lase ceva de bine în urma lor!

România, care se bucură de faima uneia din cele mai ospitaliere ţări din lume, a avut mulţi fii adoptivi, care au stat cu cinste alături de cei mai străluciţi fii de baștină ai săi.

Fără îndoială că n-are rost să fac o înșiruire a acestora, dar este destul să ne amintim numai de câteva nume, ce grăiesc de la sine, și cel dintâi care-mi străbate gândul este ilustrul Dr. Carol Davilla; muzicienii: Flechtenmaher, Wachman, Hübsch, Caudella, Castaldi, Massini, Zaleski, precum și mulţi alţii, ale căror nume nu-mi vin acum în minte.

Printre cei mai de seamă „români prin adopţiune” din trecutul nu prea îndepărtat al ţării noastre (s-a scurs de-atunci abia un secol și jumătate), poate fi fără greș socotit și generalul rus Pavel Kiseleff, care a deţinut cu cinste înalta funcţie de locţiitor de domn al Munteniei și Moldovei, timp de patru ani și jumătate.

Nicolae Iorga îi face o caracterizare ce nu mai are nevoie de niciun comentariu, întrucât îl prezintă ca pe un autentic european atunci când spune: „… *acel voltairian egalitar și pasionat de libertate, care era genetralul Pavel Chiselev”.*

Constantin C. Giurescu, în recenta sa „Istorie a Bucureștilor”, spune despre generalul Pavel Kiseleff că „… era o *personalitate remarcabilă. Făcuse o strălucită*

carieră militară și se distinsese prin vitejie în cursul războiului[2]*; era apoi… un spirit luminat și gemeros, accesibil ideilor înaintate și iubitor al poporului. Ca administrator s-a dovedit priceput, energic fără brutalitate și dezinteresat.* A *fost, deci, un noroc pentru noi că l-am avut drept cârmuitor aproape patru ani și jumătate, de la* 7/19 *noiembrie, 1829… și până la 1 aprilie st. n. 1834".*

Chiar din primele zile ale instalării sale la Bucureşti. Kisselef a căutat să înveţe mai întâi de toate românește, așa că în scurtă vreme, ajunsese s-o rupă binișor în limba ţării pe care o conducea.

A venit pe pământul românesc în vremuri grele: bântuia ciuma. Și cum o nenorocire, ca și o bucurie, de altfel. Nu vine niciodată singură, după stingerea ciumei, izbucni flagelul holerei. Se luară de îndată, iarăși, măsurile sanitare de rigoare. Era o stricteţe nemaipomenită din toate punctele de vedere.

Barierele Bucureștilor erau păzite de militari; nimeni nu putea să iasă sau să intre în oraș, fără în cuviinţare în scris, spre a nu se întinde molima.

Într-o dimineaţă, generalul Kisselef porunci să-i înhame caii la droșcă și porni să inspecteze posturile militare de la marginile Bucureștilor, pentru a se încredinţa personal cum i se respectă ordinele. S-a îndepărtat binișor de centura orașului, a ocolit și s-a înapoiat pe altă cale, la intrarea dinspre Fundeni, unde era santinelă un flăcău chipeș, de fel din judeţul Mehedinţi. Dar, când voi să intre cu droșca, mehedinţeanul îi ieși înainte, cu pușca în mână.

— Oprește, că trag!

Kisselef coborî îndată, veni zâmbind în faţa ostașului, care îndrăznise să-l înfrunte, și-i spuse:

— Eu sunt generalul Kisselef *!*

— Să fii sănătos, dar nu poţi trece fără bilet de voie. Adu-mi hârtie de la căpitanul cordonului și-ţi dau drumul!

Atunci, Kisselef scoase un pol de aur și-i spuse?

— Uite, frate, îţi dau bacșiș, dă-mi voie să trec, că mă grăbesc!

Ostașul se-mbună ca prin farmec și răspunse binevoitor:

— N-am voie să pun mâna pe bani, că umblă holera; dacă vrei să mă cinstești, aruncă-i jos!

Kisselef aruncă polul; dar mehedinţeanul puse repede piciorul pe ban și ridicând arma, strigă tunător:

— Nazat[3] generale, că te-mpușc!

— Păi bine, frate, nu ţi-am dat bacșiș?

Dar ostașul nu voi să știe de nimic. Puse pușca la ochi și strigă din nou:

— Îndărăt, generale!

Și conducătorul ţării, care el însuși hotărâse acele ordine severe, n-avu încotro,

---

[2] Războiul ruso-turc din 1828—1829, care se termină prin victoria rușilor și pacea de la Adrianopole. (n.a.)

[3] Nazat — înapoi, în limba rusă.

se-ntoarse la droșcă și se înapoie, intrând în București pe la altă barieră, unde erau oșteni mai înţelegători.

Ajungând la palat, povesti cu mult haz întâmplarea cu ostașul mehedinţean cel atât de zelos și dădu ordin să fie înaintat de îndată la rangul de căprar și să i se dea încă cinci napoleoni drept răsplată pentru conștiinciozitatea ce o arătase, în respectarea ordinelor chiar faţă de cel mai de seamă om al ţării, fără a se lăsa înduplecat de strălucirea aurului.

Această impresionantă întâmplare a avut, desigur, trei variante, când a fost povestită: a generalului, care a spus-o la numeroase ocazii, lăudând virtuţile armatei române pe care-o îndrăgise şi-o ajutase; a mehedinţeanului, care, fără îndoială, că o povestise şi el, alor săi, înflorind-o ca orice oltean, și a vizitiului. Iar a patra variantă, desigur, este aceea pe care aţi cetit-o în clipa de faţă.

PRIVIGHETOAREA DIN OLARI

Așa era supranumit tenorul Ion Băjenaru de către admiratorii săi din tinereţe, pentru că pe atunci cânta la biserica din mahalaua Olari.

Deși îi sunt strănepot, l-am cunoscut abia pe la vârsta de 10 ani, după terminarea primului război mondial.

Până atunci nu prea avusese timp de vizite: era foarte ocupat să mai câştige ceva în plus peste pensia mică ce-o avea de la Operă: preda lecţii de canto, cânta la biserica „Domniţa Bălașa” și o ducea greu.

Acum venea des pe la noi, atât pentru că-i plăcea cum îl primeam, cât și ca să mai stea de vorbă cu taică-meu, care abia se-ntorsese din război și-i povestea prin câte greutăţi trecuse. Dar mai cu seamă aducea mereu vorba despre fiul lui cel mare Dan, talentatul pictor de mai târziu, care, fiind prea tânăr ca să se-nroleze în armată, plecase cercetaș și încă nu se-napoiase.

Iar, când pe-nserat unchiul Băjenaru — cum îi spuneam noi, pornea spre casă, maică-mea îi da întotdeauna câte-o pâine mare albă, caldă, făcută de ea, ceea ce îl încânta nespus.

L-am cunoscut la nunta unor rubedenii și de-atunci am rămas buni prieteni, dacă pot spune astfel, până când el s-a prăpădit în vârstă de 58 de ani, în urma unei duble pneumonii.

*

Ca să nu fiu suspectat de părtinire, fiind vorba de unchiul meu și încă de cel mai iubit din întreaga familie, voi lăsa să se audă câteva glasuri de-ale personalităţilor ce l-au cunoscut și l-au apreciat:

Iată ce scrie George Niculescu-Bassu în cartea sa de „Amintiri”:

„Ion Băjenaru fusese un bărbat frumos, foarte simpatic, bun, mereu cu zâmbetul pe buze și întotdeauna pus pe glume. Răspândea atâta voie bună în jurul lui, încât fiecare din noi îi căutam prietenia. Niciodată nu l-am văzut supărat sau enervat.

Cânta fără niciun efort, iar sunetele pe care le emitea erau atât de plăcute

auzului, încât frazele căpătau în gura lui o nobleţe rar întâlnită chiar la multe celebrităţi.

A avut o voce fermecătoare. Poate cea mai frumoasă voce de tenor pe care am auzit-o în viaţa mea”.

Iar faimosul tenor italian Picaluga, venit la Bucureşti, cu trupa sa de operă, ascultându-l pe Băjenaru, a exclamat cu entuziasm:

„— De ce ne mai chemaţi pe noi, când românii au astfel de voci?!”

Iată acum și o spicuire din viaţa muzicală a anului 1913, prezentată de cronicarul Barbu Lăutaru:

„Nu pot încheia, fără să amintesc de jubileul de 30 de ani de carieră lirică a unuia din puţinii noștri cântăreţi care s-au jertfit scenei.

E vorba de tenorul Băjenaru, o glorie și o mândrie a scenei lirice române și tot de odată unul din cei puţini care nu s-au refugiat în alte, tărâmuri ale vieţii, mai rodnice în foloase, rămânând până la vârsta maturităţii un bohem în cel mai senin sens al cuvântului”.

*

Înzestrat cu un fizic frumos și cu o voce excepţională, Băjenaru a cântat toate rolurile titulare de tenor din operele: „Carmen”, „Lucia de Lamermour”, „Hernani”, „Traviata”, „Faust”, „Aida”, „Tosca”, „Cavaleria rusticană” (când a dirijat Mascagni, personal), și operetele: „Voievodul ţiganilor”, „De-aș fi rege”, „Văduva veselă”, „Vânzătorul de păsări” și altele, fiind primul tenor român care a creat rolul lui „Lohengrin” și care a cântat în cele dintâi opere românești:

„Pepelea” de George Stephănescu, mult iubitul său maestru, și „Petru Rareș” de Eduard Caudella.

A fost partenerul celor mai mari cântăreţe ale timpului: Adelina Patti Hariclea Darcléc, d’Asty Bellincioni, Elena Teodorini-Nuouvina, Irina Vlădaia și altele. La vremea lui era unul din cei mai iubiţi și mai populari artiști ai scenei românești.

Câteva din întâmplările povestite mai jos vor dovedi aceasta cu prisosinţă.

Trebuie să spunem mai întâi de toate că tenorul Băjenaru era un mare admirator al sexului frumos.

Foarte rar rămânea el legat mai multă vreme de farmecele unei singure femei.

Aceste accidente au fost doar câteva în viaţa sa, relativ scurtă, de 58 de ani.

Pe când era în culmea succesului cu opera „Voievodul ţiganilor”, Băjenaru primea în cabină, după fie care act, buchete mari de flori, cu respectivele cărţi de vizită, de la numeroasele sale admiratoare.

Tenorul avea vreo trei nepoţei de câte 10 - 12 ani, la care ţinea foarte mult: erau fiii celor trei surori ale sale.

Ca să le facă rost de câţiva franci de cheltuială, mai cu seamă că și nepoţeii aveau voci bunicele, fiind soprani, îi luase figuranţi în roluri de ţigănuși.

Și aceștia stăteau mai tot timpul în cabina „Voievodului”, care, răscolind cărţile de vizită, îi întreba cu surâsul său fermecător:

— La care să mă duc, mă, în seara asta?

Și atunci se auzea terţetul ţigănușilor:

— Mai bine să te duci acasă și să te culci, unchiule!

Tenorul se întorcea către ei, răsucindu-și mustaţa neagră.

— Hm! Trebuie să fiu nebun, mă! N-ar fi deloc frumos din partea mea să refuz niște invitaţii atât de călduroase și mai ales… de promiţătoare.

— Păi, bine, unchiule, poţi să le duci la toate într-o seară?

— Nu, bineînţeles, dar pe rând, în mai multe seri, se poate. În seara asta, de pildă, am să mă duc la aceea cu cea mai frumoasă carte de vizită!

— N-ar fi mai bine, să le iei după alfabet? E mai ușor ! îndrăzni în glumă unul dintre cei trei nepoţi, care avea să ajungă mai târziu institutor.

— Mă, să știi că ideea ta e și mai bună. Chiar așa am să fac. Ia treci și aşează-le în ordine alfabetică; și așa, eu tot habar n-am cine sunt cucoanele respective!

*

În anii studenţiei sale la conservator, unde era elevul preferat al marelui profesor și muzician George Stephănescu, prietenii și colegii lui Băjenaru puteau vedea în camera sărăcăcioasă a acestuia, un scaun cu toate cele patru picioare scurtate la jumătate. Era un scaun scund ca pentru copii.

Într-o zi. Venind la el fratele său mai mare, preotul Theodor Băjenaru, profesor de muzică la liceul din Pitești, totodată și îndrumătorul lui. L-a întrebat mirat:

— Bine, măi Iancule. De unde ai mai căpătat scaunul ăsta ciudat, cu tuspatru picioarele retezate?

— Nene, să vezi ce mi s-a întâmplat. Acum un an, am descoperit în colţul acela din dreapta ferestrei o gaură de șoarece, și cum, șoarecii veneau în fiecare noapte și-mi cotrobăiau prin casă, neavând altceva la îndemână și nici timp s-o astup ca lumea, am luat și cu scaunul și l-am băgat cu un picior în gaura șoarecelui.

— Și?

— Și, într-o bună zi. Am găsit scaunul răsturnat.

Ai naibii îi roseseră un picior și căzuse. Atunci l-am băgat cu alt picior în gaură. Și tot așa. Până i-au ros șoarecii tuspatru picioarele, aproape egal, după cum se vede. Așa că mi l-au făcut mai scund, dar se poate sta pe el destul de comod.

*

În timpul său de glorie, tenorul Băjenaru nu era numai idolul femeilor, ci și al studenţilor. Și puţini știu că marele cântăreţ a compus acum 70 — 80 de ani și un, “*Imn al studenţilor români”*, la rugămintea acestora.

Două întâmplări sunt concludente.

Acum 60 - 70 de ani, erau la modă la bărbaţi, pălăriile tari de două categorii; jobenul sau cilindrul și gambeta sau melonul.

Jobenul era o pălărie înaltă și impresionantă.

Mulţi bărbaţi au purtat joben, pe stradă chiar, nu numai la ceremonii, până prin anii 1928 — 1930.

Tenorul Băjenaru, care era un bărbat foarte elegant, purta joben și îi plăcea să se plimbe cu trăsura.

Dar iată că Într-o bună zi, studenţii din București s-au revoltat împotriva acestui

accesoriu vestimentar, socotit de ei ridicol. şi au hotărât ca pe toţi posesorii acestui fel de pălării să-i oprească în mijlocul drumului, fie că s-ar găsi pe jos sau în trăsură și să le calce jobenurile în picioare.

Așa au și făcut. Până să prindă poliţia de veste despre activitatea extra-studenţească a tineretului universitar, cea mai mare parte a jobenurilor din Bucureşti au fost făcute inutilizabile. (Să fi avut studenţii timpului cumva și vreo convenţie cu pălărierii din București?!)

Dar tocmai când activitatea de distrugere a jobenurilor era mai febrilă, și nu era nimeni cruţat, indiferent cina ar fi fost acela, iată că apare pe Calea Victoriei o trăsură… Și în trăsură, tenorul Băjenaru, cu jobenul pe cap și cu o cuconiţa nostimă lângă el, în dreapta!

Birjarul a fost oprit. Băjenaru. s-a ridicat în picioare și i-a întrebat, zâmbind, pe studenţii ce-i săriseră în trăsură:

— Ce e. Măi, cu voi, ce s-a întâmplat?

Studenţii, care în multe rânduri, după spectacole, îi deshumaseră caii la cupeu, ca să-l ducă ei în triumf, în semn de admiraţie, au rămas stupefiaţi.

— Fraţilor… e nenea Biju! înapoi!…

Ridicându-și șepcile. L-au salutat cu respect și, dând drumul trăsurii, i-au strigat din toată inima:

— Trăiască nenea Biju! Ura!

A fost probabil singurul om din București al cărui joben a rămas neatins.

*

Și toi studenţii l-au scăpat pe tenorul Băjenaru de la o foarte posibilă nenorocire.

Era firesc și aproape imposibil ca, în epoca de romantism a operetei și operei, când erau la modă, pe lângă jobenuri și gambete, și duelurile cu spada sau cu pistolul să nu fi provocat și Băjenaru măcar un duel în viaţa lui.

Unul din numeroșii cerbi din București, de mese de Profesor, adânc ofensat că nevastă-sa găsise de cuviinţă să-i împodobească fruntea, avându-l de partener pe Băjenaru, l-a provocat pe tenor la duel și i-a trimis martorii de rigoare.

Foarte amuzat de asemenea întorsătură neașteptată și, pentru el, comică, Băjenaru i-a primit râzând pe martorii respectivi și i-a întrebat ce armă de lupta îşi alege rivalul său având acest drept, întrucât se socotea cel ofensat.

— Pistolul! au răspuns ţanţoși martorii.

— Păcat ! a surâs maliţios tenorul.

— V-ar fi convenit mai bine spada?

— Nu ! Eu mi-aș fi ales… ciomagul!

— Cum? Ne jigniţi! s-au răţoit martorii.

— Ce vă surprind? le-a ripostat prompt cântăreţul. Eu nu mă bat cu pistolul sau cu spada, decât pe scenă, în viaţa de toate zilele obișnuiesc… ciomagul.

Nu trebuie să omiteţi, domnii mei, că eu sunt băiat de la… ţară. Și acolo făceam scrimă cu… ciomagul său, mai elegant zis, „bastonadă” !

— Domnule, v-am mai spus ne jigniţi și veţi suporta consecinţele!

— Cum credeţi, le-a replicat imperturbabil tenorul. Dacă vă socotiţi ca atare,

după ce termin cu… clientul dumneavoastră, cum se spune, atât de impropriu, vă stau la dispoziţie în continuare. La trântă dreaptă românească, sau cu pumnii. Și acum, pașol! Pe mâine la Băneasa, la 5 de dimineaţă, cu arma aleasă de clientul dumneavoastră!

Martorii profesorului au ieșit cu coada între picioare, întrucât Bäjenaru nu admisese să-i tranșeze această așa-zisă afacere de onoare, martorii lui.

Vestea s-a răspândit ca fulgerul în Capitală tenorul Bäjenaru are mâine la 5 de dimineaţă, la Bănoasa, un duel cu un profesor.

Prietenii cântăreţului erau foarte îngrijoraţi, în ciuda faptului că tenorul, deși un om modest și timid de felul lui, acum era nepăsător și amuzat la culme de întorsătura lucrurilor.

— Ce te faci, Bijule? îl întrebau neliniștiţi colegii. Dacă era cu spada mai mergea, că la scrimă te descurci bine, ca orice actor, dar cu pistolul? Știi să ochești?

— Măi copii, de ochit… ochesc eu bine, dar când…trag, trag pe alăturea. Și n-am mai ţinut o armă adevărată de foc în mână, de când am terminat armata.

— Păi, atunci?

— Măi, am de gând să-i fac o figură profesorului, de-o să rămână de pomină în analele duelului… Voi să aveţi grijă de martori să nu mă deranjeze. Și p-ormă, lăsaţi totul pe mine.

— Dar ce vrei să faci?

— Să procedez românește, măi, ca la noi, la Căciulaţi, când e vorba de o dispută între doi bărbaţi pentru o femeie!

— Cum așa?

— Iacă bine! Am să mă duc la el, am să arunc pistolul la pământ, am să i-l smulg și pe al lui din mână și-apoi am să-i spun: „Domnul meu, eu nu sunt obișnuit cu duelurile decât pe scenă. Și acolo, le fac cântând. Eu vă propun următorul duel, tot suntem în cămăși: sau să ne luăm la trântă sau să ne batem cu pumnii… care pe care. E mai drept așa”. Ei, ce ziceţi, nu-i bine?

Prietenii începură să râdă cu hohote.

— Ar fi ceva, dar s-o să se poată.

— De ce nu? Rămâne de văzut ! Eu socot că e mult mai cinstit așa.

Dar a doua zi, în zori, lucrurile s-au petrecut cu totul altfel de cum s-ar fi așteptat cineva.

Când martorii au început să parlamenteze și să steabilească regulile de luptă, deodată au ieșit din pădure, în niște chiote impresionante, sute de studenţi, admiratorii tenorului. L-au înconjurat pe profesor și, unul dintre ei, cel mai voinic, i-a strigat plin de mânie:

— Inconștientele, dacă, din nenorocire, glonţul tău l-ar atinge și l-ar omorî pe tenorul Băjenaru, îţi dai seama ce pierdere ireparabilă ar fi pentru ţară?

El e unic, pe când de-alde tine sunt zeci de mii. Să-i cazi în genunchi și să-l rogi să te ierte că ai îndrăznit să-l provoci la duel, cu intenţia criminală de a-i lua viaţa, că altfel, de aci, la Colţea nimerești!

Înspăimântat la culme, profesorul a început să tremure și să bâiguie scuze. Dar

tenorul Băjenarua în intervenit imediat și a aplanat lucrurile, spunând:

— Vă mulţumesc, dragii mei, pentru intervenţia voastră. Eu aveam de gând să-i propun altfel de luptă domnului profesor: trânta dreaptă, românească, sau lupta cu pumnii. Dar văd că nu mai e nevoie.

Studenţii izbucniră în hohote de râs de clocoti pădurea. Băjenaru, adresându-se profesorului, îi spuse calm:

— Domnule profesor, pe teren, cum se spune, sunt doi oameni absolut nevinovaţi: dumneavoastră și cu mine. Adevăratul vinovat sau, mai bine zis, vinovată, lipsește. Nu merită deci să ne punem viaţa în joc pentru ceea ce s-a întâmplat.

*

Odată, într-o duminică, pe la prânz, ducându-se în vizită la fratele său întârzie și-i găsi pe toţi la masă.

Părintele Băjenaru, fără multă introducere, îi spuse, bucuros ca întotdeauna, când îl vedea pe mezin la el în casă:

— Poftim la masă, Iancule!

Dar tenorul, oarecum rușinat, că-i găsise asupra mesei, deși era la fratele său, răspunse:

— Mulţumesc, nene, dar am mâncat!

Bineînţeles că frate-său n-a mai insistat asupra invitaţiei, fiind convins că Iancu într-adevăr mâncase; nu și-a închipuit o clipă măcar că se jena de propria sa familie. Așa că, fără voia lui, l-a lăsat flămând.

Mai târziu, când el însuși povestea cu haz această întâmplare, tenorul spunea:

— Și nu mâncasem, măi! Și mi-era o foame turbată! Și-am înghiţit tot timpul în sec, că se aflau pe masă tocmai mâncărurile mele favorite: ciorbă de perișoare cu zeamă de varză și musaca de vinete cu salată de ardei copţi.

*

Foarte generos cu tinerele talente, tenorul Băjenaru nu numai că nu era invidios şi nu punea nimănui beţe-n roate, dar căuta din răsputeri să-i ajute pe cei înzestraţi să se ridice cât mai sus și cât mai repede.

El a contribuit mult la ascensiunea în opereta a faimosului tenor Leonard, care avea pentru Băjenaru un adevărat cult.

Leonard a încercat să cânte și operă. Astfel a interpretat pe „Canio” din „Pagliaci”, pe „Hoffmann” din „Povestirile lui Hoffmann” și pe „Don Josè” din „Carmen”.

Când a cântat acest din urmă rol — și puţini biografi de-ai lui Leonard cunosc acest amănunt — știind că era rolul favorit al lui Băjenaru, în care acesta avea o mare creaţie, tânărul tenor l-a rugat să vină să-l asculte și apoi să stea de vorbă împreună despre interpretare.

Opera se cânta la Târgoviște, într-un turneu. Și Băjenaru a lăsat totul la pământ, și s-a dus acolo, unde l-a ascultat cu toată atenţia și apoi l-a felicitat sincer pe Leonard pentru căldura și muzicalitatea cu care interpretase dificilul rol al contrabandistului din amor.

Într-o zi, a descoperit un tânăr talent în cofetăria faimosului Agop din Calea Moșilor, mare specialist în brânzoaice și pateuri, dar și în vermut rece de la gheaţă, cu lămâie tăiată subţire și sifon. Aci venea destul de des, în orele lui libere, și Băjenaru, la o brânzoaică și un vermut… cald, însă (îi era teamă să nu-i afecteze glasul). Într-o zi, a auzit cântând din întâmplare pe un tânăr ceasornicar, Grigore Grigoriade, care avea atelierul vizavi și, în clipele de repaus, se repezea și el, tot așa, la o brânzoaică și un vermut.

Ceasornicarul (să nu se uite că în tinereţea sa, şi marele tenor italian Aureliano Fertile a fost ceasornicar) se bucura și de o înfăţișare atrăgătoare.

Băjenaru care avea o răbdare îngerească, l-a lăsat pe ceasornicar să-și termine repertoriul și, fără multă vorbă, i-a spus:

— Mă piciule (aceasta era expresia lui favorită, faţă de tineri) să știi că ai glas bun! Ai putea să faci ceva cu el. Ia să te înfăţișezi mâine, la 9 de dimineaţă, la „Naţional”, să vedem ce e de făcut cu tine!

— Aoleo, coane Bijule, păi dacă știam eu că sunteţi și dumneavoastră pe aici, credeţi că mai aveam curajul să cânt?

— Mă, piciule ai dreptate că-ţi trebuie mare curaj ca să cânţi; poate e mai necesar decât vocea, uneori… dar lasă fartiţiile astea, acum. Ne-am înţeles… Te-aștept așa cum ţi-am spus.

Și Grigore Grigoriade a cântat apoi la operă și operetă mulţi ani la rând, e drept, roluri mici, secundare, dar a cântat și nu l-a făcut de râs pe maestrul său.

*

Băjenaru a dus-o tare greu către sfârșitul vieţii. Ca să-și mai sporească bugetul foarte redus, a cântat toată viaţa lui la biserica „Domniţa Bălașa” din București, unde cântase și în anii de glorie, nelipsind decât când era în străinătate sau în provincie.

Leonard, care, după cum am spus, îl iubea ca pe un frate mai mare și care îşi avea compania lui de operetă, ca să-l mai ajute, îi dădea când și când câte-un „Beneficiu”. Și odată, când. Se hotărâse tot așa să dea „Voievodul ţiganilor”, în cinstea tenorului Băjenaru, i-a spus:

— Nene Bijule, ce-ar fi să cânţi chiar dumneata în Barinkai? E doar rolul dumitale preferat de operetă. În care-ai strălucit și nu te-a întrecut nimeni!

Băjenaru a stat pe gânduri nehotărât.

— Eu știu, măi, Nicule, tată… N-am mai apărut de mult pe scenă. Să mai fac repetiţii, să…

— Ce repetiţii, nene Bijule, o singură repetiţie ţi-e de-ajuns dumitale, dă-o-ncolo. Ai să cânţi „Voievodul”, de-or să rămână toţi cu gura căscată, sunt convins.

— Bine mă, dacă zici tu, să cânt, ce să fac?

Şi a cântat Băjenaru pentru ultima oară în „Voievodul ţiganilor”, în toamna anului 1920, și pentru ultima oară în viaţa sa.

La această cea din urmă apariţie care a fost, așa cum prevăzuse Leonard, plină de strălucire, am avut marea fericire să iau și eu parte; unchiul Băjenaru nu uitase să mă invite în mod special. Pe scenă părea un bărbat de treizeci de ani, iar vocea

îi era la fel de caldă și de catifelată ca odinioară. Toţi au cântat înaripat, ca să-l secondeze pe Băjenaru. A fost un spectacol de zile mari. Grădina Oteteleșeanu gemea de lume și aplauzele, într-adevăr furtunoase, străbăteau Calea Victoriei și ajungeau până în Regală și Câmpineanu.

Băjenaru a fost mai emoţionat ca niciodată. Nu mai credea să realizeze un asemenea succes. Când admiratorii săi au voit să vină în cabină să-l felicite, el le-a spus:

— Vă rog: nu! Plecaţi direct acasă. Mirajul de pe scenă dispare în cabină! Vreau să rămâneţi cu impresta pe care am izbutit să v-o fac pe scenă. A fost un vis prea frumos, ca să-l destrămăm de bunăvoie!

Dar cel mai fericit om din seara aceea, nu a fost Băjenaru, ci Leonard care a avut tot timpul spectacolului frumoșii lui ochi negri scăldaţi în lacrimi.

Poate că-l dusese gândul cu mulţi ani în urmă, când Băjenaru era în apogeul carierii sale, iar el, Leonard și bunul său prieten Niculescu-Bassu, la începutul prodigioasei lor ascensiuni.

După repetiţia unei operete, în care Băjenaru interpreta rolul principal, a venit vorba despre bâlbâieli și, cum se-ntâmplă în astfel de ocazii, au fost trecute, în hohote de râs, toate bâlbâielile știute de cântăreţi, cele mai multe prea cunoscute, ca să le repet și eu aci.

La un moment dat, Băjenaru, care îşi știa întotdeauna la perfecţie rolurile și care dădea mare atenţie părţilor în proză, destul de dese în operete, spuse zâmbind cu nedumerire:

— Eu nu pricep cum poţi să te bâlbâi, când îţi cunoşti partitura și-ai studiat-o cum trebuie! Pesemne că cei mai mulţi dintre bâlbâiţii ăștia, de care vorbiţi, nu sunt atenţi la ce spun, îi lovește o toană de distracţie… că altminteri…

— Ei, lasă… lasă, nene Bijule, îl întrerupse Leonard, că oricât de bine ţi-ai ști rolul și oricât de atent ai fi, tot poţi să te bâlbâi! Zi, mai bine: „Doamne ferește!”

— Fugi, mă, de-acolo!

— Da, da! Au păţit-o mulţi actori mari! Uite, eu pun pariu cu dumneata că ai să te bâlbâi chiar în seara asta, deși nu e premieră, cunoști rolul la perfecţie și l-ai jucat de multe ori!

— Eu, mă puștiule?

— Da, da. Chiar dumneata ! susţinu Leonard.

Aici interveni și Niculescu-Bassu, zâmbind mefistofelic:

— Nu te prinde, nene Bijule, că bâlbâiala-i lucrul dracului !

— Ba mă prind, pe ce vreţi, că am să-mi joc rolul la perfecţie, fără nicio greșeală! se îndârji Băjenaru.

— Pe-o masă la Iordache, nene Bijule!

Băjenaru îi întinse mâna lui Leonard și pecetlui pariul, zicând:

— Așa să fie! Bate palma!

Seara, spectacolul se desfășurase senin, fără nicio reticenţă, fără nicio greșeală și se apropia de sfârşit.

După duetul final, cântat de tenor și primadonă, mai urmau numai câteva replici în proză și se lăsa cortina.

Cei doi prieteni, Leonard și Bassu, care provocaseră pariul stăteau pleoștiţi în loja din avant-scenă. Mușcându-și buzele cu nervozitate. Băjenaru continua să-și debiteze rolul imperturbabil și impecabil, ca întotdeauna, și îi privea, din când, în când, cu coada ochiu' lui, zâmbind maliţios.

— Ce facem, Bassule? se căina Leonard, ne-am ars, dăm noi masa la Iordache!

— De, oftă Bassu mai din adânc ca niciodată, dacă n-ai avut de lucru?

Pe scenă mai trebuia să se rostească ultimele două replici și piesa era terminată.

Primadona spuse:

— Atunci adio, iubitul meu!

Tenorul trebuia să răspundă:

— Nu adio, draga mea, ci la revedere!

Și gata. Dar Băjenaru, satisfăcut la culme, cu ochii la cei doi cântăreţi din lojă spuse cât de răspicat putu:

— Nu adio, draga mea, ci *la reveredere!*

Spectatorii nu reacţionară, fie că nu sesizaseră bâlbâiala, fie din respectul ce-l purtau marelui tenor. Dar cei doi din lojă, stăpânindu-și icnelile, într-o clipă se aflară în culise, exultând de bucurie:

— Ei, ai văzut, nene Bijule, că și dumneata te-ai bâlbâit? strigă Leonard.

— Și, culmea, tocmai la ultimul cuvânt! Completă Bassu.

— Păi dacă stăteaţi ca niște caţe pe capul meu și-mi cobeaţi din lojă?! De, altă dată n-am să mai fac!

Și-acum, ce naiba mai vreţi? Așteptaţi-mă să mă dezbrac, apoi să mă-mbrac… civilește și… hai la Iordache!

*

Tenorul Băjenaru a fost unul din cei mai apreciaţi parteneri ai marii cântăreţe Darclée, fiind, de altfel, un timp, chiar foarte buni prieteni.

Prin 1900 au făcut împreună un turneu în Turcia și au fost invitaţi să cânte la palatul faimosului sultan Abdul Hamid, care, pe vremea aceea, era considerat drept cel mai bogat om din lume.

Bătrânul sultan a fost încântat la culme de vocea lui Băjenaru și, ca să-și arate admiraţia și mărinimia, l-a decorat cu ordinul „Medgidia" cea mai mare decoraţie turcească, i-a dat un baston din lemn de abanos cu mânerul de aur, încrustat cu pietre preţioase, și i-a spus:

— Domnule Băjenaru, sunt om în vârstă și în viaţa mea am auzit multe voci frumoase de tenor, dar până acum, niciuna dintre aceste voci nu mi-a lăsat o impresie atât de plăcută ca a dumneavoastră. Vă rog să vă exprimaţi orice dorinţă aveţi și este posibil să v-o îndeplinească un om și eu v-o îndeplinesc îndată.

Băjenaru a rămas plăcut surprins și oarecum derutat. Timp de prea multă gândire nu avea. I se părea că trăiește aievea o scenă frumoasă din basmele copilăriei sale sau, mai curând, din „O mie și una de nopţi".

Ce să-i ceri unui împărat care-ţi spune să-ţi exprimi orice dorinţă ai, că el ţi-o îndeplinește îndată?!

Oricare altul i-ar fi cerut să-i facă un contract la „Metropolitan-Opera”, sau să-i clădească o vilă superbă pe malul Bosforului, sau să-i dea doi-trei cai de curse de pur-sânge arab, sau…

Câte dorinţe nu pot trece prin capul unui biet om într-o clipită. Dar, când te afli în faţa unui sultan, parcă e mai grea socoteala!

Și Băjenaru, omul în stare să rateze o situaţie excepţională, pentru o glumă bună, care pe deasupra, mai era și un mare admirator al sexului frumos, i-a răspuns fără să se tulbure:

— Maiestate, aș dori să dau o raită prin haremul Maiestăţii Voastre Imperiale, ca să am și eu idee de cam cum este așa ceva, că nu știu decât din auzite!

Toţi curtenii, în frunte cu sultanul, au început să râdă în hohote. Și Abdul-Hamid i-a răspuns, bătându-l pe umăr cu prietenie:

— Mi-aţi cerut unicul lucru pe care, într-adevăr, nu-l pot face. Nimeni pe lume nu are voie să pătrundă în harem, afară de mine. Și dacă, prin imposibil, cineva ar face aceasta, ar fi imediat decapitat. Dar exprimaţi-vă altă dorinţă și eu sunt dispus să v-o îndeplinesc îndată. Apoi adăugă, zâmbind semnificativ: Sunt doar pe lume atâtea dorinţe ce le poţi adresa unui împărat, mai cu seamă când el ţi-o cere și te îmbie chiar la aceasta!

— Atunci, Maiestate, a răspuns Băjenaru la fel de imperturbabil, dacă asta cu haremul nu se poate, aș dori să mă plimb pe străzile Istanbulului cu trăsura imperială de aur cu care se plimbă numai Maiestatea Voastră la paradă.

Iarăși râsete! Sultanul a făcut mare haz și, bătând din palme, a spus cu simpatie:

— Asta se poate! Și a dat ordin: Trăsura mea de aur va fi la dispoziţia domnului Băjenaru și a partenerei sale, doamna Haricléa Darclée, în cursul zilei de azi, cât timp vor voi!

Și i-a strâns mâna cu multă afecţiune.

Băjenaru s-a plimbat cu trăsura imeperială, așa cum era de la sine înţeles, cu iubita sa parteneră Darclée, prin întregul Istanbul, oprind, când și când, ca să admire un colţ pitoresc, o moschee, un cot de mare spre Cornul de Aur… sau minunatele și bogatele bazaruri turcești, înţesate cu obiecte de o rară frumuseţe.

Locuitorii se întrebau uimiţi cine poate fi această frumoasă pereche care se plimbă în trăsura sultanului lor, cu alaiul împărătesc.

Oprind la un bazar cu covoare persane și alegând două, când să plătească, neguţătorul s-a retras și a spus:

— Contul îl dăm la Casa Imperială. Nu primim nimic!

— Și eu nu primesc nimic în felul acesta! i-a ripostat tenorul. Dacă-i așa, așteaptă-mă pe seară, că mă întorc cu altă trăsură să-mi iau covoarele!

Această veselă plimbare a rămas de pomină printre locuitorii Istanbulului.

UN MARE COMEDIAN

Actorul Iancu Brezeanu îi era cel mai drag lui Caragiale, dintre toţi interpreţii săi: „Cetăţeanul turmentat”, „Ipistatul Ipingescu și „Ion Nebunul” ai lui Brezeanu, n-au fost întrecuţi de nimeni până astăzi, fără supărare din partea celorlalţi mari actori care i-au interpretat.

Întocmai ca Tănase, și Iancu Brezeanu și soţia sa, Lucreţia Brezeanu, au jucat la debuturile lor, alături de tenorul Băjenaru, în operete.

L-am cunoscut pe „nenea Iancu”, înainte de a-l vedea pe scenă. M-a simpatizat de la început chiar, pentru că eram nepotul lui „nenea Biju” și că purtam nu mele de Grigore, așa cum îl chema pe unicul său fiu, actorul Grigore Brezeanu, mângâiat de părinţi Goangă și stins în floarea vârstei, la 25 de ani, în urma unei febre tifoide. Acest tânăr excepţional a fost realiza torul primului film românesc „Războiul pentru independenţă de la 1877” în care au jucat cei mai mari actori ai timpului: C. Nottara, Ar. Demetriad, I. Brezeanu și alţii.

După moartea băiatului, coana Lucreţia a părăsit teatrul. Totuși, peste câtva timp a mai jucat, în scop de binefacere. Strângea bani ca să ajute copiii și tinerii săraci, precum și familiile împovărate.

În acest nobil scop dădea reprezentaţii în diferite centre din cartierul Gării de Nord, unde locuia.

Într-o zi a venit și la școala primară „Sfinţii Voievozi” din Calea Griviţei, unde era taică-meu director.

Aci aveam o sală de spectacole mică, dar bine amenajată, unde distinsa actriţă putea să-și desfășoare activitatea în cele mai bune condiţii.

Cum eu eram mort după teatru și slujitorii lui, *o* ajutam cu multă tragere de inimă, deși mă aflam la o vârstă fragedă: 13 - 14 ani.

Pe vremea aceea, telefonul nu era atât de răspândit ca în ziua de azi; nu beneficiam de această bine cuvântată și, în același timp, drăcească invenţie, nici noi, cei de la școală, nici familia Brezeanu care locuia în strada Atelierului, deci în spatele Pieţei Matache Măcelaru. Așa că, de multe ori, am fost nevoit să mă duc acasă la coana Lucreţia cu diferite treburi. În felul acesta l-am cunoscut pe faimosul actor Iancu Brezeanu, căruia soţia sa îi spunea Jean.

Doamna Brezeanu m-a plimbat prin toată casa, nu mai parter, foarte îngrijită și frumos mobilată, și-n cele din urmă mi-a arătat camera fiului său:

— Uite, dragă Grigore, aici a stat Goangă al nostru. Camera a rămas așa cum a lăsat-o el, când a plecat, neschimbată !

Văzând că privesc cu multă atenţie sub pat, de unde ieșeau vârfurile unor papuci noi, frumoși, îmi spuse surâzând cu tristeţe:

— I-am lăsat și papucii; dacă vine acasă în vreo seară să-i găsească la locul

lor, mititelul mamei!

M-am stăpânit din răsputeri să nu izbucnesc în plâns și am ieșit cât am putut de repede.

Între timp a venit acasă și nenea Iancu, bine dispus; se vedea că această stare, de euforie se datorează unui păhărel cu vin… în plus!

A dat mâna cu mine, m-a mângâiat ușor, părintește pe obraz și mi-a spus:

— Grigore, mi-a spus madam Brezeanu (așa îi spunea dânsul soţiei sale, indiferent cu cine vorbea), că ești mare amator de teatru. E și firesc, suntem doar în mare familie! Te rog să vii mâine, la mine, la „Naţional”, așa cam pe la douăsprezece. Intri prin spate, din curte se face o ușă mare pe stânga. Sui scările, o să te cam plictisești, că sunt multe-al dracului, și te trezești în scenă. Acolo ai să dai de mașiniști, de tâmplari, de pictori… întrebi și tu pe cineva unde e cabina mea și vii la mine. Pe urmă om mai vedea ce e de făcut!

— Vin neapărat, domnule Brezeanu!

Și m-am dus, bănuind că are să m-aștepte o mare bucurie. Era pentru prima oară când vedeam o scenă de teatru adevărat în viaţa mea (și ce scenă încă, a celui mai mare și mai frumos teatru din ţară) și tot prima oară, bineînţeles, când intram într-o cabină de actor, unul din cei mai mari ai scenei românești). Nea Iancu m-a tratat cu bomboane cu vișine în rom. Apoi, fără multă vorbă, m-a luat de mână, a traversat scena cu mine în dreapta, a deschis o ușă capitonată, ce s-a ivit în faţa noastră, deodată, ca la teatru, și iată că ne-am trezit pe culoarul cu lojile de rangul al doilea.

Ne-am oprit în faţa unei loji mari.

— Iată, Grigore, aici e loja noastră, a artiștilor, pe care nu știu dacă am onorat-o de două-trei ori în viaţa mea. Dar. De-aci înainte ai să-mi ţii tu locul! apoi strigă în lungul culoarului: Nae! Unde ești Nae?

— Aici sunt, coane Iancule! se auzi o voce bătrânească şi răgușită, dar destul de puternică ! Porunciţi!

Și-n capătul culoarului se ivi un bătrân de vreo șai zeci de ani, în uniformă bleumarin, tighelită cu fireturi aurite.

— Uite, Nae, dumnealui, pe care-l vezi, aci, e ne potul meu… Fotografiază-l, ca să-l ţii minte…!

— L-am fotografiat, coane Iancule!

— Așa! Ei, bine, dragă Nae. De câte ori o veni, îi dai drumul în lojă și cui o întreba cine e, îi spui că e nepotul meu și că-mi ţine mie locul în lojă. Ai înţeles?

— Perfect, coane Iancule!

— Mai cu seamă că el o să vină numai la matineuri… deocamdată! râse Brezeanu.

— Poa’ să vie, coane Iancule, când o vrea… eu sunt aici, la datorie!

— Așa! Acum, la revedere, Nae, la prima întâlnire-i ardem un șpriţ la Gambrinus!

— Să trăiţi, coane Iancule !

Brezeanu mă luă de mână și-mi spuse zâmbind:

— Așa… aici te-am aranjat! Acum hai la administraţie.

Ne-am întors pe unde veniserăm, traversarăm din nou scena, pătrunserăm prin alt culoar și ajunserăm la birourile teatrului. Aci i se adresă unui domn între două vârste. Care purta niște mânecuţe de satin negru peste mânecile hainei, până peste coate:

— Fii bun, Ionescule, și fă-i băiatului un permanent la galerie pe numele meu !

— Cu plăcere, coane Iancule !

Permanentul fu gata în cinci minute. Brezeanu îl luă frumos cu două degete, așa ca și cum ai lua o fotografie, îl citi și mi-l întinse:

— Ia-l, Grigore, bagă-l bine în buzunar și hai să mergem! îţi mulţumesc, Ionescule !

— Sluga dumitale, coane Iancule !

Când ieșirăm din biroul lui Ionescu, îl întrebai pe nea Iancu:

— Domnule Brezeanu, mai întâi vă mulţumesc din suflet pentru marea dumneavoastră bunăvoinţă și mai ales pentru tot deranjul acesta; dar de ce mi-aţi mai dat și permanent la galerie, dacă m-aţi recomandat la loja artiștilor?!

— Ei, dragă Grigore, ca să nu fii descoperit, vreodată! Am să-ţi explic. Să zicem că vrei să vezi o piesă neapărat… și găsești loja noastră ocupată… plină până la refuz; la unele piese și asta se poate, măcar că are șase locuri! Atunci iei permanentul și te duci frumos la galerie, de unde se vede și se aude foarte bine și unde este imposibil să nu găsești un locșor liber! Ai înţeles?

— Da… și încă odată vă mulţumesc… și pentru învăţătura pe care mi-aţi dat-o!

— Acum ai să știi să te descurci singur! La revedere!

*

Bineînţeles că n-am întârziat să mă bucur de marea și dubla favoare pe care mi-o făcuse nenea Iancu Brezeanu: ca să nu abuzez de loja artiștilor, m-am dus alternativ și acolo, dar și la galerie.

L-am văzut, pentru prima oară, jucând în „Domnul notar” de Octavian Goga, unde-l interpreta pe „Mitruţ”, un flăcău dintr-un sat transilvănean; apoi în „Nebunul” din „Regele Lear” de Shakespeare — în rolul titular, fiind decanul scenei românești din acea vreme: C.I. Nottara, care m-a impresionat extraordinar. Apoi l-am admirat pe rând pe nenea Iancu în: „Harpagon” din „Avarul”, în j. Schylock”, „Cetăţeanul turmentat”, „Ipingescu”, „lon-Nebunul”, „Mogârdici” și altele… și altele.

Îmi era așa de drag, încât, știind că, de foarte multe ori, poposea, în drum spre casă, la bodega „Gherman Duro, vizavi de școala noastră, îl rugasem pe domnul Iosif, de la tejgheaua de băuturi, să m-anunţe.

Imediat ce sosește, ca să vin și eu, să-i ţin de urât!

Câte și câte nu mi-a spus la aceste mici întâlniri dânsul la un șpriţ (vorba vine că era unul!), iar eu, la un sirop de zmeură. Multe din cele povestite de el sunt prea cunoscute, ca să le mai amintesc și eu. Dar una cu Caragiale tot trebuie s-o spun, întrucât am constatat că mulţi o știu deformată și s-a transmis la fel și la televiziune.

Venise vorba despre unii oameni mari, în același timp și oameni de spirit care, în unele împrejurări, au fost întrecuţi, accidental, bineînţeles, de câte unul care nu le putea sta alături.

— Am să-ţi spun două cazuri, Grigore: unul din Franţa, iar altul din România. Primul: într-o zi, ce i-a venit lui Voltaire. Nu știu, că i-a spus prietenului său Piron, să facă un pariu (pe un mai știu ce, probabil — zâmbi marele actor cu șiretenie — pe câteva sticle de vin bun franţuzesc), să-și scrie unul, celuilalt, un bilet în latinește, cât mai scurt cu putinţă… și care l-o scrie cât mai scurt, va câştiga prinsoarea! Zis și făcut. Peste două zile, Voltaire simţi nevoia să se mai destindă puţin și se gândi să plece pentru câteva zile la ţară. Voind să-l anunţe și pe Piron de această hotărâre a sa, îşi aminti de pariu și-i scrise următorul bilet în latinește, cât putu el mai scurt: „Eo rus”, adică „mă duc la ţară”, la care Piron îi răspunse cum nu se putea mai scurt: „i”, adică „Du-te!” câştigând astfel pariul!

Ce zici? Că, de fapt, după câte mi-au mai rămas și mic din ce-am învăţat, pe Piron nu-l poţi asemăna cu Voltaire, decât că amândoi au părăsit lumea la 84 de ani!

— Foarte bună, don Brezeanu, mai cu seamă pentru o oră de latină !

— Așa e? Acum să-ţi spun una cu cel mai mare dramaturg al nostru, care m-a onorat cu prietenia lui, cu Caragiale! El era bun prieten și de literatură și de pahar cu Teleor. Ei, Teleor ăsta, pe numele lui adevărat Dumitru Constantinescu, era un scriitor buni cel… Seria nuvele, schiţe umoristice, teatru, epigrame, mă rog, un fel de George Ranetti. Masiv ca înfăţişare, bonom, de o veselie molipsitoare, era poreclit „Ţaţa”. El și-a luat pseudonimul de Teleor, de la originea lui, că era din Teleorman, or, ca să-și zică Teleormăneanu era prea lung. În sfârșit, să-ţ povestesc faptul:

Într-o zi, Caragiale se plimba cu el, cum obișnuiau ei, de multe ori, că, după cum ţi-am spus, se aveau tare bine. Și Caragiale îi spune așa, hodoronc-tronc:

„— Ţaţo, nu știu cum naiba, că mi-a venit o poftă grozavă să beau ceva. Ce zici?”

„— Iancule. Sunt om’ tău!”

„— Da’ mai întâi să facem o învoială. Ne oprim la o bodegă… intrăm… și facem comanda în versuri… ca să zic așa, de păcăleală. Dacă te păcălesc eu pe tine…”

„— Plătesc eu!” îi luă vorba Teleor.

„— Dacă mă păcălești tu pe mine”, continuă Caragiale.

„— Plătești tu!” încheie Teleor.

„— Dar să fim bine înţeleși… în versuri, Ţaţo !

Proza n-are ce căuta aici!;

„— Bine, Iancule ! Uite bodega, parcă ne-aștepta săraca! Hai!”

Intra ei, se-așează la o masă și, văzând că chelnerul şade la taifas cu tejghetarul, Caragiale bate în masă și strigă convins că l-a făcut praf pe Teleor:

— Chelner, dă-ne un lichior.

Că plătește Teleor!”

Dar „Ţaţa”, imperturbabil, cu nemaipomenită prezenţă de spirit spune mai inspirat ca niciodată:

— Teleor n-are parale

Și plătește Caragiale!”

Cred că lichidul ăsta a fost băut cu… noduri de Caragiale! Ca să vezi că uneori chiar și geniul… scârţâie! Și, ca să fiu în nota lui Caragiale, spun și eu:

O fi având Franţa faliţii ei, dar și noi avem, uneori, faliţii noștri!

*

În loja artiștilor n-am avut ocazia să cunosc prea mulţi actori; i-am cunoscut mai târziu, în alte împrejurări.

Ţin minte că a venit o dată, cu fetiţa lui, Aurel Athanasescu, pe care-l admirasem în „Gallus” din „Fântâna Blanduziei”, în „Petru-Vodă Cercel” din „Serenada din trecut”, în „Macbeth”!

Era un bărbat înalt, frumos, prezentabil, cu o voce foarte plăcută baritonală. Fusese primul soţ al celebrei actriţe Elvira Popescu, care juca acum la Paris.

Actriţa avea o fată cu Aurel Athanasescu și o luase cu dânsa la Paris, unde o măritase cu un conte francez.

În legătură cu acest eveniment de dala recentă, nea Aurică povestea colegilor săi din lojă:

— Tăticule, să vezi acu’ poznă. Contele, gineri-miu, de după nuntă, și-a exprimat dorinţa de a-l cunoaşte pe tatăl miresei, adică pe socru-său, adică pe mine!

Și niciuna, nici două, îmi scrie o scrisoare frumoasă, prin care-și anunţă vizita în România și așteaptă să-i dau o telegramă expres când să vie, împreună cu nevastă-sa, adică cu fiică-mea. El, săracul, știe că sunt societar la „Naţionalul” din București, dar o fi crezând că sunt și bogat, poate mare latifundiar… că am cine știe ce acareturi boierești. Și-atunci, ce-am făcut? De dat telegramă expres, așa cum a vrut el i-am dat, dar am scris următoarele: „Castelul strămoșesc, în reparaţie. Rog amânaţi vizita!” Să creadă ce-o vrea!

*

Este cunoscută prietenia lui Nea Iancu pentru Bachus, precum și faptul că era un mare cunoscător de vinuri. Îi mersese faima că este unul din cei mai buni degustători din ţară, în ce privește vinurile românești.

Ridica paharul în zare, privea culoarea vinului, îi dă tina puţin, apoi îl mirosea, mai bine zis îl respira, îi trăgea mireasma adânc în piept; apoi sorbea o înghiţitură, plimba vinul cu limba în cerul gurii și-i mai adulmeca încă odată buchetul și-abia după acest ritual îi înghiţea, plescăind cu o plăcere deosebită, rară, ce nu se poate descrie. Apoi, îşi da verdictul asupra lui și nu greșea niciodată.

Auzind degustătorii de meserie de aceste performanţe ale lui Nea Iancu au hotărât cu toţii să-l pună la încercare. S-au aprovizionat cu vreo zece sticle înfundate de vin de viţe diferite și au picat la bodega unde obișnuia să oficieze marele actor.

— Uite, coane Iancule, așa și așa și așa !

— Bine, feţii mei. Vă stau la dispoziţie, dar nu azi, că sunt asupra faptului! Pentru treaba asta gingașă, delicată, cum vreţi s-o categorisiţi, trebuie să fiu… nebăut ! Așa că, ne vedem tot aci, mâine, la 9 de dimineaţă!

A doua zi, marii specialiști în degustarea vinului, s-au înfiinţat la bodegă de la 8.

La 9 fără un sfert, exact ca un rapid, a sosit și Nea Iancu, bine dispus, curat și luminat, limpede ca o zorea proaspătă.

— Domnii mei, sunt gata de examen! Daţi-i drumul, că mă grăbesc… la 11 am repetiţie!

Au destupat o sticlă. La pocnetul sec al dopului de plută, nea Iancu a surâs enigmatic și și-a umezit buzele cu limba. A luat paharul cu grijă, l-a privit puţin în zare, l-a dus la nas, plimbându-l în cerc și aspirându-i parfumul, a sorbit o înghiţitură, a plimbat vinul prin cerul gurii și a spus:

— Drăgășani de 7 ani !

— Extraordinar, așa e!

Au urmat vinuri de: Cotnari, Nicorești, Panciu, Odobești, Valea Călugărească, Dealul Mare și-n cele din urmă unul la care vestitul comedian a spus:

— Asta e „Delavrancea”!

— Delavrancea? au făcut miraţi degustătorii. Dar nu există un vin cu acest nume!

— Ba există: am vrut să fac o figură de stil și n-aţi sesizat-o… e adică vin de Berheci din „Viforul” de Delavrancea.

— Aha… așa da!

Examinatorii se traseră de-o parte și se sfătuiră:

— Hai să-i dăm acum și-un pahar cu apă, să vedem ce spune!

Zis și făcut. Marele degustător mirosi, dar nu simţi nimic. Gustă grăbit și spuse:

— Ăsta trebuie să fie un vin străin, că n-am mai băut din soiul ăsta niciodată!

Râsete, felicitări, o ladă de zece sticle cu „Cotnari” pentru marele degustător și-apoi un chef monstru.

Dar, la ciocnirea primului pahar, Iancu Brezeanu a spus:

— Acum daţi-mi voie să vă fac și eu o întrebare!

— Pune-o, coane Iancule !

— Văd că de ciocnit paharele cu vin le ciocniţi cu toţii, dar de ce se ciocnește paharul, când bei, știţi?

Or fi știut sau nu, nu se știe, fapt e, însă, că toţi au răspuns că nu știu!

— Atunci să vă spun eu. Zâmbi marele comedian satisfăcut: la băutul vinului iau parte toate simţurile omului, afară de auz. Iei paharul în mână, deci, îl pipăi și-i apreciezi răceala: îl ridici dinaintea ochilor și-i privești culoarea albă, ruginie, roșie; îl duci la nas și-i aspiri mireasma; sorbi apoi cu nesaţ licoarea iubită și de zei și guști ușor, cu gingășie; dar iată că la această oficiere a celei mai divine dintre băuturile născocite de iscusinţa minţii omenești nu ia parte și auzul. Și-atunci, ca să participe și el, se ciocnesc paharele… și, culmea! de unde până la asta, auzul era pus la… index, acum el e cel dintâi care deschide pe trecerea!

*

Anii au trecut vertiginos. L-am mai văzut de câteva ori pe nea Iancu Brezeanu, în diferite împrejurări: la Sinaia (staţiunea lui preferată, al cărei cetăţean de onoare era și unde-și avea și bustul de bronz), în capitală, prin piaţa Matache Măcelaru, pe stradă…

Coana Lucreţia se prăpădise de mult, iar casele din strada Atelierului, unde se făcuseră modificări cadastrale serioase, îi fuseseră lăsate până la sfârșitul vieţii.

Acum eram și eu bărbat în toată firea, însurat și divorţat, dar când mă întâlneam cu nea Iancu, nu știu de ce nu-mi mai spunea ca în copilăria și tinereţea mea: Grigore, ci „frate Băjenarule”!

Când și-a scos cartea de mare succes „Amintiri, vinurile mele!” și mi-a dat-o, mi-a scris acest simplu, dar semnificativ autograf, care spune mai mult decât zece rânduri apoase: „Fratelui meu Băjenaru de la I. Brezeanu”.

După ce-am citit-o, întâmplarea a făcut să mă-ntâlnesc cu dânsul chiar în faţa Teatrului „Naţional”.

— Să trăiţi, domnule Brezeanu!

— Așijderea, frate Băjenarule! Ei? îmi spuse el interogativ.

Am înţeles că vrea să știe cum i-am găsit cartea.

— Dom Brezeanu, mi-au plăcut foarte mult toate întâmplările povestite, toate glumele, tot spiritul superior al personalităţii dumneavoastră artistice, toată omenia caldă care se desprinde din aceste vinuri vechi, amintirile dumneavoastră, însă era mai bine dacă le scriaţi chiar dumneavoastră în stilul original, apropiat, oral, cu care i-aţi obișnuit pe prietenii, cunoscuţii și admiratorii dumneavoastră dintotdeauna. Dar, cum spune în subtitlu, ele au fost pritocite de Gaby Michailescu, bun ziarist și om de condei, nimic de zis, dar care n-a izbutit să redea farmecul stilului dumneavoastră. El, ca să spun astfel, le-a intelectualizat, le-a șters patina originală, nu mai au savoarea expresiei marelui și inegalabilului Brezeanu! Cum ar fi o sticlă de vin vechi, scoasă tocmai din fundul pivniţei, că reia îi ștergi praful depus pe ea de ani și ani, şi-o aduci la masă lustruită!

— Mi-au mai spus-o și alţii, frate Băjenarule, îmi pare rău că nu te-am rugat pe dumneata să colaborăm la redactarea ei!

— Aș fi fost fericit și-aș fi colaborat fără nicio obligaţie. Aș fi putut și eu să mă revanșez de binele pe care mi l-aţi făcut; datorită bunăvoinţei dumneavoastră am izbutit să mă instruiesc în toate tainele teatrului !

*

Dar iată că tot întâmplarea m-a ajutat să mă revanșez faţă de marele actor, cu totul în alt chip decât literar.

Era, cred, cam prin anul 1936. Într-o dimineaţă, pe la 7 (locuiam încă la școala „Sfinţii Voievozi” pe Calea Griviţei), mă pregăteam să plec la slujbă, la Primăria de Verde, când aud că sună prelung la intrare.

Deschid și cine credeţi că era? Nenea Iancu Brezeanu, în persoană. La poartă îl aștepta o trăsură.

— Bună-dimineaţa, frate Băjenarule! iartă-mă că te deranjez, dar n-am pe nimeni care să-mi dea o mână de ajutor, în impasul în care mă găsesc. Hai cu mine ia Primăria de Verde, sunt cu trăsura, și-ţi spun pe drum ce mă doare !

— Dom Brezeanu. Îmi iau pălăria și sunt al dumneavoastră!

Primăria de Verde se mutase pe vremea aceea din Banu Manta în strada Occident, deci la doi pași de locuinţa mea. Cu trăsura, în cinci minute eram acolo.

L-am ajutat pe bătrânul actor să se urce în trăsură.

Deși — cred că avea vreo 67 — 68 de ani, era prăpădit.

Se mișca greu, suferea de o cangrenă diabetică agravată de patima lui de a bea. Acum nu mai punea strop de vin în gură, bea numai ape minerale, dar era prea târziu: alcoolul băut fără măsură făcuse ravagii.

De unde aflase nenea Iancu că, în peregrinările mele, ajunsesem din dascăl, conţopist la Primăria de Verde? Nu știu și nici nu l-am întrebat; fapt e că a venit și m-a luat de-acasă, fiindcă era convins că am să-l servesc.

— Frate Băjenarule, să te ferească Dumnezeu de bătrâneţe bolnavă! Atâta îţi spun și mă-nţelegi. Iată despre ce e vorba. Cunoști situaţia mea cu căsuţa din Atelierului: am dreptul să stau în ea, până la sfârșitul vieţii ! Ei, bine, cu toate astea, ieri mă trezesc cu niște ipochimeni de la Verde, cică ingineri și lănţari, să-mi măsoare casa și terenul, că vor să mă dărâme, auzi treabă ! La cine să mă plâng eu de samavolnicia asta, cine se mai uită acum la mine, o jagardea, bătrân şi bolnav? Ăștia care-au venit să mă scoată din casă cu otuzbiru, niște puţoi, ce știu ei de cine a fost Iancu Brezeanu, prietenul lui Caragiale?

— O să vedeţi că mai sunt oameni care vă cunosc, vă iubesc și vor fi fericiţi să vă ajute ! Nu vă mai supăraţi că vă face rău. Totul se va aranja. Dacă aţi venit la mine, aţi avut încrederea asta, nu mă las până nu veţi fi satisfăcut, cât mai repede. Dar iată că — am ajuns! Să coborâm. Așa… ușor!

— Ar fi bine să m-aștepte birjarul, că până să găsesc altul… eu de-abia mă mai ţin pe picioare!

— Vă duc eu înapoi cu mașina don Brezeanu. N-aveţi nicio grijă.

— Să trăiești, frate Băjenarule!

Primar de Verde, pe vremea aceea, era Mihai Pictorian, inspector general administrativ în Ministerul de interne. Om de vreo 53 de ani. Făcuse armata cu taică-meu; mă cunoștea și mă aprecia. Când a auzit că marele actor Iancu Brezeanu, bătrân și bolnav, venit la el să se plângă de o nedreptate ce i se făcuse, s-a ridicat imediat de la birou și i-a ieșit în întâmpinare.

Și pe loc, în afara funcţionarilor superiori, chemaţi de primar pentru cazul de faţă, auzind ce musafir ales a sosit, au dat năvală toţi șefii din primărie: cine nu-l cunoștea, cine nu-l aplaudase pe celebrul interpret al „Cetăţeanului turmentat?”!

Cererea verbală a solicitantului a fost rezolvată imediat în scris, purtând semnătura primarului.

Mihail Pictorian. Om distins, cult, subţire, i-a spus:

— Coane Iancule, n-o să vă mai supere nimeni, niciodată! Puteţi să fiţi liniștit. Cei veniţi la dumneavoastră au făcut-o din capul lor zevzec. Nu vă cunoșteau și-au crezut că e rost de-un „ciubuc”, cum spun ei. Dar acela am să li-l servesc eu! Am auzit că aţi venit cu trăsura! De ce n-aţi luat o mașină?

— Mie îmi place trăsura, domnule primar, mă duce ușor… încet… mai văd în dreapta și-n stânga; cu mașina e prea rapid, poate unde nu sunt obișnuit!

— De câte ori aţi fost cu mașina?

— A, de două-trei ori acolo, dar numai la mare grabă… Nu-mi place, să vă spun

drept!

Primarul sună și-i spuse cameristului:

— Petrică, te rog, trimite pe cineva în Buzești să vină aci o trăsură, care s-aștepte. Să-i spună birjarului că e pentru mine. Apoi i se adresă din nou lui nenea Iancu: Coane Iancule, nici nu-ndrăznesc să vă mai întreb dacă aţi fost vreodată cu avionul!

Aci, Brezeanu surâse cu șiretenie și, voind parcă să-și păstreze aureola de mare băutor de-odinioară, spuse mustăcind, cum obișnuia el:

— N-am fost, domnule primar, dar dacă aș ști că e vreo cârciumă prin cer, mai că m-aș duce!

UN MARE DRAMATURG NAŢIONAL

Mare nuvelist, mare dramaturg, mare patriot, mare avocat și orator, toate aceste alese însușiri întrunite în același mare om de vibrantă omenie: Delavrancea, bărbat unic în istoria culturii românești! Și, pe lângă aceste alese calităţi intelectuale, și scriitorul cu cea mai interesantă înfăţișare dintre toţi scriitorii români.

Un cap leonin cu niște mustăţi zbârlite, un păr alb bogat și învolt, în armonic cu bărbatul impozant, tumultuos, care-l purta cu mândrie, cu demnitate, cu cinste, având conștiinţa înaltei sale valori!

Un om de o rară distincţie care-ţi impunea de la prima vedere, iar când îţi vorbea te captiva cu desăvârșire.

Nu mi-a fost dat să am bucuria de a-l cunoaşte personal, deși, în 1918, când ne-a părăsit, aveam 11 ani.

Dar așa mi l-au caracterizat toţi aceia ce au avut fericirea să-l cunoască.

Despre Delavrancea-dramaturg mi-a vorbit într-o dimineaţă geroasă de iarnă, bând, de astă dată, un ceai rusesc fierbinte, cu rom și lămâie, nea Iancu Brezeanu, unul din cei mai iubiţi interpreţi ai lui, care i-a jucat în mai toate piesele. La fel de mult îl iubea și Caragiale, al cărui actor preferat era.

— Don Brezeanu, i-am spus eu, dar pe dumneavoastră v-ar fi iubit la fel de mult și clasicii universali: Shakespeare, pentru „Nebunul“ și „Shylock”, Molière pentru „Harpagon” și „Sganarelle” și Holberg pentru „Jeppe”, de la munte…

— Cred că da, mi-a răspuns, cu modestia care-l caracteriza, marele actor, că m-am străduit la toţi. În totdeauna, să dau cât mai mult și cât mai bine cu puţintă… Lui Delavrancea i-a plăcut, pe deasupra tuturor, cum l-am făcut pe „Mogârdici” atât în „Viforul”, cât și în „Luceafărul”, în afară de rolurile mele din „Hagi Tudose”. Și „Irinel”. E, ce timpuri! Repetiţiile cu el erau o încântare, dar și o istovire. Se transforma cu totul, părea alt om ! Din sală, te trezeai cu el pe scenă; când ajungea, nu-ţi puteai da seama! Trecea peste Gusti, fără să-l supere, și-ţi spunea el cum aude replica! Că el îi auzise, când scria, și pe Ștefan cel Mare, și pe Ștefăniţă-Vodă, și pe Petru Rareș; și pe hatmanul Luca Arbore și pe Mogârdici al meu, mare iubitor de Berbeci !

Și nu ne mai spunea pe numele noastre adevărate, cum le aveam moștenite de la părinţii și nașii noștri, ci îi făcea mare plăcere să ne strige pe numele personajelor lui din piese!

Și. Ca să-ţi spun drept, ne făcea și nouă plăcere!

Era un fel de intimitate care ne măgulea orgoliul nostru de actori preferaţi ai unui mare scriitor!

Dar iată ca la reprezentaţia „Viforului" s-a întâmp at una boacănă.

Spectacolul dinainte nu-l mulţumise pe Delavrancea la, să-i zicem, scena vânătoarei, din actul al II-lea, care știi cam cum se desfășoară — un urs vine în culise, mormăind. Ca să-și vestească sosirea. Ștefăniţă Vodă prinde o toporișca, se repede la urs, îl trăsnește cu putere, se întoarce puţin zgâriat, galben de emoţie, și cere vin, ca să se dreagă! Când boierii se-ntorc din codru, li se spune despre isprava domnului şi, cum e firesc, ei trebuie să se mire laudativ! Aci, însă, a fost acalmie, nu mișcarea ce-ar fi trebuit să fie. Lui Delavrancea nu i-a plăcut și le-a cerut boierilor (care acum nu mai aveau replici, ci făceau mai mult figuraţie), să se mire mai tare şi să spună și ei câte o vorbă adecvată momentului, ca de pildă: „grozav, măria ta", „nemaipomenit", „ce namilă" și așa mai departe !

Printre actorii mai tineri care-i interpretau pe boieri era, pe vremea aceea, și unul înalt, voinic, adevărat boier și vânător ca statură, Vasile Malcoci. Care-l interpreta pe „Vistiernicul Ierernia". Jucase și-n „Apus de soare", însă nu prea strălucea; de altfel, a și ieșit curând la pensie.

E… la reprezentaţia următoare, la scena de mirare, boierii-vânători, privind în tufișul din culise la ursul doborât de Ștefăniţă, se miră „în corpore". Malcoci îşi aduce aminte că trebuie să se mire și el. Lăudându-l pe domn și strigă cu o voce puternică:

— *„Extraordinar,* măria-ta !".

Toţi rămân cu gura căscată, nevenindu-le să-și creadă urechilor, iar bietului Delavrancea îi tremura carnea pe el de furie. Dar ce putea să mai facă acum !

Faptul se consumase, iar sărmanul Malcoci nu-și putea da seama unde fusese greșeala…?

*

— Se vede, spuse el mâhnit, că n-am spus-o destul de lingușitor!

Nu știu cum o fi fost în tinereţile lui, dar la maturitate, Delavrancea nu punea prea mare preţ pe veșminte: umbla modest îmbrăcat. Chiar când era primar și ministru! Toane de-ale lui. Și când am spus că mergea modest îmbrăcat, am fost modest în apreciere, să știi, ca să nu zic altfel! Acum, ca să fiu obiectiv nici eu nu am fost vreodată prea elegant la îmbrăcăminte.

Odată, când ieșeam din Cişmigiu, în bulevardul Elisabeta. Hop că mă întâlnesc cu Delavrancea. Se ducea vizavi la ministerul lui de „Lucrări publice!.

— Ce faci, Mogârdici? zice. Te-ai plimbat prin Cişmigiu?

— Da, coane Barbule, îmi place foarte mult grădina asta!

— Și mie… și mai mult de când am fost primar…

Și-acum, când îmi arunc ochii pe fereastra din biroul meu, mi-i bucur de bogăţia

florilor și-a pomilor! Ce faci, ai vreo treabă?

— Mă duceam spre „Naţional”, am o repetiţie!

— Hai să-ţi arăt și ţie biroul meu de ministru… n-ai să-ntârzii… știu că întotdeauna te duci mai devreme cu o jumătate de oră!

— Să mergem, coane Barbule!

Ajungem din doi pași, cât am traversat. La poarta ministerului, doi ușieri galonaţi ca niște generali. De lavrancea intră cel dintâi, cum era și firesc; când să intru și eu, grăbindu-mă să-l ajung, că mergea repede nu agale, ca mine, unul din portari vrea să mă oprească, dar celălalt îi spune, zâmbind așa, cam într-o parte:

— Lasă-l, mă, să intre; trebuie să fie o rudă de-a lui, nu-l vezi ce prost îmbrăcat e!

Dar am intrat fericit că, totuși, mi se găsise o asemănare cu Delavrancea!

LA „CAFÉ DE LA PAIX”.

Nenea Iancu Caragiale obișnuia să se întâlnească deseori cu amicii săi, care nu erau puţini, la cunoscuta cafenea din Calea Victoriei, vizavi de Capșa, nu mită „Café de la Paix”, după celebra ei omonimă din Paris. Bineînţeles, că era o palidă imitaţie a marii sale surori, fiind, totuși, unul din localurile de lux ale Capitalei.

Era primăvară, cald, plăcut, și patronul „Café”-ului scosese mesele afară, pe trotuarul din faţa prăvăliei. Fericită inspiraţie, căci toate au fost ocupate cât ai clipi din ochi de plimbăreţii obosiţi de atâta „du-te-vino” pe asfaltul proaspăt stropit cu apă în opt un, cum se obișnuia pe-atunci. Înăuntru nu se mai înghesuia nimeni, decât la mare ananghie, cu toate că elicele din tavanul încăperii îşi începuseră activitatea de răcorire. Acolo era bine în zilele ploioase de toamnă tinde și iarna, în orice zi, dar mai ales când viscolea.

Dar iată că la una din mesele așezate înăuntru, lângă fereastra mare, se așezară doi bărbaţi impozanţi, cu chipurile plăcute, frumoase chiar. Unul era mai voinic, cu înfăţișare atletică; celălalt, mai fin. Și-ndată după ei mai sosiră doi care se plasară la aceeași masă. *Amici,* după vorba favorită a lui nenea Iancu, care era unul din acești patru mușterii.

— Măi, ai dracului! spuse destul de tare, ca să fie auzit de cei de pe trotuar, cel mai arătos dintre ei.

Dumitru Teleor, edecii sau și plasat. Poftim de mai stai la aer curat.

— Lasă, Taţo, nu te importa, îi răspunse cel cu care venise, că nu era nicio scofală să stăm pe stradă și să se zgâiască la noi toţi nepricopsiţii. Și p-ormă de aer o fi aer, nu zic ba, dar curat nu e. Mai ales când trece câte-un muscal[4] în goana bidiviilor și stârnește prea ful! Vorba e — ce luaţi? Să nu pierdem vremea!

Tu, Taţo? Cântă! Tot o turcească aromată cu la maica?

---

[4] Muscali — vizitiii celor mai elegante trăsuri din București.

— A, nu, Iancule, de astă dată, schimb. A venit primăvara… s-a făcut cald… nu face să-mi mai tăbăcesc gâtlejul cu băuturi fierbinţi. Eu iau o „café frapée” la pahar înalt, cu frișca și paiul respectiv!

— Dar ce-ar fi să iei numai ultimul articol, taţo? râse nenea Iancu.

— Ala să-l dai celor de pe trotuar, Iancule, nu mie, cel mai bun amic al tău!

— Dar voi ce luaţi, ipochimenilor? îi întrebă Caragiale pe ceilalţi doi.

— Noi, două marghilomane!

— Phii! Urât mi-a fost de beţivi și de beţivi am avut parte. Bine! Chemaţi chelnerul și comandaţi două frapeuri și două marghilomane. Hai!

Comanda fu executată în câteva minute și cei patru amici îşi începură delectarea cu cele patru preparate din deliciosul fruct oriental, cel mai răspândit pe întreg globul pământesc sub diferite forme, care de care mai subtile și mai îmbietoare.

Cel care-și degusta, cu mai mult rafinament, cafeaua de la gheaţă era simpaticul Teleor; sorbea tacticos, plescăindu-și limba la fiecare pauză, lingându-și buzele și ștergându-și, cu graţie de berbant, cu o ba listă albă de olandă, mustăţile stufoase și mari ca vrabia de toamnă! Privea în aparenţă la trecătorii ce se vânturau pe Calea Victoriei, dar îl frământa un gând, căruia-i dete grai:

— Iancule, tu care le știi pe toate, că ai fost și dascăl la viaţa ta, lămurește-mă și pe mine, rogu-te, de ce și-au botezat ăștia prăvălia de aci „Café de la Paix”, în franţuzește? Nu puteau să-i spună colo, limpede, curat, neaoș, românește: „Cafeneaua Păcii”, ai?

— Ei. şi tu, Taţo, de ce? De moftangii! Ca și ăia de la „Au bon goút”, de la „Hotel de France”, de la „Vie parisienne”! de la… ca să se fasolească și ei! Să-și impresioneze clientela, de!

— Mmddda! mormăi Ţaţa. Da’ o fi vreo asemănare, ceva, între cafeneaua asta și aia de la Paris?

— N-aș crede, Taţo! în orice caz, la ăia n-ai să poţi bea o „turcească” gingirlie cu coniac, așa cum bei la noi, asta e sigur!

La aceste vorbe unul din ceilalţi doi, dădu cu tristeţe din cap și spuse, oftând:

— Ah… ce fericit aș fi, nene Iancule, să beau o că te-a cum o fi, *frappé* sau *la filtru,* la adevărata „Café de la Paix”… la Paris! Atât să stau și eu la o masă de la „Café de la Paix”, cât să beau o cafea și p-ormă să plec, da’ să știu c-am făcut treaba asta ! N-aș mai dori nimic altceva!

— Fugi, mă, d-aici, că glumești, nu știi ce spui, zise Caragiale maliţios.

— Îmi pare rău, coane Iancule, e așa cum îţi spun!

Să beau o cafea, de care-o fi, la „Café de la Paix” de la Paris și să plec… Mă declar satisfăcut, mulţumit, nu-mi trebuie mai mult. Dar dacă n-am posibilitatea…

Cu ce bani?

— Și eu zic la fel, coane Iancule, vorbi celălalt amic.

— Dar tu, Ţaţo, ce zici? voi să știe Caragiale, pironindu-și privirea în ochii lui Telcor.

— Eu nu zic nimic, Iancule, că chiar dacă aș avea mijloace pentru-n capriţ ca

ăsta n-aș putea merge, că nu mă lasă slujba.

— Dar voi, mă, aţi merge, dacă v-aș face eu cinste c-o cafea la adevărata „Café de la Paix” în condiţiile-n care aţi spus voi?

— Ba. Bine că nu!

— Mănânci, calule, orz? rostiră cei doi amici, amândoi deodată, cu ochii sclipind de neașteptată bucurie.

— Păi, voi n-aveţi slujbă, măi, papugiilor?

— Ba avem, dar nu așa de însemnate ca Ţaţa, ca să nu ne-nvoim…!

— Pentru o treabă ca asta, nene Iancule, ne luăm din concediul de vară și tot mergem cu dumneata !

— Bine ! Am să vă îndeplinesc această plăcere.

Pregătiţi-vă atunci de plecare !

— Cum?! strigară cei doi preopinenţi, nevenindu-le să-și creadă urechilor.

— Cum aţi auzit!

— Faci dumneata, nene Iancule, pentru noi, una ca asta?!

— De ce nu? Parcă ce mare lucru e să vă tratez cu o cafea, oricum ar fi aia!

— Bine, dar aci nu e vorba de o cafea, nene Iancule! replicară stupefiaţi amicii.

— Dar de ce mai e vorba?! le-o întoarse Caragiale, prefăcându-se sincer surprins.

— Păi. Grosul e drumul… trenul București-Paris…dus-întors; chiar cu clasa a III-a și tot e scump ai dracului!

— Ba. Să am pardon, că un bărbat ca mine nu voiajează cu clasa a III-a! Cu a II-a mai merge!

— Ei, mă rog, cu a II-a, nu e destul? De un să scoatem noi atâţia pitaci?

Caragiale îşi compuse o mână de adâncă uimire și compătimire și rosti, strâmbându-și buzele dispreţuitor.

— Dar cine v-a pomenit ceva, măi nepricopsiţilor, de drum?! Cum puteţi să fiţi așa de găgăuţi, ca să vă gândiţi la una ca asta?! Când vă invită Caragiale la Paris să beţi o cafea preparată „à la français” este de la sine înţeles că vă plătește și drumul, nu numai cafeaua, nu? Mare e naivitatea omenească, asta ca să vă menajez! Ce contează la bugetul meu un drum cu trenul, dus-întors București-Paris? Aţi uitat, probabil, de moștenirea grasă care mi-a căzut pe cap, nu?

— Așa, da! răsuflară cei doi, ușuraţi și fericiţi I în zâmbetul ironic al Ţaţei, care era obișnuit cu întorsăturile de… stil ale marelui său prieten.

— Ce zi avem azi? întrebă Caragiale. Marţi, nu?

Ei. Bine, vineri plecăm la Paris cu expresul. Ora precisă v-o comunic eu joi, seara!

— Nene Iancule, să nu ne faci cumva vreo farsă și să ne lași mască, în gară sau în tren, că ne apucă istericalele, să știi! se căinară amicii.

— Mușcaţi-vă limba! Când am făcut eu o făgăduială e sfântă, măi, chilipirgiilor!

Hei, se vede că nu mă cunoaşteţi! Apoi, bătând în masă: Ţal[5]… Hai, că mai avem și alte treburi! Copii, chiar acum ne de plasăm puţin mai încolo de cafenea, spre cheiul gârlei, la „Prefectura Poliţiei”, să ne facem formele! înainte marș!

Bineînţeles că nenea Iancu s-a ţinut întru totul de cuvânt. Joi, pe înserat, după cum spusese, a luat o birjă și le-a făcut celor doi amici câte-o scurtă vizită acasă, spre a le comunica să-l aștepte a doua zi la orele 7 și 15 minute, pe peronul Gării de Nord, la linia „Expresului de Paris”.

Și, ca să nu mai lungim mult vorba, iată-i în tren, pe tustrei, cei doi ipochimeni fiind într-o vervă nemaipomenită.

— Nene Iancule, ca să-ţi spunem drept, până în ultima clipă… până nu ne-am văzut, împreună cu dumneata în tren, am fost convinși că ne faci o farsă !

— Ce, sunteţi copii?! Cu voi să fac eu, farse!

Dacă-mi ardea de-așa ceva, făceam farse cu alţii mai pricopsiţi. Ce Dumnezeu, se poate? Aia. Mai târziu!

— Cum adică, mai târziu, nene Iancule? se impacientară, totuși, amicii.

— Ei, surâse Caragiale mefistofelic, am aruncat și eu o vorbă, acolo!

După trei zile și trei nopţi de trăncăneală feroviară, iată-i în sfârşit pe cei trei crai de la Răsărit, la Paris.

Drumul a fost o încântare atât vizuală (peisaje de neuitat), cât și auditivă (cuvinte de duh, anecdote ne cunoscute, toate spuse de unul din cei mai mari și autentici umoriști de talie mondială, demne de ţinut minte o viaţă-ntreagă).

Cum ieșiră din „Gare de Lyon”. Poartă de intrare în „cetatea luminii”, nenea Iancu ochi o trăsură, se avântă spre ea și se așeză repede în dreapta; îi făcu loc unuia din amici în stânga lui, celălalt luă loc pe scăunelul din faţa lor și vizitiul nu mai așteptă. Să i se spună; ca la București: „mână birjar”, ci se-ntoarse graţios, întrebând politicos:

— Messieurs, s-il vout plait. Ou?

— Je vous prie, au „Café de la Paix”! răspunse Caragiale.

Trăsura porni ușor pe străzile proaspăt stropite, bine măturate, şi, după câteva ocoluri lungi care, însă, călătorilor li s-au părut prea scurte, ajunseră.

N-aș mai putea să descriu celebra cafenea pariziană… am văzut-o acum peste patruzeci de ani: ţin minte atât că m-a impresionat extraordinar, atât prăvălia, cât și faptul că fiecare consumaţie: — cafea la filtru, cafe-frappe, citronadă sau oranjadă, vin, vermut, coniac, bere etc. — ţi se aducea în paharul respectiv pus pe o farfurioară pe care se afla scris preţul băuturii.

Au fost comandate trei cafe-frappe pe care bucureștenii noștri le-au băut cu încetinitorul, ca să-și prelungească plăcerea.

Când Caragiale a văzut că pe fundul paharelor înalte nu mai era strop de cafea,

---

[5] Țal — în românește : „plata". Pe timpuri, la marile restaurante și cafenele, plata consumației respective o încasa un salariat special, nu chelnerul. Obicei luat de la germani : „Zahlen" în limba germană = a plăti. Așa era chemat la masă încasatorul : „țal".

a bătut în masă și a strigat zâmbind:

— Garçon!

Bucuroși de gestul marelui lor prieten, unul din cel doi îl întrebă zâmbitor:

— Mai luăm câte una, nene Iancule?

— C-ești copil? se prefăcu mirat Caragiale… Am chemat la plată!

— Cum… nu mai stăm?! îngăimară amicii stupefiaţi.

— Păi ia ce să mai stăm, ipochimenilor? Aţi uitat ce dorinţă v-aţi exprimat la București? Mie mi s-au întipărit în minte cu litere de foc spusele voastre și vi le reproduc întocmai… Corectează-mă, dacă greşesc: „Atât să stau și eu la o masă de la „Cafe de la Paix”, din Paris, bineînţeles, cât să beau o cafea și p-ormă să plec, da’ să știu c-am făcut treaba asta !

N-aș mai dori nimic altceva!” Este așa sau nu? îi replică tăios marele dramaturg.

— Este!

— Păi atunci?… Dar tu mai ţii minte ce ţi-am râspuns?

— Da! “Fugi, mă, d-aci, că glumești, nu știi ce spui !”.

— Păi, vezi?

— Ei, și ce, nene Iancule, se face gaură-n cer, dacă mai stăm aci o oră-două și mai luăm ceva, acolo… un miș-maș… un coniac… un vermut cu lămâie…

— Pe socoteala noastră! adăugă celălalt, că doar n-o fi foc!

— Aveţi dreptate, bibinacilor, nici nu se face gaură-n cer și nici foc nu e. Dar noi trebuie să ne respectăm cuvântul, așa socot eu că-i frumos! Prin urmare…

— Dar măcar să ne plimbăm puţin prin Paris cu o birjă, ca să vedem și noi… acolo…

— Ca să ne ducă înapoi la gară? Asta, da!

— La gară! Așa de repede? Să nu dăm și noi o raită prin Paris, nene Iancule, ce naiba?!

— Nu sunteţi oameni de cuvânt și nu-mi place!

— Pe socoteala noastră!

— A, dacă ţineţi morţiș la asta, n-aveţi de cât… Nu mă opun, însă îmi veţi da voie, cred, ca eu să plec la București de unul singur… !

— Și noi cu ce să plecăm?

— Cu ce-aţi venit… cu trenul! Vă duce el, sireacul, n-aveţi grijă.

— Glumești, nene Iancule!

— În viaţa mea n-am fost mai serios ca acum! Ei, mergeţi sau rămâneţi aici? Eu am plecat… Adio și n-am cuvinte!

— Stai, nene, stai, că mergem și noi, că nouă nu ne-a picat nicio pleașcă de moștenire ca dumitale, ca să facem pe tiranii cu cei mai buni amici! Of, că ciudat cm mai ești! Sanchiu, zău așa! Pesemne că atunci când l-ai ticluit pe „Cănuţă, om sucit”, la dumneata te-ai gândit…! Adevărat că mare și minunată e grădina lui Dumnezeu!

— Așa-mi vorbiţi acum… ca unui zăltat? Frumos vă mai şade. N-am ce zice, bravos! V-aţi făcut cheful pe banii mei și-acum mă luaţi în spăngi, nu? Aferim, copiii mei ingraţi ! Așa-mi trebuie dacă mi-am pus mintea cu doi damblagii lipsiţi de

seriozitate! Mi-am respectat cuvântul dat sau nu, măi papugiilor… nepricopsitilor, mămăligarilor!? Hm! Ce deziluzie crasă! Și eu care-mi pusesem în gând, așa ca pentru un rezon de comparaţie, să vă car după mine săptămâna viitoare și la Berlin, ca să vedeţi cum e o berărie nemţească… să beţi bere rece à la Pilsen din krigele cu capace de cositor și să mâncaţi crenvurști cu muștar și kaisere calde… Dar v-aţi lins pe bot de Berlin, nu mai pupaţi!

Bârfitorii rămăseseră ca trăsniţi și se-ndulciră brusc:

— Când ne iei la Berlin, nene Iancule, zău așa… să trăiești o mie de ani!

— *Ad calendas graecas!*

— Când vine asta?

— La paștele cailor, nătântolilor! Hai la București!

BREZEANU ȘI VASILE

În teatru iată că apare într-o zi din necunoscut un tânăr actor, omonim al marelui nostru interpret de la Teatrul National: Vasile Brezeanu care n-avea nicio legătură de rudenie cu nea Iancu. Nu era lipsit de talent, însă nu se asemăna cu marele Brezeanu decât la nume. Deși n-a jucat niciodată pe prima scenă românească, a avut la un moment dat succese facile la Teatrul Popular în comedii ca: „Extemporalul". „Băiat de viaţă" și „Sarmală, amicul poporului", singura comedie a lui Iorga.

Vasile Brezeanu făcea caz de numele celebru pe care-l purta, mai cu seamă că mulţi spectatori neiniţiaţi îl confundau cu marele său omonim. Nea Iancu, însă, îl privea cu toată indiferenta.

Într-o zi, cam pe la prânz, nea Iancu Brezeanu ședea la o masă, afară, pe trotuar, la „Café de la Paix", și sorbea cu poftă „un marghiloman!! (cafea fiartă în rom, de la numele politicianului Alexandru Marghiloman, care a născocit această reţetă de cafea).

Când iată că dinspre „Cercul Militar!! apare Vasile Brezeanu. Îl vede la masă pe marele său înaintaș, îşi scoate larg pălăria și salută:

— Să trăiţi, domnule Brezeanu!

Nea Iancu îşi ridică ușor capul și-i răspunde plictisit:

— Să trăieşti și dumneata, domnule Vasile!

KNEAZUL MORUZZI ŞI CAFEAUA TURCEASCA

Acţiunea se petrece tot la „Café de la Paix". La *o* masă ședea Iancu Brezeanu cu bunul său prieten de viaţă și de teatru Vasile Toneanu.

— Beau câte un mazagran și tăifăsuiau.

Dinspre Teatrul Naţional apare Kneazul Moruzzi, una din figurile populare ale Capitalei, într-un timp prefect de poliţie, cunoscut, printre altele, și ca mare amator de rom, băutură la care, cu toată cantitatea apreciabilă ingerată zilnic, rezista cu bravură.

Dă „bună ziua” surâzător celor doi mari actori și se aşază la o masă alăturată, după care comandă cu glas tare o cafea mare cu caimacul gros.

Chelnerul îl servește imediat cu multă condescendenţă și se retrage.

Kneazul Moruzzi privește pofticios cafeaua cu cai macul pe gustul său pe deasupra căruia pluteau aburii îmbietori, ridică farfurioara cu ceașca la gură, așa cum cerea protocolul, aspiră profund și încearcă să soarbă, dar se frige. Lasă ceașa pe masă și se apleacă să sufle în cafea ca s-o răcească puţin și s-o poată bea mai repede.

Dar Iancu Brezeanu, văzând gestul lui Moruzzi, care, ca de obicei era îmbibat de rom, îi spune zâmbind ironic, cu hazul care-l caracteriza și cu vocea cunoscătorului:

— Nu mai sufla în ea, Kneazule, că o faci *marghiloman!*

O LOGODNĂ SUI-GENERIS

Este impresionantă și cu totul ieșită clin comun, metaforică și mai mult decât originală logodna lui Ștefan O. Iosif cu Natalia Negru.

Se aflau, amândoi la vârsta celor dintâi fiori de dragoste.

Delicatul poet al, Patriarhalelor” era student la „Litere” și, ca să-și câştige existenţa, îndeplinea funcţia de bibliotecar la „Fundaţia culturală”. Era coleg de facultate cu Natalia Negru, pe care o iubea, așa cum numai un poet poate iubi! Dar *Steo* era sfios și nu îndrăznea să-și mărturisească sentimentele ce-l înfiorau în nopţile de insomnie.

Odată se plimbau împreună la șosea. Era o zi călduţă de primăvară timpurie. S-au așezat pe iarba mătăsoasă. Steo a rupt un fir verde, l-a trecut ușor pe buze ca o mângâiere și-apoi a început să se joace cu el, înfășurându-l repede, de câteva ori, în jurul degetului inelar de la mâna stângă.

— Lia, râse el cu glas cald, învăluitor, îţi mai aduci aminte de jocul din copilărie cu: „Ineluș-învârtecuș pe-al cui deget încăpuși”?

— O, răspunse fata, închizând ochii în faţa amintirii, de câte ori l-am jucat!

— Ia te uită, nu-ţi face impresia că firul ăsta de iarbă parc-ar fi o… verighetă verde?

— Da! Ce bine seamănă! Ai dreptate, Steo!

— Stai să-ţi fac și ţie o verigheta… Așa. Ce frumos îţi şade! Parcă e o verighetă adevărată de aur… verde, dăruită de primăvară! apoi în şoaptă, înfiorat de emoţie: Lia, draga mea, tot avem noi verighetele gata! Ce-ar fi să ne logodim?”…

— Fata îi prinse mâna și i-o strânse cu căldură în amândouă mâinile ei

catifelate.

— Dar eu, din clipa asta, chiar mă și simt logodită cu tine, dragul meu Steo!

Așa a fost logodna lui Șt. O. Iosif cu viitoarea lui soţie, poate una dintre cele mai originale și romantice logodne cunoscute!

Dar această unire cu simbol de poveste mi-a adus în minte o altă întâmplare din viaţa lui Șt. O. Iosif. Pe care ne-a povestit-o la cursul de Literatură română, profesorul nostru Mihail Dragomirescu.

— Iosif era studentul meu, ne-a spus dânsul și s-a prezentat la examenul de anul I, la oral. Cum îl apreciam foarte mult ca poet și-l simpatizam ca om ca să-l ajut să-mi dea un răspuns cât mai bun, l-am întrebat:

— Dragă Iosif, ce metrică ai folosit tu în poezia ta „Doină”?

Iosif și-a ridicat sprâncenele cu mirare şi mi-a răspuns zâmbind amuzat:

— Nu știu domnule profesor! Credeţi că noi, poeţii când scriem o poezie ne gândim la metrica și prozodia ei, dacă folosim dactili, trohei sau iambi? Mie, cel puţin, nici nu-mi trece prin cap așa ceva! O scriu cum îmi vine; cum o simt, cum îmi dictează spiridușul, și gata! E treaba dumneavoastră, a criticilor, să stabiliţi ce metrică am folosit!

Am râs amândoi, ca de-o glumă bună! Apoi, ca să-l întreb ceva care să fie în legătură cu ce-mi spusese el, i-am zis:

— Dar în ce poezie din literatura noastră întâlneşti enumerarea picioarelor metrice pomenite de tine!

— A, asta vă pot răspunde, zâmbi Iosif încântat, în „Scrisoarea a II-a” a dascălului nostru, al tuturor, *Eminescu!*

„De ce dorm îngrămădite între galbenele file.
Iambii suitori, troheii, săltăreţele dactile?”

— Bine. Iosif. Îţi mulţumesc, poţi pleca! Ai trecut examenul cu brio!

CONU MIHALACHE

Cu numele lui Mihail Dragomirescu am făcut cunoştinţă la vârsta de zece ani, pe când frecventam clasa I-a la liceul „Gheorghe Lazăr” din București.

Ni s-a recomandat să ne procurăm „Manualele de Limba română” de Mihail Dragomirescu și Gheorghe Adamescu. Considerate drept cele mai bune cărţi de limba română din acea vreme… anul 1918 și următorii zece.

Pe purtătorul numelui, însă, l-am cunoscut abia în clasa a VII-a. Fusese numit președintele comisiei de capacitate a profesorilor secundari, iar probele practice cu elevii se hotărâse să se dea la „Lazăr”.

Chiar de atunci, marele profesor, pe care l-am cunoscut și l-am îndrăgit mai târziu ca pe niciun alt dascăl al meu, mi-a devenit foarte simpatic.

Unul din candidaţi, aproape profesor, nu știu cu ce prilej, a pronunţat în faţa noastră, a elevilor, literele alfabetului astfel:

— La pagina 7, aveţi paragraful *„bî”* și „*cî*”!

Profesorul Mihail Dragomirescu l-a oprit imediat din expunere și i-a ripostat:

— De ce, ca să te ajuţi la pronunţarea consoanelor, dumneata folosești cea mai urâtă și mai antipatică vocală din alfabetul nostru, cea mai puţin latină și cea mai guturală, deloc potrivită cu dulceaţa limbii noastre. *î…î…î…* repetă el de trei ori, puţin evervat: *„bî, cî, dî, gî…”* Nu te supăra gâtul, pentru Dumnezeu? ! Când poţi să spui foarte bine, *be, ce, de…* și așa mai departe… Dumneata spui *„abâcâdar”* sau *„abecedar”?*

— Abecedar, domnule președinte! răspunse fâstâcit candidatul.

— Atunci! Ne-am înţeles, nu? Continuă, te rog, și, pe viitor, ferește-te de greșeli asemănătoare, care nu pot decât să-ţi dăuneze în orice împrejurară te-ai afla!

L-am iubit, l-am respectat și l-am admirat sincer mai mult decât pe oricare alt profesor din câţi am avut.

Era un om de o mare bunătate, rară, și nu exagerez când spun că n-am întâlnit în toată viaţa mea un om cu un suflet atât de ales, un profesor atât de binevoi tor, de cumsecade, ca dânsul!

Avea multă prezenţă de spirit, dar era în același timp, și spiritual. Și îi plăceau glumele bune, făcea haz de ele, când avea rarul prilej să le întâlnească.

Odată, la un seminar, profesorul a pus o întrebare oarecum dificilă, în legătură cu o chestiune de estetică literară. Un student din anul I, care ședea în primele bănci, a dat un răspuns foarte bun.

Încântat, Mihail Dragomirescu l-a întrebat, cum era și firesc:

— Cum te numești?

Iar tânărul, care se numea chiar așa cum avea să răspundă, a rostit emfatic și cu puţină îndrăzneală în ton:

— Mihail Dragomirescu!

Atunci, profesorul, mustăcind și mângâindu-și ciocul, i-a răspuns surâzător:

— Nu! *Mihail Dragomirescu* sunt eu! Dumneata ești Dragomirescu Mihail.

Toţi studenţii au izbucnit în râs și-au început să aplaude, satisfăcuţi de „bancul” profesorului lor.

Cum era și firesc, profesorul de „estetică literară și literatură română” ţinea ca studenţii săi să se exprime cât mai limpede și mai corect în limba maternă, fără să folosească „neologisme” și „figuri de stil” mai mult decât era nevoie.

Iar când cineva avea norocul să fie ajutat de către profesor la vreo lucrare, el îi cerea studentului să-și formuleze ideile în câte două sau trei feluri chiar, spre a avea astfel, întotdeauna, la îndemână, o exprimare clară și potrivită împrejurării respective, fără să facă un efort prea mare pentru aceasta.

Într-o zi, după ora de seminar, doi dintre discipolii săi, care se credeau geniali mânuitori de condei, l-au întrebat ironic:

— Domnule profesor… vă rugăm respectuos să ne spuneţi, cum ar fi mai corect

să ne adresăm chelnerului, când vom fi la un restaurant sau la o bodegă:

„Adu-ne ceva de băut! i s-au „dă-ne să bem ceva?”

Profesorul a sesizat numaidecât nuanţa de ironie și le-a răspuns cu promptitudinea ce-l caracteriza:

— Cel mai corect, pentru voi, e să-i spuneţi chelnerului: „du-ne la adăpat!”

În anul întâi de faculate, la cursul de „Estetică literară și Literatură româna”, cel mai bun coleg al mea a fost… tata. Da, taică-meu, care la 45 de ani îşi tăcea Facultatea de litere, în cadrul secţiei pedagogice mi-a fost coleg. El era în anul al III-lea, iar eu în anul I. Dar cum profesorul Mihail Dragomirescu obişnuia să-și facă cursurile cu toţi studenţii celor trei ani. Laolaltă, pe cicluri, iată-mă coleg cu taică-meu.

La cursuri nu ne prea întâlneam noi, dar la examenul de „Literatură română” ne-am dus împreună. Pe drum„Bătrânul” mi-a spus puţin cam stânjenit:

— Flăcăule (așa obișnuia el să-mi zică), mă cam jenez să-ţi spun, nu trebuie să mi-o iei în nume de iau dar angaralele școlii nu mi-au lăsat de loc răgaz să mă pregătesc prea grozav pentru examenul ăsta.

Am citit toată materia și cred că m-aș descurca binișor. Numai „Critica ştiinţifică și Eminescu” n-am mai avut timp s-o citesc. Tu o știi?

— Perfect! E un studiu foarte interesant, scris de profesor în tinereţea lui și publicat în „Convorbiri literare” prin 1894.

— Așa? Și cam despre ce e vorba?

— Îi ia în tărbacă pe toţi „criticii ştiinţifici” care diminuează valoarea operei lui Eminescu, poetul, denigrându-l pe Eminescu, omul.

— Deci, cam asta ar fi „ideea fundamentală a studiului”, cum ar spune Mihalache (așa i se mai spunea profesorului).

— Da! Și ajunge la concluzia că această așa-zisă critică ştiinţifică este vrăjmașa adevăratei arte și a adevăraţilor artiști, adăugai eu. Dar dă-o-ncolo, tată, ce naiba, că doar nu ţi-o da să scrii chiar subiectul ăsta. Și n-avea nicio grijă, stăm împreună şi-o scoatem noi la capăt, orice subiect (i-o pica! Vei avea ocazia să vezi de ce e în stare „Volintirul de la Lazăr”, vorba lui Caracostea, care știe cam ce-mi poate pielea de pe când eram elevul lui!

Bătrânul oftă ușurat și-mi strânse braţul cu dragoste:

— Bine, tată! Să sperăm, însă, că n-o să am ghinion!

Ei, dar adevărată e vorba Românului că: “socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg”.

La examen, ne-am ales o bancă, așa, cam pe la mijlocul sălii, în stânga, la margine. Ne-am așezat tacticosi, ne-am scos caietele pentru lucrarea scrisă, tocurile și călimara (că pe vremea aceea stilourile abia ieșiseră pe piaţa), și n-am avut prea mult de așteptat, că profesorul Mihail Dragomirescu îşi făcu apariţia, însoţit de droaia lui de asistenţi de ambe sexe. Se așeză la catedră și începu să facă apelul. Când ajunse la noi, îşi ridică sprâncenele amuzat.

— Popescu-Băjenaru Grigore ! se auzi glasul lui rar, blând și tărăgănat.

— Prezent! strigai eu, ridicându-mă zvelt.
— Popescu-Băjenaru Ion! continuă el.
— Prezent! răspunse și bătrânul meu.
Profesorul se opri și întrebă zâmbitor:
— Tatăl. Și fiul, desigur?
— Da, domnule profesor! răspunserăm noi amândoi deodată.
— Dar Sfântul Duh unde e? întrebă glumeţ profesorul.
— În capetele noastre, domnule profesor! îi servii eu replica, în râsetele studenţilor și ale celor de la catedră.
— Ah, așa? făcu Mihalache, râzând cu poftă.
Atunci, îl rog pe *tatăl* (accentuă el insinuant) să poftească aici, în banca a doua din faţă, și să-l lase pe *fiul* (iarăși accentuat), să se consulte singur cu *Sfântul Duh!* (pasămite, el era perfect convins că taică-meu era mult mai bine pregătit decât minte și-i era teamă să nu m-ajute cumva la lucrare. Așa că și-a luat măsurile de rigoare!)
De data asta, râsetele izbucniră în hohote de nestăpânit.
Tata, fără să se arate câtuși de puţin contrariat de această schimbare a amplasamentului, ce nu era totuşi deloc pe placul lui, se ridică sprinten și chiar bine dispus (a bravat bătrânul pe cinste, ce e drept) și se așeză la marginea băncii pe care i-o indicase profesorul.
S-au dat trei subiecte, nu la alegere, ci numero —, tându-se rândurile cu 1, 2 și 3. Ce subiect mi-a căzut mie nu mai ţin minte, dar îl ţin minte pe cel ce-i căzuse lui taică-meu, care-mi arunca priviri semnificative și zâmbitoare. La rândul al doilea se dăduse. subiectul: „Critica știinţifică și Eminescu”! Asta era culmea ghinionului!
Bineînţeles că tata îşi cam luase nădejdea de la mine. Nu-și închipuia cum am să-l pot ajuta, în ce fel am să-i împărtășesc ceva din ce știam eu, nemaifiind unul lângă altul. Și numai cu ce discutaserăm pe drum nu se putea înjgheba o lucrare de examen.
Simţeam că acesta era sentimentul ce-l stăpânea în acele momente, atât de critice pentru el.
Mi-era și mai drag în acele clipe, când el îşi întorcea capul spre mine, impacientat. Mi-am închis ochii și mi-am plecat fruntea, semn să stea liniștit, și mi-am zis cu un orgoliu de mușchetar: „Ei, tată, acum vei avea prilejul să-l apreciezi și tu însuţi pe „Volintirul de la Lazăr”!”
În cinci minute i-am făcut o schiţă de plan și i-am rezumat capitolele cărţii, cu ideile lor fundamentale, cu concluziile lui Mihalache, și am încheiat fiţuica, adăugând:
„Și acum, mai amplifică ideile, mai bărbiereşte-le și tu, în continuare, cum te-i mai pricepe!”
Ei, fiţuica era ea gata, dar cum să ajungă la bătrânul, care o aștepta ca pe o pâine caldă. Puteam eu să i-o trimit prin ceilalţi studenţi, ca să-l fac de baftă?
Nu era nici pedagogic, nici didactic și nici moral
Dar, în împrejurări grele, îţi vin de multe ori în minte idei mari, salvatoare. Am

făcut fiţuica ghemotoc, am pus-o în podul palmei drepte, ţinând-o strâns cu degetul mic, m-am ridicat din bancă și am pornit calm către catedră, mergând în vârful picioarelor, ca să nu fac zgomot, și sprijinindu-mă ușor de fiecare bancă. Iar când am ajuns în dreptul băncii în care se afla taică-meu, i-am pus din mers fiţuica discret lângă călimară și am pornit mai departe la catedră, chipurile având de vorbit ceva cu profesorul, pe care, de altfel, l-am și întrebat, în șoaptă, ca să nu-mi deranjez colegii:

— Domnule profesor, trebuie să menţionăm și părerea lui Benedetto Croce (faimosul critic italian, foarte apreciat de Dragomirescu), cu privire la chestiunea… cutare?

— Negreșit, negreșit! mi-a răspuns profesorul binevoitor. E chiar de cea mai mare importanţă…

Și m-am înapoiat, fără să mă uit la tata, decât când am ajuns la banca mea. O undă de liniște îmi străbătu tot trupul, începuse să scrie. Acum puteam să-mi văd și eu de lucrare cu inima ușoară.

Profesorul Mihail Dragomirescu îşi desfășură activitatea în două domenii: *cursul* și *seminarul* de la facultate și „Institutul de literatură”, unde studenţii analizau toate operele literare care apăreau recent în librării. Era o foarte bună și utilă școală literară, și în felul acesta era imposibil să nu fii la curent cu tot ce se tipărea.

La institut se proceda în felul următor: un referent se înscria cu o lucrare critică dezvoltată asupra unei că: ţi nou-apărute, iar alţi câţiva studenţi erau coreferenţi la aceeași lucrare: făceau și critica operei respective și critica criticii, vorbind cu completări. De multe ori prezentau referate și asistenţii lui Mihalache: Raul Teodorescu, George Dumitrescu, Napoleon Creţu, Radu Demetrescu-Gyr, Agata Grigorescu, Bacovia, Cora Valescu și alţii.

La ședinţele foarte spirituale și atrăgătoare ale „Institutului de literatură”, veneau studenţi și chiar oameni din afară, cu duiumul. Mai bătăioși erau căţiva: talentatul caricaturist și scriitor Neagu Rădulescu, poetul și ziaristul Ilarie Dobridor, Barbu Dănciulescu, distinsul profesor de limba română de la „Colegiul Sfântul Sava”, și, ca să zic așa, subsemnatul. Ţin minte că programul referatelor era tipărit pe hârtie velină, mată, cu câte o lună înainte, și difuzai celor interesaţi.

La una din aceste ședinţe fusesem și eu înscris coreferent la romanul recent apărut în librării „Bal mascat” de Ionel Teodoreanu. Conștiincios, cumpărasem cartea și venisem cu ea la facultate. Dar, o bună colegă de-a mea, Coca Pavlu care-mi era foarte simpatică, văzând-o, mi-a cerut-o, făgăduindu-mi că mi-o va aduce la timp, așa ca s-o pot citi și reflecta asupra criticii pe care-o aveam de făcut peste câteva zile.

Dar conform obiceiului acelora ce iau cărţi cu împrumut, nu mi-a adus cartea la timp, adică deloc, așa că n-am citit-o, și totuși trebuia să vorbesc despre ea. Colegii, care-mi cunoșteau păţania, îmi spuseră râzând:

— Nu te poţi descurca decât într-un singur fel: să nu vii la ședinţă. Ca să te scuzi, că n-ai avut timp s-o citești, nu face, l-ai indispune pe profesor și și-ar forma o părere proastă despre tine, așa că…

— Și totuși, le-am răspuns eu, am să vorbesc despre roman, ba mai mult decât atât, am să vorbesc în așa fel, încât Mihalache o să fie satisfăcut.

— Fără să fi citit cartea?! se minunară ei.

— Fără ! Și nici vreo critică în reviste despre ea, pe cuvântul meu de student !

— Imposibil !

— Pe ce facem pariu?

— Pe ce vrei tu!

— Îmi procuraţi voi altă carte, în locul celei… pierdute, ca să-i zic așa !

— Perfect!

Ședinţa. După referat, primul coreferent eram eu.

Profesorul și-a apăsat ochelarii „pince-nez” pe nas, mângâindu-și șnurul negru mătăsos de care erau legaţi; apoi și-a oprit privirea asupra mea:

— E, Băjenarule?

M-am ridicat îndată. Toţi cei care-mi cunoșteau aventura erau curioși la culme să vadă cum am să mă descurc. Dar eu contam pe faptul că Mihalache nu se prea entuziasma de romanele lui Ionel Toodoreanu, care, după expresia lui, „avea fabrică și le făcea după reţetă”. I-am răspuns limpede:

Domnule profesor, coreferenţa mea va fi cât se poate de scurtă, dar în același timp foarte concludentă!…

— Așa?! Să auzim!

Am început să citesc „Bal mascat” de Ionel Teodoreanu și nu m-am simţit prea atras să continui; însă, ţinând seama de titlu, mi-am zis: „Hai, totuși, să citesc până la sfârșit, că *dacă e bal, bal să fie,* cu atât mai mult că, fiind și *mascat* poate să ascundă multe…

Și m-am așezat în bancă, în freamătul de râsete discrete ale colegilor. Profesorul a zâmbit amuzat de abilitatea mea și mi-a spus îngăduitor, fără să insiste:

— Bine, Băjenarule!

Colegii, însă, nu s-au putut ţine de cuvânt, întrucât n-au mai găsit în librării niciun exemplar din „Bal mascat”, care se vânduse ca pâinea caldă, așa cum se vindea tot ce scria Ionel Teodoreanu cu atâta vervă.

Mulţi îl luau pe profesor în tărbacă pe nedrept, acuzându-l că le impune studenţilor cumpărarea cărţilor și a cursurilor sale, câştigând astfel o sumedenie de bani, întrucât la dânsul frecventau cursurile toţi studenţii înscriși la „Literatura română !!!

În realitate, însă el nu obliga pe nimeni să-i cumpere lucrările. Dar banii pe care-i câştiga îi da în cea mai mare parte pentru tipărirea revistelor „Institutului de literatură” și mai ales studenţilor săi, ca să-i ajute. Erau celebre scenele, când unii studenţi mai îndrăzneţi, ca să nu zic fără obraz (o, și cei mai mulţi erau din aceștia) îl solicitau pe blândul profesor din punct de vedere pecuniar.

— Ei… ce e cu tine. Ionescule, așa de dimineaţă?

— Știţi dumneavoastră, dom’ profesor! Iarăși am dat într-o groapă!

— I-auzi…? De ce nu dai și tu în gropiţe?

Și con' Mihalache, cum îi mai ziceam noi, lăsa tocul pe hârtie și îşi ducea mâna la buzunarul de sus de la vesta-i fantezie, unde avea poli.

Dar, perspicace, solicitantul, care cunoștea la perfecţie conţinutul buzunarelor, ţâșnea imediat:

— Lăsaţi mâna mai jos, don profesor, în buzunărașul celălalt! (unde se aflau sutele).

UNU… MARINESCU

Era, după câte mai ţin minte, cam pe la jumătatea lunii mai a lui 1938. Veneam agale spre facultate, la cenaclul, literar condus de profesorul Mihail Dragomirescu. Nu mă grăbeam, întrucât ședinţa începea la 5 p.m., iar acum abia era patru și un sfert.

Dar, când dădui colţul din bulevard pe strada facultăţii văzui la intrare arborat drapelul negru de doliu.

Deodată, inima începu să-mi bată cu putere. Aproape de sufocare.

În drumul scurt, de la colţul facultăţii și până în hol, îmi trecură prin minte tot felul de gânduri care de care mai funebre. Acum câtva timp murise profesorul Ovid Densușianu, cu câţiva ani înainte de a împlini 70 de ani. Eram de-a dreptul înfiorat. Dacă Doamne ferește, se prăpădise Mihalache, subit? La vârsta pe care-o aveau profesorii noștri se putea în tâmpla. Mă repezii la portar cu sufletul la gură:

— A murit vreun profesor de la noi, nea Vasile?

Portarul mă văzu agitat la culme, mă privi liniştit, ca să mă calmeze, și spuse nepăsător:

— Ași… unu Marinescu de la Medicină!

Era vorba despre „unicul", celebrul neurolog de reputaţie mondială, profesorul doctor Gheorghe Marinescu.

Fără îndoială că regretai din suflet dispariţia prematură a acestei somităţi medicale apreciate în lumea întreagă. Trebuie să recunosc, însă, că mă liniștii la fel de repede, după cum mă speriasem, și urcai treptele scării grăbit, două câte două, răsuflând totuși ușurat și abia așteptând să-l văd pe mult iubitul meu dascăl.

DOI FILOLOGI EUROPENI

Doi dintre cei mai mari filologi din Europa *Densușianu* și *Candrea* la vremea lor (primele patru decenii ale secolului XX), care au lăsat lucrări de o excepţională valoare lingvistică în specialitatea „Romanică".

Am avut cinstea și fericirea de a fi studentul amândurora; i-am preţuit, i-am admirat, i-am iubit cu firească dragoste și le-am sorbit învăţătura cu aviditate, fără să mă gândesc o clipă că aceasta îmi va servi cândva în viaţă, așa cum a și fost!

Iar dânșii m-au apreciat ca pe un student sârguitor, conștiincios și sincer iubitor al limbii noastre strămoșești.

Mi-am îngăduit să vorbesc despre amândoi acești mari profesori, în același capitol, pentru că în activitatea lor ştiinţifică au colaborat multă vreme, iar Candrea, înainte de a ajunge profesor universitar plin, a fost conferenţiarul lui Densușianu.

*

Ovid Densușianu era un bărbat fin, scund, subţire, firav, slăbuţ și smead la faţă, cu o şuviţă de păr rebelă care-i cădea mereu peste ochiul stâng.

Purta o mustăcioară tunsă scurt.

Avea o voce nu prea puternica, cu inflexiuni feminine, şi, la prima prelegere — întrucât nu vorbea atrăgător din punct de vedere al dicţiunii — studenţii nu-i dădeau prea mare atenţie. Dar după prima prelegere, la care asistaseră, dar n-o ascultaseră, era litografiată și o citeau, rămâneau atât de impresionaţi de frumuseţea frazelor rostite și mai ales de conţinutul lor bogat, încât la următoarele ore era o liniște desăvârşită, nimeni nu se-ndura să scape un cuvânt măcar.

La prima prelegere, a cursului, însă, a fost zgomot. Unii ascultau cu oarecare atenţie, dar ceilalţi, cărora nu le plăcea glasul profesorului, vorbeau nestingheriţi.

La un moment dat, un student care se afla mai în fund şi nu auzea prea bine, strigă:

— Vă rog. Mai tare!

Atunci. Densușianu, zâmbind îngăduitor, spuse:

— Da într-adevăr, de-aici mai tare, dar de-acolo vă rog mai încet!

Hohote de râs și aplauze au fost răspunsul. Atâta simpatie și-a cucerit blândul profesor cu această mică glumă. Încât până la sfârşitul orei aceleia și al anului, îl prelegerile de Filologie romanică a fost cea mai deplină liniște.

Iată, mă gândeam eu. Ce mare însemnătate are un spirit bine făcut, cu blândeţe și înţelegere…

Frecvenţa la prelegerile lui nu era obligatorie, dar sala de cursuri era plină, până la refuz, întotdeauna.

El semna frecvenţa în carnetele tuturor studenţilor, fără să facă vreun control în prealabil și fără vreo obiecţie. Dar iată că s-a ivit o împrejurare, când, pentru prima oaia, marele profesor s-a arătat intransigent. Și pe bună dreptate.

Era către sfârșitul anului universitar. Începuse să se dea frecvenţa, fără de care studenţii nu se puteau înscrie la examene.

Densușianu avusese grijă să ne dea frecvenţa din timp. Îl așteptam să vină ca să ne continue interesantele și savuroasele sale cercetări despre evoluţia semantică a multor cuvinte de circulaţie actuală, de-a lungul veacurilor.

Ușa de la săliţa ce ducea spre cabinetul său se deschise și dintr-un pas profesorul fu la catedră. Își plimbă privirea-i blândă pe deasupra capetelor noastre. Aşteptând să se-nstăpânească liniștea desăvârșita ce domnea de obicei la prelegerile sale, când o studentă fâţâită se ridică repede și veni în faţa catedrei, întrebându-l foarte grăbită:

— Când vine domnul Densușianu?

Delicatul profesor îşi înălţă capul către noi și surâzând ironic spuse cu voce tare,

așa ca să auzim bine cu toţii și să ne dăm seama de enormitatea întrebării:

— Nu știu când vine domnul Densușianu!

Un freamăt de uimire străbătu întreaga sală, dar fata nu se lăsă cu una cu două; insistă:

— Dar nu știţi dacă mai vine azi?

Profesorul răspunse placid:

— Nu știu dacă mai vine azi domnul. Densușianu !

Dar ce doriţi cu domnul Densușianu? accentua el amuzat pe ultimul cuvânt.

— Să-mi semneze frecvenţa!

Atunci dintre studenţi se ridicară vociferări de justificată indignare. Rumoarea produsă fu pe placul magistrului care spuse, făcând un gest de concediere către bănci:

— Nu știu când vine domnul Densușianu ca să vă dea frecventa la cursul dumnealui!

Studenta, în sfârșit veni ofensată spre noi, care-i șoptirăm iritaţi:

— Dânsul e profesorul Densușianu, gafisto! Vii să-i ceri frecvenţa la cursuri și tu n-ai fost la o prelegere măcar, să știi cum arată?! Nu ţi-e rușine?

Ea, sărmana, care, probabil, avea numeroase alte preocupări, în timp ce noi frecventam cursurile cu regularitate, și-l închipuia pe Densușianu că are înfăţișarea impozantă a lui Caracostea sau a lui Giurescu, şi-o fi crezut că cel ce apăruse la catedră e vreun biet asistent de-al profesorului.

Dându-și seama de grosolana gafă pe care o făcuse, pseudocolega noastră nu cedă totuși, ci se duse din nou la catedră:

Domnule profesor, vă rog să mă scuzaţi, să vedaţi, eu…

Dar Densușianu de astă dată i-o reteză scurt:

— Domnișoară, comedia s-a terminat!

Și îşi începu prelegerea în hohotele de râs, însoţite de aplauzele studenţilor săi.

*

Pe I. Aurel Candrea îl știam de asemenea din liceu, datorită vestitelor lui cărţi de limbă franceză, la care îl avea colaborator pe Teodoru.

La Facultatea de Litere l-am întâlnit conferenţiar al lui Densușianu și l-am lăsat universitar-plin la catedra de „Dialectologie și Folclor romanic”.

Om de aleasă cultură generală, fusese în tinereţe profesor secundar de franceză. Și acum chiar, la maturitate, mai păstra în vorbire un ușor accent franţuzesc, gen Maria Ventura, în special la cuvintele ce se terminau în consoana “c” pe care el îl pronunţa „că” aspirat, *cunosc, iubesc, firesc, strămoșesc, îngeresc* primeau cam o jumătate de *„ă*” pierdut!

Era deosebit de simpatic, veșnic cu surâsul pe buze.

Mic de statură, îmbrăcat întotdeauna foarte elegant, cu o rozetă a nu știu cărei decoraţii la butonieră, cu părul și mustaţa tunse scurt, nu obișnuia să stea la catedră, ci îşi preda cursul, plimbându-se prin faţa băncilor, de multe ori cu mâinile în buzunare.

Avea publicaţii de o mare valoare știinţifică: singur sau în colaborare cu

profesorii Ovid Densușianu, Theodor D. Speranţia și Gh. Adamescu.

Nouă ne-a făcut două cursuri deosebit de atrăgătoare și instructive de „Toponimie” și „Onomastică”.

Prelegerile lui Candrea erau o încântare; nu sta mult pe gândurî, când era vorba să facă un spirit în stricta legătură cu subiectul. De altfel nu avea nevoie de divagaţii recreative pentru ascultători, deoarece disciplina predată îi oferea multiple posibilităţi de asocieri cu geografia și istoria, în care găsea o bogătie diversă de părţi anecdotice inedite și îndeosebi gustate de noi.

N-am să relatez decât două „evadări” din făgașul știinţific propriu-zis:

La o lecţie de folclor romanic, venise vorba despre versurile pe care le folosesc copiii la unele din jocurile lor, fie să acestea servesc la numărătoarea dinaintea jocului respectiv, fie că sunt simple incantaţii și recitative sau fac parte chiar din diferite scenete.

Astfel și-a amintit cu nostalgie contagioasă de jocurile din copilăria lui și a noastră: „de-a feţele”, armaşul”, “de-a baba-oarba”, „ineluș-învârtecuș”, „fluturașul”, „ereţii și porumbeii” „hoţii și vardiștii”, „leapșa”, “de-a v-aţi ascunsele”, “capra” şi câte altele, ca să ajungă în cele din urmă la „melc” și să spună:

— Vă amintiţi, dragii mei, că de multe ori, în copilărie, când ne plimbam prin grădina proaspăt umeezită de o ploaie bogată, apăreau, în afară de ciuperci, și o sumedenie de melci, care mișunau prin iarba fragedă și pe frunzele florilor, pe pământul gol sau pe coaja copacilor, lăsând o dâră lucioasă ca de argint. Când îl luam ușor de cochilie, el își retrăgea repede cornițele, cu cele două puncte negre, ochii, și se adăpostea pe cât putea de grăbit un biet melc ca el, în căsuţă. Îl puneam cu gura delicatei sale locuinţe pe palma întinsă și îi cântam următoarele versuri, fiind convinși că acestea îi vor determina să iasă afară cât mai grabnic, spre marea noastră desfătare:

„Melc, melc, codobelc.
Scoale coarne boierești
Și te du la Dunăre
Și bea apă tulbure…
Și te suie pe buștean
Și mănâncă leuștean!”

Faptul că se pomenește de faimosul fluviu internaţional Dunărea, care, din fericire, curge și prin binecuvântata noastră, ţară, amplasează jocul și la noi.

Să ne oprim acum la „coarnele boierești !” surâse maliţios profesorul. Eu nu contest că boierii noștri n-au purtat cândva coarne, dar cuvântul ce ne indică provenienţa graţioasei podoabe frontale este greșit pronunţat de către copii. La început, cuvântul a fost „Bourești”, coarne bourești, adică de bour; copiii, rostind mai greu acest adjectiv au recurs la acela de „Boierești” fără a-și da seama, în naivitatea lor, că se potrivește și așa!

La altă prelegere, de astă dată de „Dialectologie”, ne-a vorbit despre o serie de cuvinte noi ce provin din contopirea unor cuvinte mai vechi.

— Cunoaşteţi, desigur, și-a început profesorul, prelegerea, cuvântul „cocioabă”, precum și cuvântul „Colibă”, ambele având o circulaţie lingvistică egală.

Ce este cocioaba? O biată căsuţă sărăcăcioasă, un fel de coșmelie — alt cuvânt similar ca semnificaţie — o locuinţă simplă de tot, dărăpănată.

Ce este coliba? O locuinţă asemănătoare, la fel de sărăcăcioasă, construită din paie, din trestie, din răchită și acoperită cu stuf.

Ei bine, din asocierea, din contopirea acestor două cuvinte, poporul, fie din necesitatea de a caracteriza mai pregnant starea de mizerie a unei locuinţe sărăcăcioase oarecare, fie din graba de a rosti mai repede amândouă cuvintele, a creat un nou cuvânt, oarecum pleonastic și anume: „cociolibă”!

Să trecem la alte cuvinte înfrăţite: cocor și stârc, amândouă păsări asemănătoare, leite, cum vreţi să le spuneţi, din contopirea cărora a apărut cunoscutul cuvânt cocostârc. Când vrei să-i dai o poreclă unui om excesiv de înalt, cu picioarele lungi și care calcă rar și calculat, nu-i spui nici cocor și nici stârc, ci spui neted „parcă ar fi un cocostârc!”

Inventivitatea Românului în materie de limbă este prodigioasă, mai cu seamă aceea de „a porecli”. Strămoșescul „cognomen” este la noi în floare.

Se cunoaşte sila ce o are poporul român pentru oamenii care, ajunși într-o situaţie înalta, uită de unde au plecat, se umflă-n pene, îşi dau ifose de boierie, dar în realitate se poartă tot mojicește, tot ca niște bădărani, vorbind cu stâlceli de limbă, în genul eroilor lui Caragiale, fiind lipsiţi de cel mai elementar bun simţ și de cele mai uzitate maniere. În câteva cuvinte, aceștia au o revoltătoare comportare de parveniţi, plini de aere, nemaiîncăpându-și în piele de îngâmfare și de mândrie deșartă, dispreţuindu-i pe cei din jurul lor.

Niște arivişti în genul acestora sunt desemnaţi, de obicei, prin două cuvinte asemănătoare ca sens: „ţoapă” și „mârlan”, pe care omul din popor, înţelept și inventiv, le-a contopit și a creat cuvântul atât de pitoresc „ţopârlan”, pe care-l folosește, pe lângă mulţi alţi scriitori și muritori de rând, și marele nostru povestitor Ion Creangă.

PĂRINTELE „GETICEI”

O, câţi oameni mari, sclipitori de inteligenţă, talent, înţelepciune, iscusinţă, bunătate, a născut pământul binecuvântat al patriei noastre. Bărbaţi de aleasă virtute, care ar fi putut străluci în orice altă ţară din lume și i-ar fi făcut cinste aceleia: medici, chirurgi, inventatori, militari, muzicieni, cântăreţi, actori, pictori și sculptori, ingineri, arhitecţi, diplomaţi, scriitori, profesori…

Unul dintre acești străluciţi bărbaţi de talie universală a fost și Vasile Pârvan, pe care am avut bucuria să-l văd numai, dar spre imensa mea mâhnire, n-am mai ajuns să-l cunosc personal și să vorbesc cu dânsul, așa cum a fost cu ceilalţi

profesori ai mei.

Cine putea să știe atunci, când l-am văzut întâia oară, că destinul capricios îşi va arunca inconștienţa asupra acelui mare dăruit?!

Era în anul universitar 1926 - 1927, prin octombrie, la Facultatea de filosofie și litere din București. Toţi profesorii începuseră să-și inaugureze cursurile și la unii dintre ei, sălile erau pline până la refuz. Cea mai mare afluenţă o găseai la cursurile lui N. Iorga, Vasile Pârvan, Mihail Dragomirescu, C.C. Giurescu, Charles Drouhet, Ovid Densușianu și I. Aurel Candrea; la unii, pentru talentul oratoric; la alţii pentru știinţa pura, iar la cei din a treia categoric și pentru oratorie, și pentru știinţa.

Profesorul Vasile Pârvan, care preda „Arheologia”, era și un foarte bun vorbitor și un excepţional om de știinţă; el stârnea mai mult invidia, decât admiraţia colegilor săi întru istorie.

La deschiderea cursului său, sala „Odoboscu” era ticsită nu numai de studenţi, ci și de îndrăgostiţi! de rara măiestrie a profesorului de a prezenta arheologia, cu un neîntrecut farmec poetic. Căci Vasile Pârvan era, mai întâi de toate, un mare, un autentic poet, un fin literat, aș îndrăzni să-l caracterizez drept geamănul lui Odobescu. Nu mai vorbesc de faptul că era dublat de un subtil filosof (cine i-a citit „Mitologicalele” îmi va da dreptate!)

Cum s-ar fi putut, oare, să lipsesc tocmai de la inaugurarea cursului acestui mare dascăl, care făcea cinste știinţei și literaturii românești?!

În sală stăpânea rumoarea obișnuită în toate sălile de conferinţe în asemenea ocazii. Lumea îşi împărtăşește păreri, face aprecieri, caracterizări și pronosticuri, nu se poate abţine să nu, vorbească și este firesc să fie așa.

Deodată, orice șoaptă încetă brusc și asistenţa se ridică.in picioare, începând să aplaude.

La început n-am putut zări pe nimeni. Soarele de toamnă, în crespuscul, străbătea palid și delicat pe ferestrele largi ale sălii de curs, prefirânduși ultimele raze din seara aceea luminând discret catedra. Părea o aureolă estompată, care totuși îmi luă ochii pentru o clipă numai. Privirea mi se obișnui instantaneu și în spatele catedrei zării un omuleţ, cu o figură nespus de simpatică, așteptând momentul prielnic să-și înceapă alocuţiunea. Ochii-i, extrem de vioi, îi străluceau de o neobișnuită inteligenţă, și, cu toate că de statură mică, bărbatul de la catedră îţi impunea, de la început chiar, prin atitudinea sa hotărâtă, dârză, așa cum pe timpuri probabil, impresionaseră faimoșii conducători de oști: Alexandru Macedon, Ștefan cel Mare și Napoleon, nici ei prea mari de statură.

Plecându-și ușor capul, în semn de răspuns la salutul ce-i fusese adresat prin ridicarea în picioare și aplauze, profesorul se adresă asistenţei cu voce caldă și pătrunzătoare:

— Cei care mă cunosc din anii trecuţi s-au obişnuit cu mine; cei noi vor fi surprinși să constate că au în faţa dumnealor un om cu înfăţișare modestă, mic de stat… un om care-și ilustrează perfect numele: Pârvan… numele vine de la parvus”, adică mic, biet…fără o înfăţișare arătoasă, deci parvus - parvanus-pârvan…!

Un ropot de aplauze pornite din suflet răsplăti din plin gluma strălucitului profesor.

Despre ce-a mai vorbit? Nu-mi mai aduc aminte de acum cincizeci și patru de ani, dar știu că n-a fost o lecţie inaugurală propriu-zisă a unui început de curs cu un subiect oarecare, ci o superbă causerie ştiinţifico-poetică în legătură cu istoria veche și disciplinele legate de ea, așa cum numai Pârvan ar fi putut s-o facă.

Toţi îl ascultam într-o tăcere desăvârșită, religioasă, într-o admiraţie deosebită. Eu îi sorbeam cuvintele și-aș fi dorit ca alocuţiunea lui ce mă fermecase ca nicio alta până atunci să dureze ore întregi, dacă ar fi fost posibil.

Căci în faţa noastră, a studenţilor săi extaziaţi de maestrul lor, nu vorbea un profesor universitar ca fiecare, ci un bărbat care, până la vârsta de 45 de ani neîmpliniţi, urcase cu strălucire toate treptele gloriei științifice și universitare și se afla acum în vârful piramidei, încununarea prodigioasei sale activităţi istorice fiind faimoasa lucrare „Getica — o proto-istorie a Daciei”

La 45 de ani neîmpliniţi, (26 iunie. 1927) când alţii abia îşi încep ascensiunea în carieră, el a fost nevoit să-și plece steagul în faţa vieţii, de cele mai multe ori nedrepte cu cei mai aleși dintre fiii săi. Căci acestui mare român i-a fost dat să-și piardă viaţa atât de preţioasă pentru Istorie, din cauza unei boli stupide (peritonită) care, în zilele noastre, ar fi fost învinsă prin câteva injecţii cu penicilina și streptomicină.

A fost o consternare în întreaga ţară și în străinătate, unde Vasile Pârvan era apreciat drept unul din cei mai mari istorici din lume.

Studenţii săi au fost neconsolaţi pentru totdeauna; marele dascăl era de neînlocuit.

Am fost și eu bolnav de o mâhnire ce n-o mai încercasem niciodată. Nu mi se îngăduise răgazul de-a ajunge să mă bucur din plin de lumina învăţăturii lui, să fiu lângă el, în munca istovitoare de săpător și descoperitor de vestigii și să-i sorb cuvintele pline de caldă poezie și adâncă înţelepciune, n-am mai avut când să-ncerc să-i urmez pildele, să-l imit în felul său de a vorbi, să-i repet cuvintele cu evlavie, ca, astfel, să mă formez și eu cât de puţin în umbra marelui învăţător.

Această imensă părere de rău, neostoită o clipă, m-a urmărit tot timpul, până acum, la bătrâneţe, mai cu seamă la gândul că, poate, altele ar fi fost căile vieţii mele, mai puţin întortocheate și mai netede, dacă aș fi fost ciracul său nedespărţit!

Anul trecut am dat la iveală al șaselea roman al meu inspirat de istorie, anume: „Măreţul rege Burebista”.

Cum era. Și firesc am consultat tot ce s-a scris în legătură cu această strălucită figură de conducător al Daciei.

Când am ajuns la Pârvan, m-am trezit, citind de câteva ori la rând, nesăţios, ca subjugat de o vrajă ne înţeleasă următoarele șiruri ce sunt parcă desprinse dintr-un autentic roman de cea mai pură evocare a vremilor apuse de milenii pe tăr murile noastre:

„Rugineau codrii. Ca niște păsări obosite coborau legănat către pământ frunzele aprinse de cea de pe urmă sărutare a soarelui de toamnă. Prin satele Daciei

mergeau zvonuri de răzbunări romane. Negustorii din miazăzi se făceau tot mai rari. Și cei care mai îndrăzneau să se afunde în adâncurile Daciei păduroase priveau sfioși împrejur, vindeau repede și plecau pe furiș. Ostatecii și fugarii romani, slujitorii regelui dac, lucrau cu zor la întărituri, închideau văile către Dunăre, ridicau burguri, dregeau cetăţile, construiau mașini de asalt, turnau arme. Femeile erau posomorâte. Bărbaţii erau tăcuţi. Era liniște-aspră în toţi și poruncile regelui erau grabnic și cu prisos împlinite. Când începură a cădea fulgii, știa fiecare că în primăvară va putea muri".

Și m-am simţit îndemnat să scriu pe marginea paginei un mic comentariu, ceea ce nu-mi stă în obicei:

„Pârvan ar fi fost, desigur, dacă ar fi voit, și cel mai mare scriitor de romane istorice al nostru".

UN DASCĂL BUN CA PÂINEA CALDĂ

La Facultatea de litere din București, între anii universitari 1926 — 1930, am avut parte de profesori aleși, buni — și ca dascăli și ca oameni de omenie — care n-au manifestat odată măcar nervozitate și nu au ridicat tonul la nimeni, știind să stăpânească întotdeauna, cu mare tact, orice situaţie, oricât de dificilă ar fi fost.

La sfârșitul anului al treilea de cursuri trebuia să ne facem și practica de profesori la „Seminarul pedagogic universitar" care nu era deloc ușoară. După ce asistam la o serie de treizeci de lecţii din diferite discipline de învăţământ, inclusiv specialitatea noastră, „Limba română", urma să predăm noi înșine cinci lecţii de probă cu elevii seminariști, și apoi, o ultimă lecţie, numită „finala de probă", pe care ni se dădea o notă ce se aduna la media generală.

Norocul m-a favorizat să fac practica de dascăl cu profesorul meu de la facultate N. Cartojan, un eminent pedagog și om de știinţă.

Urma să predau și eu prima mea lecţie de probă la clasa a VII-a, ultima clasă de liceu pe atunci. Îmi alesesem să vorbesc despre „Viaţa și opera lui Minai Eminescu" și fusesem programat îndată după vacanţa de primăvară. Dar iată că, numai cu o săptămână înainte, se anunţă la seminar că, din considerente pedagogice (elevii ultimei clase, având de dat bacalaureatul), se suspendă lecţiile practice de după vacanţă

Deci rămăsesem în vânt. Abia în toamnă începea din nou practica pedagogică. Cei mai mulţi studenţi.se bucurau; eu, însă, mă posomorâsem de-a binelea.

Profesorul Nicolae Cartojan, văzându-mă atât de abătut, mă întrebă:

— Ce, Băjenarule, ţineai chiar atât de mult să faci lecţia? Alţii se bucură de această amânare!

— Aș fi dorit tare mult, domnule profesor!

— Ce-ar fi atunci s-o faci acum, înainte de vacanţă? Să procedăm, însă loial. Domnilor, mâine, la orele 11, am liberă o oră pentru ultima lecţie practică. Se va

preda Bogdan Petriceicu Haşdeu. Cine doreşte să facă lecţia aceasta?

Un murmur de uimire se înălţă din mijlocul studenţilor.

— Mâine, domnule profesor?! Păi, când să ne pregătim pentru o lecţie atât de grea?!

— La noapte, zâmbi galeș Cartojan. Și vă atrag atenţia că trebuie să vorbiţi atât despre viaţă, cât și despre operă într-o singură lecţie. Ei, cine dorește…sau mai bine zis cine se încumetă?

Erau printre noi unii care predau de ani de zile în provincie și abia acum îşi făceau seminarul. Dar niciunul nu răspunse nimic.

— Deci o fac eu, domnule profesor! și ridicai mâna dreaptă încet, cu o timiditate inexplicabilă. Începusem să-mi consum emoţia chiar de pe acum.

— Bine. Atunci, domnilor, la revedere, pe mâine, la orele 11, în clasa a VII-a.

Apoi, punându-mi mâna pe umăr, îmi spuse oare cum îngrijorat:

— Dacă ai nevoie de vreo lămurire, Băjenarule, sunt acasă între orele 3 și 4. Ai mai fost la mine, în strada Poetului, și știi.

— Vă mulţumesc, domnule profesor. Să trăiţi!

După-masă m-am dus la taică-meu și i-am spus ce m-aștepta a doua zi, de dimineaţă.

— Dă-mi, te rog, tot ce ai în bibliotecă de Haşdeu și despre Haşdeu.

— Nu te duci la Cartojan?

— Mi-aș pierde prea mult timp. De la noi, din Sfinţii Voievozi, până la el, în Dealul Mitropoliei, aș face două ore dus și întors, plus o oră de stat de vorbă, dacă nu mai mult, deci peste trei ore. Am să încerc să mă descurc singur.

— De, cum vrei. Dacă crezi să te pot ajuta și eu cu ceva, îţi stau la dispoziţie, să știi. Mă găsești în cancelarie, că lucrez la matricole.

— Îţi mulţumesc, tată. Cred că am să te consult la planul de lecţie, la pârdalnicile acelea de „trepte herbartiene”.

M-am culcat pe la trei noaptea. La șase m-am sculat, m-am bărbierit cu grijă și m-am spălat, mi-am pus o cămașă albă, o cravată albastră și un costum gris-argent de gabardină, că doar mă duceam propriu-zis la un examen. Mi-am făcut o cafea turcească tare și dulce într-o ceașcă de ceai și, după ce mi-am revăzut planul lecţiei, am plecat, luând cu mine o servietă doldora de cărţi, toate de Haşdeu.

Era prea devreme. M-am abătut pentru o oră prin parc, să-mi împrospătez plămânii cu aer curat, și m-am străduit să nu mă mai gândesc la nimic.

Apoi m-am îndreptat agale spre Seminarul pedagogic „Titu Maiorescu”, care, pe vremea aceea, îşi avea sediul pe Calea Rahovei.

Îndată după recreaţia a treia am intrat în clasa a VII-a, m-am așezat în banca asistenţilor și am început să aștept intrarea elevilor, a studenţilor și a profesorului Cartojan, nu fără emoţie.

Clasa avea două categorii de bănci: ale elevilor respectivi și, în stânga catedrei, acelea pe care ședeau studenţii asistenţi, viitorii profesori. De multe ori, elevii mai

în vârstă ai seminarului chiuleau de la ore și se așezau în rândul al doilea al băncilor noastre, făcând pe asistenţii.

Clasele seminarului îmi evocau un nostalgic cortegiu de amintiri de-acum trei ani, când dădusem aici examen particular de clasa a VIII-a, eu și colegii mei, eliminaţi de la liceul „Lazăr", pentru isprăvile făcute într-o faimoasă excursie la Curtea de Argeș.

Dar vorba francezului: „Tout est bien qui finit bien"[6]. Iată-mă acum pe pragul profesoratului. Prima mea lecţie de probă la liceu. Voi reuși, oare, s-o fac atractivă, interesantă, pedagogică?

Liniștea ce se făcuse brusc în clasă și răpăitul picioarelor pe podele mă anunţară că a intrat profesorul Cartojan. Mă ridicai și eu, cu o secundă mai târziu decât ceilalţi. Aveam strania impresie că în inima mea galopează o sută de telegari liliputani.

Cartojan îşi aţinti privirea asupra mea, zâmbitor, și-mi spuse cu glasul lui dulce și cu blândeţea ce-l caracteriza:

— Nu m-așteptam să te văd. Totuși, Băjenarule, mai ales că n-ai venit ieri, după-amiază, la mine, accentuă el, glumeţ. În mod obișnuit, entuziasmele spontane scad vertiginos pe parcurs și ajung uimitor de repede la cifra 0! Mă bucur. Poftim… la lecţie… ca profesor, bineînţeles, zâmbi el din nou.

Îmi luai servieta și trecui la catedră, primind catalogul clasei din mâna profesorului. El se așeză pe locul lăsat liber de mine.

Cestorul îmi dădu absenţii. Îi notai în catalog, îl închisei și trecui în faţa catedrei. Începui să examinez lecţia precedentă: „Alexandru Odobescu", punând întâi întrebările și pe urmă numindu-i pe elevii care urmau să răspundă, pentru a-i face astfel atenţi pe toţi.

Am trecut la caracterizarea operei lui Odobescu și am anunţat subiectul lecţiei pe care urma s-o pre dau: „Bogdan Petriceicu Haşdeu", insistând asupra apropierii dintre cei doi oameni de știinţă, profesori universitari și scriitori totodată.

M-am străduit să povestesc zbuciumata și interesanta viaţă a lui Haşdeu, cât mai colorat cu putinţă; apoi am trecut la analizarea operei, căutând să-mi fac expunerea cât mai atractivă și mai spirituală.

M-am uitat la ceas: timpul trecea ca… timpul.

Lecţia i-a interesat nespus pe elevi, pentru că le-am arătat, în original, absolut toate lucrările lui Haşdeu, despre care le vorbisem. Știam că astfel le vor păstra imaginea toată viaţa lor: „Ce *vezi cu ochii tăi nu poţi uita niciodată".*

La sfârșit, le-am făcut o caracterizare generală a operei lui Haşdeu, arătând locul important pe care-l ocupă în literatura și știinţa română și le-am dat pentru lecţia următoare să facă analiza literară a piesei „Răzvan și Vidra".

Ţin minte că, în focul expunerii, când am luat creta și am vrut să scriu o dată

---

6 „Totul e bine când sfârșește bine !" (în limba franceză).

istorică oarecare pe tablă, am apăsat cu atâta putere și nervozitate, încât am frânt-o în două. Un elev din prima bancă a sărit imediat și mi-a dat o altă cretă, zâmbindu-mi cu multă simpatie. Dacă ar fi știut el ce bine mi-a făcut zâmbetul lui sincer și cât m-a încurajat să continui ne stingherit!

Când am terminat lecţia, sunase de ieșire de un sfert de oră.

La protocol, cum se numea critica lecţiei, colegii mi-au adus numai cuvinte de laudă. Carlojan a mustăcit puţin, cum obișnuia el, înainte de a vorbi, şi mi-a spus în concluzie:

— Băjenarule, prima ta lecţie de probă mi-a plăcut într-adevăr și mă asociez și eu la cele spuse de colegii tăi. Două obiecţiuni tot am de făcut, însă. Eu aș fi început predarea operei cu partea ştiinţifică, așa ca să rămân pe umor la sfârșit ! Și a doua, e că i-ai ţinut peste oră pe elevi, ceea ce nu îngăduie pedagogia. Având în vedere, însă, că te-au ascultat într-o liniște desăvârșită și cu o rară atenţie, ceea ce înseamnă că le-a plăcut și lor, se scuză. Ai mai avea de făcut la toamnă încă patru lecţii de probă, și apoi finala pe care să-ţi dau notă.

— Da, domnule profesor !

— Ei bine, Băjenarule, cred că ar fi păcat să ocupi orele colegilor cu lecţiile tale, care sunt convins, cu flerul meu pedagogic, că n-ar putea fi mai bune decât această *primă* lecţie, pe care dă-mi voie să ţi-o consider *finală de probă.*

O bucurie imensă. Copleșitoare. Pe care n-o pot de scrie, mi-a inundat tot trupul, istovit de efortul făcut, și m-am înviorat instantaneu! Mare lucru este fericirea la viaţa omului!

— Vă mulţumesc din suflet, domnule profesor!

— Și-am să-ţi mai spun ceva. Întrucât mâine de dimineaţă voi fi foarte ocupat, fii bun, te rog, și ţine-mi tu locul la Liceul „Mihai Viteazul” la clasele a III-a și a IV-a.

MOȘ NAE

La școala primară „Sfinţii Voievozi”, pe care o conducea tatăl meu, se afla o sală de spectacole, unde-și desfășura el serbările școlare, dar pe care o mai punea și la dispoziţia celor interesaţi și în alte scopuri culturale.

Aici și-a dat un timp reprezentaţiile sale teatrale, în scop de binefacere, actriţa Lucreţia Brezeanu și tot aci și-a stabilit sediul „Academia liberă de pictură și sculptură” unde preda lecţii marele maestru Arthur Verona. Aci veneau zi de zi tinerii pictori și sculptori pe vremea aceea, acum aproape șaizeci, de ani: Paul Miracovici, Alexandru Phoebus, Mac Constantinescu, Constantin Baraschi, Horia Igiroșeanu. Coman Ardeleanu, Virgil Condoiu, Honoriu Creţulescu, Aurel Juquidi, Aurel Kesller, Virgil Dărăscu, Romeo Storck, Dan Băjenaru, Ștefan Constantinescu.

Nicolae Pop, Aurel Gheorghiu — o adevărată pleiadă de adevărat i și excepţionali artiști, dintre care mulţi au ajuns în fruntea plasticii românești și profesori la școlile de „Belle-arte” din ţară.

Întâmplător, aveam și cu oarecare îndemânare la desen, unii spuneau că am

talent chiar, ceea ce nu era de prea mare mirare, întrucât mă trăgeam înspre trei din verii mei: Mac Constantinescu, Dan Băjenaru și George Năsturel !

Ba ţin minte că o dată, la cursul de desen de la „Lazăr”, unde ne preda sculptorul Dimitriu-Bârlad, după ce mi-am executat cu mare viteză desenul meu, am avut timp să le fac și câtorva colegi desenele respective după un model de ghips pus pe catedră!

Ei. Bine, spre stupoarea și necazul meu. Eu am obţinut nota 8, iar colegii, cărora le făcusem tot eu desenul, au luat 9 și !0!

Așa că îndată după înfiinţarea „Academici libere de pictură” și începerea cursurilor, mă gândii că n-ar strica să iau parte și eu la lecţiile maestrului Verona.

Și-i cerui încuviinţarea tatii, care, bineînţeles că fu încântat de interesul meu pentru nobila artă a picturii, în care excelau deja trei membri ai familiei noastre!

Dar, ca să fiu sincer, așa cum m-am deprins de-o viaţă, am să mărturisesc că nu mă atrăgeau atât într-adevăr interesantele lecţii ale marelui nostru pictor (care-mi plăceau foarte mult), cât „modalele”, adică fetișcanele care, suite pe o estradă „pozau” goale-goluţe, în diferite poziţii care de care mai pitoreşti și mai tentante pentru mine, neofitul!

Și, iată că, deși am fost născut cu ochii drepţi, era cât p-aci să dau în „strabism”, deci să devin „zbanghiu”, din cauza efortului de-a privi cu ochiul drept la pânza pe care maestrul îşi plimba penelul, pentru corectură, și cu stângul, la nudul fetișcanei, la mo ciclul ce mă atrăgea irezistibil!

Totuși, aceste lecţii mi-ar folosit, că vrând-nevrând, în cele din urmă, tot m-am ales cu ceva și mi-am făcut «i re care educaţie plastică… despre desen, despre colorit, despre proporţie, despre perspectivă etc.

Dar când membrii Academiei de pictură au terminat cursurile, răspândindu-se fiecare — unii în străinătate, la perfecţionare, alţii profesori, iar alţii graficieni în edituri, s-a închis și Academia.

Am uitat să spun că membrii ei nu se limitau numai la artă plastică, ci dădeau și șezători foarte mult gustate de public.

Așa se face că după plecarea lor, sala de spectacole a școlii a început să fie solicitată de mulţi amatori, unii mai serioși, alţii mai puţin interesanţi!

Într-o seară, tata vine în camera mea și-mi spune direct:

— Flăcăule, te-am văzut așa de indispus de plecarea pictorilor că…

— Dar, tată, este normal să nu mă bucur… mă împrietenisem așa de bine cu Miracovici… cu Phoebus… cu Creţulescu… cu Coman… cu Fanaș Constantinescu… încât…

— Tocmai d-aia, am venit să-ţi dau o veste care cred că are să te bucure și să-ţi atenueze mâhnirea…

Știi cine mi-a cerut sala odată pe săptămână, joia, seara, pentru șezători culturale?

— Nu mă taie capul!

— Președintele Societăţii artistice culturale, „Tinereţea”!

— Cine mai e și ăsta?

— Merită cu prisosinţă să-i spui „acesta”!

— Ei, cine e acesta? Eu habar n-am avut că există în București o societate „Tinereţea”. Știam de „Tinerimea Română” a lui Nae Dumitrescu, dar de „Tinereţea”, nu! Cine e președintele ei?

— Batzaria! Faimosul povestitor Moș Nae de la „Dimineaţa copiilor”!

— Ei, nu mai spune! Grozavă chestie, tată! Phiii!

Deci am să-l cunosc personal…! De când doresc cu, asta!

— Iată că ţi se va-ndeplini dorinţa… și ai să-l vezi în fiecare joi! Șezătorile „Tinereţii” se vor desfășura astfel: o conferinţă, pe care în mod obișnuit o vă ţine Batzaria, recitări, canto, muzica instrumentală, comunicări și o piesă de teatru într-un act, de preferat o comedie! Ce zici?

— Ce să mai zic? De-abia aștept să asist la prima șezătoare! Am s-aduc și băieţii din mahala și colegii de la liceu, admiratorii lui Batzaria! Cum arată?

— Ai să-l vezi joi, seara!

— Nu puteai să mă chemi când a venit să discute cu tine?

— Nu puteam, că m-a chemat la el, la ziar I

Lucrează acum la „Adevărul” și „Dimineaţa”, dar se ocupă în special de „Dimineaţa copiilor”. Pot să-ţi spun că e un om extraordinar de simpatic, de captivant… te câştigă de cum l-ai cunoscut !

— Pe mine m-a cucerit de mult ca scriitor !

Eram în clasa a IV-a la liceul „Lazăr”, când bunul nostru profesor de română Dimitrie Caracostea ne-a recomandat pentru lectură particulară, printre multe altele, și cartea „România văzută de departe” de Nicolae Batzaria.

Peste câţiva ani mi-au căzut în mână și alte câteva cărţi de-ale aceluiași autor care-mi aduceau în faţă întâmplări de neînchipuit și neașteptate aventuri de dragoste, petrecute pe meleagurile îndepărtate, pline de misterul atrăgător peste fire al lumii orientale și al haremurilor: „Colina îndrăgostiţilor”, „Sărmana Leila”, „Prima turcoaică”, „Spovedanii de cadâne”, „Turcoaicele” și altele care nu-mi mai vin acum în minte.

Și l-am cunoscut pe N. Batzaria personal în joia următoare convorbirii avută cu tatăl meu. A venit la șezătoare cu un sfert de oră mai devreme. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani. Dar nu-și arăta vârsta.

Înalt, uscăţiv, cu părul castaniu dat pe spate, cu ochii căprui și vioi, cu nasul puţin coroiat și cu o mustaţă mică, tunsă scurt, englezește.

Avea vocea guturală, baritonală. Puţin aspră, însă vorbea curgător, colorat, îşi turna ideile în fraze alcătuite cu multă pricepere.

Tata m-a prezentat, spunându-i că sunt un mare admirator al scriitorilor, în general și al lui, în special, și că ţineam de multă vreme să-l cunosc.

Mi-a strâns mâna cu putere și mi-a spus râzând:

— Mă bucur, domnule Băjenaru!

Faptul că nu mi-a spus că alţi cunoscuţi, colegi sau prieteni de-ai tatii: *tinere* sau *băiete,* mi-a impus de la început. Am îndrăznit să-l întreb:

— Despre ce veţi vorbi în seara aceasta, domnule Batzaria?

— Despre ce este mai frumos pe lumea aceasta mare și risipită, nechibzuită și neechilibrată, despre *tinereţe,* dragul meu, dar nu despre societatea noastră! râse el din nou. Nu, despre ea las să vorbească…lumea! Ei, dar văd că s-au strâns destui ascultători care par plini de nerăbdare… hai să-i dăm drumul!

A început, prin a spune că în toate timpurile s-a vorbit mult și în toate felurile despre „tinereţe", dar oricât de mult și de variat s-ar vorbi despre acest vast subiect, tot nu e de ajuns. Tinereţea trebuie să preocupe omenirea perpetuu și în cel mai înalt grad!

Interesant e că toţi tinerii, a subliniat Batzaria, cred mai mult ca în orice într-o tinereţe veșnică. Ei nu se văd bătrâni, orice s-ar întâmpla… Poate că de aceea au atitudini nerecomandabile faţă de cei în vârstă…

După aceste precizări și-a dezvoltat subiectul.

Deși vocea nu îl ajuta „vorbea neînchipuit de frumos, ca alcătuire de frază, cursivitate, culoare. Nu te mai saturai să-l asculţi.

La început am crezut că mă atrage atât de mult, fiind prima lui conferinţă. Mi-am verificat impresiile la celelalte conferinţe, zeci și zeci, la care am luat parte și am rămas la aceeași părere: era într-adevăr un orator înnăscut.

În exprimările lui pline de farmec nu s-a strecurat o clipă de plictiseală măcar. Avea mult umor, multă prezenţă de spirit și îşi presăra povestirile cu înec dote rare, necunoscute.

Odată, ne-a relatat o audienţă a lui, pe când era senator în Turcia, la faimosul sultan Abdul-Hamid.

— Punând mult patos în cererea mea, își amintea Batzaria, la un moment dat am simţit că fruntea-mi este brobonată de sudoare și mi-am scos batista din buzunarul de la piept să mă șterg!

Și, spunând așa. Ca să fie și mai ilustrativ, și-a dus mâna la buzunarul de la piept al hainei și și-a tras batista albă cu eleganţă. Dar stupoare, când s-a uitat la ea. A încremenit: batista era zdrenţuită. Atunci, vorbitorul, începând să râdă, a adăugat imediat: „bineînţeles că aceea nu era așa de ruptă ca aceasta!"

Publicul a râs cu multă poftă, a aplaudat furtunos și conferinţa a continuat.

O, câte călătorii de un pitoresc inedit nu am făcut cil Batzaria la expunerile lui atât de atrăgătoare. Era dotat cu un nemaiîntâlnit dar de a-ţi descrie cu lux de amănunte sugestive locurile vizitate de dânsul, încât aveai strania dar plăcuta impresie că te afli într-o excursie originală cu un ghid sui-generis, văzând totul aievea cu ochii imaginaţiei. Și la toate acestea, primă anecdota spusă cu șart de acest iscusit meșter al cuvântului care era N… Batzaria.

Am rămas de la el cu o scurtă povestire, o legendă sârbească, pe care îmi îngădui să o reproduc aci, rugându-mă de iertare că nu o pot reda cu aceeași artă cu care a spus-o povestitorul.

La „Bătălia de la Rovine" a lui Mircea cel Bătrân cu turcii, începu Batzaria, a luat parte și vestitul erou popular sârb Marco Cralevici, căruia noi, românii; îi spuneam Marcu Crăișorul. Numai că el trebuia să lupte împotriva creștinilor, întrucât era în

tabăra turcească, sub comanda lui Baiazid-Ilderim. Dar, spre cinstea lui, Marcu n-a luptat, ci s-a lăsat ucis pe câmpul de bătaie, împreună cu un alt erou sârb, la fel de viteaz, Constantin Dragașevici. Ei nici nu și-au tras măcar spadele din teacă; atât de scârbiţi erau de împrejurarea groaznică prin care treceau.

Marcu Crăișorul era un mare viteaz; se bătea cu zece dușmani odată și-i răpunea la fel de ușor ca pe niște pui de găină. Ba, se spune că, într-o bătălie, când i se frânsese spada, nemaiavând cu ce da în vrăjmași, a smuls un copăcel din rădăcină și l-a mânuit ca pe-o ghioagă, făcând prăpăd!

În tinereţe însă, Marcu Crăișorul era tare mândru de nemaipomenita lui putere și de isprăvile ce le făcea. Până într-o zi, când i s-a întâmplat o poznă, care l-a tămăduit de îngâmfarea nesăbuită ce-l stăpânea și l-a dat pe brazdă, arătându-i că pentru un om voinic, cel mai frumos lucru este să fie modest și că e bine să-și dovedească puterea acolo unde trebuie și mai cu seamă pe câmpul de bătaie…

Și iată că în ziua aceea, care i-a rămas pentru totdeauna în amintire, Marcu Crăișorul pornise călare așa. Hai-hui. Pe o potecă de munte. Armăsarul lui I reţin mergea agale eu multă băgare de seamă la pietricelele ce se iveau în cale. Iar Marcu, fără grijă de nimic, fluiera de mama focului, vesel că se-ntorcea acasă, la ai săi, de care-i era tare dor. Deși foarte tânăr, făcuse până atunci multe isprăvi de vitejie, care-i duseseră faima în lumea întreagă. Și el era mândru de puterea lui. Nevoie mare!

Ehe… dar cum mergea el așa, fără să-i pese de nimic, iată că-i iese-n cale, din necunoscut, un om bătrân… bătrân… ca vremea de bătrân, cu părul și barba colilie. Ducea cu mare greu o traistă în spatele-i gârbovit și abia îşi târșâia picioarele-i vlăguite, băgate în niște opinci rupte și răscoapte de-atâta purtare.

— Bună vremea, Marcule! grăi unchiașul, ridicându-și ochii-i tulburi spre voinic.

Tânărul călăreţ tresări cu plăcere, îşi struni roibul și întrebă plin de mândrie:

— Ce, mă cunoști, moșule?

— Eee… cine nu te cunoaşte pe tine, Marco Cralevici, fiul vestitului crai Vukașin de la Prilep? Și cine, oare, n-a auzit de minunatele tale isprăvi?

— Așa-i… așa-i, moșule! Într-adevăr, tăria mea e fără de seamăn! Nu știu ce n-aș putea să fac cu marea mea putere ! spuse Marcu Crâișorul peste măsură de îngâmfat.

— Așa-i… așa-i, răspunse, asemenea lui Marcu, și moșul, zâmbind cu șiretenie pe sub mustaţa-i albă.

Dar, în clipa aceea chiar, bătrânului îi alunecă traista din spate, căzând în praful drumului.

— Aoleu, unchiule, râse Marcu batjocoritor, nicio traistă goală nu poţi ţine în spate?

Băi rinul oftă din adânc și răspunse cu amărăciune:

— E grea, taică… e tare grea!

— Ce tot spui, tăicuţule?! Așa trăistuţă și-un copil ar putea-o duce!

— Se poate, voinicule, se poate, grăi moșneagul, zâmbind ușor; dar fii bun, rogu-te, și dă-mi-o tu, că mie mi-e greu să mă-ncovoi spre a o lua.

Atunci, Marcu Crăișorul, de pe cal, își aplecă baltagul bine ascuţit, prinse cu unul din capete minerul traistei și dete s-o ridice.

Dar, în clipa aceea, bătrânul, care era Craiul codri lor și într-adins ieșise în calea voinicului, spre a-i mai tăia puţin din mândrie, îi dădu traistei greutatea Pământului. Marcu Crăișorul abia putu s-o clintească puţin din loc, dar de ridicat, nici pomeneală, un deget de la pământ măcar !

Poc și pară de supărare, voinicul sări de pe cal îndată și prinse cu amândouă mâinile traista, încercind s-o ridice. Nimic! Cum o să ridici Pământul?!

— Dar ce-i flăcăule? întrebă moșul, zâmbind cu tâlc. Parcă spuneai adineauri că și un copil ar putea-o duce, darmite un voinic ca Marcu Crăișorul?!

Alunei, Marcu, flăcări de rușine, grăi:

— Ce Dumnezeu să aibă, moșule, de n-o pot sălta măcar, tocmai cu, necum s-o ridic?!

Dar în clipa aceea, cât te-ai șterge la un ochi, bătrânul se făcu nevăzut, mistuindu-se în aburul muntelui, cu traistă cu tot, iar Marcu rămase dus pe gânduri și se-ntrebă cu teamă:

— Oare am aţipit pe cal și-am visat… am avut o vedenie cumva… sau mi-a ieșit în cale vreun vrăjitor, aievea?

Și a pornit mai departe la drum cam pe gânduri.

Dar de-atunci, cică Marcu Crăișorul, cu toate minunatele isprăvi de aleasă vitejie, ce le-a mai făcut, n-a mai dat niciodată dovadă de mândrie deșartă!

În curând, șezătorile Societăţii „Tinereţea” au luat un neașteptat avânt. Pe lângă Batzaria, care, ca să-l supranumesc astfel, era conferenţiar de serviciu, au mai vorbit la „Tinereţea” mari personalităţi ale culturii noastre ca: Nicolae Jorga, George Tașcă, cunoscutul profesor universitar de „Economie politică”, Grigore Trancu-Iași, profesor universitar și primul ministru al Muncii din România, Marcu Beza, și mulţi alţii al căror nume nu-mi vin acum în minte.

O, câte lucruri noi și nespus de interesante am mai aflat în cursul altor conferinţe ţinute cu aceeași vervă și bucurie nestăpânită de a împărtăși cu drag și altora din cunoștinţele sale adunate într-o viaţă de studii și peregrinări prin ţări străine.

Câteva care mi-au rămas în minte am să le menţionez aici.

De la Batzaria am aflat că pe Anton Pann, marele nostru folclorist literar și muzical, care și astăzi e citit cu încântare, îl chema Pantaleon. După ce a părăsit Bulgaria, unde s-a născut la Slivin, s-a refugiat în Rusia, aici învăţând temeinic muzica. Apoi a venit la București, unde a rămas până la sfârșitul vieţii.

Aci a fost nevoit să-și schimbe numele, sau mai bine zis, să și-l scurteze. Românii, gata la glume și ironii, cum sunt ei în cele mai multe ocazii, în loc să-i spună „Pantaleon”, îi strigau „Pantalon”, ceea ce, bineînţeles, nu era deloc pe placul lui Anton. Așa că a suprimat jumătatea de la sfârșit din nume, rămânând „Pann” cu doi „n”.

Să ne gândim cu căldură binemeritată la N. Batzaria, acest mare scriitor, care ne-a legănat anii dulci ai copilăriei și ai adolescenţei cu frumoasele sale povești și romane. Să nu-l uităm pe prodigiosul Moș *Nae,* care și-a închinat cea mai mare

parte din viaţă, educării copiilor din ţara noastră!

UN MARE BARITON EUROPEAN

Jean Athanasiu a fost la vremea lui unul din cei mai mari baritoni din Europa. Vocea lui excepţională, metalică, învăluitoare, acoperea orchestra, soliștii și corul cu vibraţiile ei puternice, producând auditorilor momente de aleasă delectare.

Dar contrar colegului său George Folescu, pe care niciun spectator nu l-a prins niciodată în „indispoziţie vocală”, Jean Athanasiu avea uneori zile când fenomenalul său glas nu-i mai dădea ascultare. Și cauza principală era mai întotdeauna cunoscută: nu-i plăcea să ţină seama strict de prescripţiile regimului de viaţă recomandat cântăreţilor… și bea rece mai mult decât îi era permis.

Și dacă înainte cu o seară, când își lăsase vocea liberă, într-o cameră mobilată cu câţiva prieteni de pahar, zăngăniseră geamurile gata să se spargă, a doua seară de-abia putea să tragă un „sol” gâjâit.

Dar când își menaja vocea, în vederea unei anumite reprezentaţii entuziasmul spectatorilor era de nedescris.

Mulţi interpreţi ai lui „Rigoletto”, și români și străini, am auzit între cele două războaie mondiale, dar ca Jean Athanasiu, niciunul! Niciun bariton din cei auziţi de mine n-aveau dramatismul vocii lui Jean Athanasiu, impresionant până la lacrimi și producându-ţi îmbinate armonic: emoţia estetică cu cea psihologică! Aria „Corligianni” cântată de el era extraordinară!

Dar „Contele de Luna” din „Trubadurul”, „Amonasro” din „Aida”, „Boris Godunov” și „Baronul Scarpia” din „Tosca”?

Când în 1930 a venit Șaliapin la București, pentru a doua oară, și a cântat pe scena Operei Române, în „Boris” și „Faust”, au fost într-adevăr două spectacole extraordinare.

Dorind să-l secondeze cu cinste și strălucire pe marele artist de faimă mondială, cei doi mari bași ai noștri: George Folescu și Gh. Niculescu-Bassu au cântat două roluri secundare din „Boris Godunov” și anume: primul, pe călugărul cronicar „Pimen”, iar al doilea, rolul său obișnuit, călugărul „Varlaam”.

Iar când s-a cântat „Faust” cu Șaliapin în „Mefisto”, spectacol la care am avut marea încântare să asist și eu, Jean Athanasiu, ca să nu se lase mai prejos de colegii săi, a cântat rolul „Valentin” și, la ridicarea cortinei pentru aplauze, Șaliapin a venit la Jean Athanasiu și i-a strâns mâna cu afecţiune în faţa publicului, felicilându-l pentru excepţionala interpretare !

Dar iată că, într-o seară, la o reprezentaţie cu opera „Tosca” de Puccini, Jean Athanasiu care-l interpreta pe „Scarpia” și era într-una din zilele lui… nefaste, a fost scos… din pepeni, cum spune Românul!

A venit indispus din punct de vedere… artistic. Nu se simţea în voce, nu înclina să cânte în seara aceea și cerca stăruitor să fie înlocuit, întrucât nu voia să-și decepţioneze admiratorii, la aprecierea cărora, ţinea mai mult ca la orice!

Dar onorata direcţie de atunci, reprezentată de nu-mi mai amintesc ce persoană, pusă în cunoștinţă de cauză, n-a vrut să ţină seama de călduroasa rugăminte a marelui artist și l-a forţat să cânte.

Aflând că apelul său, ce dovedea o înaltă conștiinciozitate profesională, n-a aflat ecoul scontat în sufletul direcţiunii, Jean Athanasiu și-a stăpânit nervii, a ieșit înaintea cortinei și a rostit următoarele:

— Mult stimaţi și iubiţi auditori, după cum se aude și când vorbesc, vocea nu vrea să mă servească în această seară. Întrucât nu voiesc să vă ofer un spectacol dezagreabil, am rugat să fiu înlocuit, dar *ăștia de la Operă s-au opus.* Cânt din condescendenţă pentru dumneavoastră, căci nu vreau să se suspende spectacolul, creându-vă dezagremente. Vă rog din suflet să-mi treceţi cu vederea unele imperfecţiuni!

Noroc că sunt asasinat în actul al doilea și scăpaţi de mine, căci altminteri ar fi fost un dezastru pentru dumneavoastră! Vă mulţumesc!

Și s-a retras în râsetele și aplauzele furtunoase ale spectatorilor, foarte amuzaţi de această scurtă și spirituală alocuţiune!

Pentru Jean Athanasiu, desfășurarea operei n-a decurs în condiţii optime, așa după cum îşi obișnuise el admiratorii, dar a fost acceptabilă.

Însă marele cântăreţ a avut de suferit o severă consecinţă: a fost suspendat pentru o lună de zile, pentru atitudinea sa ireverenţioasă la adresa conducerii marelui for muzical, transformând, după afirmaţia gurilor rele, sacra scenă a operei în scenă de „operetă” sau de „commedia del arte”.

Întâmplarea care m-a favorizat de foarte multe ori în viaţă, m-a făcut să particip și eu la această insolită reprezentaţie.

PE CĂRARE SUB UN BRAD

Toată viaţa am fost un mare iubitor de muzică frumoasă. Ca elev în cursul superior și student, mă duceam la operă și la concerte de câteva ori pe săptămână, mai cu seamă când Capitala ora vizitată de se mităţi muzicale ale timpului: cântăreţi de operă, instrumentiști, dirijori… Nu precupeţeam niciun efort bănesc, făceam sacrificii mari numai să pot admira celebrităţile — zilei ce ne făceau favoarea, scump plătită, de altfel, de noi, spectatorii, de a poposi pe scenele bucureștene.

Dar mai mult decât toţi mă interesau soliștii vocali.

După expresia lui taică-meu, care era exasperat de „Melomania” mea, „mâncam operă cu pâine”.

Fără îndoială că mă simţeam atât de atras de operă, în tinereţe, pentru că îmi plăcea și mie să cânt din gură. După doi ani de pian, pe care-l învăţasem mai mult ca să mă acompaniez singur în exerciţiile mele, am fost nevoit să mă las:

transpiram la mâini în așa hal, încât făceam pe clape râuleţe de apă… și-apoi, din aceeași cauză, îmi alunecau și degetele, cântând pe două note odată!

Glasul, însă, nu-mi transpira, dar în schimb transpiram eu.

Era prin anul !936. Sora mea făcuse Conservatorul de muzică, secţia „Pedagogie” și „Canto auxiliar” și, în urma invitaţiei primite din partea maestrului Ioan Chirescu. Profesorul ei de „Teorie și solfegii”, cânta în corul „Carmen”, fapt pentru care-o fericeam, căci eu eram un mare admirator al acestei celebre formaţii corale, înfiinţate de marele muzician D. El. Kiriak.

Încă din liceu îmi plăcea muzica corală. Câniam. Și eu în corul liceului la tenori ne dirija faimosul profesor Ion Costescu, care era și un bun compozitor de coruri școlare.

Teorie nu știam deloc, ora pentru mine un fel de matematică. Nu-mi plăcea nici de frică, cum se spune.

Mă salva glasul: la teorie aveam nota 2, iar la solfegii, 10; prin urmare obţineam media 6 și eram destul de mulţumit.

Urmăream cu asiduitate concertele faimosului cor „Carmen”, dirijate de maestrul Ioan Chirescu, ce aveau loc la „Ateneul Român”. La acestea de obicei cânta „solo” basul George Folescu, cântăreţul meu preferat. Era înzestrat cu o voce excepţională, de o rară frumuseţe, dulceaţă și căldură. L-ai fi tot ascultat zi și noapte, fără să te saturi. Ajunsesem să ţin la dânsul, așa cum ţineam la unchiul meu, tenorul Ion Băjenaru, plecat de-atâta vreme dintre noi! O. cât de mult aș fi dorit să-l cunosc și altfel, decât pe scena Operei Române și din concerte! Era acesta unul din visele de aur ale tinereţii mele și nu știam dacă mi-l voi realiza vreodată ! Dar iată că mi s-a înfăptuit și acest vis, care mă tulbura plăcut în stare de veghe, așa cum mi s-au înfăptuit și altele câteva, în mod neașteptat și așa cum nu mi-ar fi trecut niciodată prin minte!

O, câte meandre ne este dat să întâmpinăm între cerea aceasta atât de scurtă pe suprafaţa planetei pe care hazardul universal ne-a aruncat cu suverană în diferenţă! Dacă ni le-ar prezice cineva nu ne-ar veni să credem, iar după ce le trăim nu ne mai vine să credem că ni s-au întâmplat și că pe unele am putut să le suportăm!

Așa a fost și cu mine! Mi-a fost dat în viaţă să cunosc mulţi oameni de seamă, care mă făceau fericit numai când îi vedeam pe scenă: cântând, jucând, citind sau ţinând conferinţe, mi se părea un mare privilegiu și acesta. Și mi s-a hărăzit, totuși, bucuria și mândria de a da mâna cu ei, de a vorbi și de a mă plimba îndelung cu ei, de a sta la masă cu ei, de a fi invitat în casa în care ei stăteau zi de zi și care pentru mine era un sanctuar.

E de închipuit, deci, cât de mult o invidiam pe soră-mea că activează în faimosul cor, unde; pe lângă maestrul Ioan Chirescu, care-i fusese profesor, avea să-l cunoască pe George Folescu, pe Evantia Costinescu, pe…

Într-o seară, întorcându-se de la o repetiţie, îmi zise zâmbind oarecum ironic:

— Mă, am vorbit cu maestrul Chirescu despre tine, i-am spus că ești *damblagiu* de muzică, că ai un fir de voce și că te-ai simţi foarte încântat și mândru să fii

membru al corului „Carmen”!

— Ce ești nebună? sării eu impacientat. Cine te-a pus? Ce, eu am voce de corul „Carmen”, unde cântă d-ăia cu conservatorul, profesori de muzică, oameni cu talent, nu glumă ! Ce ţi-a venit?

— Maestrul Chirescu o să te asculte, îi cânţi ce vrei tu, și dacă nu corespunzi, îţi vezi de treabă ! Așa că vineri, seara, pregătește-te, că mergem împreună la „Carmen”!

Dar maestrul Chirescu, care avea o ureche muzicală de o mare fineţe, a stat de vorbă câteva minute cu mine și mi-a spus cu surâsul său blând și îndatoritor:

— Nu e nevoie să-mi cânţi nimic, dragul meu! Eu am să-ţi disting glasul din ansamblu, când am să repet cu partida tenorilor… și am să-mi dau seama numaidecât de calitatea lui ! Hai să te prezint colegilor dumitale… și succes!

Și am rămas în corul „Carmen”. Dar iată că o fericire nu vine nici ea întotdeauna singură, ci mai atrage alta sau altele după ea… ca și nenorocirea, de altfel!

După câteva repetiţii, într-o seară, maestrul Chirescu ne anunţă vesel:

— Dragii mei, repertoriul obișnuit al nostru va suferi câteva schimbări. Corului „Carmen” i s-a făcut aleasa cinste de a reprezenta muzica corală românească la Expoziţia internaţională de la Paris, de la anu’. Evenimentul va avea loc în prima jumătate a lunii iunie! Și-acum, intens la lucru!

Deși cântăreţi, deci cu gura mare, niciunul din noi n-a putut scoate o vorbă: amuţiserăm toţi de prea puternică emoţie și bucurie.

Cu toate că eram mare amator de muzică și asiduu frecventator al concertelor simfonice, încă nu avusesem prilejul să-l aud pe maestrul maeștrilor, George Enescu. O, și cât de mult ţineam la aceasta, ajunsese aproape o obsesie; maestrul cântase mai mult în străinătate, iar când venea la București era bătaie pe bilete.

Și norocul mi-a surâs, din punct de vedere muzical, și de astă dată: am izbutit să iau bilete la un concert, la care George Enescu se producea la… pian!

Ca să-l lanseze pe un tânăr violonist de al cărui nume nu-mi mai amintesc, îl acompania la pian!

Bineînţeles că, după acest concert la pian, nu m-am lăsat până nu l-am auzit și la vioară; recunoaşteţi însă, că e oarecum paradoxal să-l auzi pentru prima oară, pe cel mai mare violonist al lumii… la pian!

Dar cel mai important fapt este că l-am cunoscut apoi pe maestrul Enescu personal, și am stat de vorbă cu dânsul în multe împrejurări, una dintre ele cu totul neașteptată, pentru care m-au invidiat mulţi !

Dar, mai întâi, primele !

La Radio s-a făcut o mare emisiune muzicală pentru Statele Unite ale Americii la care a fost invitat şi corul „Carmen”, „Filarmonica” și alte instituţii de muzică.

În afară de repetiţiile făcute la sediul nostru, a trebuit să facem și o repetiţie geneială în studioul nou al Radioului. Ca celebrităţi, în afară de Folescu, solistul corului „Carmen”, dirija la Filarmonică maestrul Enescu, probabil una din rapsodiile sale de inspiraţie românească, așa că am avut prilejul să-i văd laolaltă pe acești

doi mari reprezentanţi ai muzicii noastre.

În pauze, maestrul Enescu nu se ducea la bufet sau să se odihnească în vreo încăpere mai aerisită, ci îi plăcea grozav să stea de vorbă cu noi, cu „carmeniștii”, întrucât îşi dădea perfect seama de sinceră şi marea admiraţie ce-o aveam pentru dânsul. Ţin minte că odată, la una din aceste interesante convorbiri, ne-a spus, cu marea modestie care-l caracteriza pe acest om de geniu: …

— Se spune că aș fi unul din cei mai apreciaţi violoniști din lume! (Dar el era, pe atunci, chiar cel mai de seamă violonist al timpului.) Și-apoi adăugă parcă puţin mâhnit, zâmbind, totuși cu candoarea unui copil: Dar eu cânt la fel de bine și la pian și nimeni nu spune nimic despre asta!

N-am îndrăznit să-i spun că-l auzisem recent și la pian și că eram de aceeași părere !

Dar după această manifestare artistică, cum pe vremea aceea Filarmonica n-avea formaţie corală, maestrul Enescu solicită corul „Carmen” să-i dea concursul la „Simfonia a IX-a” de Beethoven, pe care o dirija la Ateneul Român. Cuartetul soliștilor era format din: George Folescu, Mircea Lazăr, Valentina Creţoiu și Nella Dimitriu.

„Carmenul” a mai cântat în „Simfonia a IX-a” de numeroase ori sub bagheta maeștrilor: Ionel Perlea, George Georgescu, Constantin Silvestri, Alfred Alessandrescu, alt prilej fericit pentru mine de a cunoaşte pe marii noștri dirijori, din faţă, ceea ce este extraordinar de interesant! Menţionez aci că dintre piesele muzicale clasice s-a mai cântat cu corul „Carmen” și „Oratoriul de Crăciun” de Bach, dirijat de Alfred Alessandrescu.

Deci nu mai e cazul să insist asupra faimei de care se bucura corul nostru sub conducerea maestrului Ioan Chirescu.

Am avut prilejul fericit să cunosc la repetiţii o sumedenie de oameni valoroși: profesori universitari și de liceu, învăţători, preoţi, funcţionari superiori, ingineri, medici, avocaţi, toţi cu aleasă cultură muzicală și voci frumoase. Președintele corului „Carmen” era părintele-profesor universitar Nae Popescu, excelent bas, tatăl marelui și regretatului actor Mihai Popescu, fostul meu coleg la liceul „Lazăr”. Din cor mai făceau parte mulţi absolvenţi de conservator și cântăreţi la operă: George Stefanovici, Nicolae Păun, părintele Grigorescu, care ar fi fost un strălucit bas de operă, apoi părintele-profesor Eugen Bărbulescu, un bărbat distins, spiritual, care răspândea perpetuu voie bună în jurul său, doctorul Flechtenmacher, nepotul marelui muzician, Maxim Vasiliu, profesor de muzică, și câţi alţii, cântăreţi tot unul și unul.

Trebuie să-l menţionez, în special, pe tenorul Petre Munteanu, cu o voce splendidă, voce dulce și mlădioasă, care a cântat la cele mai mari opere din Italia, unde acum e profesor la conservator!

În umbra lor mă produceam și eu, străduindu-mă să corespund cât mai bine cu putinţă!

În ce privește vocile feminine, la solo ne da concursul soprana Evantia Costinescu de la Operă și Ștefania-Gutzi Stavri primă solistă a corului, amândouă

înzestrate cu voci de o rară frumuseţe.

Cu aceștia și alţii ca aceștia am plecat la Paris, în frunte cu George Folescu, să cucerim pe iubitorii de muzică corală ai orașului lumină.

După trei zile și trei nopţi de călătorie cu trenul, am descins în Gare de Lyon, unde, printre alţii, ne aștepta Grigoraș Dinicu, având ochii în lacrimi și spunând:

— Bine-aţi venit, fraţilor, și mai mult: bine c-aţi venit, că altminteri muream de urât și dor.

Eram peste 120 de coriști. Am fost repartizaţi la diferite hoteluri și-am început repetiţiile.

Mesele erau copioase și, cinstit spunând, ne săturam mai mult din „hors-dœuvre"-uri. Cu pâinea nu ne prea împăcăm că era uscată, deși foarte gustoasă.

Dar Românului îi mai place și miez, nu numai coajă.

De băut n-aveam voie decât apă de la robinet sau minerală, fără pic de gheaţă, ca nu cumva, Doamne ferește, să ne afecteze vocile!

Repetam cu multă râvnă și asiduitate, dar aveam timp și de plimbare și. Mai cu seamă, să facem cumpărături. Ne-au impresionat în mod deosebit, în afară de fluviul Sena, ce tăia Parisul, trei monumente: Turnul, "Eifell", Catedrala „Notre Dame" și „Opera Mare". Desigur că mai erau multe de văzut la Paris, dar timpul prea scurt, totuși, pe care-l aveam la dispoziţie, nu ne-a îngăduit!

Dar iată că, la una din repetiţii, ni s-a adus la cunoştinţă evenimentul zilei: sosise și maestrul Enescu.

Urma să dea o serie de concerte ca violonist și dirijor, dar și ca să asiste la reprezentarea operei sale, Oedip", care avea să se cânte la „Opera Mare", cu soliștii de frunte ai acestei prestigioase instituţii muzicale.

Și marele nostru prieten a făcut pentru noi un gest care ne-a impresionat foarte mult: ne-a oferit tuturor bilete la „Oedip" pentru a ne bucura și noi de această grandioasă realizare artistică.

Din localul operei, în întregime o adevărată creaţie de arhitectură, ne-au entuziasmat cel mai mult ascensoarele: mari cât niște camere și care mergeau fără să se audă. Intrai în el, se-nchideau ușile, te urcai fără să simţi ascensorul și deodată te trezeai că ai ajuns, la glasul liftierului care te invita politicos să cobori.

Opera „Oedip", cântată și mai mult jucată de ar tiștii francezi, a fost pentru noi toţi o revelaţie. În special, baritonul (rușine să-mi fie că nu i-am reţinut numele) care-l interpreta pe „Oedip" a fost excepţional ca joc de scenă. Nu avea o voce extraordinară, aș spune că mai mult recita melodios, dar ca joc era ireproșabil. Când a apărut în vârful scării palatului cu ochii scoși și s-a prăvălit pe trepte, până jos, am crezut că nu se măi ridică. Ei, bine, el, totuși s-a ridicat și a continuat să cânte și să se miște nestingherit. Un joc de o asemenea naturaleţe nu mi-a mai fost dat să văd niciodată de atunci!

S-a aplaudat cu entuziasm, îndelung, în ruptul palmelor. După terminarea spectacolului, la îndemnul maestrului Chirescu, am năvălit repede, ca să-l întâmpinăm la timp pe maestrul Enescu, care venea, din oja sa, împreună cu principesa Cantacuzino, viitoarea sa soţie. Aplauzele noastre pline de dragoste și

sincertate l-au mișcat profund. Înainte de a coborî și ultimele trepte s-a oprit și ne-a spus:

— Mă voi revanșa, aplaudându-vă cu aceeași frenezie la concertul vostru. Succes, dragii mei!

*

Concertul Corului „Carmen”; avându-l ca solist pe basul George Folescu de la Opera Română din Bucureşti, s-a dat la „Théâtre de Champs-Élysée”.

Am venit cu toţii la teatru mai devreme cu o oră, ca să avem timp de repetiţie. Amplasarea pe scenă o făcusem cu o zi înainte de repetiţia generală.

Folescu rămăsese în culise și se plimba, mormăind de unul singur și trăgând, din când, în când, câte o dușcă… de „Vichy”[7] din sticla ce-o avea în mână.

Îl vedeam bine de la locul meu și-l priveam cu o dragoste filială. Acum îl cunoșteam îndeaproape; în ultimul timp mă duceam des la el, la Operă, ca să iau bilete de favoare pentru Adela Kaiser, o fostă mare soprană, acum bătrână. De câte ori îmi dădea bilete pentru ea, mă bătea pe umăr și mă-ntreba zâmbind:

— Da, pentru tine nu vrei două locuri, Băjenarule?

— Cum să nu vreau, maestre, mai ales că deseară cântaţi şi dumneavoastră!

— Păi așa spune! Ce te jenezi de mine?

Și fulgerător îmi trecură prin minte, ca într-un film retrospectiv, scene cu marele nostru cântăreţ.

*

Îl auzisem la Operă în toate rolurile pe care le interpretase: „Boris Godunov”, „Mcfisto” din „Faust”, „Osmin” din „Răpirea — din Serai”, „Leporello” din „Don Juan”, „Cardinalul Brogni? din „Ebreca”, „Don Basiiio” din „Bărbierul din Sevilla”, „Marele Sacerdot” din „Aida”, „Colin” din „Boema”, „Ion Nebunul” din „Năpasta” și în câte altele.

La un spectacol cu „Faust” ! de Gounod, în care cântau Dimitrie Onofrei și Bianca Saroya, s-a întrecut pe sine însuși nu numai ca interpretare vocală, dar a cântat alternativ în două limbi: italiană și română, dându-le replica în italiană celor doi mari cântăreţi, spre a contribui astfel și. Mai mult la armonia generală a operei. A fost o performanţă de toată admiraţia!

Când într-un turneu la Varșovia, a cântat „Faust!! Și „Boris Godunov”, i-a entuziasmat pe auditori și a fost rugat să mai dea un spectacol cu „Boris!!, cronicarii muzicali și specialiștii polonezi spunând că n-au mai auzii un interpret atât de mare de la Șaliapin!

Folescu a fost o revelaţie și ca interpret al cântecului popular românesc, căci el l-a ridicat la aceeași înălţime artistică la care ridicase interpretarea de operă!

Iar faptul ca un mare cântăreţ ca el era atât de aţa șat de corul „Carmen” nu

---

[7] Vichy — cea mai renumită apă minerală franceză, cum ar fi Borsecul la noi.

trebuie să surprindă pe nimeni, întrucât fusese un timp președintele acestei prestigioase formaţii corale.

*

Odată l-am întâlnit pe Folescu, împreună cu Niculescu-Bassu. Ei ieșeau foarte des împreună, la plimbare. La teatru, la vreun restaurant; se înţelegeau foarte bine.

Acum ședeau pe o bancă în grădiniţa Ateneului.

Bassu privea pe Calea Victoriei, unde se desfășura o paradă militară, iar Folescu se juca cu niște pietricele.

I-am salutat respectuos și am voit să trec mai departe. Dar Folescu:

— Ai vreo treabă, măi Băjenarule?

— Nu, maestre… îmi omor timpul!

— Ca și noi, până trece parada. Atunci, hai să-l omorâm împreună. Ia loc, să mai stăm puţin de vorbă, dacă-ţi face plăcere! râse el, știind cât de drag îmi e.

— Foarte mare plăcere, maestre!

M-așezai, și, după câteva vorbe de circumstanţă.

Bassu îmi zise:

— Dragă Băjenarule, tocmai discutam cu Folescu despre o chestie din antichitate care ne frământă pe amândoii Poate ai să ne lămurești tu. Cum naiba făceau romanii socotelile aritmetice: adunare, scădere, înmulţire. Împărţire, cu cifrele lor sucite… lăbărţate… romane! Cu cele arabe merge, sunt simple, d-aia le-a și adoptat întreaga omenire civilizată, nu? Dar cu alea romane? Cum puneau ei unele sub altele, de exemplu, dacă aveai să scazi patru, care e ca un „I” și „V”, din cinci care o ca un „V”, sau șase, care e ca un „V” și un I” din sau nouă care-i „I” și „X” din zece care-i „X” și-așa mai departe! Ei?

— Maestre, să vă spun drept, tare la matematici n-am fost niciodată, dar așa ceva n-am învăţat în tot cursul liceului.

— Nici noi ! Dar tu nu te-ai gândit niciodată la chestia asta?

— Ba, ca să vă spun drept, m-am gândit! Ar trebui să întrebăm pe-un profesor de matematici, poate el să știe! j.

— E, zise Folescu, îţi dăm ţie, delegaţie să te interesezi de treaba asta și când ai să afli să ne cauţi și să ne spui și nouă !

Dar nici până astăzi n-am aflat răspunsul la această întrebare.

*

Într-o zi, un fost coleg de-al meu de liceu, Dan Noica, întâlnindu-se cu mine la Operă, în pauză, îmi zise:

— Aș vrea să-ţi povestesc ceva din copilăria mea!

M-am uitat la el foarte mirat.

— Da’ ce ţi-a venit, așa hodoronc-tronc? Găsești potrivit să-mi povestești ceva din copilăria ta, la Operă?

— Ai să vezi că are să te intereseze… chiar foarte mult! zise el.

— Mă faci curios!

— Taică-meu organiza o petrecere la noi, la ţară, lângă Alexandria… și, vorba aia, petrecerea fără muzică n-are niciun haz! Așa e?

— Adevărat. Dar, după cum glăsuiește — neamţul: „Wein, Weib und Gesang”, nu sunt suficiente numai vinul și cântecul… ci și partea a doua, adică femeia!

— Aia nu se putea, că era de faţă și maică-mea, împreună cu ceilalţi șase fraţi ai mei de diferite vârste și mărimi ! râse el.

— Așa! Și?

— Ei, mâncare și băutură din gros, dar lipsea muzica! Să aducă lăutari i se părea prea mult, prea zgomotos… Și-atunci s-a gândit la unul din prietenii lui, care venea și el la petrecere și care avea cunoscuţi printre cântăreţi. Și ăsta a venit împreună cu un tânăr voinic, blond cu ochii albaștri, foarte prezentabil, bine îmbrăcat, cu o lavalieră neagră la gât și cu o chitară la subsuoară.

Pe vremea aceea nu instalaserăm încă electricitate în casă, luminam cu lămpi cu gaz, cum se spunea pe-a tun ei!

Deci, din tavan atârna deasupra mesei o lampă frumoasă, care lumina destul de bine și feţele comesenilor și mâncarea.

La un semn al tatii, tânărul cu chitara se ridică de pe scaun, îşi acordă instrumentul, îşi înalţă capul și începe să cânte „una românească”. Dar când i-a dat drumul glasului, cu toată puterea, cântând: „Rupsei tufa din pădure”, la vorba „tufa”, a stins lampa!

Toţi au început să râdă și să aplaude, iar bătrânul meu a strigat:

— Extraordinar, așa glas puternic n-am ma i pomenit!

— Și cine era tânărul cântăreţ?

— Ei, cine crezi că era? George Folescu! Am avut dreptate că are să te intereseze?

Dar din această plăcută reverie, mă trezi la realitate vocea maestrului Chirescu:

— Atenţie… fiţi gata, vă rog. În câteva minute începem !

*

A fost un succes strălucit, de zile mari, cum se spune !

De la început chiar i-am impresionat pe francezi într-un mod extraordinar. Toţi se așteptau să audă primul număr din program. Și surpriza a fost magnifică, colosală, nu știu cum să spun, când a izbucnit deodată din o sută douăzeci de piepturi înflăcărate, iubita lor „La Marseillaise”, cântată cu o putere de expresivtate, nemaiîntâlnită, cred, de ei, până atunci: „Allons enfants de la Patrie, / Le jour de gloire est arrive!”

Ca la comandă s-au ridicat deodată toţi spectatorii și au ascultat în picioare, cu vădită emoţie, măreţul lor imn naţional.

Când corul a cântat cu Folescu, maestrul Chirescu s-a retras în stânga, ca să poată sta solistul exact în mijlocul scenei. Marele cântăreţ și-a dus mâna dreaptă la spate și ne-a dirijat el, discret, cu două degete: cel arătător și cel mijlociu!

S-au cântat multe piese corale. Nu le mai ţin minte pe toate, dar cele care mi-au rămas în memorie sunt celebrele: „Și-aide, mândruţo” și „Zău, zău, zău”, pe care Folescu le cânta cu o căldură care te mișca până la lacrimi!

Marele nostru bas a fost într-o formă extraordinară; când a deschis gura, rostind cu vocea lui dulce și puternică: „Pe cărare sub un brad”, i-a entuziasmat pe francezii

și străinii ce ţinuseră să-i audă pe români, interpretându-și minunata lor muzică populară!

Aplauzele nu se mai terminau și, de data aceasta, i se adresau în întregimea lor numai marelui cântăreţ, întrucât corul propriu-zis nu avea decât rolul unui fel de refren!

După concert. Folescu, oftând cu ușurare, a spus:

— Bă, care din voi are să-mi dea o ţigară, că de trei zile n-am simţit fum de tutun și n-am băut decât Vichy. Ca să fiu în glas!!

I s-au oferit cincizeci de ţigări odată; el și-a ales-o pe cea mai bună și a fumat-o cu mare poftă, plimbându-se pe scenă cu pompierul după el.

Între timp a venit și maestrul Enescu care ne-a felicitat cu multă căldură și satisfacţie. Eu, profitând de câteva momente, când ședea mai-retras, în culise reze mat de un pian, mi-am luat inima în dinţi și l-am felicitat pentru „Oedip", iar când mi-a dat mâna, i-am sărutat-o spunând:

— Sunt fericit că sărut mâna care a făcut atâtea minuni de frumuseţe!

El și-a retras-o ușurel ca o mângâiere și, fără să-mi spună un cuvânt, m-a privit cu o mirare neţărmurită care putea să fie tradusă și prin: „Ce, nu ești zdravăn la cap, măi băiete?!"

Dar eu mi-am amintit că și Aristitza Romanescu, interpreta „Gettei" din „Fântâna Blanduziei", căzând în genunchi, i-a sărutat mâna lui Alecsandri, la premiera absolută a piesei; iar Costache Antoniu (ierte-mi-se comparaţia cu marele actor), în tinereţe. — i-a sărutat mâna maestrului Nottara. Și eu însumi eram recidivist, întrucât mai făcusem acest nobil gest, cu patru ani în urmă, când îi sărutasem cu evlavie mâna venerabilului scriitor de 90 de ani Iacob Negruzzi.

Consider, deci că această simţită manifestare a mea nu a fost deloc deplasată, cu atât mai mult cu cât nu am făcut-o din pedanterie, ci din sinceră admiraţie !

*

Corul „Carmen" a obţinut cel mai mare succes din toate corurile ce au participat la Expoziţia internaţională de la Paris din 1937.

Drept mulţumire, la înapoierea în România, conducerea „Carmenului" a hotărât să ne ofere o zi şi-o noapte la „Veneţia".

Acum, la întoarcerea acasă, celebra cetate pe apă, perla Mării Adriatice, se bucura de o minunată zi de iunie, spre deosebire de aceea a sosirii noastre, când ploua din plin și se lăsase o atmosferă tristă, apăsătoare! De astă dată, dalele mari de piatră ne ardeau tălpile, silindu-ne să mergem cât mai repede cu putinţă!

Toţi exaltam de fericire? Mai înainte de toate, la îndemnul mai marilor noștri, am pornit „in corpore" spre vestita catedrală și piaţă „San Marco", cunoscute de noi din auzite, din lecturi, din poze sau de la cinematograf.

Ne-au întâmpinat stoluri, stoluri de porumbei, de o mare frumuseţe și nemaipomenit de îndrăzneţi, care ni se așezau pe umeri, pe mâini, pe pălării, gângurind și cerându-ne de mâncare.

Am poposit în faţa catedralei „San Marco", unde, cum era și firesc, ne-am fotografiat cu toţi, după care, deodată am fost trezit din reveria în care mă

cufundasem de vocea puternică, sonoră și Toarte plăcută a părintelui Nae Popescu, președintele nostru;

— Și acuma, Băjenarule, ca să fim în armonie cu momentul solemn pe care-l trăim cu toţi din plin, ia recită-ne tu „Sonetul Veneţiei” al lui Eminescu!

Inima mi-a zvâcnit cu putere și-am simţit un fior de emoţie, cum nu mai simţisem niciodată până atunci în viaţa mea! Dacă aș fi știut dinainte că voi recita ca să mă pregătesc sufletește, și să fi repetat sonetul, ar fi fost cu totul altfel, dar așa?!

Rugămintea părintelui Nae era pentru mine un ales omagiu, o rară distincţie. Să mă aleagă pe mine dintre toţi cei 120 de carmeniști, însemna că mi-a acordat o încredere nelimitată, era pe deplin convins că știu poezia pe dinafară și mai cu seamă că o voi spune frumos!

Într-o frântură de clipă numai, sonetul Veneţiei s-a desfășurat cu viteza luminii în mintea mea, brusc toropită de o fierbinţeală copleșitoare. Imitam bine încă pe vremea aceea: și actori, și profesori și tot soiul de oameni! Deși tenor când cântam, acum mi-am făcut vocea lui Vraca, vocea lui melodioasă, bari tonală, de violoncel, și-am spus sonetul clar, fără greșeală, cu intonaţiile și inflexiunile de rigoare:

„S-a stins viaţa falnicei Veneţii…

Când am sfârşit sonetul, impresionaţi de covârșitoarea tristeţe a ultimului vers:

„Nu-nvie morţii, e-n zadar, copile!”, colegii mei au păstrat o tăcere profundă, dar, ce stranie coincidenţă, tocmai atunci a început să sune clopotul catedralei San Marco; de astă dată, însă, parcă nu bătea ca-n poezia eminesciană *„sinistru”,* ci nostalgic și foarte plăcut la auz.

Am colindat apoi toată Veneţia, trecând peste celebrele ei punţi, și nu ne-am lăsat până nu ne-am purtat pașii, printre multe altele, și peste faimoasa „Punte a suspinelor”, suspinind și noi de dorul câtorva lire italienești!

Acum nu mai aveam nicio grijă de nimic și ne puteam petrece tot timpul liber în voie. Păcat, însă, că nu mai aveam nici bani; îl cheltuisem pe toţi la Paris, ca să nu rămânem cu valută străină, neștiind de gratificaţia” ce avea să dea peste noi!

Așa că, fiind foarte strâmtoraţi, ne mulţumeam cu mai puţin decât puţin.

Dar norocul ne-a ieșit în cale în mod cu totul ne așteptat!

Dacă v-ar spune cineva că a înjurat un om și acesta, în loc să-i răspundă la înjurătură la fel, l-a luat în braţe, l-a sărutat, ba i-a mai făcut cinste, aţi crede, stimaţi cititori?

E într-adevăr paradoxal și de necrezut; dar mie mi s-a întâmplat totuși să am această surpriză.

Mergeam împreună cu încă doi carmeniști pe una din puţinele străzi ale Veneţiei, admirând vitrinele bogate ale frumoaselor magazine, la care n-aveam acces, când observai că ne urmăreau trei marinari, care mergeau și ei în pasul nostru, se opreau când ne opream noi și porneau îndată ce ne urneam din loc!

La un moment dat, plictisit de această manevră fără rost, mă oprii și mă adresai colegilor mei, așa cum se exprimă Românul, în mod obișnuit, în mai toate împrejurările:

— Ce mă-sa se tot ţin ăștia după noi, măi fraţilor?

Și-ndată am auzit răspunsul care m-a înlemnit și mi-a suit sângele la cap:

— Fiindcă sunt și eu român, domnule! N-am mai auzii de ani de zile limba românească și mi-e tare dor de ea!

Într-o clipă am fost unul în braţele celuilalt, strângându-ne cu o forţă de luptători și i-am spus tare stingherit marinarului:

— Iartă-mă, frate, şi nu fi supărat pe mine, dar dumneata știi doar, așa-i vorba noastră românească!

Ăștia doi cine sunt?

— Doi greci de pe vaporul meu. Am acostat aci, pentru câteva zile… suntem în drum spre Olanda ! Dar voi?

— Noi ne-am oprit pentru o zi. În drum spre ţară. Am avut un concert la Paris cu corul „Carmen”.

— Să fiţi sănătoși ! Acum aveţi vreo treabă?

— Să ne plimbăm până mâine dimineaţă !

— Atunci ai mei sunteţi! Să le pun patine la greci și vă acompaniez!

— Dar să știi, frate, că noi suntem cam, cum să-ţi spun…

— Lefteri? E normal! Am eu de cheltuială pentru tot corul vostru! Hai, deocamdată să luăm câte-o îngheţată barosană și p-ormă să vă duc la staţiunea”. Lido, că e păcat să n-o vedeţi. Luăm vaporetul și-ntr-un sfert de oră suntem acolo! Sunteţi invitaţii mei…

Și d-acolo om mai vedea! Tii, ce baftă pe mine să am parte de voi!

Zis și făcut, ca-n basme.

Lido era de-o rară eleganţă și bogăţie: veneau aci pentru plajă și băi de mare numai oameni cu multă dare de mână. Și era o scumpete înspăimântătoare!

Dar Nicolae Coșoiu, așa ne-a spus marinarul că-l cheamă, nu se uita la bani. Cheltuia cu dărnicie, de nabab. Ne-a tratat la o cofetărie din „Lido” cu niște oranjade așa de bune și de reci, cum n-am mai avut prilejul să beau de atunci!

Am băgat mâna în apa Mării Adriatice: era caldă, caldă, cred că avea peste 20 de grade Celsius.

După acest superficial botez al apei adriatice, am pornit pe strada principală a staţiunii Lido, cu magazine mari, frumoase, de o distinsă eleganţă.

N-am văzut atât de multe femei frumoase laolaltă în viaţa mea; puteai să le admiri în plinătatea formelor şi deplinătatea farmecelor, căci toate se plimbau în costumase de baie viu colorate, cu o sacoșă pe stânga și o umbreluţă asortată la costum, în dreapta.

Și, ca să fie cât mai decent îmbrăcate, purtau pe umeri pelerine plisate, scurte până la genunchi.

Nu mă mai înduram să plec, nu-mi puteam lua ochii de la ele. Din extazul acesta m-a scos marinarul Coșoiu:

— Hai. Frate, lasă-le, că mai avem și altceva de văzul la Lido și la Veneţia. Și-apoi, femei mai frumoase ca romăncuţele noastre, unde mai găsești în lume?

— E drept. Însă astea mă interesează, cum să-ţi spun cu din punct de vedere… cosmopolit !

— Acum hai înapoi la Veneţia să mâncăm și să bem ceva la o grădină de vară pe o terasă suspendată de pe care, în timp ce ne ospătăm, putem să vedem și un film, că e restaurant cu cinema!

În noaptea aceea, Coșoiu a dormit în camera noastră de la Albergo Apollo. A dormit o un fel de a spune, că am stat mai mult de taifas pe întuneric.

A doua zi, în zori, am pornit spre ţară!

La despărţire, marinarul Nicolae Coșoiu ne-a făcut cadou la fiecare câte un pliant în culori cu cele mai frumoase vederi din Veneţia (dacă există vreuna să nu fie plăcută ochiului) pe care s-a iscălit! (îl am și astăzi, păstrat la loc de cinste!)

*

Când am ajuns la București, fericiţi cum nu se poate spune de succesul obţinut în Franţa, am aflat, la prima repetiţie, cu multă bucurie și mândrie, că directorul Operei Mari din Paris (care asistase la concertul „Carmenului"), împreună cu maestrul Enescu, i-au propus lui Folescu să cânte, în una din stagiunile viitoare la Paris, rolul lui „Oedip!, întrucât lua cu mare ușurinţă notele de sus, întocmai ca un bariton.

Dar, spre nenorocirea muzicii românești, soarta a voit să fie altfel.

Peste doi ani, ilustrul cântăreţ, în urma unei decepţii, suferind de o mare depresiune nervoasă, care-l urmărea de mai multă vreme, și pe care, cu tot temperamentul său robust și vesel, n-a putut-o învinge, s-a sinucis. Întocmai ca și celebrul tenor de reputaţie mondială, Grigore Gabrielescu, care a încântat-o pe Adelina Patti, cu vocea lui excepţională, și-a pus ţeava unei puști în piept și-a tras.

A fost o consternare și o durere generală.

Slujba înmormântării la cimitirul „Beilu" s-a făcut afară, în faţa capelei; era o lume cum nu se mai pomenise. Răspunsurile le-a dat Corul „Carmen", aşezat pe scara de piatră a capelei. Jos era sicriul cu trupul neînsufleţit al marelui artist. Frumos la faţă, senin, surâzător chiar și cu părul cărunt, fluturând ușor în bătaia vântului ai fi spus că joacă un rol și că, la aplauzele mulţimii, se va ridica să mulţumească.

În jurul lui, toţi cântăreţii de la Operă, iar basul Nae Secăreanu plângea în hohote, așa cum nu cred că a plâns nici la moartea tatălui său.

Iar toţi carmeniștii cântau plângând și îşi ștergeau în continuu lacrimile care le șiroiau pe faţa crispată de durere.

Cine nu-l iubise pe Foloseu, întocmai ca pe un pă rinte. şi cine nu fusese fermecat de neasemuita frumușele a glasului său dumnezeiesc?!

*

Maestrul Enescu și-a continuat concertele la care a invitat să-i dea concursul tot corul „Carmen".

La repetiţii, în pauză, obișnuia să stea pe un modest scaun în capătul scărilor dinspre scena Ateneu lui. Și, de câte ori era salutat cu veneraţie și profundă admiraţie de noi, el nu se mulţumea să dea din cap sau să facă un simplu gest de salut cu mina, ci se ridica ușor de pe scaun, înclinându-se reverenţios.

Într-unul din aceste momente, după ce l-am salutat, am scos de la piept carnetul

de carmenist cu care fusesem și la Paris și-am spus cât am putut mai frumos:

— Maestre, vă rog din suflet… un autograf!

Dânsul m-a privit scrutător, căutând parcă în amin fire ceva și mi-a răspuns:

— Da… dumitale îţi dau cu plăcere! Te-am memorat și-am văzut că întotdeauna ai cântat cu multă tragere de inimă, antrenându-i și pe ceilalţi, ca un fel de corifeu antic!

Și, luându-mi carnetul, și-a scos stiloul și mi-a scris cu cerneală verde:

„Cu recunoștinţă. George Enescu”.

Păstrez acest preţios carnet și acuma cu sfinţenie printre relicvele cele mai scumpe sufletului meu.

Și acum, cea din urmă întâlnire cu maestrul Enescu, de astă dată, cu totul neașteptată și fără nicio legă tură cu muzica.

Era cam prin anul 1945, data precisă n-aș putea s-o spun, deși a avut o însemnătate deosebită în viaţa marelui muzician.

Lucram pe atunci în cadrul Oficiului de Studii și Planificare al municipiului București, care funcţiona în localul Primăriei de Verde, din Piaţa Banu Manta.

O zi frumoasă de joi sau de sâmbătă, având treabă la serviciile de la etajul I, am coborât în holul mare al Primăriei. Aci, lume multă și împestriţată, plimbându-se de colo-colo, în așteptarea orei de intrare la diferite birouri: un fel de sală a „pașilor pierduţi” de la Tribunal, numai că ceva mai veselă!

Dau să mă strecor printre solicitanţi, când, rezemat de un stâlp, nu-mi vine să cred pe cine văd, privind senin și surâzător în jurul său: maestrul George Enescu! Mă uit mai bine să nu cumva să fac vreo confuzie: dânsul era, în carne și oase. Mă apropii cu respectul cuvenit:

— Să trăiţi, maestre!

— Bună-dimineaţa, dragul meu!

— Mă iertaţi, dacă vă deranjez, dar ce faceţi aici?

Eu lucrez la Primărie și, dacă doriţi să vă servesc cu ceva, vă stau la dispoziţie!

— Da? îmi pare bine! M-ai întrebat ce fac aci? Am să-ţi spun! Și adăugă simplu și surâzător: Iată: mă căsătoresc astăzi!

— Felicitări din suflet! Și așteptaţi dumneavoastră aci, la rând cu toată lumea, maestre? Vă rog să-mi daţi voie să vă părăsesc numai câteva clipe. Mă înapoiez imediat!

Glonţ, la oficierul de Stare civilă Tiţă Hădulescu, cu care eram bun prieten de ani de zile.

— Măi, Tiţă, știi tu cine-și așteaptă rândul la căsătorie. Pe sală, cot la cot cu toată lumea? Maestrul George Enescu!

— Ce vorbești dom’le? De ce n-a venit să-mi spună, că-l luam primul. Hai cu mine la el! Să trăiţi, scumpo maestre! Vă rog să mă iertaţi, n-am știut!

Trebuia să veniţi să-mi spuneţi ! Poftiţi, vă rog!

Mi-am amânat toate treburile și m-am înapoiat, la Starea civilă. Maestrul Enescu a chemat-o pe mireasă, care era vechea sa prietenă principesa Cantacuzino, și au intrat amândoi în biroul oficierului.

— Vă rog. Poftiţi! a rostit oficierul ceremonios, îndreptându-și eșarfa tricoloră de pe piept. Care sunt martorii dumneavoastră, vă rog?

— Păi… a spus maestrul Enescu puţin dezorientat, n-am martori… N-am știut că e necesar…

— Nu e nimic, maestre, unul va fi colegul meu Băjenaru și pe-al doilea vi-l găsim imediat! Ciupercea, îi strigă el cameristului, cheamă-l imediat, dar imediat pe Dumitrescu. Aci!

Dar iată că maestrul Enescu. Politicos se așeză în stânga miresei. M-am apropiat discret de dânsul și i-am șoptit:

— Maestre, mă iertaţi că vă deranjez, dar vă rog să vă așezaţi în dreapta principesei; la căsătorie locul de cinste îi revine mirelui.

— Daaa?! surâse el amuzat. N-am știut! Dar ce coincidenţă fericită să te întâlnesc pe dumneata aici…

Și adăugă râzând: Iată că sunt prilejuri, când oamenii se-nţeleg perfect și fără ajutorul… muzicii!

A urmat ritualul căsătoriei, cu întrebările și răspunsurile de rigoare, declaraţia celor doi protagoniști uniţi prin căsătorie și semnăturile în registru. Astfel am avut marea cinste să semnez alături de maestrul Enescu, ca martor al căsătoriei sale!

După oficierul de Stare civilă, eu i-am felicitat primul. El mi-a strâns mâna cu afecţiune și mi-a spus:

— Îţi mulţumesc, dragul meu, pentru toată bunăvoinţa ce mi-ai arătat-o!

— Maestre, a fost cea mai mare onoare din viaţa mea să vă fiu martor, nu obișnuit, ci oficial, la cel mai important eveniment din viaţa cetăţenească a dumneavoastră, pe care n-am să-l uit niciodată. Să trăiţi și să fiţi fericit!

Dar, după ce proaspeţii căsătoriţi s-au retras, iată că mă acostează un ziarist de ocazie, cum mișunau mulţi pe vremea aceea, cu carnetul și stiloul mână:

— Ce-i tot spuneai „lu' maistru", dom'le, c-am văzut că tot timpul l-ai ţinut de vorbă?

I-am spus interlocutorului povestea cu „locul de cinste al mirelui" la căsătorie, și atât!

A doua zi a apărut în *„Informaţia",* următorul reportaj:

„Maestrul George Enescu, la oficierea căsătoriei sale, cavaler ca întotdeauna, a oferit principesei Cantacuzino locul de cinste din dreapta, neștiind că acesta, la asemenea ceremonii este locul bărbatului… etc., etc."

După participarea mea, cu totul întâmplătoare la căsătoria maestrului Enescu și încă în măgulitoarea calitate de martor, l-am mai văzut pe ilustrul muzician o singură dată.

Se anunţase „Concertul de Bach" la două viori, având ca protagoniști două celebrităţi mondiale: George Enescu și Yehudi Menuhin, profesorul și elevul. Se dădea la cinematograful „Patria", ca fiind o sală mai spaţioasă decât Ateneul Român!

Nu auzisem acest faimos concert niciodată și ţineam neapărat să iau parte la el; dar biletele se vânduseră de mult. Ce era de făcut în această neplăcută situaţie?

Concertul se apropia… m-am interesat asiduu în toate locurile unde aveam audienţă și un prieten. Meloman și el. M-a întrebat:

— Tu ţii neapărat să asculţi concertul la spectacol… nu te-ai mulţumi şi cu repetiţia lui generală?

— Ba bine că nu. Poate că e chiar mult mai interesant!

— Nu poate, ci sigur. Violoniștii se opresc de multe ori și reiau anumite măsuri, iar orchestra, la fel. Așa că asculţi mai mult decât la concertul în sine, care merge șnur!

— Le știu eu toate astea, dar vorba e: cum să fac?

— Să te duci-să-ţi cumperi un bilet la repetiţia generală. Că s-au pus în vânzare chiar azi și mai sunt destule… Snobii se-nghesuie la concertul în sine!

Adevărat îi melomani, sincerii iubitori de muzică, se mulţumesc cu repetiţia generală !

*

Mare dreptate a avut prietenul meu! Am trăit clipe emoţionante, de neuitat, care m-au impresionat — până la lacrimi!

Cei doi geniali violoniști George Enescu și Yehudi Menuhin au fost extraordinari! Totuși, după prima parte a concertului, maestrul Enescu (care, după cum se știe, a fost profesorul lui Menuhin). N-a părăsit scena și l-a reţinut pentru câteva clipe pe celebrul său elev, mai tânăr cu 35 de ani. Folosind vârful arcușului a dat înapoi foile partiturii de pe pupitru, cu o dexteritate și iuţeală vertiginoasă, de prestidigitator, și s-a oprit la un pasaj pe care i l-a cântat fostului său elev.

După ce a terminat, Yehudi Menuhin, a reluat și el pasajul, după indicaţiile primite de la marele său profesor şi pe când îl cânta cu mai multă căldură, i-a zâmbit, dând din cap ușor, ca și cum ar fi voit să confirme: „Într-adevăr, iubitul meu dascăl, așa e mult mai frumos!"

La ora aceea, cum se spune, violonistul american se bucura de aceeași faimă ca și maestrul român. Era o stea strălucitoare de primă mărime care apăruse pe firmamentul muzicii mondiale! Ar fi putut foarte bine să se simtă vexat și să spună: „Vă rog, lăsaţi-mă, scumpe maestre, m-aţi învăţat la timpul respectiv. Vă mulţumesc, dar acum zbor pe propriile-mi aripi, am și cu personalitatea și concepţia mea" etc. etc.

Dar Yehudi Menuhin era mult prea mare ca să se comporte astfel. Pentru el, profesorul său român rămânea același pentru toată viaţa și-i urma sfaturile binevoitoare cu sfinţenie!

Dar ce puţini „oameni" de talia lui Yehudi Menuhin au fost și sunt pe lume.

MASA POEŢILOR

George Coşbuc este unul din puţinii poeţi români care a avut o situaţie materială oarecum privilegiată și un editor la dispoziţie, în afară, bineînţeles, de Anton Pann, I. Heliade-Rădulescu și Petre Ispirescu, care, având tipografiile lor, puteau să-și

tipărească orice doreau.

Într-adevăr, după stabilirea lui în București, în urma invitaţiei exprese a lui Titu Maiorescu, poetul a fost numit referendar literar la Casa Şcolilor, ocupându-se în timpul liber și cu publicistica și profesoratul, ca, de altfel, și confraţii săi Vlahuţă și Caragiale.

Norocul lui Coșbuc a fost căsătoria sa cu sora librarului-editor C. Sfetea. Acesta i-a tipărit toate cărţile, începând cu volumul „Balade și idile” care a obţinut un strălucit succes.

Sfetea avea o vilă foarte frumoasă și încăpătoare la Tismana (nu prea departe de faimoasa mănăstire), unde mult iubitul său cumnat Coșbuc îşi petrecea cu deosebită plăcere verile, mai cu seamă că, ceva mai sus de vilă, pe muntele împădurit cu castani dulci îşi construise un chioșc încăpător cu o masă și scaune de brad geluit împrejur, la care scria poetul în fiecare dimineaţă.

Și iată ce le-a povestit Coșbuc cumnaţilor săi, că erau doi fraţi Sfetea, de la care am aflat și eu nostima întâmplare, într-una din verile când mi-am petrecut vacanţa la Tismana și, printre altele, am fost peste măsură de fericit să scriu și eu în chioșcul lui Coșbuc, un basm dramatizat în versuri, cu care, din păcate, n-am făcut nicio ispravă!

„Într-o zi, așa cam pe la nămiezi, pe când eram cufundat în armonia versurilor ce le așterneam pe hârtie, deodată aud un zgomot de vreascuri rupte și un mormăit gros. Îmi ridic capul și încremenesc: în pragul chioșcului, o namilă de urs, în două picioare. Noroc, fără să mă laud, că am dat dovadă de *inspiraţie*. Și în această împrejurare, m-am ridicat ușor în picioare-și am început să-i vorbesc lui Moș Martin asemenea unui om şi cu vorbă dulce, rugător, fără pic de asprime în glas:

— Păi bine, stimate Moș Martine, de ce mă conturbi din scris? Aci, după cum vezi, n-ai nimic de cules. Du-te ceva mai încolo de chioșc, că sunt tufișuri cu zmeură, berechet! Ce ţi-a venit să te abaţi pe la chioșcul meu? Hai, te rog frumos, du-te și lasă-mă liniștit!

Ursul sau ursoaica, ce-o fi fost, că n-am putut să-mi dau seama, plecându-și capul într-o parte, s-a uitat la mine cu adâncă mirare. Pesemne că m-a asemuit cu vreunul din călugării de la cele două schituri de mai sus, cu care urșii se au bine, sunt prieteni chiar, m-a văzut cu barbă, cu mustăţi și îmbrăcat în surtuc negru… Eu știu ce-o fi fost în capul lui? Fapt e că l-a impresionat se vede tonul meu cald și rugător, s-a lăsat în patru labe, a mormăit ușor, ca și cum ar fi spus: „Am înţeles!” și a plecat liniștit, tot așa precum venise!

Dar, bineînţeles, eu am terminat în ziua aceea cu scrisul; mi-am strâns catrafusele și-am pornit-o repejor spre vilă.

Două-trei zile am dat târcoale chioșcului fără să mai intru în el; apoi mi-am luat inima-n dinţi și am reînceput lucrul.

— Pe Moș Martin. Însă nu l-am mai văzut de-atunci.

*

Puţini știu că numele de Coșbuc este un nume adoptat.

Într-adevăr, tatăl lui Coșbuc. Preot în comuna Hordou, Judeţul Năsăud, se

numea Casian. Într-o vreme se pripășise în satul acesta un mare bogătaș rus, anume Coșbuc. Care a fost bine primit de familia părintelui Casian și a rămas în Hordou până la moarte, lăsându-și toată averea iubitoarelor sale gazde.

Drept recunoștinţă pentru marea moștenire primită, părintele Casian și-a schimbat numele în acela de Coșbuc, pe care l-a adoptat și marele nostru poet.

Este drept că noul nume este alcătuit doar din două silabe, dar acestea sunt puternice, ca un bubuit ce anunţă ceva, un nume ce s-ar fi potrivit foarte bine și unui haiduc! Și acela care l-a purtat l-a făcut să strălucească și va lumina potecile patriei noastre atât cât va dăinui și neamul românesc.

Și pentru că a venit vorba despre Coșbuc, am să vă povestesc o mică întâmplare de care s-a făcut mult haz în București la vremea ei.

Pe Calea Victoriei, colţ cu Teatrul Naţional, se afla pe timpuri terasa Oteteleșeanu, restaurant și braserie, în spatele căreia era vestita grădină cu același nume, în care aveau loc spectacole de operetă cu trupa lui Grigoriu, Leonard, Stănescu-Cerna și alţii.

La această terasă, spre seară, se adunau mulţi oameni de artă: actori, pictori, poeţi, ziariști, fiecare breaslă avându-și masa ei rezervată. Luau câte-o gustare şi-o bere sau un șpriţ, o cafea cu rom, un șniţel vienez cu cartofi pai, crenvurști cu muștar, fiecare ce-i poftea inima și mai cu seamă ce-l lăsa punga.

Într-o seară, foarte devreme, Coșbuc, se vede că se plictisise de stat acasă, veni la terasă și se așeză la masa scriitorilor, lucru rar la el, de aceea nici nu era prea cunoscut la restaurant.

Chelnerul care era de serviciu în acea seară văzu că ia masa rezervată scriitorilor s-a așezat un individ nu prea arătos, cu o pălărie pleoștită pe cap, cu cioc și mustăţi, cu o umbrelă în mână, un ins care semăna foarte bine cu un preot de ţară, îmbrăcat civil. Veni imediat în faţa lui și, în loc să-i pună întrebarea rituală: „Ce dorește domnul?”, i-a spus ritos:

— Vă rog alegeţi-vă altă masă. N-aveţi voie aci I

— De ce? voi să știe Coșbuc.

— Așa, că aici e masa poeţilor !

— Așa! N-am știut că e masa poeţilor și că eu n-am voie, surâse Coșbuc foarte amuzat. Atunci am să mă mut. Mulţumesc că m-ai făcut atent ! și se duse agale la altă masă.

Când sosiră confraţii săi și-l văzură singur, îl luară pe sus și-l aduseră la „masa poeţilor”, unde chelnerul nu-i îngăduise să șadă.

Au fost niște râsete ca la comedie; iar sărmanul chelner nu știa cum să-și mai ceară scuze, amărât că nu-și ţinuse gura până la sosirea poeţilor.

*

Odată, Coșbuc se afla la Iași, în vizită la marele nostru scriitor Mihail Sadoveanu. Într-o zi, plimbându-se prin împrejurimile Copoului, au văzut pe calcanul unei cofetării o reclamă foarte sugestivă a ciocolatei „Berindei”, numele unui fabricant de dulciuri, la modă pe vremea aceea, cum mai erau, de pildă: Suchard, Zamfirescu, Dobriceanu, Anghelescu, Jernoiu și alţii!

Reclama era concepută pictural astfel: pe o faţă de masă se afla răsturnată o ceașcă din care se scurgea ciocolata „Berindei”, pe care o lingea cu multă poftă un câine.

— Hm! mormăi Sadoveanu, iată o scenă care ar merita o epigramă!

— Am și făcut-o! completă Coșbuc.

— Cum, chiar așa de… instantaneu, bade George?!

— Da! Vrei s-o auzi?

— Mai e vorbă!?

Poetul ţărănimii se opri și, arătând cu mâna poza respectivă, spuse surâzător:

„Iat-afișul… dacă vrei.
Pilda este foarte-adâncă:
Ciocolata „Berindei”.
Numai câinii o mănâncă!”

GEORGE VILSAN ȘI ION ROMAN

Mi-am îngăduit să-i asociez pe acești doi mari profesori, întrucât i-am cunoscut personal pe amândoi, în aceeași zi, în decurs de cincisprezece minute. Amândouă aceste strălucite personalităţi culturale m-au impresionat în mod deosebit și, după cum se vede, mi-au rămas întipărite în suflet cu litere de aur pentru totdeauna!

Pe vremea aceea, prin 1933, eram suplinitor la liceul „Cantemir-Vodă” din București. De-abia mă căsătorisem și o duceam destul de greu! (Apropo de asta, doi colegi de-ai mei de liceu, întâlnindu-se cu mine, întâmplător, pe Calea Victoriei, m-au oprit și mi-au spun zâmbind amuzaţi: „Ce coincidenţă… chiar acum cinci minute ne-am despărţit de Aurel Dinu (fostul nostru profesor de franceză de la Lazăr”) și ne-a întrebat de tine, ce mai faci?” „Ei și?” „Și noi i-am spus că te-ai însurat!” „Așa! Și el ce-a zis?” „Și-a pus mâna la falcă și-a oftat: „Bietul băiat!”).

*

Într-o bună dimineaţă m-am trezit cu o adresă din partea ministerului de resort, că sunt numit secretarul comisiei de bacalaureat de la liceul „Mihai Viteazul”, unde era director vestitul profesor de Fizico-Chimice, Ion Roman, poreclit „Balaurul”.

Această adresă era urmarea unei hotărâri de a numi și tineri licenţiaţi ca secretari la comisiile de bacalaureat, drept pe care până atunci îl aveau directorii liceului unde se dădea examenul respectiv.

M-am prezentat în ziua indicată, cu o oră mai devreme, având inima strânsă, de teamă să nu fiu întâmpinat cu ostilitate de către Balaurul”, pe care, prin numirea mea. Îl lipseam de câteva mii de lei.

Niciun membru al comisiei nu sosise încă. „Balaurul”, însă, era în cancelarie și privea zâmbitor pe fereastră la elevii care se grăbeau să nu întârzie.

Faima lui de om nemaipomenit de sever și de pretenţios ca profesor trecuse de mult pe la liceul „Lazăr”, unde învăţasem pe timpuri, și-l cunoșteau toţi din porecla

dovlecarilor.

Cu gândul că va fi contrariat de numirea mea ca secretar în locul lui, inima îmi ticăia cu putere și abia am izbutit să îngaim:

— Vă salut, domnule director!

Deși înalt și corpolent, se-ntoarse sprinten și-mi spuse blând, spre marea mea surprindere:

— Bună dimineaţa, tinere! Ce dorești?

Era un bărbat într-adevăr impunător, cu o figură ce aducea cu a lui Balzac, roz în obraji, cu ochelari pince-nez și cu o mustăcioară tunsă scurt, îţi inspira de la început simpatie.

I-am răspuns ceva mai curajos, spunându-mi nu mele și-am adăugat:

— Am fost numit secretar al comisiei de bacalaureat, domnule director, și m-am prezentat la post.

— E o notă bună pentru dumneata că ai venit cu o jumătate de oră mai devreme, îmi spuse el cu o bunăvoinţă neașteptată, ca să avem timp să stăm puţin de vorbă. Secretarul de bacalaureat are cea mai mare bătaie de cap, să nu-ţi închipui cumva că e o sinecură! în primul rând trebuie să întocmești cataloagele pe opţiuni.

— Cum adică „pe opţiuni”, domnule director, dacă nu vă supăraţi?

El zâmbi amuzat:

— Ei, nu te speria, că te ajut eu, am să fiu lângă dumneata aproape tot timpul, că doar vă sunt gazdă tuturor, nu? „Optanţii” sau, cum le spun eu în glumă, „oftanţii”, sunt *moderniștii* care dau examen în scris la „Latină” și *realiștii* care dau la „Matematici”. Întâi le facem pe astea, și pe urmă om mai vedea!

M-am înverșunat subit împotriva elevilor acestui om de omenie. Cum de-au putut ei să-l poreclească „Balaurul” pe un om atât de cumsecade? ! Poate o fi fost sever cu cei leneși și chiulangii! Dar asta e cu totul altceva.

Când comisia era în plenul ei, Roman m-a luat de braţ și m-a prezentat fiecărui profesor în parte:

— Domnilor. Îmi daţi voie să vi-l prezint pe secretarul comisiei noastre, tânărul profesor Băjenaru. Să-l cunoști mai întâi, Băjenarule, pe domnul profesor universitar și academician George Vâlsan, preşedintele comisiei.

Un bărbat ca de vreo 50 de ani, slăbuţ, smead, cu ochii căprui, de o rară vioiciune, cu părul castaniu, bogat, și cu o mustăcioară tunsă englezește, mi-a întins o mână delicată, ca de domnișoară, și mi-a spus cu blândeţe:

— Mă bucur, domnule Băjenaru! Sper să ne înţelegem bine, că noi doi vom avea mai mult de furcă, atunci îmi aruncai o privire furișă către Roman, care-mi răspunse surâzând complice, întrucât pricepuse aluzia). Numai că dumneata… mai mult ai să scrii, iar cu mai mult am să iscălesc! risc Vâlsan.

— Sunt la dispoziţia dumneavoastră, domnule preşedinte… Eu vă cunosc de mult. V-am citit cu multă plăcere și emoţie romanul „Povestea unei tinereţi”, ca să nu mai vorbesc de cărţile de geografie!

N-am să istorisesc cum a decurs bacalaureatul din acea sesiune. Dar n-am să uit niciodată marea atenţie pe care a arătat-o comisiei directorul Roman.

La orele 10 și jumătate dimineaţa și la orele 5 după amiază, examenul se întrerupea pentru câte o jumătate de oră, în care toţi membrii comisiei se delectau cu preparatele gastronomice ale bucătăriei internatului „Mihai-Vitcazul”: pateuri cu carne și cu brânză, care se topeau în gură, sandvișuri cu șuncă de Praga și salam de Sibiu sau cu icre de Manciuria și sardele „Robert”, asortate cu măsline de Vollo sau de Trillia, chifieluţe calde, ouă umplute, ecleruri, savarine cu frișca și bușeuri cu nuci, îngheţată și niște cafele la filtru sau turcești, cum n-am mai băut până astăzi. Și apă minerală. Profesorul Roman nu concepea să se bea altceva în exerciţiul funcţiunii de dascăl. Și avea dreptate.

*

Dar după examene venea partea cea mai aridă și mai neplăcută a lucrărilor: în afară de o serie de procese-verbale-și situaţii peste situaţii, mai erau de făcut peste două sute de diplome de bacalaureat — scrise cât mai caligrafic cu putinţă și având fotografia tânărului diplomat lipită cu grijă în dreptunghiul respectiv.

O, ce încântat am fost când mi-am pus iscălitura pe aceste diplome! Iată că numele meu figura pentru prima oară în viaţă pe un act oficial.

Dar, când m-am prezentat acasă la profesorul Vâlsan, ca să le semneze, ca președinte, și când a început să facă această operaţie, și-a ridicat privirea-i blândă asupra mea și mi-a spus, zâmbind:

— Băjenarule, ai fost cam darnic?

— Cu ce, domnule președinte?

— Cu gumarabica, dragul meu… Se ţin diplomele una de alta de parcă ar fi *surori siameze!*

— S-au lipit… de fotografii!

— S-au cam lipit!

Mi se sui sângele în cap de rușine.

— Ei, stai… nu te impacienta, că nu merită.

Își scoase batista — o văd și acum — o batistă de olandă fină, o muie cu delicateţe într-un pahar cu apă și-ncepu să înlăture ușor lipiciul buclucaș.

— Vezi ce frumos se repară? Și-apoi nu sunt decât câteva! cele de la început. Până ai prins secretul meseriei!

După ce a terminat de semnat, m-a întrebat:

— Cu ce să te tratez? Eu nu am o bucătăreasă de talia lui Roman, *„honny soit qui mal y pense”*[8]*,* adăugă el, ca nu cumva să cred că face aluzie la corpolenţa Balaurului. Dar la sandvișurile pe care am să ţi le ofer, am să-ţi dau ceva ce nu ne-a dat Roman: bere! E tot ce am voie să beau și eu, că sufăr de multe racile! Și la vârsta mea de 50 de ani, mă mir de taică-meu care, la 80 ai lui, rupe la ciorbă câte doi-trei ardei iuţi: verzi, vara și roșii, iarna, și-i presără în farfurie, de-mi face rău numai mirosul lor, darmite să-i mai și mănânc! Ah, de ce nu i-am semănat bătrânului măcar la asta!

---

[8] „Blestemat să fie cine s-a gândit la rău‘; (în limba franceză).

Despre multe am discutat apoi, în seara aceea frumoasă de vară!

Nu-mi aduc aminte cum a venit vorba, chiar la despărţire, despre anotimpuri. Profesorul Vâlsan mi-a dat cu dedicaţie o plachetă de versuri de-ale lui, „Grădina părăsită”, şi mi-a spus cu o licărire de duioşie în ochii-i calzi şi umezi ca de căprior:

— Să ştii, dragă Băjenarule, că cel mai frumos anotimp din ţara noastră este toamna! Ţi-o spune asta nu poetul, ci geograful Vâlsan. În nicio parte a anului n-ai să întâlneşti un soare mai dulce, care să se reverse mai mângâietor asupra unei adevărate palete de culori pe care numai în curcubeu le poţi afla! Şi să mai ştii, în legătură cu versurile mele, că oricât farmec ar avea anotimpul în care a fost părăsită o grădină, ea rămâne tristă. Să fii sănătos… şi să preţuieşti asta mai mult ca orice pe lume!

*

Peste câţiva ani numai, l-a condus la grădina de veşnică odihnă un bătrân verde, dar nespus de îndurerat, cu mult peste 80 de ani! Era tatăl profesorului George Vâlsan.

EMOŢIILE LUI TĂNASE

Emoţii de scenă o fi avut cândva şi genialul Tănase în prima tinereţe. Poate că, la maturitate, asemenea sentimente nu cred să-l fi încercat vreodată pe strălucitul actor, dar emoţiile despre care va fi vorba aci sunt, ca să le zic aşa, oarecum… civile.

În orice caz, am văzut şi eu ocazia, nebănuită de mine vreodată, să-l văd pe Tănase emoţionat!

Şi cum această întâmplare s-a desfăşurat întrucâtva cu aspect quasi-teatral, m-am gândit că nu strică s-o cunoască şi alţii, convins fiind că aceştia

„Alţii” au fost şi sunt unanimi admiratori ai prodigiosului om de teatru.

Pe vremea aceea, fericită, nu cred să fi avut mai mult de vreo douăzeci şi cinci de ani, făceam pe profesorul. Pregătisem pe un băiat de admitere în liceu şi acesta dădea examen la „Lazăr”. Îl condusesem, intrase la teze şi acum îl aşteptam pe sala dinspre amfiteatru.

Când, deodată, în semiobscuritatea culoarului, văd un bărbat voinic, cu ochii vioi şi nasul proeminent, plimbându-se agitat de colo-colo şi privind pe fereastră, în curtea liceului, unde se-nălţa, dincolo de acoperiş, faimosul şi bătrânul castan sălbatic. Dar nu rămânea în faţa ferestrei mai mult de două-trei clipe, că-şi relua plimbarea la fel de impacientat!

Mi-era o figură foarte cunoscută şi, când se-ntoarse spre mine, luminat din plin în dreptul ferestrei, îmi dădui seama că este marele artist de revistă Constantin Tunase, care şi el mă cunoscuse când va că-mi dă duse drumul de-a fi tea ori în grădina „Cărăbuş”, să-mi găsesc un loc unde-o fi, acolo, fără pretenţii, că din orice colţ se vedea bine.

Revenindu-mi din reverie, m-am apropiat cam sfios de el, de teamă că e supărat de ceva și i-am spus:

— Să trăiţi. Domnule Tănase!

Ei s-a oprit brusc din mers și mi-a întins mâna:

— Ehece… ce-i cu tine pe-aici, măi Mitică?

Am ridicat sprâncenele puţin a mirare. Atunci în el, desprins pentru câteva momente din agitaţia de până atunci, se trezi șugubăţul dintotdeauna și adăugă:

— Tu știi că eu la toţi le spun „Mitică”. Așa că, îmi făcu el cu ochiul, „vrei nu vrei, bea, Grigore aghiazmă!” Dar. Ca să-ţi fiu pe plac: Ce-i cu tine.

Grigorică, pe-aici?

— Ce să fie, coane Costică? Am venit cu un elev meditat de mine care dă examen de admitere.

— Aoleo, măi Mitică, tu barem ești belfer, dar eu sunt tată… și numai tată să nu fii în împrejurări de-astea!

— Ah! de-aceea aveţi emoţie, coane Costică?

— Dar n-am emoţie, Mitică, asta-i buba!

— Cum așa? Mie mi s-a părut că…

— N-am emoţie, Mitică, *am emoţii,* la plural, că am doi băieţi care dau admiterea, Aurel și Radu! Așa că, dragă Mitică, am dreptate că mi-e frică? rimă el, oftând cu parapon!

Eu n-am de lucru și ca să fiu în notă, îi răspund zâmbitor:

— N-ai dreptate, nea Costică !

— Cum așa, la o adică? Ce se-ntâmplă, dacă pică? se antrenă el.

— N-o să pice niciunul, că-s băieţi deștepţi și, desigur, bine pregătiţi!

— Mă încurajezi? Să-ţi fie gura aurita! Dacă știam că te ocupi cu marafeturi d-astea îi dădeam pe mâna ta! Să știi că, dacă intră, fac cinste.

— Cinstea cea mai mare pentru mine, coane Costică, este că am stat de vorbă cu dumneavoastră în această caldă intimitate… didactică!

— Ce caldă, măi Mitică, ce caldă! Zi-i mai bine caniculară! O mai dura mult? se uită el la ceas. Văzuși, pân-acum eu n-am știut că poţi să fierbi și fără apă! Al naibii să fiu, dacă am avut vreodată așa emoţii pe scenă! Vezi ce înseamnă să fie cineva pă rinte?!

— Părinte bun, coane Costică!

— Bine-ai zis! Asta cred că este cel mai greu rol din lume! Și, scoţându-și batista, îşi tamponă cu eleganţă fruntea îmbrobonată de sudoare și, luându-mă de braţ, spuse zâmbind: Hai să ne mai aruncăm privirea pe fereastră la castanul ăsta sălbatic… Ne mai sustragem puţin de la gândul examenului!

*

Peste câteva zile, pe listele celor reușiţi la examenul de admitere de la liceul „Gheorghe Lazăr” se aflau și numele celor doi fraţi: Tănase C. Aurel și Tănase C. Radu.

RAPSODUL… BIBLIOTECILOR

La acest supranume. În gândul meu s-a ivii surâzător George Topârceanu.

Care dintre cititori nu a îndrăgit poezia acestui delicat, subtil, original și spiritual poet? Un umor de cea mai bună calitate, reconfortant, abundă în cele mai multe din operele sale, miniaturi de graţioase capodopere turnate într-o versificaţie spun temă. Cu rima de o bogăţie neașteptată, cu ritmul de o fină muzicalitate, ce le-ndeamnă să le memorezi!

Am avut și am un cult pentru acest strălucit poet (vizitat cu asiduitate de cea mai simpatică și drăglălașă muză) pe care îmi îngădui să-l caracterizez drept modernist.

Anunţat prin proaspăta ritmică a versurilor de către Alexandru Depărăţeanu, Coșbuc și Duiliu Zamfirescu, subtitlul Topârceanu a apărut exact în momentul potrivit, adică atunci când se simţea nevoia unei intervenţii delicate, dar categorice, în noua poezie românească.

N-am avut bucuria de a-l cunoaşte personal. L-am văzut însă de câteva ori de la distanţă: el era în trăsură, însoţindu-l pe marele său prieten Mihail Sadoveanu, iar eu, pe trotuar. Mergeau pe Calea Griviţei, venind de la Gara de Nord. Sadoveanu cu masivitatea cunoscută, îl acoperea cu totul pe Topârceanu, care părea un băieţei de 14 ani cu tăticul său (mai cu seamă că marele povestitor era, îmbrăcat cu haine nemţești și avea o lavalieră neagra ce-i flutura în bătaia vântului, iar autorul „Baladelor vesele și triste” purta cunoscuta-i uniformă de școlar, moda dintr-o vreme pentru câţiva scriitori, rămasă poate de la Vlahuţă, Delavrancea și alţii!

Îi salutam și eram peste măsură de fericit că-mi răspund cu multă amabilitate, aplecându-se puţin de mijloc!

În câteva rânduri, George Topârceanu a ocupat pentru un timp mai scurt sau mai îndelungat, diferite funcţii importante. A fost directorul Teatrelor Naţionale din Iași și Chișinău, inspector al artelor și redactor-șef la revista „Viaţa Românească” (Iași) unde a rămas până la sfârșitul vieţii.

Dar, într-o vreme, originalul poet a trecut și prin onorabila funcţie de „bibliotecar”. Fusese numit în acest post la „Universitatea” din Iași, al cărei rector era profesorul Mârzescu.

Funcţia nu-l deranja pe scriitor, doar în trecutul literar al vrem dor avusese înaintași celebri printre care: Giacomo Casanova, faimosul aventurier erotic, care lăsase niște „Memorii” prodigioase; marele fabulist rus Krîlov; faimosul poet, traducător, profesor și actor Costache Aristia, Mihai Eminescu, căruia nu-i găsesc superlativ pe măsura giuvaierurilor făurite, delicatul poet Șt. O. Iosif, cunoscutul profesor universitar Claudiu Isopescu, pensionat ca bibliotecar al faimoasei biblioteci a Vaticanului.

Nu-l deranja, dar nici el nu se deranja s-o îndeplinească. O considera drept o „sinecură” binevenită pentru meritele sale literare. Așa că nu se prezenta la slujbă decât ca să-și încaseze salariul.

Un timp n-a spus nimeni nimic, dar iată că într-o zi zvonuri despre modul cum

înţelege să se achite poetul Topârceanu de obligaţiile serviciului sau la biblioteca Universităţii ajunseră la urechile rectorului.

Ca să se convingă de realitate, profesorul Mârzescu veni de câteva ori la bibliotecă, iară să-l găsească pe preopinent, care, după cum. Fusese informat, se prezenta numai la binecuvântata zi a salariului.

Și a picat și rectorul în această zi.

L-a lăsat pe micul și delicatul poet să-și încaseze leafa și apoi i-a spus foarte serios:

— Domnule Topârceanu, mă văd nevoit, cu tot regretul. Să-ţi spun că nu sunt deloc mulţumit de dumneata!

„Bibliotecarul” îl privi cu seninătate olimpiană pe rector și-i răspunse la fel de serios:

— Ba eu, domnule Mârzescu, sunt foarte mulţumit de dumneavoastră! Cine nu e mulţumit să-și dea demisia!

Și plecă mai grăbit decât chiriașul din faimoasa tui baladă.

ARGHEZI, CONFERENŢIAR

Pe timpuri, Teatrul „Naţional” din București organiza duminica, între orele 10 și 12, „matineuri literare”, la care câte un mare scriitor ţinea o conferinţă. urmată de lecturi, recitări sau exemplificări din diferite piese de teatru ale autorilor despre care se vorbise.

Anunţându-se că la unul din aceste faimoase mari ne nu va vorbi Tudor Arghezi — care nu mai are nevoie de atribute adjectivale — sala, destul de mare a „Naţionalului”, devenise totuși neîncăpătoare! Era o îmbulzeală cum numai la conferinţele lui Ionel Teodoreanu sau ale lui Ion Marin Sadoveanu se mai pomenea. Stătea lumea în picioare, numai să-l poată auzi pe poetul considerat de mulţi, încă de pe atunci, drept cel mai mare, după Eminescu.

Directorul Naţionalului era Camil Potrescu, care trebuia să facă și prezentarea lui Arghezi în câteva cuvinte.

Dar care nu fu mirarea publicului când, după ce termină ce avea de spus Camil Petrescu, iată că autorul „Cuvintelor potrivite” găsi de cuviinţă să potrivească drept introducere la conferinţa sa, după câte-mi mai amintesc, cam următoarele:

— Doamnelor și domnilor, loialitatea mă obligă să vă fac o mărturisire, ca să nu fiu acuzat cumva de mistificare, Doamne ferește, și, eventual, să-mi pierd în faţa domnlilor-voastre bruma de reputaţie ce îmi fac iluzia măgulitoare că o am! Domnul Camil Petrescu aici de faţă, care pute de talent și care este directorul acestei importante instituţii de arta, întâlnindu-mă deunăzi pe stradă, m-a oprit și mi-a spus așa, nitam-nisam:

„M-ai îndatora foarte mult, iubite domnule Arghezi, dacă ai accepta să-mi ţii o conferinţă la matineul literar de la „Naţional”, de duminica viitoare!”

„Păi, bine, iubite domnule Camile”, i-am dat eu replica, astăzi, dacă nu mă înșel

este luni, când mai am timp să mă gândesc la ea și-apoi s-o și confecţionez până duminică? Mă știi că eu sunt tipicar, meticulos, pedant — cum vrei să mă cataloghezi — că obișnuiesc să pritocesc cuvintele de multe ori, până să le pun definitiv în borcanul pe care-l merită !”.

„Eu zic, spuse Camil, că dacă n-ai timp să faci una nouă, s-o ţii tot p-aia pe care ai mai ţinut-o acum o lună la ziariști, că e foarte bună și n-a putut s-o asculte tot Bucureștiul!”

Ce era să fac? zâmbi Arghezi cu șiretenie. Să-l refuz pe un confrate cum e Camil nu-mi venea la-ndemână. Așa că vreau să vă mărturisesc, după cum v-am spus la început, ca să nu aveţi vreo decepţie, că conferinţa *asta* de azi… e *aia* de acum o lună!

Publicul a izbucnit în hohote de râs și aplauze.

Iar Arghezi și-a rostit apoi conferinţa cu calmul și nuanţele lui subtile, într-o liniște de catedrală.

UN MARE SIMBOLIST… IMPRESIONIST!

Ion Minulescu și-a câştigat ca poet, destul de repede o celebritate foarte asemănătoare cu aceea a lui George Topârceanu.

Poeziile lui au fost recitate cu vervă și succes la șezători literare și în diferite alte ocazii. Au prins, ritmul lor alert, oarecum sacadat, muzicalitatea neobișnuită, precum și conţinutul lor original, pentru noi românii, care nu eram familiarizaţi cu poemele autorilor străini, impresionau în mod deosebit.

Minulescu avea un inegalabil magnet literar. Prindea din zbor idei, frânturi de gânduri, replici, lipsite de orice semnificaţie pentru oricare alt om și, cu măiestria lui de vrăjitor, le preschimba în poezie!

Fără îndoială că asupra lui au exercitat o suculentă influenţă poeţi străini de talie europeană care i-au sugerat titluri și subiecte fericite ce, sub magia penei lui seducătoare, înfloreau mai învoite, mai parfumate, mai tulburătoare. De multe ori, ucenicul îşi întrece meșterul.

Lecturile tânărului poet, înclinat către simbol, din poeţii săi preferaţi: Henri de Régnier, Maoterunck, Henry Bataille, Emile Verhaeren și alţii, mai puţin celebri, i-au oferit tot atâtea surse de inspiraţie ușoară pe care le-a distilat subtil și cu multă abilitate, creând întotdeauna ceva nou, proaspăt, net superior modelului.

Chiar sugestivele titluri ale cărţilor sale sunt, prin ele însele, poezie: „Romanţe pentru mai târziu”, „De vorbă cu mine însumi”, „Strofe pentru toată lumea”, „Măști de bronz și lampioane de porţelan”…

Dar nu o prezentare a poemelor faimosului nostru poet, considerat simbolist, deși, poate, se dovedește mai mult impresionist, e scopul în sine al acestei povestiri, ci istorisirea a doua scurte întâmplări din viaţa lui Minulescu. Ce-l arată pe acesta sub faţeta mai puţin cunoscută de om.

Bărbatul robust, purtând lavaliera bogată și, sub pălăria mare cu borul larg de

picior, o pereche de ochelari grași ce-i acopereau în întregime jumătatea de sus o feţei, cu o figură cu totul ieșita din comun și oarecum stranie, era un om de o rară sensibilitate și de o mare omenie, foarte spiritual și gata oricând la o replică inteligentă.

Mergea însoţit în permanenţa de un baston solid de grosimea unui ciomag.

L-am văzut în două împrejurări.

Odată, ducându-mă spre Târgu-Jiu, m-am oprit la Filiași, unde trenul staţiona mai mult și puteam să mâncăm ceva la restaurantul gării.

Aveam pe-atunci fericita vârstă de 25 de ani și eram proaspăt căsătorit.

Tocmai comandasem două porţii de papricaș și mă delectam cu delicioasa și piperata mâncare, când ușa se deschise larg și în pragul ei apăru statura masivă a lui Minulescu. Bucuros că-mi pot epată soţia, cu alesele mele cunoștinţe de scriitori îi şoptii:

— Îl vezi p-ăsta? E Minulescu!

— Nu mai spune, ciripi încântată tovarășa mea de viaţă, care era o mare admiratoare a poetului.

Dar chiar în clipa aceea conversaţia noastră fu întreruptă de vocea actoriceasca a noului venit:

— O bere, vă rog!

Și rămase în picioare la tejghea. Când i se aduse sticla cu bere și voi să plătească înainte de a o bea, scăpă din mână bastonul care i se rostogoli pe scândurile date cu bradolină. Fericit că-l pot servi, mă repezii să-l ridic, în timp ce Minulescu îmi spuse indiferent:

— O, nu vă deranjaţi, dragă domnule, că nu e decât… un baston!

— Da. I-am răspuns eu cu neţărmurită admiraţie, dar e al marelui poet Minulescu!

— O, sunteţi deosebit de amabil, vă mulţumesc!

Își bău berea eu o poftă contagioasă, îşi șterse buzele-i groasa și senzuale cu o batistă roșie popească, îşi înclină capul, spunându-ne surâzător „bună-seara” și plecă.

De-atunci, de câte ori avea ocazia, soţia mea le spunea cu mândrie, prietenilor și rudelor: „Știţi că Grig i-a ridicat bastonul lui Minulescu, în gară la Filiași?”

*

În timpul celui de-al doilea război mondial, când răniţii noștri umpluseră spitalele, „Mișcarea Culturală a Capitalei”, unde lucram și eu, organiza șezători cu artiști instrumentiști, cântăreţi, actori și scriitori, care încercau cu arta lor să mai atenueze, pe cât era posibil, suferinţele eroilor sfârtecaţi de gloanţe, schije și șrapnele!

Mă ocupam de mobilizarea civilă a celor ce-şi dădeau co. Icur. Sul cu multă dragoste și luam parte la aceste șezători, anunţând programul și făcând lectură din schiţele mele umoristice, ca să-i mai înveselesc pe ostașii răniţi!

Odată, m-am dus împreună cu Minulescu la unul din numeroasele spitale ce se aflau răspândite în capitală. Bineînţeles că nu i-am amintit de episodul cu bastonul din gara Filiași; n-avea niciun rost.

A venit rândul lui Minulescu. L-am prezentat în cuvinte cât mai calde și mai evocatoare, spunându-le celor de faţă că poetul Minulescu nu a scris numai poezii și piese de teatru, ci și romane, printre care „Roșu, galben și albastru”, inspirat din primul război mondial prin care a trecut și dânsul în tinereţe. (Trebuia, în definitiv, să-i fac o legătură cu aceste odioase maladii sociale care sunt războaiele !)

Apoi, poetul, foarte, foarte emoţionat, le-a adresat câteva cuvinte pline de dragoste, și de îmbărbătare; le-a recitat două poezii. Și s-a retras cu lacrimile în ochi, vădit impresionat.

Dar nici n-a ajuns bine în cancelarie unde poposisem, că mi-a și spus cu vocea plângătoare:

— Dragul meu, nu vă supăraţi, dar pe mine, vă rog din suflet să nu mă mai chemaţi să spun poezii la răniţi, că nu mai vin, orice s-ar întâmpla, să știţi!

Nu pot să suport, mi se sfâșie inima de durere de ceea ce văd, schilozi fără mâini, fără picioare, mutilaţi la faţă, orbi… Nu pot… cad jos… mi se face rău ! Mă duc oriunde mă trimiteţi în altă parte, numai la spitale, nu! Cred că mă înţelegi și că-mi dai dreptate!

Mi-e rușine de mine însumi, recunosc, sunt slab de îngeri, ce vrei, dar ce să fac…?! Asta sunt, spre marea mea decepţie și în ciuda înfăţișării mele mătăhăloase!

— V-am înţeles perfect, maestre! Fiţi liniștit, vom ţine seama de sensibilitatea dumneavoastră. Cred că nici Alecsandri n-ar fi putut suporta ororile războiului, văzut îndeaproape, și-ar fi fost și el zguduit, ca și dumneavoastră!

Și, de atunci, nu l-am mai invitat decât la șezătorile obișnuite organizate la ateneele populare.

De altfel nici n-a mai trăit mult după această întâlnire.

Bombardamentul masiv de la 4 aprilie, 1944, a produs asupra lui o emoţie atât de puternică, încât i-a pus capăt vieţii. Abia împlinise 63 de ani.

TREI STÂLPI DE MARMURĂ VIBRANTĂ

Am încercat și eu, ca atâţia alţi tineri scriitori, marea teatrală cu degetul. Cam prin anii 1934 — 1935, am cutezat să prezint la secretariatul Teatrului „National” din București o feerie în versuri, intitulată „Mintea și Norocul”. Subiectul îmi fusese inspirat de folclorul nostru. Mai precis, din toate poveștile noastre românești, în care era vorba despre *minte* și *noroc,* eu scosesem esenţialul și-l topisem într-o sân gură poveste făcând legături bine motivate, intrigi iscusite și conducând acţiunea în așa fel, încât să fie interesanta la fiecare scenă.

Și cum turnasem piesa în versuri, gen „înșir-te mărgărite” a lui Victor Eftimiu, și o scrisesem ia Tismana, dar nu într-o grădină, cum spume cântecul popular, ci în inima pădurii, chiar în chioșcul în care scrisese cândva George Coșbuc, eram mai mult ca sigur de succes. Numai că socoteala din codru nu se poli ivește cu cea de la teatru!

Marele actor Grigore Mărculescu (care era membru în Comitetul de lectură, trebuia să facă referatul și să citească piesa în ședinţă), m-a invitat la cafe neaua Wilson și mi-a citit câteva fragmente, făcându-și glasul după personajul pe care-l interpreta.

Văzându-mă entuziasmat, mă întrebă zâmbind:

— Ei, tizule, ţi-a plăcut? Așa am *s*ă citesc și la ședinţă! Ce zici?

— Coane Grigore, mi s-au părut așa de frumoase versurile, de parcă n-ar fi de mine, ci de Victor Eftimiu.

— Acum ascultă, cum am terminat referatul, apropo de titlul piesei tale „Mintea și Norocul": *„Autorul a dovedit cu această feerie că are multă minte, mai rămâne să aibă și puţin noroc".*

— E grozav!

Băusem câte o cacao mare cu frișca. Comandase Mărculescu. Cum era normal, am voit să achit eu nota de plată, dar el nu m-a lăsat și mi-a spus, zâmbind cu bunătate:

— Lasă, tizule, tu ai să plătești tot banchetul din seara premierei! Și, bineînţeles, eu îl voi face pe *împăratul,* am uitat să-ţi spun că mi-am și ales rolul!

La lectura piesei, am așteptat în biroul lui Ioan Masoff, secretarul-literar, trei ore de emoţie nemaiîntâlnită de mine până atunci.

În sfârșit, ușa capitonată cu piele de la cabinetul directorului se deschise și ieșiră, surâzând, Cărnii Petrescu și Liviu Rebreanu, care făceau parte din Comitetul de lectură.

Primul fusese profesorul meu de Limba română, pe timpuri, și nu mă uitase. Și nici n-ar fi putut să mă uite. Camil Petrescu, îndată ce încheiase „Ultima noapte de război" reală, nu romanul, venise profesor la liceul „Gh. Lazăr" din București. În anul școlar 19!3 — 19!9, pe când eu eram în clasa întâi. Era de o tinereţe revoltătoare. Deși bărbat în toată puterea cuvântului, făcuse doar războiul și fusese chiar grav rănit, părea, nu profesor, ci elev. Un coleg mai mare de-al nostru. Și această miraculoasă și exuberantă tinereţe și-a păstrat-o toată viaţa. Așa s-a făcut că, odată, la sfârșitul unei ore de curs pe care o avea la a IV-a pe când părăsea clasa, un elev dintr-a VIII-a l-a întrebat:

— Bă, n-auzi! A ieșit profesorul?

Iar Camil i-a răspuns amuzat:

— Chiar acum a ieșit!

În scurtul timp cât a funcţionat la „Lazăr", Camil a avut prilejul să-mi dea două note mari la materia lui, în următoarele împrejurări:

Cu vreo săptămână înainte de teză, profesorul ne citește frumos, cald, evocator, cum numai el știa s-o facă, legenda istorică „Cetatea Neamţului" de Dimitrie Bolintineanu. Apoi întreabă:

— Ei, cine crede că poate s-o citească așa cum am citit-o eu?

Cum știam să citesc binișor și cu intonaţie, am îndrăznit. M-am ridicat în picioare înălţând cele două degete obișnuite ale mâinii drepte arătătorul și mijlociul:

— Eu, domnule profesor!

— Poftim, te rog!
M-a lăsat să citesc bucata în întregime. Pe parcursul lecturii l-am furat din ochi: a surâs tot timpul.
— Mulţumesc. Ai citit mai bine decât mă așteptam.
Cum te numești?
I-am spus numele. M-a căutat în catalog.
— Ţi-am pus nota 9!
— Vă mulţumesc, dom' profesor!
M-am îmbujorat tot de fericire. Nu mai avea nimeni din clasă 9 la Română și nici eu la vreo altă materie!
Dar iată că în scurtă vreme a sosit și ziua tezei. Un singur subiect la toată clasa: *„O amintire din viaţa noastră".*
M-am frământat vreun sfert de oră până să încep! Ah, Doamne, ce amintire să scriu, că aveam atâtea și atâtea?!
Și cum războiul abia se terminase în anul acela chiar, am socotit că n-ar fi tocmai nepotrivit să povestesc:. *„Întoarcerea tatii din război".*
Am scris două pagini de coală impresionante, pline de duioșie. Mă simţeam oarecum satisfăcut de felul cum făcusem teza (la 10 ani de viaţă cum aș fi putut să fiu altfel?!) și de un lucru eram sigur: că o scrisesem cât le poate de corect din punct de vedere al punctuaţiei și ortografiei. Doar dascălul meu în clasa a IV-a fusese chiar tata!).
Am așteptat aducerea tezelor la Română cu o nerăbdare mult mai mare decât la celelalte teze!
În sfârşit a venit și ziua mult dorită!
Cestorul a fost chemat la catedră, ca să-i ajute profesorului și distribuirea a început.
Și, ca la mai toate lucrările scrise: câţiva au luat *„trei",* câţiva *„cinci",* restul „*șase*" și *„șapte"* și unul singur, Constantinescu Dumitru (care avea cu vreo trei ani mai mult ca noi și făcea niște compuneri foarte frumoase), *„nouă"!*
Ah!, cum l-am invidiat și l-am fericit pe Mitică. În acele momente! Ce bine de el! Ce-or să se mai bucure părinţii lui când…
Dar vocea caldă, suavă, tenorală a lui Camil mă trezi din reverie:
Popescu-Băjenaru Grigore!
Ţâșnii în picioare:
— Prezent!
— *Zece!*
Doamne sfinte, visez sau e o glumă! Mă-ndrept spre catedră, împleticindu-mă și întind mâna tremurătoare, ca să iau teza. Camil Petrescu mi-o dă surâzăior și mă oprește o clipă la catedră.
— Într-adins am lăsat teza ta la urmă. Pentru că e cea mai bună din clasă. Du-te la loc și, te rog, citește-o eu glas tare, ca s-o cunoască și colegii tăi!

Dar iată că și de astă dată, acum mai aproape de mine, tot vocea învăluitoare

a lui Camil mă trezi din reverie. Fostul meu dascăl îmi puse mâna pe umăr și… mă trase deoparte lângă o fereastră în faţa căreia se aflau o măsuţă și două scaune.

— Mă, piesa ta ne-a plăcut în general, însă ai în câteva locuri niște platitudini cu care nu sunt de acord. N-ui vorbă că s-au mai strecurat ele destule platiludini de astea în multe piese jucate, dar de ce să fie și la tine? Eu le-am însemnat pe text… uite, aici, și aici… și aici ! Ce zici?

— Aveţi dreptate, domnule profesor, dar cum să le remediez e vorba?

Camil mă privi surâzător, plecându-și capul, cu şiretenie parcă, și, după răspunsul lui abil și prompt, mi-am dat seama că în el mai stăruia încă profesorul de-odinioară:

— Băjenarule, dacă-ţi dai puţină silinţă, pentru tine asta e un fleac ! Și încă ceva! Fii atent că la unele versuri accentul nu cade firesc. La revedere, și caută s-o faci cât mai repede, ca să-i dăm drumul!

Mi-a strâns mâna și a plecat.

Liviu Rebreanu însă, mai era acolo, în picioare, lângă ușă. Aveai impresia stranie că-ţi stă în faţă un brad înalt, frumos, cu creștetul plin de omăt! Mi-a întins mâna, zâmbind:

— Domnule autor, îmi zise el cu multă blindeze și bunăvoinţă, aș dori să stăm și noi de vorbă, dar ceva mai mult decât ai stat cu Camil Petrescu.

— O, domnule Rebreanu, nici nu știu cum să vă mulţumesc pentru marea cinste și bunăvoinţă pe care mi le arătaţi !

— Aici, însă, mă-ntrerupse el, n-avem timp și nici n-am putea vorbi în liniște. Te rog să-mi faci plăcerea unei vizite la mine acasă. Stau pe bulevardul Elisabeta, vizavi de noua Facultate de Drept. Când vrei să vii?

— Când binevoiţi să-mi spuneţi dumneavoastră!

— Perfect. Atunci, vineri, la orele 5, te aștept. Cu textul, bineînţeles. La bună vedere !

*

Nu mai spun ce a fost pe sufletul meu până vineri, când la 5 fără 5 am sunat, plin de emoţie. Mi-a deschis o subretă. Mi-am scos paltonul și căciula, era prin decembrie, și le-am pus în cuier. Apoi, fata m-a poftit într-o încăpere sobră, dar plăcută, unde în faţa unui birou impunător ședea în picioare Liviu Rebreanu. L-am salutat cu mult respect și cu justificată sfială. Mi-a întins mâna caldă și protectoare parcă și m-a condus la scaunul din faţa birou lui. Apoi s-a așezat.

— Ai adus textul?

— Da, domnule Rebreanu!

— Dragul meu, povestea asta a dumitale în versuri mi-a plăcut, în primul rând, pentru că este inspirată din folclorul nostru. Dar ce m-a atras mai mult ca orice din întreaga piesă este penultimul tablou, acela cu ţăranul care găsește pe câmp, când ară, oala cu galbeni. Și chiar dacă toată piesa dumitale ar fi o prostie, ceea ce nu este, bineînţeles, și tot ar merita jucată numai pentru valoarea acestui unic tablou ! Și pe mine demult mă bate gândul să scriu un roman-poveste, inspirat tot din folclorul nostru!

— Ce roman, domnule Rebreanu? am îndrăznit eu să-l întreb.

El a zâmbit șăgalnic, a dat din cap, alintat parcă, și mi-a răspuns cu o candoare copilărească:

— A, nu, lasă… îţi spun altă dată!

— Vă rog… vă rog din suflet, acuma!

El începu să râdă cu multă poftă:

— Ei, bine, fiindcă insiști, și mai ales pentru că ai venit aici invitat de mine, am să-ţi spun: vreau să scriu un roman umoristic în care eroul principal să fie „Tândală”!… Ei. şi acum hai să mai răsfoim puţin piesa dumitale… Să ne oprim la cele câteva semne făcute de mine la ședinţă și să le discutăm !

Am stat mai mult decât mă așteptasem. La plecare, amfitrionul meu n-a chemat subreta, ci m-a condus chiar el, până în antreu, și mi-a ţinut paltonul.

Bineînţeles că m-am opus, dar el mi l-a luat din mână și mi-a spus surâzător:

— Domnule Băjenaru, lasă-mă, te rog frumos, să-mi fac datoria de gazdă, așa cum o înţeleg eu!

Noapte bună, dragul meu, și mult succes!

*

Simţeam că mă doare pieptul și că bucuria ce mă sufoca trebuia să izbucnească, altminteri mă pierdeam.

Aveam trei oameni mari în comitetul de lectură al Naţionalului, care mă susţineau: Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și actorul Grigore Mărculescu, referentul piesei.

O și vedeam jucând în „Mintea” pe Sonia Cluceru, în „Norocul pe Alexandru Ghibericon, în „împăratul” pe Grigore Mărculescu. Îmi și făcusem distribuţia, peste capul regizorului, care nici nu știam cine va fi.

Dar, cu toate acestea, piesa nu s-a jucat niciodată, deși eu o prezentasem din nou, refăcută după sfaturile binevoitoare ale celor doi mari scriitori ai noștri.

Ghinionul meu a fost că, schimbându-se tocmai atunci legea teatrelor, s-a schimbat și „comitetul de lectură”, care, având alte *preocupări* dramatice, nu l-a mai interesat și soarta piesei mele.

Așa s-a încheiat activitatea mea de dramaturg pe scena Teatrului „Naţional”, rămânând din toată acea stă aventură literară cu marea satisfacţie că am avut prilejul de a sta de vorbă îndelung cu Liviu Rebreanu.

Camil Petrescu și Grigore Mărculescu, care, deși foarte ocupaţi, și-au găsit, totuși, timp să-i întindă o mână prietenească de ajutor unui tânăr plin de entuziasm, ce îndrăznise să bată, cu timiditate, la miraculoasele porţi ale teatrului, prin care era atât de greu de pătruns.

UN MARE OM DE OMENIE

Un mare *om de omenie* de la care am avut de învăţat, fără să-mi fi fost dascăl, a fost profesorul universitar Ion Simionescu de „Științele naturale”.

Când am avut cinstea și bucuria să-l cunosc mai îndeplinea două importante funcţii: președinte al „Academiei Române” și președinte al Societăţii de editură „Cartea Românească”.

Era cam prin anul 1941.

După ce mi-am tipărit lucrarea de doctorat în litere despre „Schiţele și nuvelele lui Delavrancea”, m-am gândit că n-ar fi rău să fac și un extras despre viaţa și opera lui Delavrancea, într-o broșură de 32 de pagini, pentru colecţia de popularizare „Cunoştinţe folositoare”, pe care o edita „Cartea Românească”.

Dar *pofta nu vine numai mâncând,* cum spune proverbul, ci și *văzând!* După ce mi-am admirat această broșură în librării, ce m-am gândit? Ce-ar fi să mai scriu una, de astă dată despre „Eminescu, dramaturg?” Pentru cei mai mulţi, Eminescu era poetul liric de dragoste. Foarte puţini știau că pe acest mare creator l-a preocupat și teatrul și că ne-a lăsat destule opere care ar putea alcătui un minunat spectacol comemorativ.

Am scris-o, am bătut-o frumos la mașină și m-am gândit să mă duc eu, personal, la „Cartea Românească”. Și, culmea curajului, m-am prezentat chiar la președintele instituţiei, profesorul Simionescu.

Foarte curios mi s-a părut faptul că secretarul profesorului m-a primit imediat, fără amânări, fără „ce doriţi cu dânsul?”, fără „lăsaţi aici lucrarea și veţi primi răspunsul acasă, etc”.

Profesorul Simionescu era un bărbat înalt între două vârste. Barba lungă și căruntă te-ar fi putut înșela. Semăna cu Nicolae Iorga. M-a întrebat cu blândeţe:

— Ce dorești dumneata?

— Domnule profesor, i-am răspuns cu vocea tremurată, eu sunt Grigore Băjenaru, fiul institutorului, care a tipărit la dumneavoastră „Cartea omului matur” și care…

El s-a-ncruntat puţin și m-a întrerupt imediat, zâmbind:

— Dar de ce te prezinţi dumneata în felul acesta?

Că ești fiul autorului Cutare… și-așa mai departe, când puteai foarte bine să spui „Eu sunt Băjenaru, autorul broșurii „Delavrancea”, apărută acum un an la „Cunoștinţe folositoare”. Dumneata ai trecutul dumitale și cartea de vizită proprie, așa că…

Nu mi-a venit să cred. Ia te uită că mă știe! Și, deși mustrător, ca un părinte bun și înţelept, ce frumos și încurajator mi-a vorbit, totuși!

— Domnule profesor… eu am mai scris o broşură în genul celeilalte!

— Foarte bine! Despre ce?

— Despre „Eminescu, dramaturg”!

El îmi zâmbi îngăduitor, ea unui copil naiv, și-mi replică sceptic:

— Mă întreb cam ce-ai mai putea să spui dumneata nou, original, despre Eminescu, când s-au scris despre el atâtea și-atâtea? Dar, în sfârşit, pentru că tot ai venit și, deci, te-ai deranjat, dă-mi, te rog, manuscrisul și spune-mi unde poţi fi găsit, ca să ţi se comunice rezultatul.

*

Peste două zile numai, pe la 9 dimineaţa, am primit un telefon:

— Aici, profesorul Ion Simionescu. Domnule Băjenaru, am citit lucrarea dumitale și mi-a plăcut, o găsesc interesantă chiar. Ţi-am și dat-o la tipar. Te rog să treci pe la casierie, să-ţi încasezi dreptul de autor. Ai de luat 2.000 de lei. La revedere și succes în continuare!

Am rămas uimit. Va să zică, un profesor universitar, pe deasupra și președintele „Academiei Române” și al „Cărţii Românești”, și-a găsit totuși timp să-mi citească, numai în două zile, o lucrare, s-o rezolve și să-mi anunţe dânsul personal aceasta, nu prin subalternii săi, cum ar fi făcut, fără îndoială, alţii !

Atitudinea profesorului Ion Simionescu nu mai are nevoie de absolut niciun comentariu!

TREI ORTACI DE-ODINIOARĂ

Pe bătrânul scriitor Aurel Bănuţ l-am îndrăgit din clipa în care l-am cunoscut, prin anul 1950. Pe vremea aceea lucram la „Observatorul astronomic popular” din bulevardul Ana Ipătescu nr. 21. De aci îmi venea ușor să mă reped în jurul orei 1 la „Cantina scriitorilor” care-și avea sediul în strada Mihai Eminescu. Iarna se dădea masa în două încăperi destul de spaţioase, elegante și foarte primitoare. Primăvara, vara și toamna, când starea vremii îngăduia, mâncam în grădina din fundul curţii, unde era o plăcere să stai cât mai mult. Din păcate, însă, după ce te ospătai, trebuia să cedezi locul celor nou veniţi.

Ambianţa la cantina scriitorilor era foarte plăcută.

Uneori, desigur datorită acelora ce ședeau la masă, atmosfera era plină de farmec… și de multe ori, comesenii se-ntrerupeau din mâncat și izbucneau în hohote de râs!

Astfel, în decursul anilor, cât am mâncat la „Cantina scriitorilor”, pe când se afla în casa din strada Eminescu, am avut aleasa cinste și marea bucurie să stau la aceeași masă cu Alexandru Cazaban, generalui C. Argeșeanu, Nicu Karmer, Neagu Rădulescu, Marin Preda, Mihnea Gheorghiu, Radu Tudoran, etc.

În mod obișnuit, veneam printre primii la cantină și mă așezam întotdeauna la aceeași masă. Oaspeţii mai vârstnici se așezau împreună, iar cei tineri, care, de obicei, soseau mai târziu, ocupau locuri pe unde găseau. De aceea am fost foarte mirat, când, într-o zi, îl văd pe Aurel Bănuţ că se ridică de la masa lui, unde era cu trei tovarăși cam de aceeași etate (adică bătrâni), vine la masa mea (eram singur), se-nclină foarte politicos și-mi spune:

— Bună ziua, domnule Băjenaru. Scuzele mele, dacă te conturb cumva! îmi dai voie să iau loc la masa dumitale?

M-am ridicat imediat în picioare și i-am răspuns oarecum emoţionat, oferindu-i scaunul de lângă mine:

— E o mare cinste și plăcere pentru mine, stimate domnule Bănuţ! Poftiţi, vă rog !

După ce s-a așezat, și-a pus mâna pe mâna mea și-a adăugat parcă puţin cam stingherit:

— Să nu te surprindă gestul meu așa, hodoronctronc, cum ziceţi dumneavoastră regăţenii, și nu-mi lua, te rog, în nume de rău, ce-ţi spun, dar m-am săturat de cei de la masa mea, ca de mere pădureţe, crede-mă! De fiecare dată, fac aceleași și aceleași glume nesărate și nu mai găsesc alte subiecte de comentat decât despre bolile lor, ce discuţii au cu nevestele, dar nu te mai pisez, că nu vreau să te plictisesc și să mă iei cumva în grijă… Am vrut numai să-ţi motivez!

— Domnule Bănuţ, vă repet că mă simt onorat și faptul că stăm la aceeași masă e o mare bucurie pentru mine.

— Sunt convins că dumneata n-ai să mi te vaiţi de nicio boală, întrucât am impresia că ești sănătos tun. Iar eu, de asemenea, nu mă plâng de sănătate. Cei slabi să știi că sunt mult mai sănătoși și mai rezistenţi decât cei corpolenţi! Eu, la cei aproape șaptezeci de ani ai mei, mă simt… ca de vârsta dumitale!

— Vă doresc mulţi ani înainte cu aceeași vigoare!

— Eu, dragule, sunt născut în 1882 și sunt același leat cu fie iertaţii și pomeniţii întru glorioasă amintire: Aurel Vlaicu și Octavian Goga, cu care am fost prieten la toartă, cum se spune!

Auzind acestea am fost cuprins de o puternică emoţie și probabil că m-am transfigurat, că Aurel Bănuţ m-a întrebat cu grijă:

— Dar ce-i, nu te simţi bine cumva?

— O, nu. Mă simt chiar foarte bine, însă faptul că i-aţi cunoscut alte de aproape pe Aurel Vlaicu și pe Octavian Goga m-a impresionat extraordinar… E pentru mine o revelaţie… care… care…

— L-ai cunoscut pe vreunul din ei?

— Într-un fel, pe amândoi! Pe Aurel Vlaicu nu l-am cunoscut personal, dar l-am văzut zburând în 1913, când aveam șase ani, la Cotroceni. Tot cam pe atunci a zburat, pe deasupra șoselei Kiseleff, ia bătaia cu flori, una din cele mai alese și vesele distracţii ale bucureștenilor. Pe șosea treceau agale, la pas, trăsuri elegante într-un sens și-n altul, iar ocupanţii lor îşi aruncau flori unii într-alţii, făcând mare haz.

Bineînţeles că florile erau aranjate în așa fel de florari, ca să nu vatăme în niciun fel delicata piele a doamnelor și domnișoarelor combatante, care și ele îi băteau pe domni cu flori, fără să aibă, însă, prea mare grija de obrazul acestora! La una din aceste bătăi cu fiori de prin 1912 sau 1913, Aurel Vlaicu a fost atracţia de căpetenie a zilei!

— Interesant! N-am știut acest amănunt.

— Îmi pare nespus de rău că nu v-am cunoscut mai demult, domnule Bănuţ: aș fi avut în dumneavoastră un mare și bun sfătuitor!

— Cum așa?

— Eu am scris pentru *„Radio”* o sumedenie de scenarii la emisiunile pentru copii, având ca subiecte mari figuri ale trecutului nostru, ale voievozilor noștri și ale scriitorilor noștri. Horia, Cloșca și Crișan, Tudor Vladimirescu, Mihai Viteazul,

Ștefan cel Mare, Mircea cel Bătrân, Anton Pann, Ion Creangă. Printre alte strălucite personalităţi ale ţării noastre m-a pre ocupat și „flăcăul de la Binţinţi” și am scris un scenariu, în care talentatul nostru actor Ion Manta a făcut o mare creaţie și care s-a transmis de multe ori!

Ei, bine, mă gândesc că de v-aș fi cunoscut pe dumneavoastră acum câţiva ani, aș fi avut mai multă bogăţie de informaţii, părţi anecdotice și scenariul meu ar fi fost mult mai interesant!

— Cred că și așa a fost destul de bogat în informaţii, îmi răspunse domnul Bănuţ, surâzând. Important este faptul cum a fost scris și, după cum îmi vorbești, îmi dau seama că l-ai scris cu multă dragoste pentru acest genial înaintaș al aviaţiei noastre!

— Așa și este. Am citit tot ce s-a scris despre Aurel Vlaicu. Cel mai mult m-a ajutat voluminoasa operă a lui Victor Ion Popa: „Măistorașul Aurel, ucenicul lui Dumnezeu”. De ce n-aţi scris dumneavoastră un roman cu viaţa lui Vlaicu? Aţi fi fost cel mai indicat!

Aurel Bănuţ surâse sfios și protestă cu delicateţe:

— Ba, tocmai că nu aș fi fost cel mai indicat. Eu l-am cunoscut foarte bine, am fost prieten bun cu el, l-am iubit sincer și l-am admirat ca pe un geniu ce se afla, însă cum ora să scriu despre un asemenea bărbat ilustru ceva serios, când eu sunt umorist. Ai citit „Tempi passati” de mine?

— Bineînţeles, și mi-a plăcut foarte mult, cu atât mai mult cu cât și eu mă consider umorist în unele cărţi de-ale mele!

— Păcatul e că pe mine mă atrage numai umorul, așa încât nu puteam să abordez un subiect în care eroul principal să fie Aurel Vlaicu. Dar ia spune, pe Octavian Goga l-ai cunoscut?

— Am avut această mare bucurie. L-am văzut și l-am cunoscut personal la sculptorul Dimitriu-Bârlad.

O „meditam4”, cum se spune, pe fiica cea mică a sculptorului, Sanda, distinsa balerină de mai târziu, care-și dădea examenele în particular. Octavian Goga venea la Dimitriu-Bârlad să-i modeleze figura într-un bassorelief. La una din aceste vizite, sculptorul, care-mi fusese profesor de desen la liceul „Lazăr” și mă știa îndrăgostit de scriitori, m-a chemat în atelier și m-a prezentat marelui nostru poet, care mi-a întins nuna cu multă simpatic și a rostit câteva cuvinte de circumstanţă. Eu, care, pe vremea aceea, la 25 de ani, eram ahtiat de teatru, i-am spus că am aplaudat la „National” piesele lui: „Domnul notar” (cu: Iancu Petrescu, Romald Buifinschi, Iancu Brezeanu și Ana Luca) și „Meșterul Manole” (cu Storin în rolul titular). Poate că i-ar fi făcut mai multă plăcere să-i vorbesc ceva despre formidabilul poem „Oltul”, care-ncepe cald, molcom, ca o poveste „Mult iscusita vremii slovă” și se termină atât de vijelios, de impetuos, cum curge câteodată însuși râul!

— E, unui autor îi face plăcere să-i vorbești despre orice operă a sa, zâmbi Aurel Bănuţ. Mai puţin îl încântă să-i lauzi lucrările altora!

— Într-adevăr!

— În tinereţe, dragule, eu am colaborat tare frumos cu Goga, cu *Tavi,* cum îi

spuneam în intimitate.

Prin 1902, când ne aflam amândoi la studii, la Budapesta, am înfiinţat revista românească „Luceafărul”, pe care eu am ajutat-o, fără precupeţire, să apară în cele mai bune condiţiuni. Hei, Goga ar fi fost cel mai mare poet modern al nostru, dacă nu se-avânta în politică.

Dar sosirea primului fel de mâncare a întrerupt interesanta noastră conversaţie. Aurel Bănuţ a încheiat, spunându-mi semnificativ:

— Mă bucură nespus, dragă domnule Băjenaru, că vorbim aceeași limbă. Intuiesc că noi mai avem multe să ne spunem. Dar vorba Românului: „N-au intrat zilele-n saci.

UN OM… NESUPĂRĂTOR

Am avut plăcuta ocazie să mănânc de câteva ori, la aceeași masă și cu Alexandru Cazaban, la „Cantina scriitorilor”. Toţi îi căutam. Societatea: era un om deosebit desimpatic, bun povestitor și plin de haz.

Într-o vreme a fost tare, tare amărât și dezgustat de viaţă; o groaznică nenorocire se abătuse asupra capului sau albit de ani: unica și talentata sa fiică Matilda se prăpădise în urma unui stupid accident de tramvai.

Apoi, după ani, și-a revenit: timpul le vindecă pe ţoate!

Începuse să-și reediteze cărţile și era încântat. Într-o zi îl văd că vine la mine, mă ia de-o parte și-mi spune confidenţial:

— Mă „am ceva de vorbit cu tine!

— Vă stau la dispoziţie, iubite — maestre!

— Știi că am început să-mi retipăresc cărţile!

— Am aflat, m-am bucurat și abia aștept să le re citesc în noile ediţii!

— Îmi pare bine de ce-mi spui; dar vorba e că mă aflu într-un impas. Nu-mi găsesc două din cărţi: „Un om supărător” și „Între frac și cojoc”. Și eu știu că tat-tu le are, că i le-am dat eu cu dedicaţie. Așa că fii bun și spune-i că-l rog tare mult să mi le împrumute să le bat la mașină și i le dau înapoi imediat! Da?

— Cu multă plăcere, maestre, numai să vrea, că-l știţi ce ciudat este când e vorba de cărţi. Dacă pot să-i spun așa, el e și bibliofil și biblioman…

— Las’ că-l știu, dar pe mine n-o să mă refuze!

Mâine te-aștept la cantină cu cărţile!

A doua zi, Alexandru Cazaban, după cum spusese, mă aștepta sub umbrar.

— Ei, le-ai adus? Văd că ai o servietă în mână!

— Dar nu sunt în servietă!

— Ce vorbești? Cum, e-n stare Băjenaru să-mi facă figura asta? De unde naiba să fac rost de ele?!

De ce nu vrea să mi le împrumute?

— Maestre, am să vă reproduc întocmai ce-a spus el, fără să vă supăraţi pe

mine, pentru că eu sunt, cum se zice, „purtătorul de cuvânt” !

— S-aud!

— Spune-i lui Cazaban, că dacă el n-a fost în stare să-și păstreze măcar câte un exemplar din cărţile lui în bibliotecă, eu ţin foarte mult să-l am pe Cazaban în biblioteca mea… Și, dacă i le dau, mi-e teamă că nu mi le mai văd înapoi. Că cică, Robert de Flers ar fi spus că o carte împrumutată se simte atât de jignită de acest gest, încât nu se mai întoarce niciodată la stăpânul ei! Iar Boileau, cică ar fi spus și el: „Vai, tristă soartă are o carte împrumutată; adesea e pierdută sau deteriorată!”

— Ia ascultă, mă, ce ești candriu, ai de gând acu’ să-mi ţii o conferinţă cu subiectul ăsta?

— Nu, maestre, eu vă reproduc strict ce v-a transmis bătrânul! M-a pus să le-nvăţ pe dinafară ca să le ţin minte și pentru mine!

— Sucit om mai e și tat-tu ăsta! se-ncruntă Cazaban.

— Este, într-adevăr, fiindcă e păţit, n-o face din răutate. A pierdut multe cărţi împrumutate până acum. Mi-a spus și două anecdote, foarte ia „apropo”…

— Dă-le-ncolo! Ce, de anecdote îmi arde mie acum?

— Dar m-a sfătuit să vi le spun abia după ce vă dau cărţile!

Cazaban se lumină brusc la faţă:

— Ei, vezi, săracul, tot ţi le-a dat. L-am bârfit de pomană! Dă-le-ncoa; d-abia aștept să le văd, drăguţele! Astea au rămas copiii mei… fetiţele mele! adăugă el înduioșat. E, acu, e-n regulă, poţi să-mi spui și anecdotele alea, sunt dispus să le-ascult!

— E, mare lucru nu e de ele, dar sunt semnificative. Prima: Un oarecare avea o bibliotecă foarte frumoasă și variată. Cineva, care venise la el în vizită, văzând ce comoară de cărţi are, îl rugă stăruitor să-i împrumute o carte pe care-o ochise și care-l interesa.

Dar gazda îi răspunse categoric:

— Nu te supăra, amice, dar nu obișnuiesc să împrumut cărţi nimănui, oricine ar fi acela!

— Dar îţi dau cuvântul meu de onoare că ţi-o înapoiez în cel mai scurt timp!

— Te rog, nu insista, că nu împrumut din principiu! Eu am o vastă experienţă în materie de împrumutat cărţi! Apoi, brusc, cu o sinceritate cinică: Vezi dumneata biblioteca asta? Ei, bine, află că toată este alcătuită numai din cărţi pe care le-am luat cu împrumut de pe la cunoscuţi și prieteni ! Așa că…

— Și a doua? întrebă Cazaban, amuzat.

— A doua, continuai eu, este reversul medaliei, adică al primei anecdote. Un domn foarte distins avea în biroul lui o bibliotecă enormă, dar goală. Numai în miuov, pe un raft, se răsfăţa singură o carte mare, groasă, frumos legată în piele neagră. Foarte intrigat de ciudăţenia asta, un cunoscut îl întreabă:

— Dragul meu, ce rost are o bibliotecă atât, de mare pentru o singură carte?! O consideri, oare, într-atât de valoroasă, încât nu merită să-i stea alături nicio altă carte?

— A, nu, răspunse maliţios stăpânul casei, nu, cartea solitară pe care o vezi,

lăfăindu-se singură în bibliotecă, este catalogul tuturor cărţilor pe care le-am împrumutat prietenilor mei și nu mi le-au mai înapoiat!

Cazaban râse.

— Asta e tare de tot! Săi spui lui tat-tu că-i mulţumesc și că mă voi strădui să-l contrazic pe Robert de Flers al nostru.

DON GENERAL

Venise toamna.

După câteva zile călduţe, uscate, pline de farmec primăvaratic, vremea se burzului; norii se strângeau pe cer tot mai deși, un vântișor rece începuse să sufle dinspre miază-noapfe și primele picături de ploaie se scuturară pe frunzele galbene-roșcate, prelingându-se alene pe asfaltul cenușiu. Ne mutarăm din nou cu cantina în casă. Era tare plăcut la adăpost pe o vreme neprietenoasă. Într-o joi, Cazaban sosi mai devreme și se așeză la masa noastră, a celor tineri (pe vremea aceea), strigând vesel:

— Băieţi, s-a dat drumul la vânătoare! Vă cer bilet de voie pe două zile, vineri și sâmbătă, că… duminica n-avem cantină. Luni sunt înapoi, să vă povestesc ce isprăvi am făcut!

— Cine mai merge sau, mai bine zis, cu cine te duci, coane Alecule?

— Dragii mei. Ca să vă răspund la amândouă întrebările, mai merge Mihail Sadoveanu și mă duc cu el!

Unde? Să nu mă-ntrebaţi, că nici eu nu știu Con’ Mihai, cum îl mângâiaţi voi — ăștia juniformi, a spus că vrea să-mi facă o surpriză. Dar eu chitesc că vom trage la baltă, că lui îi place să vâneze, dar și să pescuiască! Și l-am auzit vorbind la telefon despre niște cârlige, așa că… însă mi-a atras atenţia să nu mai fac glume nesărate, zice el, în faţa oamenilor care ne-nsoţesc, c-altminteri nu mai merge cu mine, „jamais de la vie!”[9]

— Dar ce glume ai făcut, coane Alecule?

— E, glume nevinovate, acolo, dar e dânsul… pretenţios. Ascultaţi și voi ce s-a-ntâmplat şi-o să-mi daţi dreptate. Toamna trecută, tot așa cam pe vremea asta, plecăm la vânătoare spre Comana. Ca s-ajungem la pădure, trebuia să trecem apa. Găsim doi oameni luntrași, care erau și vânători și pescari. Când să facem tocmeala cu ei, eu n-am de lucru și, șugubăţ cum mă știţi că sunt din fire, mă adresez foarte respectuos lui Sadoveanu:

— Don general, aţi luat momeală pentru pești?

— Am luat, Alecule, îmi răspunse el, stăpânindu-și un surâs. Mulţumesc de grijă!

— E… don general, nu mai uit din tinereţe, de când eram ordonanţă la

[9] Niciodată în viața lui ! (în lb. franceză).

dumneavoastră cum m-aţi muștruluit c-am uitat odată momeala… și de-atunci…

— Da… nu-mi mai aduc aminte, spuse el molcom, de parcă și-ar fi rostit un titlu de carte!

— Ehei, făcui eu, oftând, dar mi-aduc eu aminte ce scatoalce am mai mâncat de la dumneavoastră…

Și-aveţi şi-o mână grea, maică, măiculiţă!

— Bine, bine, lasă aiestea, Alecule, acum! Mormăi Sadoveanu plictisit, să ne amintim de ceva mai plăcut!

— La voia dumneavoastră, să trăiţi, don general!

Oamenii îl priviră cu respect crescând pe Sadoveanu și amuţiră. Ce e drept: era un general, în civil, tare impozant.

Când să ne suim în luntre, eu, iar:

— Să trăiţi, don general, staţi în partea asta, că vă dă soarele-n ochi și p-ormă nu mai vedeţi bine când v-o sări vânatul în faţă!

— Mulţămesc, Alecule! Dar tu ai luat alice destule?

— Da, să trăiţi, don general, măcar să le-mpușcăm pe toate și cu folos.

Cei doi luntrași trăgeau tăcuţi la rame și se-ntrebau cine-o fi generalul ăsta așa de gras și de tăcut.

Cât a durat traversarea apei, eu am ţinut-o într-una cu: don general în sus, don general în jos… nu-mi tăcea gura o clipă de-i amuţisem p-ăia de lângă noi.

Am băgat de seamă că Sadoveanu începuse să se complacă în rolul ăsta de general. Și ca să spun una și mai tare, de pe front, care să-i impresioneze pe luntrași, zisei:

— Dar vă mai aduceţi aminte, don general, de asaltul ăla de la Oituz, când eraţi colonel și-aţi fost grav rănit la picior, de nu mai puteaţi să mergeţi…

Și nu era nici sanitar, nici ambulanţă… nimic !

— Cum să nu-mi aduc aminte ! oftă Sadoveanu, intrând definitiv în rol. O, ce timpuri, ce timpuri !

Luntrașii rămăseseră cu gurile căscate și trăgeau la rame în dorul lelii. Și-atunci, în tăcerea ce se lăsase, de nu se mai auzea decât clipocitul lin al apei tulburate de lopeţi, dădui lovitura de graţie:

— Dar ascultă, generale, dacă nu eram eu să te iau în cârcă și să te car, în tranșee, așa e că „o fleșcăiai?!"

Sadoveanu la început se-necă de stupoare; apoi începu să râdă, iar cei doi crezură că visează. Când ne-am dat jos din luntre pe malul înverzit, au înţeles că totul fusese o glumă și că generalul fusese avansat în grad de mine. De fapt, ca s-o spunem p-a dreaptă, eu nu i-am dat rangul pe care-l merita cu adevărat, că Sadoveanu poate fi considerat pe drept „mareșal al literaturii române"!

— Bine, bine, dar nu s-a supărat?

— Dacă a râs înseamnă că nu s-a supărat; oricât pare el de sobru, câteodată-i plac și lui glume de-astea mai… aparte!

— Dar a avut, totuși, grijă, cum ziseși, să te roage să nu mai faci glume nesărate, parcă?!

— Ei. Asta-i altceva!

DIPLOMATUL ȘI PLĂCINTARUL

La una din ultimele reuniuni colegiale de sărbătorire a nu mai știu câţi ani de la absolvirea liceului, colegul meu de clasă George Nenișior, nepot al marelui om politic Nicolae Titulescu și unul din foștii săi secretari, ne-a povestit, la masa festivă, cele ce urmează, în legătură lot cu o aniversare asemănătoare, dar mult mai veche decât a noastră:

— Era prin 1930, Nicolae Titulescu se afla în culmea succesului, când foștii săi colegi de liceu au organizat sărbătorirea a 30 de ani de la absolvirea cursurilor secundare, și, cum era firesc, l-au invitat și pe tovarășul lor de școală, acum aureolat de faimă internaţională.

Bineînţeles că Titulescu a lăsat toate treburile și s-a dus, cu multă plăcere, la nostalgica aniversare.

Totul s-a desfășurat după tipic adunare în curtea liceului, strângeri de mână și îmbrăţișări călduroase, întrebări de tot soiul, mai mult sau mai. Puţin indiscrete, intrarea în clasa respectivă și așezarea în bănci, din nou în faţa zeilor didactici de odinioară, care mai rămăseseră încă nemuritori pentru scurtă vreme; apoi strigarea catalogului (sau, ca să mă exprim mai radical, „facerea apelului"), cu informaţiile biografice de rigoare din partea foștilor elevi, depanarea câtorva amintiri hazlii din viaţa școlară de odinioară, o scurtă lecţie predată de cel mai puţin ramolit dintre profesorii de faţa, și-apoi plecarea „in corpore" la restaurantul unde urma să aibă loc tradiţionalul banchet sau, cum obișnuiesc să se exprime unii convivi austeri și maliţioși, „festinul odios".

Dar iată că, la adunarea foștilor elevi, în curtea marelui liceu de pe atunci din Craiova, a avut loc o scenă neașteptată și foarte impresionantă prin naivitatea și hazul ei.

La aniversare venise și un *neinvitat,* care ţinuse să ia parte neapărat la festivitate, întrucât se socotea foarte îndreptăţit la aceasta: doar el îi cunoscuse din frageda lor tinereţe pe toţi elevii, îi tutuise, ba, mai mult. Îi hrănise în recreaţie de multe ori, pe datorie și fusese, în nenumărate rânduri chiar, bancherul tor binevoitor, căci îi mai împrumuta și cu bani la nevoie.

Și acesta nu era altcineva decât pitorescul și simpaticul chir lani, un grec plăcintar, care venea zilnic cu tablaua plină cu plăcinte calde, cu carne și cu brânză. Pe care le desfăcea, cât ai bate din palme, în faţa înfometaţilor săi mușterii, strigându-și cât îl ţinea gura, cu accentul lui levantin, marfa din care se ridicau aburii plăcut mirositori:

— Ia plaţinta — plaţinţora cu zahăr și scorţișora…grecu; faţe, che la românu' plaţe! Cu carne și cu brânza, faţe bine la rinza!

Era pentru prima oară când „băieţii" îl vedeau fără nelipsita lui „tabla cu plăcinte" cu dichis așezată pe un cărucior bine căptușit cu tinichea, înăuntrul căruia ardea mocnit jăratecul ce ţinea cald deliciosul său produs de patiserie! Îmbătrânise mult

vechiul plăcintar, albise de tot, se rotunjise la trup, iar ridurile i se adânciseră ca niște șănţuleţe pe faţa-i încă îmbujorată-și surâzătoare.

A fost o explozie de bucurie pentru toţi cei de faţă!

— Ei, chir Iani, chir Iani, bine-ai venit!

— Bine v-am găsit, dragii mei! Te faţeţi? râspunse bătrânul plăcintar, privindu-i pe deasupra ochelarilor legaţi de urechi cu sârmă; ochii lui albaștri căutau pe cineva anume. Și, când bătrânul îl găsi pe cel căutat, se opri în faţa lui, zâmbi cu duioșie, dar și cu neţărmurită admiraţie și satisfacţie, îl bătu pe umăr și zise cuprins parcă de o mare fericire:

— Mare om ai azuns tu, ma Titulescule! Brava ţie!

Toţi izbucniră în hohote de râs, dar mai mult decât toţi Titulescu. Care-l îmbrăţișă pe bătrânul plăcintar cu toată efuziunea și având lacrimi în ochi, îi râspunse:

— Mai ţii minte, chir Iani, când îmi dădeai plăcintă pe datorie?

— Io să nu ţin minte? Dar tu mai ţii minte, Titulescule, când te-mprumutam și cu câte un polișor să-ţi cumperi dicţionare, că tac-tu te ţinea din scurt la bani?

— Cum să nu ţin minte, chir Iani? Dacă ai ști câtă bucurie mi-ai făcut?! De n-ai fi venit dumneata aci, eu n-aș fi avut timp să te caut, deși-voiam să te-ntâlnesc neapărat. Dar știi cum e meseria mea: „Tot pe drum, pe drum, pe drum!”

— Şi mă rog, ţe te faţea sa dorești să mă întâlneşti, cum ai spus-o?

— Ca să-ţi dau o parte din dobânda ce ţi se cuvine pentru plăcintele pe datorie și pentru împrumuturi!

Și Titulescu, cu abilitate și iuţeală de prestidigitator, scoase portofelul de la piept și apucând delicat o hârtie de o mie de lei nouă-nouţă, o întinse plăcintarului, o luă cu o mână tremurândă de emoţie, iar cu dosul celeilalte îşi alungă lacrimile ce se grăbeau pe obrazul lui ofilit de bătrâneţe!

Exemplul marelui om politic fu de îndată urmat de foștii clienţi ai aceluia care-i hrănise ani de-a rândul, fiecare dându-i după puterea sa.

Iar Iani — Plăcintarul, după ce dădu mâna cu toţi, şoptind mai mult pentru el: *efharisto poli* — mulţumesc, în limba ce n-o mai vorbise de zeci de ani, se retrase cu faţa la „băieţi”, făcând temenele, până ce ieși așa, ca o umbră, pe poarta cea grea a impunătoarei clădiri!

MARELE DASCĂL AL NEAMULUI

Nimic mai greu, în materie culturală, decât să vorbeşti despre strălucitoarea personalitate a lui Nicolae Iorga, despre vastitatea preocupărilor sale, despre complexul de însușiri superioare, nemaiîntâlnite. Până astăzi, în lume, la niciun alt bărbat de cultură.

Prodigios în tot ce s-a manifestat ca: istoric, poet, dramaturg, ziarist, scriitor, filosof, profesor, orator; numai ca om politic nu s-a bucurat de succese!

Am avut marea satisfacţie intelectuală de a asista la cursul său de „Istoria

literaturii române 4, ţinut în anul universitar 1928 — 1929. Pe când era și rector al Universităţii din București.

Îmi luasem absolvenţa la materia amintită, dădu sem examene atât cu profesorul Ion Bianu, care ieșea la pensie, cât și cu succesorii săi, noii profesori Nicolae Cartojan și Dimitrie Caracostea.

Dar după plecarea lui Bianu, Iorga a hotărât să facă el un curs de sinteză a istoriei literaturii române și l-a făcut.

Nu aveam nicio obligaţie să urmez acest curs, dar m-am prezentat cu regularitate la fiecare prelegere, fiind convins că voi avea multe de învăţat și că lecţiile marelui savant vor fi pentru mine o delectare de înaltă spiritualitate.

Și m-am felicitat ţoată viaţa pentru acest gând fericit.

Nu mai este cazul să-l prezint pe Nicolae Iorga ca om; atâta spun că era un bărbat cu o înfăţișare impunătoare, avea cea mai vie și inteligentă privire pe care am întâlnit-o la cineva și era peste putinţă să nu te ca priveze de la primele cuvinte rostite.

Îi plăceau divagaţiile, dar acestea constituiau farmecul prelegerilor sale, căci erau deosebit de interesanté, inedite și. Mai cu seamă, amuzante.

Ţin minte că, odată, vorbind despre „epoca lui Constantin Brâncoveanu”, s-a oprit de multe ori. Cum era și firesc, la Stolnicul Constantin Cantacuzino, fostul student de la Padova. şi a venit cu următoarea anecdotă, deosebit de semnificativă:

— După cum ştiţi, dragii mei. Stolnicul Constantin Cantacuzino era un bărbat de aleasă cultură, dublată de o mare abilitate diplomatică. L-aș asemăna întrucâtva cu celălalt om de mare valoare din Moldova, logofătul Miron Costin. De altfel, surâse el cu destulă maliţiozitate, amândoi au avut ocazia să ajute la schimbarea multor domnitori de-a lungul vremii lor.

Dar nu despre aceasta este vorbă acum.

Într-o vară, stolnicul a plecat să se odihnească ia un conac de-al lui în apropierea Bucureștilor.

Dar iată că tocmai atunci sosi în Capitală un ambasador francez, căruia Vodă-Brâncoveanu trebuia să-i dea un răspuns urgent. Dar cum sta la îndoială încă asupra acestui răspuns, se repezi de îndată un olăcar la stolnic, pentru a-l ruga pe acesta să vină cât mai grabnic la București, având a se sfătui cu domnia-sa într-o împrejurare de mare taină.

La sosirea olăcarului, stolnicul tocmai se afla la umbra unui salcâm, având pe masă o pepenoăică verde cu miezul roșu zemos, pe care-l tăia cu dichis, luând bucăţelele fără grabă, ca să le simtă gustul mai în de lung.

Cinci auzi de chemarea lui Brâncoveanu, de bună seamă că nu fu prea încântat și întrebă:

— Da ce s-a-ntâmplat, mă, de trebuie să vin așa, napristan la curte? C-o fi ceva? Tu nu știi nimica?

Olăcarul ridică din umeri și răspunse:

— De știut nu pot a știre, măria-ta, dar bănuiesc care-ar putea fi pricina!

— E?

— A sosit az noapte la curte ambasadorul Franţei și pesemne că măria sa vrea să se sfătuiască cu măria ta!

— Pesemne! zâmbi enigmatic stolnicul! apoi adăugă, privindu-l ţintă în ochi pe olăcar: Vezi, bă, ce prost e vodă, când nu sunt eu la București?!

*

La altă prelegere, Iorga, după ce ne-a vorbit ne larg despre marele bărbat de stat Mihail Kogălniceanu, a încheiat, zâmbind cu șiretenie:

— Desigur că mulţi dintre dumneavoastră v-aţi întrebat, în repetate rânduri, de ce domnitorul Mihail Sturza și-a trimis beizadelele la studii, la Berlin, împreună cu Mihail Kogălniceanu?

Într-adevăr că lucrul e de mirare, dar explicaţia e foarte simplă. Am să vă spun eu.

Mama lui Kogălniceanu era o femeie tânără, deosebi de frumoasă, dar căsătorită cu un boiernaș bătrâior și nu prea arătos. Domnitorul Mihail Sturza, înainte de a domni, o simpatizase foarte mult pe mama lui Kogălniceanu și din această simpatie deosebită a venit pe lume Mihail Kogălniceanu. Care a fost botezat cu numele domnitorului, adică Mihail. Desigur că, după aceea, era firesc ca Mihail Sturza să aibă grijă de fiul… simpatiei sale. Mai târziu, însă, când Kogălniceanu, — împreună eu alţi tineri revoluţionari, s-a răzvrătit împotriva domnitorului, acesta nu a stat mult pe gânduri ca să-l închidă.

De o constituţie delicată și nesuportând regimul închisorii, Mihail Kogălniceanu s-a îmbolnăvit de plămâni, ceea ce l-a alarmat pe tatăl său prezumtiv, bătrânul Kogălniceanu, care s-a dus la Mihail Stuvza și, cum se spune, a căzut la picioarele tronului și a strigat cu lacrimile-n ochi:

— Ce facem, măria-ta, că *ne moare feciorul?*

Ceea ce l-a determinat pe domnitor să-l trimită neîntârziat pe tânărul Mihail Kogălniceanu în surghiun, la o mănăstire, unde acesta și-a revenit!

*

Iorga avea o mare admiraţie pentru Delavrancea.

Aceasta, probabil, l-a făcut s-o determine pe distinsa noastră colegă Emilia Șt. Milicescu, mai târziu profesor universitar, să scrie o valoroasă monografie, în chinată marelui nostru scriitor, orator și om politic.

La unul din episoadele sale recreative, Iorga ne-a spus, surâzând:

— L-am cunoscut bine pe Delavrancea și pot să spun că mă mândresc cu prietenia pe care mi-a acordat-o.

Odată, pe când mă plimbam, pe Șoseaua Kiseleff, ajunsesem, mi se pare, la rondul al doilea și mă-ntorceam spre oraș. — iată că mă ajunge din urmă Delavrancea — accentua el, râzând — într-un muscal[10] ultra elegant!

„— Ce faci, mă Iorguţule? așa îmi spunea el…Încotro?”

---

[10] Așa se spunea pe scurt trasurilor luxoase, cu cauciucuri la roți, cu cai de o mare frumusețe și-cu birjarii muscali, îmbrăcați în costume de catifea bleumarin.

„— Spre Universitate, coane Barbule!”

„— Hai că te duc eu cu trăsura pân-acolo sau unde vrei! mai tăifăsuim puţin că nu te-am văzut de mult!”

Bineînţeles că m-am urcat în trăsură și am pornit, savurând mai departe aerul curat de-atunci, ciripitul păsărilor și, mai cu seamă, strigătul de sopran al muscalului de pe capră, când voia să atragă atenţia vreunui trecător distrat, sau chiar vreunui tovarăș de-al lui de breaslă, la intersecţii: „eppaa!”

Dar iată că amintirea acestei plăcute preumblări cu trăsura, însoţindu-l pe Delavrancea, mi-a himis gândul la o altă preumblare mult, mult mai veche și foarte puţin cunoscută, cu două trăsuri și tot cu Delavrancea, dar, de data aceasta, fără mine.

Este cunoscut faptul că mulţi din prozatorii noștri de seamă și-au început curiera literară prin a scrie versuri. Și unii dintre ei le-au comis și mai târziu.

Alexandru Odobescu, I.L. Caragiale, Ion Creangă, Calistrat Hogaș, I. Al. Brătescu-Voinești, Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Mihail Dragomirescu, Ionel Teodoreanu și acela care vă vorbește în momentul de faţă!

Dar să-l adăugăm acestui șir și pe Delavrancea. La vârsta de 18 ani, când a început el să scrie, își găsea muzele la fiecare pas și orice nouă cunoștinţă feminină era un fericit motiv de inspiraţie.

Versurile lui sunt lirice și i-au fost inspirate: unele de diferite fete. „Licuţa”, „Kati” (ce i-au înfiorat sufletul de adolescent romantic), iar altele, de locurile pline de negrăit, farmec ale copilăriei. Și cum era firesc, tânărul trubadur a fost vizibil influenţat de către poeţii lirici la modă pe atunci: Alecsandri și Bolintineanu.

Și iată că în 1878, deci când tânărul bard avea 20 de ani, îşi tipărește versurile sub titlul de „Poiana Lungă” — amintiri de Barbu. Aceasta a fost prima semnătură a lui Delavrancea — cel de mai târziu.

Cum i s-a dat de veste că broșura e tipărită, Barbu a luat o trăsură, și-a pus pachetele cu cărţi la picioare, fără îndoială că nu putea să fie un tiraj prea mare, și a pornit pe la toate librăriile mai cunoscute din București, să și le distribuie singur.

Dar, în noaptea aceea, s-a întâmplat o poznă, o ciudăţenie, care a provocat în sufletul tânărului ucenic al Euterpei o întorsătură de 360 de grade, dacă pot spune astfel.

Tocmai în noaptea acelei zile atât de fericite pentru el, lui Barbu (nu era încă Delavrancea, așa că-i voi spune pe numele de botez) i-au căzut în mână pentru prima oară (poate i le-o fi strecurat vreun Zoil invidios) câteva numere din „Convorbiri literare”, în care erau publicate primele poezii ale lui Eminescu.

Fără îndoială că citirea lor l-a tulburat peste măsură de mult pe Barbu, al cărui spirit de obiectivitate s-a înălţat în cugetul lui mai impetuos ca niciodată. Ce semnificaţie mai puteau avea palidele sale versuri, alături de creaţiile lui Eminescu, care, totuși, deși mai în vârstă cu opt ani, încă nu avea tipărit un volum de versuri?!

După o noapte agitată de insomnie, în care, desigur, surâse Iorga, Barbu a avut destulă vreme să primească multe sfaturi și să aleagă, chiar dintre cele mai bune, iată că a procedate într-un chip neașteptat și care i-a făcut cinste. A doua zi, dis-

de-dimineaţă, tot într-o trăsură, a pornit-o în oraş, luând la rând toate librăriile la care fusese în ajun şi retrăgându-şi toate volumele pe care le lăsase cu atâta juvenilă bucurie.

După această aventură, Delavrancea nu a mai pomenit nimănui, niciodată, de „Poiana lungă”.

*

Ca om politic, Iorga a strălucit doar în interpelările sale, amendamentele, intervenţiile sau scurtele întreruperi ce le făcea şi care erau întotdeauna adevărate perle de stil şi de umor.

Pe când era preşedintele Senatului şi, deci, conducea dezbaterile, marele cugetător era plictisit de mormăielile şi întreruperile stupide, fără niciun sens, ale unui senator ramolit înainte de vreme, ales în toate legislaţiile, totuşi, pentru imensa lui avere şi relaţiile sale cu oameni sus puşi. Şi avea această activitate parlamentară, ca să poată spune alegătorilor săi că el a vorbit întotdeauna şi că a făcut opoziţia toate legile propuse, care pe ol nu-l mulţumeau.

Dar la una din şedinţe, iată că preşedintele înaltului corp legiuitor, recte Nicolae Iorga, enervat de trăncănelile preopinentului, îl opri pe oratorul care tocmai îşi desfăşura discursul şi-l apostrofă pe bătrânul cretin şi agasant din faţa lui, spunându-i ritos şi sacadat:

— Ascultă, domnule senator, dacă-ţi mai tot întrerup! colegii cu bolboroselile dumitale aiurite, să ştii că-ţi dau cuvântul, ca să auzim limpede ce ai de spus!

Senatul, cum era de aşteptat, a izbucnit în râs. Iar alesul poporului a tăcut mâlc şi, de atunci înainte, n-a mai îndrăznit nici să tuşească măcar, ca nu cumva aceasta să fie interpretată drept întrerupere deplasată şi să i se dea, Doamne fereşte, cuvântul!

GEORGE VRACA

Am avut marca bucurie să-l cunosc personal pe când juca la Teatrul Naţional, în prima sa tinereţe.

Pe vremea aceea, director de cabinet, şi mai târziu inspectorul teatrului, era fostul meu coleg de liceu Costel Manolescu, omul care-i putea face fericiţi pe amatorii de teatru: printre alte atribuţii o deţinea şi pe cea mai importantă pentru noi, pomanagiii, de a împărţi „bilete de favoare”, sau, mai elegant spus. „invitaţii”, atât la premiere, cât şi la reprezentaţiile obişnuite.

Eu eram unul dintre favoriţii care se împărtăşeau din aceste favoruri ce se aflau în mâna lui Costel Manolescu.

În dimineaţa zilei, când urma să fie premiera, biroul fostului meu coleg era ticsit de actorii sosiţi în număr impresionant după „invitaţii”, fie că jucau şi ei în piesa respectivă, fie că nu, dar aveau „obligaţii”.

Dintre toţi solicitanţii, eu eram cel mai comod. Nu pretindeam decât un loc, întrucât îmi plăcea să vin singur, pentru că, după spectacol mergeam „in corpore”

cu interpreţii, la restaurantul învecinat, la Iani Grecu, unde se întindea o masă serioasă, care ţinea până pe la 4 dimineaţa.

Așa se face că m-am împrietenit cu o seama de actori, care, văzându-mă sincer îndrăgostit de Teatru și de slujitorii săi, m-au luat în simpatie și m-au adoptat ca pe unul din ai lor. Mai cu seamă când au aflat că sunt „nepotul tenorului Băjenaru”.

În cabinetul lui Costel Manolescu, i-am cunoscut bine și ara stat îndelung de vorbă cu mulţi actori mari ca: Vraca, Grigore Mărculescu, Ion Manu, Gogu Baldovin, Ion Manolescu, Aurel Athanasescu Valentineanu, Niki Atanasiu, Sonia Cluceru, Al. Ghibericon, Finteștieanu, Calboreanu, Nicolae Brancomir, Ion Ulmeni, și alţii, bucurându-mă de prietenia multora din ei.

Într-o vară, cam prin 1954, mă aflam la Eforie Nord, cu bunul meu prieten, încă din liceu, Nicu Brancomir. După ce ne expusesem suficient razelor solare, în partea noastră de plajă, Nicu îmi spune:

— Mă, Grigore. Hai s-o luăm așa tipa-tipa pe nisip, că puţin mai încolo e Vraca. El are cort. Aș mai sta puţin pe plajă, dar la umbră. Ce zici?

— Să mergem, dragă Nicule, mai cu seamă, dacă e vorba să-l văd pe Vraca, îmi face o deosebită plăcere. Tu știi că sunt admiratorul lui de când a apărut pe scenă!

Am pornit pe nisip agale și, cu riscul unor mici entorse, am ajuns repede. Vraca ședea pe un cearșaf, în capul oaselor, cu privirea lui vulturească, pierdută pe-n tinderea verde și-nspumată a mării. Lângă el era cea de-a doua soţie a lui, Iulia, o tânără foarte frumoasă și atrăgătoare, cu o faţă discret bronzată pe care o luminau doi ochi verzi pătrunzători, plini de seducţie.

— Sărut mâna, Iulia, și să trăiești, dragă Gicule! spuse Brancomir.

Vă sărut mâinile, doamnă Vraca, și să trăiţi, iubite maestre! rostii și eu.

Coniţa Iulia moţăi din cap în semn de salut; iar Vraca ne-ntinse mâna, zicând:

— Bine-aţi venit! Luaţi loc! Aţi terminat pe ziua de azi?

— Aproape! răspunse Brancomir. Parc-aș mai sta niţel la umbră.

— Cât vrei! Cortul e încăpător…! L-am luat așa la gândul că întotdeauna se mai găsește câte-un amator! îmi pare bine că astăzi e apa bună: nici prea caldă, să te moleșească, nici prea rece, să-ţi facă piele de găină! glumi Vraca. Eu mai stau puţin în cort și intru din nou.

— Perfect! Mă vei avea partener de înot! îl anunţă Brancomir cu râsul lui deschis.

— Dar dumneata, profesore? mi se adresă Vraca (așa îmi spunea el, invariabil), Nu te tentează?

— Oh, maestre, spusei eu stingerit. Nu pot intra în mare decât până la brâu! Din păcate nu știu să înot!

— Ce spui?! se miră el. Nu-mi vine să cred. Dar în toate este un motiv serios, care nu-l privește decât pe cel în cauză. Atunci, caută să fii cât mai prudent, chiar la aceste mici intrări, în aparenţă inofensive!

— Vă mulţumesc. Am să ţin seama cu sfinţenie de sfatul dumneavoastră! îi răspunsei eu, vădit impresionat de atenţia pe care mi-o arăta.

Din vorbă-n vorbă, veni în discuţie o mică expoziţie de pictură ce se deschisese la Casa de cultură a staţiunii și Brancomir zise:

— Mi-am amintit de portretul în ulei pe care ţi l-a făcut pictorul Ghimpaţi; îl găsesc foarte bun. Te-a prins în Hamlet, dar eu aș fi vrut să-ţi facă și un portret, ca să zic așa, în civil… un portret în afara rolurilor…!

Vraca zâmbi cu duioșie:

— Am și din astea, dar mi s-au părut un fel de fotografii colorate și le-am dat de-o parte. Prin asta, n-aș voi să-nţelegeţi că nu apreciez fotografia; este într-adevăr o artă în toată puterea cuvântului care-ţi cere să ai ochi versat, să știi să înlături, pe cât posibil, defectele, să ai multă îndemânare. E artă, dar estetotuși, o copie după natură! Pe când pictura este o creaţie! Aceasta-i deosebirea. Apropo de ochi, de îndemânare, de iscusinţă în pictură… Mi-a venit în minte o anecdotă istorică în care eroul principal este marele conducător de oști și temutul cuceritor Timur Lenk. Acesta, după cum însuși numele lui l-arată și după cum bine știţi, era şchiop și mai avea şi-o ghebă, o deviere a coloanei vertebrale, provocată, probabil, de mersul defectuos. Și, după cum mai spun unii, ar fi avut și un ochi mai mic decât celălalt, sau lipsă chiar, așa încât nu se prezenta cu o înfăţişare prea atrăgătoare!

Totuși, într-o bună zi, i-a venit chef să-și facă portretul. Vedeţi, ce ciudăţenie sau, mai bine zis, ce minune binefăcătoare a naturii! Cum l-a alcătuit ea pe om, în așa fel ca acesta să facă abstracţie de anumite defecte pe care le are, fie psihice, fie fizice, să le atenueze, să le estompeze, să se găsească acceptabil! E mare lucru ăsta și l-am constatat la multă lume, în special la femei!

Venindu-i această justificată dorinţă, Timur-Lenk a chemat la reședinţa lui — zic așa, pentru că nu știu precis, dacă a avut vreodată un palat veritabil – pe unul din pictorii mai cunoscuţi. Acesta l-a așezat în lumina unei ferestre și l-a pictat din faţă, așa cum era în realitate: cu un picior mai scurt, cu un ochi mai mic sau chiar și cu gheba ce i se profila în spate, deformându-i umerii.

Marele ostaș s-a-nfuriat și-a urlat, de s-au cutremurat toţi cei din jurul lui.

— Cum… așa sunt eu? și a dat porunca sa i se taie capul nepriceputului zugrăvitoi de chipuri.

A chemat alt pictor. Acesta, la fel de puţin iscusit.

I-a pictat pe Timur-Lenk din profil, dar n-a avut cum să-i ascundă gheba.

Când a văzut noul portret, marele stăpânitor de popoare și-a scos spada furios și-a spintecat tabloul, dându-i aceeași soartă nemiloasă și autorului.

A chemat și al treilea pictor, un om trecut de mult de vârsta fericita a tinereţii. Dar spiritul lui era ager și plin de isteţime. Aflase de păţania celor doi tovarăși ai săi de meserie și căzuse pe gânduri. L-a privit pe Timur cu multă luare aminte din toate părţile, apoi a dat din cap și și-a șoptit: „Mda. Așa voi proceda!”

După care meditaţie, i-a spus stăpânului:

— Strălucirea ta, pe un mare oștean și cuceritor de popoare, de care tremură întreaga suflare omenească, nu pot să-l pictez pe scaun sau în picioare, ca pe orice om de rând. Ci numai călare, cu spada-n mână ! Să ieșim în curte… să ţi se aducă armăsarul cel mai iubit al luminăţiei tale și o pelerină, care să fâlfâie în vânt ca la

bătălie… așa voiesc eu să te fac!

I-a pus pelerina-n spate, ascunzându-i cu dibăcie gheba printre falduri, l-a suit pe cal cu piciorul cel bun în faţă, l-a pus să-ntoarcă obrazul cu ochiul cel bun spre privitori așa ca să se vadă numai el și l-a pictat în această poziţie fericit aleasă, cu multă migală.

Când a văzut tabloul, Timur-Lenk a surâs încântat și-a spus

— Da! Așa sunt eu ! îmi place!

Și l-a încărcat de bani pe făuritorul tabloului, care a plecat nespus de mulţumit că scăpase cu bine, mai mult datorită iscusinţei sale, decât talentului de pictor !

Și Vraca surâse, satisfăcut de atenţia cu care ascultaserăm anecdota spusă cu atâta farmec, așa cum numai el știa să povestească.

— Foarte interesantă ! ziserăm noi toţi cei de faţă.

— Cu atât mai interesantă, întări marele actor, cu cât este și veridică! Și acum, puţină mișcare în valurile mării, sau cum zic ei „thalasso-terapie”, nu strică!

*

L-am mai întâlnit pe George Vraca, la ciţâva ani, după aceea, la Studioul Teatrului „Naţional” din Piaţa Amzei, ca spectator. Venise cu tânăra lui soţie la comemorarea lui Alecsandri. Se juca „Cinel-cinel”.

Cu mine era și Brancomir, care-mi făcuse rost de invitaţie! Ce coincidenţă; aceeași formaţie de atunci din cort!

Vraca și doamna lui nu aveau bilete, intraseră și căutau două locuri libere. Brancomir și cu mine aveam locuri chiar în primul rând. Bineînţeles că ne-am ridicat numaidecât și le-am oferit locurile, cu tot protestul lui Vraca.

În pauză a venit vorba despre marea creaţie a lui Fintesteanu din „Clovnul” de prin 1936, dacă nu mă-nșel, când strălucitul actor a făcut, în cadrul piesei, un autentic număr de clovn muzical. Și a obţinut un succes colosal, cred că cel mai mare succes din întreaga sa carieră teatrală.

Vraca și-a amintit de un celebru clovn muzical al timpului, care făcea săli pline pretutindeni, unde-și anunţa apariţia: vestitul Grock.

— Ca să vă daţi seama de ce popularitate se bucura acest genial artist, de origine elveţian, am să vă istorisesc o întâmplare interesantă cu un medic francez.

La Paris, se prezintă la cabinetul unui vestit doctor, specialist în boli nervoase, un domn foarte elegant, între două vârste și roagă să fie consultat.

Medicul întreprinde toate cele de cuviinţă în asemenea împrejurări, îl examinează cu atenţie în toate felurile și-apoi începe să-l chestioneze în legătură cu viaţa lui, ce supărări a avut, ce decepţii, ce griji, ce lipsuri… și așa mai departe!

Apoi îi pune categoric, neted, întrebarea:

— De fapt, ce vă supără mai mult, domnul meu?

— Am o stare de mare depresiune sufletească. Domnule doctor, spuse pacientul. Simt o tristeţe continuă…

Nimic nu mă satisface și nu mă dispune, totul mi se pare inutil; în câteva cuvinte, nu mai am nicio poftă de viaţă !

— A! strigă doctorul fericit! Dumneavoastră nu aveţi nevoie de mine. Eu știu ce

vă trebuie: trei lucruri: distracţie, distracţie și iar distracţie. Profitaţi de ocazie că marele clovn Grock se află la Paris, unde joacă în fiecare seară la "Folies-Bergeres" și duceţi-vă să-l vedeţi. Vă garantez că vă veţi simţi înviorat, înveselit, cu totul reconfortat!

— Da?!? Vă mulţumesc, domnule doctor, răspunse distinsul pacient, dar, din nefericire, chiar eu sunt Grock!

MAICA SMARA

De-a lungul mileniilor, femeia, în sfânta pătrime de: mamă, soră, soţie și fiică, a avut o influenţă covârşitoare în dezvoltarea societăţii și, de cele mai multe ori, ea a dictat… chiar când aparenţa înclina balanţa în partea bărbatului! Ca să nu mai aducem în discuţie și vremurile patriarhale ale… matriarhatului.

Și în trecutul nostru mai îndepărtat și în cel mai apropiat au existat femei de seamă care și-au spus cuvântul plin de înţelepciune la timpul potrivit, rezolvând situaţii dificile cu multă și neașteptată abilitate.

Și cu toate că marele nostru folclorist Anton Pann ne povăţuiește să ascultăm „și unul al femeii din din zece cuvinte" eu zic că, în dese cazuri, n-ar fi rău să inversăm proporţia propusă de el și să ascultăm chiar „nouă ale femeii din zece cuvinte!"

Dacă nu mi-am împodobit cartea cu mai multe povestiri din viaţa fiicelor alese ale ţării noastre, motivul adevărat este că n-am cunoscut întâmplări amuzante care să se-ncadreze în atmosfera ei generală, căci femeile de seamă din trecutul nostru sunt numeroase și s-ar putea alcătui o lucrare voluminoasă numai cu acestea!

Să ne reamintim doar câteva pilde, la întâmplare. Vor fi concludente și multe au intrat de vreme îndelungată în legendă!

Și să începem cu cele două mari popoare care stau cu cinste la obârșia neamului românesc: romanii și dacii.

Cine ar putea s-o uite pe faimoasa Cornelia, fiica marelui cuceritor Scipione Africanul și strașnica mamă a celor doi fraţi Grahi, care au făcut cinste ţării lor? Dar pe Dochia, viteaza fiică a strălucitului rege Decebal?

Mamele celor mai de seamă voievozi ai noștri au fost ele însele, înainte de toate mari femei cu inimă vitează, dârze, neînfricate, înzestrate cu aleasă înţelepciune: Doamna Calinichia, mama lui Mircea cel Mare; vestita Mușata (care înseamnă „frumoasa"), străbuna Mușatinilor; dârza doamnă Oltea, mama lui Ștefan cel Mare; Maria Răreșoaia, mama lui Petru Rareș; vajnica doamnă Chiajna. Fiica lui Rareș; evlavioasa Despina Doamna, soţia cucernicului Neagoe Basarab; Doamna Teodora, credincioasa mamă a lui Mihai Viteazul; Doamna Stanca, cinstita soţie a lui Mihai Viteazul impetuoasa Doamnă Elisabeta a lui Ieremia Movilă; blânda doamnă Elena Cuza, soţia lui Alexandru Ioan Cuza; ca să nu mai vorbim de mândrele fecioare ale neamului, de legendară vitejie și bărbătesc curaj, adevărate eroine ale poporului: Fata de la Cozia, al cărui nume adevărat s-a pierdut în negura

vremii; Maria Putoianca, Voichiţa Craioveanu, Ana Ipătescu, Ecaterina Varga și Ecaterina Teodoroiu, figuri de luminoasă amintire !

Dar lângă aceste eroine ale istoriei neamului nostru stau cu cinste marile femei care au ilustrat de-a lungul vremii tânăra noastră artă și cultură, adevărate ambasadoare ale talentului românesc: actriţe, cântăreţe, scriitoare ce și-au încrustat cu litere de aur numele în patrimoniul artei universale: Elena Teodorini, Haricleea Darclée, Maria Cebotari, Florica Cristoforeanu, Aca de Barbu, Frosa Sarandi, Aristizza Romanescu, Agatha Bârsescu, Marioara Ventura, Marioara Voiculescu, Elvira Popescu, Marioara Zimniceanu, Maria Filotti, Lucia Sturdza-Bulandra, Sonia Cluceru, Maria Tănase, Iulia Haşdeu, Veronica Micle, Elena Văcărescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Henriette Yvonne Stahl…

Cinste lor și cinste ţării care le-a născut!

*

Maica Smara (pe numele său adevărat Smaranda Gheorghiu, născută Andronescu), despre care mi-am propus să vorbesc în această tabletă, este una din cele mai pitorești, originale și populare figuri feminine din prima jumătate a secolului acesta.

Descendentă dintr-o familie veche, s-a născut la Târgoviște în anul 1857; tatăl ei care avea un mic rang boieresc a dat-o la învăţătură la vestita „Școală centrală” din București, unde se instruiau fetele din cele mai bune familii și care echivala, pe vremea aceea, prin 1867, când și-a făcut tânăra Smaranda studiile, cu o mică universitate.

De altfel și fratele ei a primit o învăţătură superioară, ajungând profesor universitar: doctorul Andronescu, ilustru chirurg-obstetrician din București.

Maica Smara a îmbrăţișat din cea mai fragedă tinereţe spinoasa, dar minunata profesiune de institutoare. Și-a început carierea la Sinaia; după un timp a coborât munţii în ţinutul petrolului, la Ploiești și s-a oprit la București, unde a rămas până la sfârşitul vieţii.

Dar, paralel cu învăţământul, căruia i s-a dedicat cu trup și suflet, a fost neobosită în a scrie cărţi și a ţine conferinţe înflăcărate ce abundau de patriotism și de îndemnuri la instaurarea păcii universale, de slăvire a gintei latine, de cult închinat educaţiei, de propagandă pentru drepturile femeii.

A călătorit și a făcut cunoscută România la multe congrese din străinătate, vorbind cu deosebită competentă și talent.

A scris aproape treizeci de cărţi de versuri și de proză, cu titluri variate și sugestive, pline de poezie, dintre care citez: „Corbul cu pene de aur”, „Dorul de ţară”, „Stâlpi de pază”, „Spade strămoșești”, „Simfonii din trecut”, „Dumitriţe brumate”.

Tot Maica Smara a dat la iveală două lucrări: una despre „Inteligenta femeii” și cealaltă despre „Veronica Micle”, aceasta din urmă tipărită la scurtă vreme după moartea suavei poete de a cărei prietenie se bucura și care i-a dedicat poezia „Singură” (De câte ori am tresărit), devenită romanţă.

Cred că prodigioasă activistă culturală Smara poate fi considerată și întâia femeie *feministă* din România. (Ella Negruzzi, prima femeie avocat și col dintâi consilier comunal feminin a apărut în arenă mult mai târziu.)

Pentru marile ei merite culturale și pentru neobosita-i activitate i s-a ridicat un bust pe una din frumoasele aici dinspre miazănoapte a minunatei grădini Cişmigiu.

Este unicul monument din București (nu știu dacă nu cumva și din ţară), care ne aduce aminte de un învăţător; deși sigur că ar mai fi mulţi dascăli care au ilustrat cursul primar prin munca lor neprecupeţită plină de abnegaţie și modestie, și care ar fi meri tat un semn de recunoștinţă din partea oficialităţii senin de indiferentă (chiar și postumă), la recunoştinţă, ca în cele mai multe cazuri!

Eram un băieţandru, încă sfios și potolit, când am cunoscut-o pe Maica Smara. Se afla în pragul bătrâneţii, dar nu se lăsa. Plină de agerime, se mișca de parcă avea argint viu. Micuţă de stat, delicată și uscăţivă, cu o privire ascuţită, de o rară inteligenţă, te captiva de la început cu debitul ei verbal debordant.

Funcţiona încă la școala primară de fete nr. 17 „Polizu" din București, în apropierea școlii nr. 17 de băieţi „Sfinţii Voievozi", unde tatăl meu era director.

Bătrânul, cum îi spuneam eu, tatii, mă trimitea destul de des, cu diferite treburi la doamna Eliza Alexandrescu. Directoarea școlii respective de fete. Și, de fiecare dată, o întâlneam în cancelarie și pe doamna Smaranda Gheorghiu, recte Maica Smara, cum îi plăcea dânsei să-și zică. Bătrâna dăscăliţă mă mângâia și mâ-ntreba întotdeauna invariabil:

— Ce mai face tac-tu, mă, piţigoiule?

La care cu răspundeam, tot invariabil:

— Bine, săru-mâna, Maică Smaro, tot cu școala și el!

Am avut prilejul, însă, de astă dată, tânăr fiind, s-o aud pe Maica Smara, vorbind la o întrunire a institutorilor din București, care se ţinea la sediul asociaţiei acestora undeva pe aproape de Cişmigiu.

— Hai și tu, mă îndemnă taică-meu… o să-ţi folosească și poate că ai să și înveţi câte ceva. Și-apoi o voi auzi pe Mitica Smara, care va lua cuvântul!

Și-am auzit-o!

Era vorba despre *„niște drepturi",* de fapt cum era vorba mai întotdeauna la mai toate întrunirile, adunările și comunicările.

Cine-a mai vorbit nu mai ţin minte, dar pe Maica Smara am reţinut-o: era într-adevăr o bună vorbitoare, se exprima curgător, avea multă originalitate și pitoresc, multă culoare și deosebit umor, într-un cuvânt, era captivantă!

*

Maica Smara a scris și multe poezii, unele cu diferite subiecte din viaţa școlară, altele pline de patriotism, foarte frumoase, din care înţelegeai ceva și care se puteau memora ușor.

Una din acestea a fost pusă pe muzică și a fost cântată zeci și zeci de ani de mii și mii de copii ai ţării noastre și nu cred că vreunul din ei să fi știut cine a făcut poezia și cine i-a compus melodia!

Dar cântecul mai circulă încă, și îşi aduc aminte de el, în serile de singurătate,

cei vechi, cu tulburătoare nostalgie! E „Vine, vine primăvara a cărei melodie i-a fost atașată cu fericită inspiraţie tot de un institutor, deosebit de talentat, pe nume Nicolae Saxu.

Numai această poezioară pentru elevii de curs primar de-ar fi scris-o Maica Smara, care le-a fost devotată păstoriţă toată viaţa ei. şi ea ar fi meritat să fie trecută la loc de cinste printre învăţătorii de seamă ai acestui neam ales și înzestrat, care este neamul românesc! Dar ea a făcut mult mai mult, cu mult mai mult decât aceasta.

Nu-și va pierde nimeni vremea citind-o mai jos în toată frumuseţea, frăgezimea, simplitatea și înţelepciunea ei plină de graţie!

„Vine, vine primăvara,
„Se aștern în toată ţara,
„Floricele pe câmpii!
„Hai să le-adunăm, copii!”

„Crește, crește iarba verde,
„Ciocârlia-n nori se pierde,
„Mieii zburdă pe câmpii,
„Haideţi să-i vedem, copii!”

„Ora şcolii sună, sună,
„Toţi școlarii se adună,
„Haideţi să lăsăm, copii,
„Jocul nostru din câmpii!”

„Școala… școala mai'nainte,
„Ea ne face: buni… cu minte,
„Vom rămâne tot copii,
„De vom sta numa-n câmpii!”

Când ani cântat-o acum șaizeci și cinci de ani., ca școlar în clasele primare, și puţin mai târziu ca suplinitor, împreună cu elevii mei, nu m-am gândit o clipă măcar că, la șaptezeci și trei de ani, o voi transcrie, cu ochii scăldaţi în lacrimi, la sfârșitul unei duioase evocări despre calda și iubitoarea de copii până la dăruirea de sine: Măicuţa Smara!

TÂNĂRUL AVOCAT

Tinerii avocaţi obișnuiau, pe timpuri, acum vreo 50 — 60 de ani (poate și astăzi), să angajeze la prima lor pledoarie câte un mare avocat. Ei făceau istoricul întâmplării ce forma obiectul dezbaterii, iar maestrul trăgea concluziile respective

și cerea achitarea.

Și iată că nu se știe prin ce împrejurare fericită, unui tânăr avocăţel, fără o ucenicie prea îndelungată, deci fără experienţă, îi veni la mână un proces care lui i se păru greu din cale afară. Cum era firesc a pornit în căutarea unui mare avocat binevoitor care să-i acorde preţiosul său ajutor în proces, bineînţeles, în schimbul unei sume grase, ce-l lăsa indiferent pe solicitant; totul era să câştige și să-și facă un nume în lumea barei.

Și s-a oprit cu alegerea la maestrul Toma Dragu, cunoscutul militant socialist de pe timpuri.

Au studiat amândoi dosarul și a rămas stabilit ca, la proces, să înceapă tânărul, expunând, cu lux de amă nume, faptele, iar după el să vină bătrânul, cu vasta lui experienţă și impresionantul său talent oratoric, și să termine, cerând câştig de cauză.

După relatarea grefierului, la semnul maestrului, tânărul avocat s-a ridicat, tulburat de emoţie, și a spus întretăiat următoarele:

— Stimate domnule prezident și onorată curte, atât maestrul Toma Dragu, cât și eu. Am studiat îndelung dosarul ce face obiectul procesului nostru, un proces extraordinar de greu… atât de greu, încât, vă mărturisesc cinstit că atât maestrul Dragu, cât și eu, am rămas amândoi tâmpiţi de greutatea lui !

Sala a rămas stupefiată. Și un freamăt de nedumerire s-a auzit printre bănci.

Dar maestrul Toma Dragu s-a ridicat imediat în picioare. Și a spus imperturbabil, cu un surâs ironic în colţul gurii:

— Stimate domnule prezident și onorată curte, vă rog respectuos să binevoiţi a lua act că, între timp, eu mi-am revenit!

STATUIA VIE

Am iubit sportul din cea mai fragedă copilărie, când începusem să mă joc. Parcă ce erau și ce sunt altceva, în ultimă analiză, toate jocurile copiilor, decât sporturi? „Ereţii și porumbeii”, „Hoţii și vardiștii”, „Leapșa pe ouate și pe cocoţate”, „De-a v-aţi ascunselea”, „Osul la gard”, „Capra”, „În bile” și „În arșice”, „La pălmicică”, „Pe date la cap”, „De-a mingea-n gaură”, „La gropiţă” și, mai cu seamă, „Șeful la mijloc”, care nu este altceva decât preludiul „Oinei”, faimosul și iscusitul joc naţional românesc, care, totuși, de ce n-am spune-o, nu este pe atât de popularizat, pe cât de frumos și de ingenios este!

Toate, dar absolut toate jocurile ce ne-au alintat copilăria, dar ne-au și fortificat trupurile, cereau agilitate, ochi ageri, prezenţă de spirit, iuţeală în mişcări, multă îndemânare!

În ultimele clase de liceu și chiar în anii de studenţie, mă pălise o mare dragoste pentru luptele greco-romane.

Atracţia pentru acest frumos, cavaleresc și. Interesant fel de a lupta, o datoram în bună parte și educaţiei mele autodidacte în materie. Aveam pe atunci vreo 15

ani, când, tot răscolind, pe furiș, biblioteca tatii, dădui peste o carte cu coperte verzi scrisă de fraţii Mitică și Petre Dona, foști campioni ai României de lupte greco-romane. În carte era vorba, bineînţeles, despre tehnica luptelor greco-romane și textul era pe larg explicat de foarte multe fotografii: exerciţii de gimnastică ajutătoare și scene de lupta, cu diferite figuri executate de către cei doi fraţi luptători. Manualul de lupte era mai vechi. Acum, faimosul și invincibilul Mitică Dona era gras și ţinea un vestit restaurant în Piaţa Mare, unde, către dimineaţă, veneau, pe două cărări, chefliii bucureșteni, însoţiţi de lăutari, să se dreagă cu neîntrecută ciorbă de burtă sau, cum îi spunea nenea Iancu Brezeanu, mai pă radical”: *supă de abdomen!*

Subtilizai cartea de lupte şi-o îmbrăca! la iuţeală cu o copertă albastră, scoasă de la o carte de școală cu etichetă… pentru orice eventualitate. Și, ascuns „Colo-n grădiniţă, sub bolta de viţă”, vorba cântecului, mă aprofundai în studiu.

Dar iată că ascunzătoarea mea nu fu pesemne, destul de invizibilă, că dădu peste mine, aci, sculptorul Dumitru Măţăuanu, vecinul nostru, care-și avea locuinţa și atelierul lipite de curtea școlii.

— Te deranjez, Grigoraș?

— Nu, don Măţăuanu, sării eu drept în picioare, ducând instinctiv cartea la spate!

— Am întrebat servitorul de tine și mi-a spus că ești în fundul grădinii. Am o mare rugăminte, să-i duci plicul acesta colegului meu Dimitriu-Bârlad, știu că e profesorul vostru de desen.

— Cu cea mai mare plăcere, dom’ Măţăuanu. Trebuie să v-aduc și răspuns la scrisoare?

— Nu, pentru că, de fapt, scrisoarea aceasta e un răspuns al meu!

Luai plicul și-l pusei în carte. Măţăuanu, vâzând că e o carte îmbrăcată în hârtie albastră și cu etichetă, mă întrebă, așa de politeţe:

— La ce învăţai?

— Ca să vă spun drept, la nimic! Răsfoiam o carte de… o să râdeţi de mine, dar eu vă spun, totuși, o carte de lupte de Mitică Dona.

El zâmbi surprins:

— Te interesează luptele? Eu credeam că numai pe mine mă interesează…

— Cum?… Și pe dumneavoastră? făcui eu, uimit.

— E foarte natural, pe mine ca sculptor. Toate statuile grecești și romane au avut drept modele trupuri frumoase, armonioase, de luptători! Și mulţi din marii filosofi ai antichităţii au fost, în tinereţea lor, atleţi de arenă, au concurat cu succes la olimpiade… Socrate, Plafon…! Am să-ţi fac o surpriză, sau mai bine zis, am să-ţi fac cunoștinţă cu un luptă tor de greco-romane, care, de fapt, este sculptor de meserie, mă ajută pe mine și, în timpul liber, îmi pozează!

— Deci lucrează la dumneavoastră?!

— În fiecare zi, împreună cu tatăl lui, bătrânul sculptor Carol Ihm, iar luptătorul este chiar Aurel Ihm… Ţine-te bine, Grigoraș, campionul României la greco-romane!

— Vai, don Măţăuanu, cum de n-am știut asta până acum?! Eu credeam că sunt doi lucrători ai dumneavoastră oarecare, doi cioplitori în piatră.

— Păi parcă sculptorii ce sunt altceva decât niște cioplitori în piatră… dar de prima mână. Înzestraţi cu mare măiestrie sau, după cum spunea Michelangello, care știu să înlăture din marmură, cu dalta și ciocanul, ceea ce nu e necesar pentru realizarea statuii. Eu, astăzi și mâine nu sunt în București, plec chiar acum la Câmpulung și apoi la o carieră să arvunesc niște marmură, dar peste două zile mă găsești! Vino să te recomand. Sunt amândoi niște oameni foarte cumsecade, ai să vezi!

— Poate domn' Aurel, tânărul. Dar domn' Carol mi s-a părut cam sanchiu, cam ciufut!

— Nu, nu… te-nșeli… ai să te convingi!

Și într-adevăr, m-am convins foarte curând… de contrariu, cum am crezut eu la început!

Dar ce, am mai avut răbdare să aștept să se-ntoarcă don Măţăuanu „ca să-l cunosc pe campionul României la greco-romane?!

Chiar a doua zi, după amiază, cum mi-am terminat lecţiile, și-am constatat cu surprindere că mi le terminasem chiar mai repede ca de obicei, m-am dus la vecinii mei atât de ignoraţi până atunci.

Am deschis ușor portiţa de lemn, care a scârţâit prelung, ţinând parcă să-i dea de veste unui bătrân voinic și gras, cu o barbă albă deasă și desfăcută în două, către bărbie, cu ochii albaștri iscoditori, că cineva a pătruns în sanctuarul său de artă.

Era cu ciocanul și dalta în mâini și cioplea un bloculeţ de marmură albă după macheta în pământ de alături. Se opri din lucru și îşi pironi ochii întrebători către mine. Eu, care, pe vremea aceea, eram un băieţandru nu prea dus la biserică și puţin cam îngâmfat de situaţia mea în cartier (eram doar fiul lui don' director al școlii primare, nu?!), întrebai așa nitam-nisam:

— Dom-le Carol, unde e domn' Aurel?

Bătrânul sculptor îşi ridică sprâncenele-i stufoase cu adâncă surprindere și-mi răspunse placid, prelungind al doilea cuvânt:

— Bună-ziuuaa!

— Unde e domn' Aurel, dom'le Carol?

Bătrânul repetă:

— Bună-ziuuaaa!

Eu, iarăși:

— Spune-mi, don Carol, e aici domnu' Aurel?

El, la fel:

— Bună-ziuuuaaa!

Atunci îmi înfrânsei trufia și spusei așa cum ar fi trebuit să spun de la început, dacă nu aș fi fost un flecușteţ răzgâiat și încăpăţânat:

— Bună-ziua, domnule Carol! Te rog, dacă ești bun, spune-mi unde este domnul Aurel?

Bătrânul îşi încreţi coada ochilor într-un surâs de satisfacţie, că lecţia lui de bună-cuviinţă a dat roadele dorite, și răspunse binevoitor:

— Așa! Bună-ziua, fătul meu! Vezi că e în fund, în atelier, alege niște marmură!

— Mulţumesc, don Carol!

Și pornii încet, rușinat, târșâindu-mi picioarele spre atelier.

Deși ușa cu geamuri de la atelier era dată de perete, eu bătui, totuși, în ea, și spusei destul de tare, cu gândul că, poate, mă aude și domnul Carol de la poartă:

— Bună-ziua, dom'le Aurel! Vă deranjez? Domnul Măţăuanu mi-a spus să vă caut aici!

Aurel Ihm, campionul României la lupte greco-romane, care stătea aplecat, ciocănind cu degetul îndoit o bucată de marmură, se ridică în toată înălţimea lui, deși nu părea prea înalt, pentru că era bine legat, voinic, nu subţire…

— Bine-ai venit, Grigoraș! Nu te mira că te cunosc… Te știu de la nepoţii mei și de la copiii lui Luigi de Clesis (un alt sculptor, prieten bun cu mine mai târziu), care învaţă la voi la școală.

— Ah, ce bine-mi pare!

— Ia spune, cu ce pot să te servesc?

— Don Aurel, eu am găsit la tata o carte de lupte care… s-o vedeţi și dumneavoastră.

Ce s-o mai vadă că o știa pe dinafară.

— Păi cine au fost profesorii mei de greco-romane. Grigoraș? Fraţii Dona! Și, ca să-ţi dai seama dacă am învăţat ceva de la ei. Am să te invit în curând la campionatele de la Circul Sidoli!

DUBLU NELSON

La scurtă vreme de la această extraordinară întâlnire, pentru mine, cu Aurel Ihm, s-au organizat la faimosul circ „Sidoli” de pe vremuri, întreceri de lupte greco-romane și lupte libere între luptătorii noștri și cei sosiţi în mare număr din străinătate.

Eram nelipsiţi în toate serile în care se programau lupte mai interesante, mai palpitante între mari campioni străini, ca spaniolul Fernando Tzumbosch. Sau rusul Ivan Zaikin, care se autointitula „campionul lumii și aviator”.

Ivan Zaikin, acest fenomenal atlet dădea și foarte atractive spectacole de atletică grea mult gustate și îndelung aplaudate de public. Astfel, lua pe umeri-i neasemuit de lăţi și puternici un stâlp de telegraf, pe care-l rupea cu braţele, sau îndoia, de asemenea, pe umeri, o șină de tramvai. La alte reprezentaţii, se așeza cu spatele pe nisipul arenei și i se punea pe piept o scândură de mari dimensiuni, peste care trecea un automobil, fără să-l vatăme cu ceva. Sau putea să ţină pe loc, cu ajutorul antebraţelor legate cu frânghii, bineînţeles, două automobile puse în funcţiune. De monedele de metal mari sau mici, pe care le rupea între degete cu ușurinţa cu care alţii sparg nucile, nu mai vorbesc !

Că la mijloc poate să-i fi venit în ajutor anumite legi fizice sau mici trucuri și abilităţi necunoscute de noi, nu se știe; fapt precis, însă, este că acest om avea totuși o forţă colosală; numai pentru că putea să susţină pe umeri un stâlp de telegraf sau o șină lungă de tramvai, pe care altminteri abia le-ar fi ridicat șase oameni, și tot e ceva; atletul entuziasma publicul!

La luptele greco-romane, pe lângă campionii străini, luau parte și ai noștri, luptători excepţionali ca: Petre Sonda, Petre Angelescu și prietenii mei Aurel Ihm și Jean Kirtop, care erau imbatabili.

Dar iată că, într-o seară, când era programată o întâlnire grea între un campion străin (nu-i mai ţin minte numele de-acum 55 de ani) și Petre Sonda al nostru, acesta, contrar obiceiului său, nu-și făcu apariţia în arenă, ca să onoreze întâlnirea.

A avut loc prima luptă, a doua, Sonda nu mai venea.

— Și cum nimic pe lume nu e mai efemer decât simpatia publicului… care oscilează după cum bate vântul și se destramă mult mai ușor ca o pânză de păianjen, spectatorii, care-l adorau pe marele luptător, idolul lor, au început să-l huiduiască, acuzându-l de frică.

Și abia atunci a intrat în arenă Petre Sonda în chiloţi. Dar cu pieptul, braţele și picioarele zdrelite, învineţite și însângerate!

Ce se întâmplase? în drumul său, spre circ, îl lovise o mașină și-i provocare răni destul de grave, care-l puneau în imposibilitate de a-și mișca membrele, necum să lupte!

Stupefiaţi, îndureraţi și musiraţi de conștiinţă, preaschimbâtorii spectatori au izbucnit în urale și aplauze.

Petre Sonda a mulţumit, surâzând cu tristeţe, și a promis publicului că, imediat ce i se vor vindeca rănile, va veni în arenă și va lupta în continuare pentru prestigiul sportiv al ţării.

Și așa a și fost: la acea întâlnire, anunţată din vreme, prima după restabilirea strălucitului campion, circul gemea de lume; mulţi erau încântaţi că izbutiseră doar să intre.

Petre Sonda s-a întrecut pe sine însuși, urmărit de către colegii săi de breaslă, toţi în costume de luptă, cu mâinile la piept, stând drepţi de jur-împrejurul arenei, căci, aceasta era ultima luptă ce se mai disputa în seara aceea.

Adversarul însuși, învins de Sonda printr-o răsturnare din dublu-Nelson, l-a strâns în braţe, l-a felicitat călduros și i-a spus:

— Mă așteptam, să-mi fii o pradă ușoară, după încercarea grea prin care ai trecut, dar văd că m-am înșelat!

Publicul a aplaudat în delir, așa cum aplaudă publicul, când e satisfăcut, și a plecat acasă încântat, având subiect de comentat, desigur, pentru mai multe zile în șir!

8, 9, 10… OUT!

Vâlva ce se stârnise timp de câţiva ani cu luptele greco-romane, treptat, treptat s-a domolit, până s-a stins de tot.

Începuse epoca *boxului!*

Băieţii de la liceul nostru urmăreau cu înfrigurare succesele pugilatului francez. Coi mai cu dare de nună cumpărau cu regularitate „Le miroir des sports”, unde, pe lângă articole consistente, se dădeau și fotografii detaliate ale tuturor meciurilor mai însemnate din lumea întreagă.

Pe atunci, pe buzele tuturor flutura numele celui mai iubit boxer de pe glob, al lui Georges Carpentier, un tânăr înalt, frumos, suplu, cu un corp superb de statuie greacă, blond și cu ochi albaștri. Era un boxer de o rară eleganţă și graţie în mișcări. Pentru el, boxul era o scrimă de înaltă școală, nu un prilej de bălaie grosolană și schingiuire!

Din succes în succes, ajunsese în 1920, la vârsta de 26 de ani, campion mondial la categoria semigrea.

În legătură cu fulminantele lui victorii, printre altele, ziarele sportive ale vremii, au relatat și următoarea anecdotă reală, însoţită de fotografiile respective. (Din fericire am citit și eu acele publicaţii, așa că sunt în măsură să atest autenticitatea nostimei întâmplări.)

Se perfectase meciul de box între Georges Carpentier (pe atunci numai campionul Franţei) și campionul Marii Britanii, al cărui nume nu l-am reţinut. Întâlnirea urma să aibă loc la Londra. Englezii, siguri de izbândă, ţinuseră morţiș la asta. Boxerul francez, foarte bine dispus întotdeauna, spunea că pentru câştigarea acestui meci, nu avea să facă decât un singur pas, „Pas de Calais”!

Marele scriitor englez de origine irlandeză, George Bernard Shaw a dorit mult să participe la această mare întâlnire sportivă pentru campionatul Europei.

Și-a procurat biletul respectiv și a sosit, din nefericire pentru el, exact la ora anunţată pe afișe.

Englezii, cu proverbiala lor punctualitate… englezească, au început precis la ora fixată, Shaw tocmai se așeza pe fotoliul său, când se auzi gongul pentru începerea faimosului meci. Celebrul scriitor, însă, în târzie câteva clipe, ca să-și aranjeze impecabila dungă a pantalonilor reiaţi și coada redingotei, și, satisfăcut, ridică ochii spre ring… când, stupoare, în picioare nu erau decât: un singur boxer, Georges Carpentier, și arbitrul care număra placid: *„8, 9, 10 Out!”*

— Dar ce s-a întâmplat? întrebă Shaw, intrigat la culme, pe unul din spectatorii de lângă el.

Iar acesta îi răspunse flegmatic, dezgustat, cu cea mai greţoasă morgă la adresa campionului englez:

— Oh, sir, s-a întâmplat că meciul a luat sfârșit!

NEA JIM

Un prieten bun de-al meu din copilărie Ștefan Stoenescu, care lucra la Băcănia și bodega „Gherman Duro”, vizavi de școală, era mare amator de box și practica el însuși acest sport, pe care-l îndrăgisem și eu. Așa că, în anii studenţiei și chiar mai târziu, am început să-l însoţesc pe Fănică la toate galele de box care se ţineau pe vremea aceea la „Arenele romane”. Hei, câte meciuri mari am văzut eu, acolo! Și pe cil boxeri străini și români mi-a fost dat să-i aplaud, plin de sincer entuziasm, sau să-i huiduiesc, copleșit de dezgust!

Acolo, la „Arenele romane” mi-am făcut eu educaţia sportivă în materie de „box” și mi-a prins bine mai târziu. Am văzut meciuri într-adevăr epocale și ciudate, în același timp, între boxeri de reputaţie internaţională: români și străini!

Îmi îngădui să amintesc numai de câteva, care m-au impresionat mai mult.

L-am văzut în ring, în primul rând, pe nea Mitică Pavelescu care, deși campionul României la toate categoriile, paradoxal, nu prea știa box. Era un bărbat înalt, voinic, de o forţă extraordinară. El dădea cu pumnii cum se nimerea, dar… nimerea unde trebuia și nimeni dintre ai noștri nu-i rezista prea mult!

De meserie zugrav, în particular, nea Mitică îşi entuziasma suporterii, probabil, buni prieteni, care-i strigau cât îi ţinea gura:

— Dă-i cu bidineaua, nea Mitică! Atinge-l cu canciocul, Pavelescule!

De altfel, acosta era obiceiul spectatorilor la meciurile de box, să-și încurajeze campionii preferaţi, făcând referinţe la profesiunea lor particulară. Astfel lui Mihail Fulea, unul din marii campioni români din trecut, care era cofetar, îi strigau:

— Dă-i cu savarina, Mișule, dă-i cu carameaua…fă-l îngheţată!

La „arene” l-am văzut luptând cu eleganţa care-l caracteriza pe acest excepţional boxer Mișu Fulea. şi tot aci pe rând, pe tenacele și veșnic surâzătorul campion al României Jim Călinescu, pe Moţi Spakov. Umberto Lancia, Peter Hana, Michel Riond, Mielu Doculescu (boxerul fără gardă), Marcel Sehonfeld, boxerul ştiinţific, marele Dumitru Teică, extraordinarul Constantin Nour, subtilul Chirilă Dan (care într-un meci și-a fracturat mâna chiar din primele reprize și a câştigat numai cu o singură mână. Ei ne spunea odată că poate să culce la pământ dintr-un singur pumn un om neantrenat!) și mulţi alţii, care de care mai talentaţi!

Îmi stăruie viu în minte meciul dintre Moţi Spakov și germanul Peter Hana, care a avut un rezultat cu totul neașteptat și dezolant pentru noi. Spakov era masiv (a făcut într-un timp și lupte libere). Îl întrecea cu mult pe Hana și-n înălţime și în greutate. Neamţul părea un băieţandru pe lângă un om matur.

Și Spakov, care era cam plin de el întotdeauna, nu l-a prea luat în serios pe delicatul boxer, părând că se joacă cu el. Până când Hana, care lucra metodic, conștiincios, cu tact, i-a prins lui Spakov vreo două croșete serioase, de i-a sărit proteza din gură! Masivul boxer a rămas surprins și zăpăcit. Se vedea bine că e sonat. Hana a început cu repeziciune să-l pistoneze: Un-doi, un doi, la figura nemaiapărată de Spakov, care se lăsa încet, încet, atras spre podea. Antrenorul abia a mai avut timp să-i arunce prosopul, ca să-l salveze de la un knock-out

sigur…

Noroc că peste două săptămâni ne-a salvat onoarea Umberto Lancia, boxer român de origine italiană, care a obţinut o frumoasă victorie asupra lui Peter Hana.

La acest prieten al meu, Ștefan Stoenescu de la magazinul Duro, veneau mulţi boxeri după felurite cumpărături. Aici i-am cunoscut, printre alţii, pe simpaticul și surâzătorul Jim Călinescu și pe Toma Aurel, pe care-l supranumiserăm, „Omul din Babadag”, orășelul său natal.

Jim Călinescu, pe care-l chema Dumitru, organizase o sală de box undeva, pe aproape de Gara de Nord, mi se pare că pe strada Atelierului, unde se antrena și prietenul meu Ștefan. Aci mă duceam și eu uneori ca să-i privesc pe puști la antrenamentul lor „La mănuși”. Într-o zi, nea Jim, cum îi ziceam noi, toţi, campionului României, îmi spune:

— Măi Grigoraș, m-am gândit la ceva: ce-ar fi să ne faci cuvintele la un „marș al boxerilor”? Să avem și noi, dom’le, un cântec, nu?

— Îl fac, nea Jime, cu toată dragostea, dar dacă e vorba de marș trebuie să aibă acolo și o melodie, nu?

Aia cine-o face, că eu, la așa ceva nu mă pricep… Pe cine-l punem?

— Lasă, dom’le, că găsesc eu și-un notist, vorbesc cu Gogu Bottea-Constanţa, autorul lui „Tango-ţigan” sau cu Ionel Fernic, găsesc eu; tu fă poezia că p-ormă vedem noi!

Am făcut marșul, i l-am dat, dar nu știu ce s-a mai ales de el. Pesemne că nu i-o fi plăcut compozitorului și nea Jim, care era un om foarte delicat și politicos, nu mi-a spus, ca să nu mă jignească… și-a lăsat-o baltă.

Nici eu nu l-am mai găsit prin hârţoagele mele; nu mai ţin minte decât o strofă din el, celelalte strofe și refrenul s-au mistuit în neant:

„Boxeri români, cu fruntea înainte.
Să mergeţi din victorii în victorii.
Acesta este crezul cel fierbinte.
La luptă, dar, și „jos cu impostorii!”

„Curios, mi-am zis eu. Mie mi-a plăcut, lui nea Jim cred că la fel. Ce naiba o fi fost de nu s-a găsit aici unul să-i compună melodia?!”

Ce tânăr și naiv mai eram pe vremea aceea fericită!

*

Peste ani și ani l-am întâlnit pe Jim Călinescu pe bulevard, în apropierea Facultăţii de drept. Se maturizase mult, dar avea același chip surâzător dintotdeauna.

— Ei, ce plăcere! Să trăiești, nea Jime! Ce mai faci?

— Să trăiești și tu, Grigoraș! Mă duc la facultate, că m-așteaptă studenţii!

— Ei, nu mă-nebuni!

— Ce n-ai știut?

— Nu știu nimic!

Nea Jim îşi scoase portofelul de la piept, îl deschise fără grăbire, trase afară tacticos, cu două degete, o carte de vizită și mi-o întinse:

— Ţi-o ofer, pentru orice eventualitate. Nu strică să-mi știi noua adresă!

Pe cartea de vizită scria cu frumoase litere cursive litografiate, nu culese de tipograf:

Jim Călinescu
— Profesor la Facultatea de Drept din București —

Îmi ridicai ochii surâzător spre el.

— Ce predai, nea Jime?

— În niciun caz o disciplină în legătură cu Dreptul! zâmbi el. *Educaţia fizică…* și puţin *box,* că nu strică niciodată la casa omului! Da' vorba e: sunt eu profesor la Facultatea de Drept, deci universitar? Sunt!

— Un fost campion al României ca dumneata, nea Jime, o merită cu prisosinţă, așa că jos pălăria în faţa dumitale!

MASCOTA CAMPIONULUI

Două nume au strălucit mai puternic în „box", acum 45 de ani. Lucian Popescu, băiatul de ciocolată. şi Toma Aurel, omul din Babadag. Pe marele Lucian Popescu, dublu campion — european, n-am avut plăcerea să-l cunosc personal, dar cu celălalt as al boxului românesc, Toma Aurel, am fost prieten bun.

Acest strălucit boxer la categoria „Cocoș" nu mai avea adversar în ţară, iar pe continent — îi învinsese pe rând pe toţi marii campioni ai Franţei și ai Europei: Young Peretz, Milou Pladner și alţii. Gurile rele spuneau, în glumă, bineînţeles, că aceste extraordinare succese se datorau, în mare parte, bunei mame a lui Toma Aurel, care avea grijă să-i trimită în străinătate, „par avion", iubitului său fiu, înaintea fiecărui meci, oala respectivă cu sărmăluţe de purcel în foi de varză acră și mămăliguţa adecvată, mâncarea preferată a micului campion !

Acum, singurul adversar pe care urma să-l în frunte rămăsese Popi Decico, campionul Europei, însă perfectarea meciului respectiv se făcea foarte încet.

Decico era impresionat de succesele succesive ale lui Toma și se temea. Căuta să tergiverseze cât mai mult întâlnirea, se lăsa greu și motiva că este dificil să se organizeze meciul la Paris. Atunci, Toma s-a înapoiat la București și a început să facă diligenţe pentru perfectarea întâlnirii la noi. Cum era și de așteptat.

Decico a cerut o bursă mare, ca să-și pună titlul european în joc, în România.

Micul nostru campion, ca statură, dar marele nostru campion ca valoare, era foarte agitat și nu mai știa cui să se adreseze pentru realizarea visului său, care era perfect convins că-i va aduce laurii de învingător.

Tocmai în aceste clipe de frământare sufletească se afla, când l-am cunoscut eu la prietenul meu de la magazinul Duro.

Într-o dimineaţă, Ștefan, care-mi cunoștea simpatia mea pentru box și pentru

slujitorii săi, mi se adresă surâzător, arătându-mi cu ochii un tânăr mic de statură, foarte vioi:

— Grigule! îl cunoști pe dumnealui?

— Nu am avut plăcerea! îi răspunsei.

— Și doar am vorbit despre, dânșul foarte des în ultimul timp, i-ai urmărit activitatea în gazete și ţi-ai exprimat admiraţia pentru boxul pe care-l practică, în multe rânduri!

— Toma Aurel? am strigat eu, îmbrăţișându-l cu drag, ca pe un vechi prieten.pe băiatul din faţa mea.

— În carne și oase! abia izbuti să îngaime Toma, sufocat de efuziunea mea.

— Ce s-aude cu meciul? îl întrebai eu.

— Merge greu treaba, răspunse flăcăiașul. Întâmpin multe necazuri. Acum trebuie să fac un memoriu mare către Federaţia de box și eu nu mă pricep, sunt de meserie șofer. Cine să m-ajute la așa ceva, că prietenii mei sunt toţi meseriași!

Exultând de bucurie l-am luat la braţ și i-am spus:

— Hai cu mine, fratele meu. Stau chiar vizavi, la școală, îl facem împreună!

Toma nu se uită la mine, îl privi pe Ștefan, deși adresându-mi-se mie:

— Dar te pricepi?

Atunci, Ștefan, râzând cu poftă, îi spuse, bătându-l pe umăr:

— Fii fără grijă, Tomiţo. Ai încăput pe mâini bune. Dumnealui e profesor de limba română…

— Acolo, iertaţi-mă, don profesor, de un’ să știu eu că…

— Hai să nu pierdem vremea, că n-avem timp! râsei și eu. După ce-l scriem de mână, trebuie să-l batem și la mașină, că n-o să-l trimiţi așa…

— Și la mașină cine naiba mi-l mai scrie?

— Dar eu ce treabă am?

Toma izbucni într-un strigăt de mare bucurie:

— O știi și p-asta? M-ai omorât! Ia uită-te, frate-meu, unde era bafta mea și eu nu știam ! Apăi dacă mi-ar merge șnur toate așa și de aci înainte, să știi că se aranjează meciul! Hai să facem memoriul!

L-am făcut, bând siropuri de zmeură și cafele, ameliorate cu năut, după rugămintea musafirului meu.

I l-am recomandat pe Toma lui taică-meu și i-am spus să i se adreseze, oricând va avea nevoie de ceva, întrucât plecam chiar a doua zi în concediu de odihnă la Tismana, împreună cu soţia mea, urmând să mă înapoiez abia la sfârşitul lunii. Era pe la începutul lui iulie, 1934 sau 1935, n-aș mai putea să spun cu precizie anul.

Și i-am urat lui Toma, cu toată dragostea, succes, spunându-i că mă voi întoarce la timp, ca să particip la meciul ce-i va aduce frumosul titlu de campion al Europei la categoria Cocoș”, ţinând seama de prestigioasele lui succese, înainte de limită, de până atunci.

*

De la Târgu-Jiu mi se aduceau la Tismana ziarele de București de trei ori pe

săptămână. Citeam pagina de sport cu cea mai mare atenţie, așa cum nu o mai citisem până atunci și urmăream, în special, rubrica de box. Când iată că într-o dimineaţă, după cafeaua cu lapte, citii cu mare emoţie și satisfacţie știrea ce-o așteptam cu încordare de-atâta vreme: meciul de box pentru campionatul Europei la categoria „Cocoș" va avea loc la sfârșitul lunii iulie, ziua n-o mai ţin minte și nici nu am de unde s-o aflu acum. Ce știu este că trebuia să plec imediat la București, dacă voiam să mai găsesc bilete la meci.

M-am înapoiat chiar a doua zi și mi-am procurat două bilete nici prea scumpe, că nu-mi dădea mina, dar nici prea ieftine, că-mi era rușine. Bilete de mijloc, de unde puteam vedea destul de bine. Meciul urma să aibă loc la Arena „Venus", unde era o bună vizibilitate de oriunde ai fi privit.

Dar când am sosit acasă, tata mă-ntâmpină, zâmbind enigmatic:

— Ghici cine te-a căutat acum o oră?

— Nu cumva o fi Toma?

— Chiar el în persoană. Ţi-a adus două bilete la meci…!

— Ei, asta-i bună! zisei eu, bucuros că Toma nu-și uitase proaspătul prieten.

— E foarte bine chiar mai cu seamă că ţi-a dat două fotolii de ring!

— Nu mai spune… cele mai bune locuri.

— Tu ce-ai luat?

— Staluri!

— Și ce faci acum cu ele?

— Ce să fac? Ţi le dau ţie. Știu că-l simpatizezi pe Toma și cred că n-ar fi rău și vii și tu cu mama!

— N-am fost la o manifestare sportivă în viaţa mea!

— Nu e nimic, ai să mergi acum, și cred că are să-ţi placă. O să vedeţi destul de bine, vă asigur.

În ziua meciului, de dimineaţa, ne-am trezit cu Toma.

— Ce e, mă, cu tine, chiar în ziua asta atât de importantă?

— Eu știu ce să zic? Poate, o superstiţie! Am ţinut să te văd și să schimbăm câteva vorbe chiar azi. În ziua meciului! Altfel nu eram cu inima împăcată.

— Ce bei? un sirop, o cafea?

— Ferească Sfântul! Nimic. De aci mă duc la cântar și nu vreau să atârn mai mult decât trebuie niciun miligram măcar! După meci, vedem noi!

Vă salut cu toată dragostea! Era să spun: „ne vedem deseară", dar mai corect e: „mă vedeţi de seară!" Cu bine!

— Succes, Tomo! spuserăm într-un glas taică-meu și cu mine!

— Nu vă răspund nimic. Superstiţia săraca! Să ne vedem sănătoși!

*

N-am să descriu meciul. Toma și-a dominat net adversarul. Totuși, în spatele meu, un flăcăiaș prizărit tot făcea zâmbre și-l pronostica învingător, la sfârșit, pe Popi Decico. La un moment dat, enervat, m-am întors la el și l-am apostrofat:

— Ascultă, micule, dacă nu stai liniștit, îţi mângâi vreo două care-o să-ţi ia

piuitul, să știi! Închide pianul!

Bineînţeles că junele a tăcut când a auzit că-i vorbesc atât de categoric, mai ales că toţi cei din jurul nostru au început să râdă.

Către sfârșitul meciului, care a durat, după cât îmi mai amintesc, 12 reprize, Popi Decico era tumefiat, plin de sânge pe faţă și dădea vădite semne de oboseală, iar Toma era la fel de proaspăt ca la începutul luptei.

Când s-a dat rezultatul de către arbitru și Toma Aurel a fost proclamat campion al Europei la categoria „Cocoș", întreaga arenă a izbucnit în aplauze furtunoase, urale și strigăte de: bravo, Toma; bravo.Aurică, ura, urraa!

Iar eu m-am smuls de pe scaunul meu și m-am suit pe ring, unde, când m-a văzut Toma, a tras un strigăt de bucurie, și-a deschis braţele și m-a strâns la piept, sărutându-mă pe amândoi obrajii.

L-am sărutat și eu, dar nu mai știu ce i-am spus.

Am coborât la locul meu; lumea nu pleca încă. Soţia mea și-a scos batista și mi-a spus zâmbind:

— Ești plin de sânge pe faţă, stai să te șterg!

Nu-i sângele meu și nici al lui Toma, e al lui Popi Decico, bietul de el! Ce să-i faci, așa e câteodată la box!

*

A doua zi chiar, Toma a ţinut să ne facă o vizită, ca să discute cu noi despre meci.

— Ei, don Băjenaru, l-a întrebat el pe taică-meu, cum vi s-a părut?

— Măi, Toma, i-a spus tata cu neţărmurită admiraţie, ai fost formidabil! Parcă aveai electricitate în tine. Când bătea gongul, te vedeam în aceeași clipă în colţul, tău, gata de atac, și deodată mă trezeam cu tine în mijlocul ringului, dar când ajungeai acolo, ea fulgerul, zău că nu-mi explic! Și tot timpul, pe adversar, ca o adevărată mitralieră de pumni !

— Dar coana Anicuţa ce-a spus? voi să știe și părerea mamei, noul campion al Europei.

— N-o să crezi… dar i-a plăcut și a spus c-o să mai meargă şi la alte meciuri.

La plecare, îi săriră în faţa campionului Europei, doi căţeluși Spitz mari cam de câteva săptămâni, drăgălași ca niște ursuleţi albi pitici, împiedicându-se printre picioarele lui.

Toma se aplecă și-i luă în braţe, strângându-i cu drag la piept și uitându-se la tata:

— Sunt ai dumneavoastră?

— Ca și ai mei; ai lui fiu-meu I

— Și ce faceţi cu ei?

— Ce-ai vrea tu să facem?

Toma nu răspunse direct:

— De când alerg eu după un puișor de Spitz!

Vreau să-l declar mascota mea!

— Alege-ţi-l pe care-ţi place!

— P-ăsta care-i ceva mai voinicel! Și-l și botez acum în faţa dumneavoastră. Am să-i spun Jackie!

— Să-l stăpânești sănătos, Tomo, și să-ţi poarte noroc!

— Vă mulţumesc. Dar nu-l iau acum, ci peste câteva zile. Îi scot certificat de sănătate și-l iau cu mine la Paris, cu avionul.

— Cum? a sărit tata parcă speriat și brusc întristat! Zici că-l iei la Paris?

— Păi, dacă e mascota mea, trebuie să se ţină după mine, nu?! Și eu de-aici înainte, o să am o serie de meciuri serioase în străinătate, mă obligă titlul!

— Așa e! încuviinţă tata „surâzând oarecum întristat. Vezi, ce ciudat… când am auzit că pleci cu el la Paris… nu știu cum. Dar parcă mi s-a strâns inima… Cât de mult m-am atașat de căţelușii ăștia, deși nu sunt pe lume, decât de cinci săptămâni!

De atunci, Toma Aurel, de câte ori îmi trimitea câte o ilustrată din numeroasele lui peregrinări prin lume, nu uita să-mi pomenească și de Jackie, care, scria el, îl iubește nespus de mult, mai mult decât pe un om adevărat ! Pasămite, pentru Toma, căţelușul Jackie era și el *un fel de om!*

O „GALA” DE BOX SUI-GENERIS

Ultima și cea mai curioasă” etapă de box din viaţa mea.

Nu pot să spun cu exactitate când s-a petrecut întâmplarea… Poate cam între anii 1939 — 1941, dar asta nu are prea mare importanţă. Pe vremea aceea, purtat pe drumuri de mult prea schimbătoarea mea soartă, care m-a aruncat în diferite *posturi și posturi.* Punându-mă de multe ori și la posturi de… mâncare, lucram ca secretar la Serviciul „Căi de comunicaţii” de la Primăria de Verde. Acest important serviciu avea în grijă toate străzile și podurile sectorului, pavarea lor din nou sau refacerea lor. Pentru lucrări urgente folosea o așa-numită echipă de pavaje, alcătuită din vreo sută douăzeci de oameni, care cu prindea: asfaltgii, pavatori cu piatră, măiași și salahori. Aceștia, conduși de doi ingineri, un picher și patru șefi de echipă, se deplasau acolo unde se degrada pavajul de asfalt, bazalt, granit, andezit sau bolovani de râu și era nevoie de o reparaţie strict urgentă, ca circulaţia să nu sufere.

Într-o dimineaţă, mă pomenesc la mine în birou cu un tânăr care mi se părea cunoscut, dar nu prea știam de unde să-l iau.

Îşi tot răsucea șapca în mână și nu îndrăznea să intre în vorbă cu mine. Îl privii întrebător și el îngăimă în sfârșit:

— Să trăiţi, don Grigore!

Așa îmi spuneau numai foștii noștri elevi ai tatălui meu și ai mei. Când fusesem suplinitor la școala lui. Îl căutai mai insistent în amintire și deodată, tresării:

— Sandu Petrescu!

El oftă, zâmbind luminat:

— În sfârșit, m-aţi recunoscut!

— Era și greu. Sandule, după aproape zece ani.

Erai un copil… și-acum ești bărbat în toată firea…

— Și cu armata făcută! surâse el.

— Ce e cu tine?

— Am venit la dumneavoastră, să m-ajutaţi.

— Vino mai aproape! Așa! Ia loc, te rog. Bei o cafea?

— Și încă cum!

Sunai.

— Mihăiţă, te rog, două cafele! Ei, și acum te ascult! Ce-aș putea să fac pentru tine?

— Să m-ajutaţi, vă rog din suflet să nu mă lăsaţi…O duc foarte greu!

— Să te ajut, dar cum? Să-ţi dau doi poli? O cămașă, o pereche de pantofi? Sunt atâtea chipuri de-a ajuta pe cineva! Spune!

— Mai mult de-atât, don Grigore. Am fost elevul dumneavoastră! Vă rog să nu mă lăsaţi! Vreau să muncesc, fac orice! Am și eu un vis al tinereţii mele, ajutaţi-mă să mi-l îndeplinesc!

— Măi Sandule, o ţii una și bună să te-ajut, dar nu-mi spui ce vrei? Ce pot să fac pentru tine? Pe semne că ai tu un gând, dacă ai venit la mine! Eu au sunt un om mare, n-am nicio putere! Spune-mi cum vezi tu că te pot ajuta și o fac cu toată dragostea, fără nicio discuţie!

— Don Grigore, băgaţi-mă și pe mine în echipa de pavaje, să muncesc acolo!

— Cum, măi Sandule, ăsta e visul tinereţii tale, de care spuneai, să lucrezi în echipa de pavaje de la Verde?

— Deocamdată, până fac rost de ceva mai bun în altă parte! Dar trebuie neapărat să câştig ceva bani, care să m-ajute să ajung la visul meu!

— Și care e visul tău, Sandule? De ce-i tot dai ocol și nu-l atingi direct?

— Don Grigore, eu sunt văr cu Ilie Petrescu!

— Care? Campionul de box al României la ușoară?

— Da! Și m-a-nvăţat și pe mine box, dar eu vreau să ajung „și eu” campion, nu să fiu un boxer de rând!

— Foarte frumos, ţi-o doresc din suflet! Și pentru asta ai nevoie să lucrezi la pavaje? Ce să faci tu în echipa noastră? Ce știi tu să faci? Asfalgiu nu ești, pavagiu de piatră, iarăși nu, că e și asta o meserie și-i destul de grea! Măiaș nu ești, nu e ușor să baţi cu maiul în pietre, timp de opt ore pe zi, ar însemna să-ţi distrugi mâinile și tu spui că vrei s-ajungi campion de box! Salahor? Să cari cu roaba, pietre de granit sau bolovani de râu, ciment, pietriș, nisip, bucăţi de asfalt, la cazanele de topit sau la malaxoare? Ce să faci?

— Altceva nu se mai poate la echipa asta?

— Eh, oftai eu pe gânduri, ba s-ar mai putea și-alt ceva! Să-ncercăm o șmecherie mică, am să te angajez măiaș și să te fac șef de echipă, să te pui să-mi faci pontajul lucrătorilor și să-i supraveghez! pe șantier!

— Deci, un fel de băgător de seamă, zâmbi Sandu, luminându-se la faţă!

— Cam așa ceva, dar să fii cât se poate de serios, să nu glumești cu ei, să nu primești ţigări sau vreo *cinste,* să fii de o corectitudine exemplară, că-mi cauzezi

neajunsuri mie, care te-am băgat în echipă.

— Don Grigore, eu nu beau, nu fumez, ţin regim sever ca să-mi păstrez silueta și greutatea, că eu, după muncă, trebuie să mă antrenez serios. Dar vreau să am și eu un ban al meu pentru echipament și încă pentru altceva, vă spun eu mai târziu, care e-n legătură cu ambiţia mea.

— Bine, am să vorbesc cu șefii cei mari ai echipei; mâine, la șapte dimineaţa, să fii aci, ca să pleci cu dumnealor pe șantier și să-ţi spună ce ai de făcut! La revedere, Sandule, și, vorba noastră din bătrâni, să fie într-un ceas bun!

*

Trecură așa câteva luni, în care Sandu Petrescu, care avea o comportare exemplară, nu-și făcu apariţia pe la birouri decât de vreo trei-patru ori, când, într-o marţi seara, veni la mine și-mi spuse scurt:

— Am de discutat ceva foarte serios și urgent cu dumneavoastră!

— Stai jos și cântă, Sandule!

— Don Grigore, vreau să vă spun că văru-meu Ilie Petrescu, alţi băieţi tot boxeri și ei, și cu mine, am înfiinţat un club de box cu sediul la sala „Locomotiva", de pe Griviţei… L-am botezat „Clubul de box — Central". Avem o mică sală de antrenament cu toate instalaţiile, totul modest, bineînţeles, ca pentru început.

— Bravo, vă felicit și vă doresc tot succesul pe care vi-l doriţi și voi ! Eu iubesc foarte mult acest sport, ţin de asemenea sincer la toţi boxerii cumsecade și am fost prieten cu mulţi boxeri de seamă!

— Știam asta, tocmai de aceea am apelat la dumneavoastră, și vă rugăm să fiţi președintele clubului nostru, fără nicio obligaţie din partea dumneavoastră, de niciun fel. Decât să veni şi aşa, din când, în când, la sală, să vedeţi băieţii la antrenament, să staţi de vorbă cu ei, să le povestiţi câte ceva din viaţa marilor cam pioni și — atâta tot !

— Mă Sandule, propunerea voastră îmi face mare cinste și plăcere, dar nu credeţi voi că mai potrivit ar fi un președinte, boxer… sau antrenor de box… sau cronicar sportiv, care să aibă trecere la grangurii din box și să v-ajute efectiv, nu?!

— Nu. Don Grigore !

— Eu cu ce vă pot ajuta?

— Cu prezenţa dumneavoastră, ne ajunge!

— Așa de puţin pretenţioși sunteţi?

— Așa! Să știţi că mâine seară, la 6, v-așteptăm la „Locomotiva"!

— Și voi să știţi că… am să vin!

Din seara aceea mi-am dat seama că începusem să-mbătrânesc!

*

Când am sosit la sală, toţi băieţii erau asupra antrenamentului sub conducerea lui Ilie Petrescu. Campionul României, care tocmai se afla în ring. "Făcea la mănuşi" cu unul din elevii lui. Am dat mâna cu toţi, pe rând, spunându-le câte o vorbă amabilă sau o glumă. Sala era bine amenajată cu tot ce-i trebuia.

Pentru asta ţinea atât de mult bietul Sandu să aibă un ban al lui, ca să contribuie și el, ca toţi ceilalţi băieţi, la înzestrarea sediului cu tot ce-i era necesar.

— Sandule!
— Poftiţi, don Grigore!
— Câte perechi de mănuşi are sala?!
— Numai două perechi, deocamdată.
— Păi, ajung?
— Ajung, deocamdată. Una pentru maestru și alta pentru *adeversarul* lui cu care lucrează!
— Adversarul, Sandule, nu *adeversarul!*
— Nu pot să spun altfel, să mă tăiaţi!
— Ia încearcă, ad-ver-sar!
— Adever-sar! Nu pot, ce mai?
— Mă rog, mai vedem noi! Deocamdată, Sandule…
Ia de la mine, ca *președinte,* accentuai eu grav, o *bătrână*[11] ca să cumperi mănuși şi-o minge de antrenament! Să fie!
— Vă mulţumim, don Grigore, dar nu trebuia.
— Nu trebuia, *trebuie!*
— Vreau să vă spun ceva, o surpriză… Sâmbăta seara, am organizat, pe Griviţei, ceva mai sus de cinema „Marconi”, într-o grădină frumoasă, o gală de box, clasa una, meciuri bogate, trage Ilie Petrescu.
Ţuţuianu, Ilie împăratu…
— Și tu… nu?
— Se putea fără mine?
— De-abia aștept să te văd! Ţine-te tare că vin c-o gașcă serioasă… I-aduc pe toţi iubitorii de box de la Primăria de Verde și pe toţi inginerii noștri. Și-l iau și pe taică-meu care e prieten cu Toma Aurel, să știi!
— Aoleo!
— Eu te-am avertizat… Dacă nu iei meciul, nu mai sunt președinte la „Central”!
— Nicio grijă, don Grigore. Cnocaut îl fac pe *adversarul* meu!
— Adversarul, Sandule!
— Ori una, ori alta, de bătut eu tot îl bat, vă promit!
N-are rost să descriu gala cu lux de amănunte. Dar câteva cuvinte toi trebuie să spun. A fost o reuniune de box unică din toate punctele de vedere. Într-o grădină de cartier, relativ spaţioasă, se improvizase un ring pe o estradă. Bănci și scaune, de toate soiurile, nenumerotate. Cine venea se așeza unde voia. Exceptle făceau doar primele două rânduri. Rezervate pentru „Notabilităţi”, printre care mă enumerăm și eu. Bineînţeles, împreună cu taică-meu și invitaţii mei, șefii direcţi ai lui Sandu Petrescu.
Era pe la mijlocul lunii mai. Supranumită în popor, *Florar* și din grădină se ridica în aerul călduţ o mireasmă suavă și dulce de primăvară târzie, care îţi aducea în suflet o bunătate neașteptată, o fericire că trăiești și că te poţi bucura, în liniște, de

---

[11] O mie de lei în argou.

o seară blânda, în care câţiva băieţi voinici se joacă „de-a cine-i mai tare-n pumni”.

Că toţi băieţii, toţi la aceeași coardă ce vibra la unison în tinereţea lor impetuoasă și exuberantă, au făcut parcă scrimă, nu box, au lucrat curat, cinstit, sau jucat zâmbitori cu mănuși le-n mâini, s-au mângâiat, nu s-au lovit, au voit să vadă care e-n stare să-și atingă adversarul de mai multe ori, iar nu să-l umple de sânge, turtindu-i nasul, spărgându-i arcada și trântindu-l la podea!

Învingătorii au fost toţi la puncte” și toată lumea, actorii și spectatorii, a fost mulţumită de parcă ar fi asistat la o frumoasă serbare câmpenească desfășurata în lumina învăluitoare și prietenoasă a vecinei noastre *Luna!*

Mi-am felicitat băieţii cu toată căldura.

Când am părăsit fermecătoarea grădină din Griviţa, la braţ cu taică-meu, bătrânul mi-a șoptit, surâzând

— Într-adevăr că Sandu Petrescu merită încurajat.

Iar marii specialiști în gale fastuoase cred c-ar avea de învăţat din această modestă gală organizată cu atâta suflet de câţiva tineri într-o grădină de flori, într-o noapte frumoasă de Mai!

CUPRINSUL

DE ACELAȘI AUTOR:

Din ţara basmelor — povești, Edit. „Cartea românească”.1924.
Mintea și Norocul — povești. Edit. „Gorjan”, 19!3.
Orologiul împăratului — povești. „Editura Tineretului”, 1957.
Grădina înţelepţilor — povești și legende, Edil. „Ion Creangă”.1975.
Vârful cu dor — legende românești, „Editura pentru turism”.1937.
Cişmigiu et Comp. — roman umoristic de amintiri, edit. I-a.
Edit. „Independenţa”, 1942; ediţia a II-a, Edit.
Socec”; ediţia a III-a, Edit. „Tineretului”, 1969; ediţia
IV-a, Edit. „Ion Creangă”, 1978.
Bună-dimineaţa. Băieţi! — roman umoristic de amintiri, Edit.
„Ion Creangă”, 1972.
Hora anotimpurilor — versuri pentru copii, Edit. „Crai Nou”. 1945.
Cu trenul — versuri pentru copii, Edit. „Socec”, 1947.
Cei trei ștrengari — versuri pentru copii, Edit. „Socec”. 1947.
Ocupaţiile micuţilor — versuri pentru copii. Edit. „Socec”.1947.
Comoara — comedie, Edit. „CEC”, 1948.
Banul Mărăcine — roman istoric, „Editura Tineretului” 1967.
Inelul lui Dragoș-Vodă — roman istoric, „Editura Tineretului”, 1968.
Cerbii lui Mihai-Vodă — roman istoric, „Editura Tineretului”, 1938.
Taina lui Mircca-Voicvod — roman istoric, Edit. „Ion Creangă”, 1970.
Spătarul Coma» de Suceava — roman istoric, Edit. „Ion Creangă”, 1977.
Piatra Craiului — legende românești, Edit. „Sport-Turism”.1979.
Măreţul rege Burebista — roman istoric, Edit. „Ion Creangă”. 1930.